

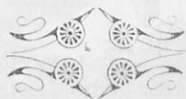
Βιβλιοποιὸς Χαϊμαράκης
ΖΑΧΑΡΙΑ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ 1923 ΠΑΤ. ΝΕΟ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΤΟΜΟΣ Γ'.

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΔΙΑ ΤΗΝ Γ' ΤΑΞΙΝ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΩΝ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ.

ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΙΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΦΩΚΙΩΝ ΣΤΑΥΡΟΥ, ΕΚΔΟΤΗΣ

ΟΔΟΣ ΟΜΗΡΟΥ 6 (ΕΝΑΝΤΙ ΒΟΥΛΗΣ)

1923

Αριθ. 15530.
Πρωτ. Δεκπ.

Εν Αθήναις τῇ 4 Μαΐου 1925.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ

ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ Ζαχ Παπαντωνίου.

συγγραφέα διδακτικῶν βιβλίων

Γνωστὸν ποιούμεν ὑμῖν, ὅτι δι' ἡμετέρας πράξεως τῇ 19 τοῦ λήξαντος μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 28 τοῦ αὐτοῦ δημοσιευθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 33 φύλλῳ τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθη τὸ ἐν χειρογράφῳ ὑποβληθὲν ὑμέτερον βιβλίον «*Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα*» διὰ τὴν Γ' τάξιν τῶν ἐλληνικῶν σχολείων καὶ τὴν ἀντίστοιχον τῶν ἄλλων σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, εἰσαγτέον εἰς τὰ εἰρημμένα σχολεῖα ἀπὸ τοῦ ἀρχομένου σχολικοῦ ἔτους 1923—24.

Κατ' ἐντολὴν τοῦ Ὑπουργοῦ

Ὁ τμηματάρχης τοῦ Γ' τμήματος

Ι. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Η. Ζαγανιάδης

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουσι τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως.

Τυπογραφεῖον Π. ΛΕΩΝΗ, ὁδὸς Περικλέους 16.

Τ' ΑΓΝΑΝΤΕΜΑ

Ἐπάνω στὸν βράχο τῆς ἐρήμου ἀκτῆς, ἀπὸ παλαιὸς λησιμονημέ-
νους χρόνους εὐρίσκετο κτισμένον τὸ ἐξωκκλήσι τῆς Παναγίας τῆς
Κατευοδότρας. Ὅλον τὸν χειμῶνα παππᾶς δὲν ἤρχετο νὰ λειτουργήσῃ.
Ὁ βορορᾶς μαίνεται καὶ βουχᾶται ἀνὰ τὸ πέλαγος τὸ ἀπλωμένον
μαυρογάλανον καὶ βαθύ, τὸ κύμα λυσσᾶ καὶ ἀφρίζει ἐναντίον τοῦ
βράχου. Κι' ὁ βράχος ὑψώνει τὴν πλάτην του γίγας ἀκλόνητος,
στοιχειὸ ριζωμένον βαθειὰ στὴν γῆν, καὶ τὸ ἐρημοκκλήσι λευκὸν
καὶ γλαρόν, ὡς φοιτᾶ θαλασσαιτοῦ, στεφανώνει τὴν κορυφὴν του.

Ὅλον τὸν χρόνον παππᾶς δὲν ἐφαίνετο καὶ καλόγηρος δὲν ἤρ-
χετο νὰ δοξολογήσῃ. Μόνον τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων κατέβαιναν
ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ βραχόδου βουνοῦ, ἀπὸ τὸ λευκὸν μοναστηράκι
τοῦ Ἁγίου Χαράλαμπος, σεβάσμιος μὲ φτερουγίζοντα κάτασπρα
μαλλιά καὶ κυματίζοντα βαθειὰ γένεια, ἕνας γέρον ἱερεὺς, «ὡς νεο-
τὸς τῆς ἄνω καλιᾶς τῶν Ἀγγέλων», διὰ νὰ λειτουργήσῃ τὸ παλαιὸν
λησιμονημένον ἐρημοκκλήσι. Ἐκεῖ ἤρχοντο τρεῖς, τέσσαρες βοσκοί,
βουνησίοι, ἀλειτούργητοι, ἤρχοντο μὲ τῆς φαμίλιες τῶν τῆς ἀνέβγαλ-
τες καὶ ἀπραχτεῖς, μὲ τὰ βοσκόπουλά των τ' ἀχτένιστα καὶ ἀνιφτα,
ποῦ δὲν ἤξευραν νὰ κάνουν τὸ σταυρὸ τους, διὰ ν' ἀγιασθοῦν καὶ
νὰ λειτουργηθοῦν ἐκεῖ καὶ εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ὁ γη-
ραιὸς παππᾶς μὲ τοὺς πτερυγίζοντας βοστρούχους εἰς τὸ φύσημα
τοῦ βορρᾶ, καὶ τὴν βαθειὰν κυμαινομένην γενειάδα, κατέβαιναν κάτω
εἰς τὸν μέγαν ἀπλωτὸν αἰγιαλὸν ἀνάμεσα εἰς ἀγρίους θαλασσοπλή-
κτους βράχους, διὰ νὰ φωτίσῃ κι' ἀγιάσῃ τ' ἀφώτιστα κύματα.

Τὸν ἄλλον καιρὸν ἤρχοντο, συνήθως τὴν ἀνοιξίν, γυναῖκες ναυ-
τικῶν καὶ θυγατέρες, κάτω ἀπὸ τὴν χώραν, μὲ σκοπὸν ν' ἀνέλθουν
τὰ κανδήλια, καὶ παρακαλέσουν τὴν Παναγίαν τὴν Κατενოდώτραν
νὰ ὁδηγήσῃ καὶ κατενოდώσῃ τοὺς θαλασσοδραμένους σύζυγους καὶ
τοὺς πατέρας τῶν. Ὁραῖες κοπέλλες μὲ ὑποκάμισα κόκκινα μετα-
ξωτά, μὲ τραχηλῆαις φιλοκεντημένας, ἤρχοντο νὰ ἐκτείνουν διὰ τὰ
ἀδελφάνια τῶν ποὺ ἐθαλασσοπνίγοντο δι' αὐτάς, διὰ νὰ τὴς φέρουν
προικιά ἀπὸ τὴν πόλιν, στολίδια ἀπὸ τὴν Βενετιάν, κειμήλια ἀπὸ
τὴν Ἀλεξάνδρειαν. «Πάντ' ἀρχοῦνται πάντα νὰ φέρουν. Νεαράι
γυναῖκες ρεμβάζουσιν καὶ μητέρες συλλογιζόμεναι ἤρχοντο διὰ νὰ
καθίσουν καὶ ἀγναντεύουν.

Ἄμα εἶχαν φωτισθῇ τὰ νερά, ἢ ὀψιμώτερα, ἀφ' οὗ εἶχαν περά-
σει καὶ αἱ ἀπόκρεω, συνήθως περὶ τὴν δευτέραν ἑβδομάδα τῶν Νη-
στεῶν, ἀφοῦ εἶχαν γένθῃ πλέον ἀχινούς καὶ στρείδια ἀρκετά, οἱ
ναυτικοὶ μας ἐπέβαιναν εἰς τὰ βρῖζια, εἰς τὴς σκούνας τῶν, καὶ ἐμύ-
σσουν, ἐπήγαιναν νὰ ταξιδέψουν. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καράβια καὶ
γολέττες «ἔδεναν», μεσοῦντος τοῦ Φθινοπώρου. Οἱ θαλασσινοὶ μας
ἀγαποῦσαν πολὺ τῆς ἐστίας τὴν θαλπωρὴν, τὸν καπνὸν τοῦ μελά-
θρου. Καὶ ὅταν ἐπανήρχετο ἡ ἀνοιξὶς εἰς τὴν γῆν, τότε αὐτοὶ ἐπέ-
στρεφαν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἐσηκώνοντο στὰ πανιά τὰ αἰμωδιασμένα καὶ ναρκωμένα ἀπὸ
τὴν μακρὰν ραστώνην σκάφη ἀνὰ δύο ἢ τρία τὴν αὐτὴν ἡμέραν
καὶ ἡ σκούνα ἔφερε βόλτες εἰς τὸν λιμένα ἔαν ἦτο ἐνάντιος, ἢ καὶ
οὐριος ἔαν ἦτο ὁ ἄνεμος. Ἡ βάρκα ἐπερίμενε διπλαρωμένη ἔξω εἰς
τὴν προκυμαίαν. Ὁ καπετάνιος δὲν ἐτελείωνε τοὺς ἀποχαιρετισμοὺς
εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ὁ λοστρόμος ἐμάκρυνε τῆς πενετάδες εἰς τὰ κα-
πηλιὰ. Κ' ἡ βάρκα ἐπερίμενε, καὶ ὁ μοῦτσος ἔχασκεν ἐπάνω εἰς τὸ
κεφαλόσκαλον. Καὶ ὁ νεαρὸς ναύτης, ὅστις εἶχεν ἔλθει μὲ τὸν μοῦ-
τσον τώρα ἀπὸ τὴν σκούναν ποῦ ἦταν στὰ πανιά, ἐγένετο ἄφαντος.
Δύο ἄλλοι σύντροφοι, περασμένοι στὰ χαρτιά, ναυτολοχημένοι, ἔλει-
παν. Κανεῖς δὲν ἤξευρε ποῦ ἦσαν. Καὶ μέσα εἰς τὸ πλοῖον ὅπου
ἔφερε βόλτες—βόλτες, καὶ ἐστρέφετο ὡς δεμένον περὶ κέντρον ἀό-
ρατον—τὸ κέντρον ἦτο μέσα εἰς τὰς καρδίας καὶ εἰς τὰς ἐστίας τῶν
ναυτικῶν—ἄλλως δὲν ἦτο εἰμὴ ὁ πηδαλιούχος, ὁ μάγειρος, καὶ ἓνας
ἐπιβάτης, ξένος καὶ ἔρμιος, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχαν εἰπεῖ: τώρα στή
στιγμὴ, νὰ τώρα—τώρα θὰ φύγωμε, καὶ εἶχε μπαρκάρει, ὁ ἄνθρωπος
ἀπὸ δώδεκα ὥρας πρὶν.

Ὁ πλοίαρχος ἔπρεπε νὰ βιάη ἐμπρὸς τὴν καπετάνισσαν· αὐτὴ ὄφειλε νὰ προπορευθῇ, ἐπειδὴ ἦτον τυχερὴ, βέβαια, κ' ἔτσι ἀπεφάνισζε νὰ μπαρκάρῃ. Τέλος ἐσυμμαζεύετο ὁ λοστρόμος, ἀνεκαλύπτοντο οἱ δύο ἀπόντες σύντροφοι, ἐξεκολλοῦσεν ὁ πλοίαρχος, ἔπεφταν τρομπώνια ἀπὸ τὸ πλοῖον, τρομπώνια ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τὸ σκάφος ἔβαλε πλώρον πρὸς βορρᾶν.

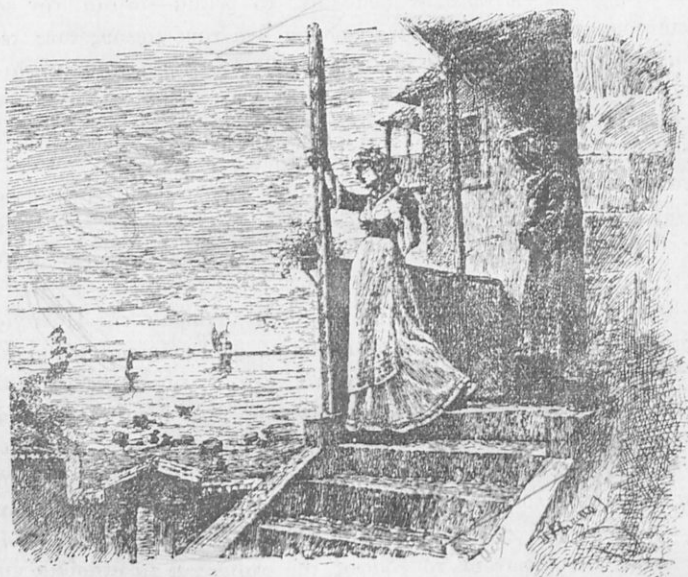
Τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἀρχῆς τοῦ ἔαρος καραβάνια γυναικῶν, ἀσκέρια, φουσᾶτα γυναικῶν ἀνεῖρπον, ἀνέβαινον, ἀνῆρχοντο, ἐπάνω στὴν ρηματιάν, τὸ ρέμμα—ρέμμα, τὸν ἐλικοειδῇ δρομίσκον, ὅστις διαχαράσσεται ἀνὰ τοὺς λόφους τοὺς τερπνοὺς μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἐλαιοδένδρων, τὸν ἀληθῆ πρασινόφαιον στολισμὸν τῆς μεγάλης κοιλάδος μὲ τὰς ράχεις, μὲ τὰς κορυφάς, μὲ τὰς ἐσοχὰς καὶ ἐξοχὰς, ἀνετώτερον ἀπὸ τὴν νυματίζουσαν ποδιάν τῆς βόσκοπούλας τοῦ βουνοῦ, πολυπτυχώτερον ἀπὸ τὴν χρυσοκέντητον ἐσθῆτα τῆς νύμφης. Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον τῆς ἐρήμου βορεινῆς ἀκτῆς, πλησίον εἰς τὸ λησμονημένο παρεκκλῆσι τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας, ἐκεῖ ἐγίνετο τὸ μάζεμμα τῶν γυναικῶν, ἡ συνάξις ἡ μεγάλη.

Τότε ἔλαμπον ἡ μεγάλας φωτιαῖς, τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας τῆς Κατευοδώτρας. Ἡ γραῖα Μαλαμίτσα, ἡ κλησάρισσα τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἔβαλε τῆς φωναῖς, ἔκανε τὸ κακό... ἐμάλλωνε μὲ ὄλαις τῆς γυναῖκες. Αὐτὴ ἔπῃρε τὸ καλαθάκι τῆς, τὴν ῥόκαν τῆς, τ' ἀδράχτι τῆς καὶ ἦλθεν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Νικόλαον, ἐπίτηδες, κατὰ παραγγελίαν τοῦ κυρ—Ἀγγελὴ τοῦ ἐπιτρόπου... διὰ νὰ μαλλώσῃ τῆς εὐλαβητικαῖς (ἀλλοῖμονον! ἡ εὐλάβειά μας εἶνε γιὰ τὸ συμφέρον, ἔλεγε σείουσα τὴν κεφαλὴν), νὰ μὴν τὸ παρακάνουν καὶ χύνουν λάδια πολλὰ καὶ λαδώνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, καὶ τὰ στασίδια καὶ τὸ ἀναλόγι, καὶ τὰ δύο τρία χαμπάλαια βιβλία ποῦ ἦσαν ἐκεῖ, καὶ τὰ μανάλια καὶ τὸν τοῖχο καὶ τὸ τέμπλον, καὶ τῆς ποδιαῖς καὶ αὐτὰς τὰς ἁγίας εἰκόνας. Ἀλλ' αἱ γυναῖκες δὲν τὴν ἄκουαν. Τί χροιάζονται τόσαις φωτιαῖς, σὰν πυροφάνια, ἐφώναζεν ἡ γρηὰ Μαλαμίτσα. Αὐτὴ εἶχε μάθει ἀπ' τὸν γέροντά τῆς τὸν παπᾶ Γεράσιμον, ὅτι ἡ φωτιαῖς τῶν κανδηλιῶν πρέπει νὰ εἶνε μικραῖς, τόσαις δά, σὰν λαμπυρίδες. Τοῦ κάζου. Κανεῖς δὲν τὴν ἴκουεν.—

Οἱ ὁμοιοὶ τῶν γυναικῶν, ομάδες—ομάδες, συγγενολόγι... διεσπείροντο εἰς μικροὺς ὄχθους, εἰς πτυχὰς τοῦ βράχου, ἀνάμεσα εἰς θάμνους καὶ χαμόγλαδα, εἰς μέρη ὑψηλὰ καὶ εἰς μέρη ὑπὲρ, καὶ

ἤρχοντο μὲ τὰ καλαδάκια τους, μὲ τὰ μαχαϊρίδιά τους... διότι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἠσχοιοῦντο νὰ βγάλουν ἀγριολάχανα..., μὲ τὰ προγεύματά τους, τὰ σαραζοστιανά, καὶ ἀφοῦ εἶχαν ἀνάψει τὰ κανδήλια τῆς Παναγίας, ἀφοῦ εἶχαν κάνει μετάνοιες πρὸς αἱ στροφαί, τ' αὐτιά τους ἀπὸ τὰς νουθεσίας τῆς γοῆς-Μαλαμίσσας ἐστρώνοντο ἐκεῖ εἰς τὴν δροσερὰν γλῶσιν καὶ ἀγγάντευαν κατὰ τὸ πέλαγος.

Τὰ βοσκοπούλια ἐκεῖνα τ' ἄγρια καὶ ἀχτένιστα καὶ ἀπλοῦνὰ ποῦ τῆς ἔβλεπαν ἀπὸ μακρὰν σὰν σκιασμένα, ἀποροῦσαν καὶ ἔλεγαν :

Ἡ ἀναχώρησις (ὑπὸ Η. Ροῦμπου).

— Κύντα της! στὰ μάτια ἔκαμαν.

Ὡς τόσον αἱ γυναῖκες τῶν θαλασσιῶν ἀγγάντευαν.

Ἴδου τὸ βρῖζι τοῦ καπετάν-Λιμπέριου τοῦ Λιμνηοῦ εἶχε σηκωθῇ στὰ πανιά ἀργὰ τὴν νύκτα μὲ τὸ ἀπόγειο τῆς νυχτὸς ἦρθε τὸ ρέμμα καὶ ἀπεμακρύνθη καὶ ἐχώνεψε. Κατευόδιο καλὸ ! Ἡ προσεχὴ τῶν μικρῶν παιδιῶν του ἃς εἶνε ὡς πνοὴ στὰ πανιά, στὰ ξάρτια τοῦ καραβιοῦ σας· στὸ καλὸ, στὸ καλὸ !

Ἴδου τὸ καράβι τοῦ καπετάν-Σταμάτη τοῦ Σύρραχου. Ὑπερή-

φανα, καμαρωμένα αὐτὸ ἀδελφωμένα τὰ δυό, αὐτὸ κι' ὁ πλοίαρχός του, πάνε νὰ μᾶς φέρουν καλὰ, νὰ μᾶς φέρουν στολίδια. Στὸ καλὸ πουλί μου, στὸ καλὸ !

Ἴδου καὶ ἡ γολέττα τοῦ καπετάν-Μανώλη τοῦ Χατζηγάνου. Ἡ ψυχὴ μου, ἡ πνοή μου νὰ εἶνε πάντα στὰ πανιά σου, ὥσάν λαμπάδα τοῦ ἐπιταφίου, νὰ διώχνῃ τὰ μαῦρα, τὰ κατακόκκινα τε-
λώνια, πρὶν προφτάσουν νὰ κατακαθίσουν στὰ πανιά σου. Σῦρε, πουλί μου, στὸ καλὸ καὶ στήν καλὴ τὴν ὥρα ! Στὸ καλὸ !

Νὰ καὶ ἡ σκούνα τοῦ καπετάν-Ἀποστόλη τοῦ Βιδελνῆ, καινούργιο σκαρί, ἡ τετάρτη ἢ πέμπτη, τὴν ὁποίαν κατορθώνει ἐντὸς δεκαετίας νὰ σαρώσῃ μ' ὅλην τῆς τύχης τὴν καταδρομὴν. Ἔπεσε πολὺ γιολό, δὲν τὴν ἤρθε καλὰ τὸ ἀπόγειο, κι' ἄργησε. Διακρίνεται τὸ πλήρωμα, οἱ ἄνθρωποι ποὺ πηδοῦν ἐμπρὸς καὶ πίσω στήν κουβέρτα. Δουλένέ τα, καπετάνι μου ! Παναγιὰ μπροστά σας ! Στὸ καλὸ, στὸ καλὸ.

— Παιδιά μου, κορίτσια μου, ἀρχίζει νὰ ὀμιλῇ ἡ γρηὰ-Συρραχίνα, παλαιὰ καπετάνισσα μὲ τὸ ραβδάκι της καὶ μὲ τὸ καλαθάκι της στὸ χέρι, μὲ τὰ ὀγδόνα χρόνια στήν πλάτη της, ποὺ μπόρεσε κι' ἀνέβῃ τὸν ἀνήφορον διὰ νὰ καμαρώσῃ, ἴσως διὰ τελευταίαν φορὰν, τὸ καράβι τοῦ γιουῦ της ποὺ ἔφρευγε. Ξέρετε τί μεγάλῃ χάρι ἔχει, καὶ πόσο καλὸ ἔκαμε στοὺς θαλασσινοὺς αὐτὸ τὸ ἐκκλησιδάκι τῆς Μεγαλόχαρης.

— Πῶς δὲν τὸ ξέροντε, εἶπαν αἱ ἄλλαι, ἃς ἔχῃ δόξα τὸ ὄνομά της.

Τὸ ἐξωκκλήσι αὐτὸ ἀγίασε καὶ μέρωσε ὅλο τὸ ἄγριο κῆμα· πρῶ-
τῆτερα εἶχε κατάρα ὅλος αὐτὸς ὁ γιολός.

— Γιατί ;

— Βλέπετε ἐκεῖνον τὸν βράχο, κάτω στὸ κῆμα ποὺ ξεχωρίζει ἀπ' τὸ γιολό ; ποὺ φαίνεται σὺν ἄνθρωπος μὲ κεφάλι καὶ μὲ στή-
θεια . . . ποὺ μοιάζει σὺν γυναῖκα ; Ἐκεῖνη εἶνε τὸ Φλανδρώ.

— Ναὶ τὸ Φλανδρώ, εἶπεν ἡ ὑπερεξηχοντοῦτις Χατζηγάναινα. Κάτι ἔχω ἀκουστά μου. Ἐσὺ θὰ τὸ ξέρῃς καλλίτερα, θεὰ Φλωροῦ.

— Τὸ βλέπετε κ' εἶνε ξέρα, εἶπεν ἡ Φλωροῦ ἡ Συρραχίνα μὴ φορὰ κ' ἔγαν καιρὸ ἦτον ἄνθρωπος.

— "Ἀνθρωπος ;"

— "Ἀνθρωπος καθὼς ἐμεῖς. Γυναῖκα.

Αἱ ἄλλαι ἤκουον μὲ ἀπορίαν. Ἡ γρηὰ-Σαρραχίνα ἤρχισε νὰ διηγῆται.

— Στὸν καιρὸ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων μία κόρη ἀρχοντοπούλα, ποῦ τὴν ἔλεγαν Φιλάνδρα ἢ Φλανδρῶ. Ἡ Φλανδρῶ εἶχε νοματιστῇ ἔτσι—καθὼς μοῦτε ὁ πνευματικὸς—ἀπάνω στὸν "Αἰ-Χαράλαμπον ὅσον τὸν θυμοῦμαι μακαρία ἡ ψυχὴ του.

Τὸν καιρὸ ἐκεῖνον ἦταν ἓνας καραβοκύρης ὡμοφο παλληκάρι καὶ τὴν ἐγύρεψε, καὶ τῆς ἔδωσε ἀρραβῶνα. Σὰν τῆς ἔδωσε ἀρραβῶνα, ἐσκάρωσε καινούργιο καράβι, ἔγεινε κι' ὁ γάμος καὶ σὰν ἔγεινε ὁ γάμος ἔροισε τὸ καράβι στὸ γιαιό, κ' ἐμπαρκάρησε καὶ πῆγε νὰ ταξειδέψη.

Τότε ἡ Φλανδρῶ ἦλθε ν' ἀγναντέψη, σὰν καλὴ ὥρα, σ' αὐτὸν τὸν ἔρμο τὸ γιαιό. Ξεκολλοῦσεν ἡ ψυχὴ τῆς ποῦ ἔφενγεν ὁ ἄνδρας τῆς, δὲν μποροῦσε νὰ τὸ βαστάξῃ, νὰ στηλώσῃ τὴν καρδιά τῆς. Ἀγναντέψε τὸ καράβι ποῦ ἔφενγε, κ' ἔκλαψε κ' ἔπεσαν τὰ δάκρυά τῆς στὰ κύματα, καὶ τὰ κύματα ἐπικράθηκαν κ' ἐφαραμάθηκαν, καὶ θύμισαν κι' ἀγρίεψαν κ' ἐθέριεψαν... καὶ στὸ δρόμο τους ποῦ ἦσαν τὸ καράβι, ἐπνίξαν τὸν ἄνδρα τῆς Φλανδρῶς, κ' ἔγεινε ἀγυρσιὰ του... Καὶ τὸ Φλανδρῶ ἦρθε καὶ ξαναῆρθε σ' αὐτὸν τὸν ἔρμο γιαιό κ' ἐκύτταξε κι' ἀγνάντευε... κ' ἐπερίμενε καὶ καρτεροῦσε κι' ἀπάντεχε. Πέρασαν μῆνες, πέρασε χρόνος, πέρασαν δυὸ χρόνια, πέρασαν τρία... καὶ τὸ καράβι πουθενὰ δὲν φάνηζε... καὶ τὸ Φλανδρῶ ἔκλαψε, καὶ καταράσθηκε τὴν θάλασσα, καὶ τὰ μάτια τῆς ἐστέγνωσαν, καὶ δὲν εἶχε πλεῖα δάκρυα νὰ χύσῃ... καὶ παρακάλεσε τοὺς θεοὺς τῆς ποῦ ἦταν εἰδῶλα πέτραις, νὰ τῆς κάμουν τὴν χάρι νὰ γείνῃ κι' αὐτὴ εἰδῶλο, βράχος πέτρα... καὶ τὸ ζήτημά τῆς ἔγεινε καὶ τὴν ἔκαμαν βράχο, ξέρα... μὲ τὸ σκῆμα τ' ἀνθρώπινο ποῦ τρίβηκε κ' ἐφθάρθηκε ἀπ' τὰ κύματα ὕστερ' ἀπὸ χιλιάδες χρόνια καὶ τὸ ἀνθρώπινο σκῆμα φαίνεται ἀκόμα, καὶ νὰ ὁ βράχος ἐκεῖ, ἡ πέτρα ποῦ θαλασσοδέρνεται καὶ κτυπᾷ καὶ βογγᾷ ἀπάνω τῆς τὸ κύμα... κ' ἡ φωνὴ τῆς, τὸ βογγητό τῆς, γίνεται ἓνα μὲ τὸ βογγητό τῆς θάλασσας... Νὰ ἡ ξέρα ἐκεῖ. Αὐτὴ 'νε ἡ Φλανδρῶ.

"Υστερα μὲ χρόνια πολλά, σὰν ἦρθε ὁ Χριστὸς ν' ἀγιάσῃ τὰ νερά, γιὰ νὰ βαπτισθῇ ἡ πλᾶσι, μιὰ χριστιανὴ ἀρχόντισσα, ἡ Χαντζηγιάννενα, ποῦ εἶχαν σκαρώσει τὰ παιδιὰ τῆς δύο καράβια, ἔταξε στὴν Παναγία, καὶ ἔχτισε αὐτὸ τὸ παρεκκλήσι, διὰ τὸ καλὸ κατενόδιο τῶν παιδιῶν τῆς... "Ἄς δώσ' ἡ Παναγία καὶ σήμερα νᾶναι καλὸ κατενόδιο στοὺς ἄνδρες σας, στ' ἀδερφία σας, στοὺς γονιοὺς σας.

— Φχαριστοῦμε. Ὅμοίως καὶ στὰ παιδάκια σου, θειὰ-Φλωροῦ!

Ὁ ἥλιος ἔχαμήλωσε κατὰ τὸ βουνόν, τὰ πρῶτα πλοῖα εἶχαν γίνει ἅπαντα πρὸ ὥρας, καὶ ἡ τελευταία γολέττα μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐχώ-
νευαν εἰς τὸ μέγα πέλαγος. Τὰ συγγενολόγια καὶ τὰ φουσάτα τῶν
γυναικῶν, μὲ τὰ καλαθάκια καὶ τὰ μαχαιράκια τους, διεσπάρησαν
ἀνὰ τοὺς λόφους, καὶ ἔβγαζαν κανακλήθρας καὶ μυρόνια, καὶ ἐχο-
φτιαν φτέραις καὶ ἀγριομάραθα. Σιγὰ-σιγὰ κατέβη ὁ ἥλιος στὸ βου-
νὸν καὶ αὐταὶ κατήλθον εἰς τὴν Πολίχνην.

Ἡ νυκτερινὴ αὖρα ἐσύριζε, τὰ δένδρα καὶ οἱ λογισμοὶ τῶν γυ-
ναικῶν ἐπετοῦσαν μαζί της, καὶ ἔστελλαν πολλὰς εὐχὰς εἰς τὰ κατάρ-
τια, εἰς τὰ πανὰ καὶ εἰς τὰ ἐξάρτια τῶν κρησίδων. Καὶ βαθεῖα, εἰς
τὴν σιωπὴν τῆς νυκτός, τίποτε ἄλλο δὲν ἤκουσθη εἰμὴ τὸ λάλημα
τοῦ νυκτερινοῦ πουλιοῦ, καὶ τὸ ᾄσμα μιᾶς τελευταίας συντροφιάς
ναυτικῶν μελιόντων ν' ἀναχωρήσωσιν αὐρίον: «Σύρε, πουλί μου,
στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα!»

Α. Παπαδιαμάντης.

ΠΟΝΟΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ

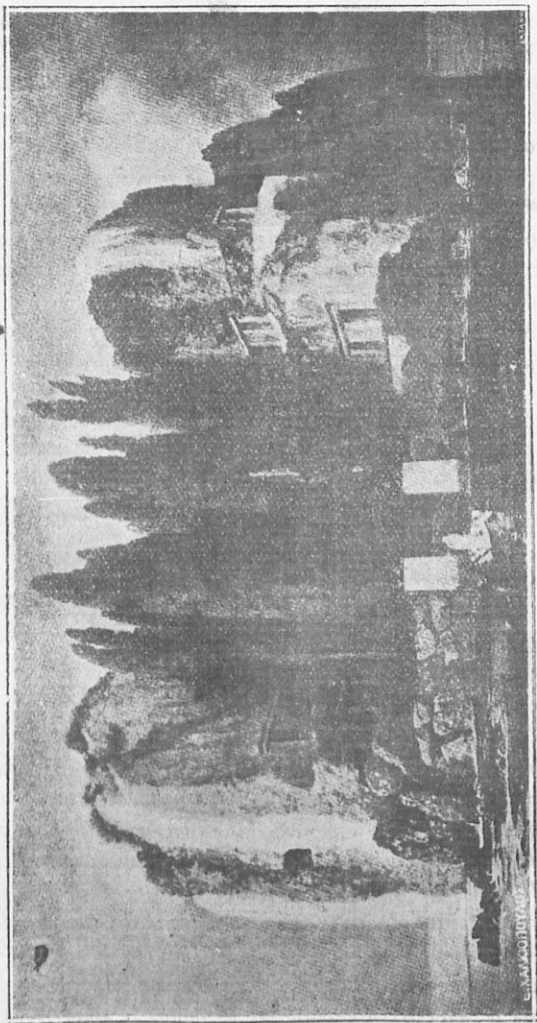
Ὅσοι ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῆς Σμύρνης εἰς τὰ ξένα
πολεμικά, εἶχαν καταδικασθῇ νὰ βλέπουν ἀπὸ τὸ κατὰστροφμα τὴν
πυρκαϊάν τῆς τραγικῆς πόλεως. Ἐνας ἐξ αὐτῶν μοῦ διηγεῖτο τὴν
ἐντύπωσίν του. «Ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καιομένης Σμύρνης, εἶπεν, ἔφθα-
νεν εἰς τὸ πλοῖόν μας ἓνα φόβερόν ποτάμι ἡχῶν καὶ βροντῶν ἀορί-
στων, ἀπειλῶν, πιστολισμῶν, ἀλαλαγμῶν θοιὰμβου καὶ κρησγῶν ἰξε-
σίας τὴν ὁποίαν κανεὶς δὲν ἤκουεν. Τὰ πτόματα τοῦ ἔπλεον εἰς τὸν
λίμενα ἐσπρώχοντο ἀπὸ τὸ ἄγριον φύσημα τοῦ ἀνέμου καὶ χτυ-
ποῦσαν ἐπάνω στὰ πλοῖα. Εἶχα σχεδὸν χάσει τὴν ἀντίληψιν τῆς
συμφορᾶς καὶ τὸ συναίσθημα τοῦ πόνου. Ἐκύτταξα μόνον. Ἐκύτ-
ταξα τὴν ἀπέραντη φλόγα, ἔμπρὸς εἰς τὴν ὁποίαν κἀθε ἀτομικὴ
δυστυχία καὶ ἡ πνοή μου καὶ τῶν ἄλλων ἐγίνοντο πράγματα μικρὰ
καὶ ἀσήμαντα. Ἦτο μεσάνυχτα ὅταν ἐσώθην. Καὶ καθὼς ἀπὸ τὸ
κατὰστροφμα τοῦ πλοίου εἶδα νὰ γίνωνται καπνὸς τόση ἱστορία, τό-
σοι ἀγῶνες, τόσα ὄνειρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅταν ἐσυλλογίσθην ποίους
μόχθους καὶ δαπάνας κατέβαλεν ἡ Ἑλλὰς διὰ νὰ φέρῃ εἰς τὴν δυ-
στυχῇ ἐκείνῃ Τουρκόπολιν τὸ δίκαιον, τὴν διοίκησιν, τὸ ἐμπόριον,
τὰς ἐπιστήμας, τὴν ἀξίαν τοῦ ἀτόμου, ὅταν ἀνεμέτρησα τὰ θύ-
ματα—πράξεις, περιουσίας, ἀνθρώπους—τότε μοῦ ἦλθε μία σκέψις.

— Ποιὸς ξέρει ! εἶπα, τέτοια καταστροφή θὰ δώσῃ ἴσως ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ μεγάλα ἔργα.

Ἐπρόφητessa ; Πρέπει νὰ τὸ ἐλπίσωμεν ! Ὁ πόνος εἶναι δημιουργός. Αἱ μεγάλοι συμφοραὶ σπείρουν. Τὸ μέλλον θεοῖζει. Ἴσως εἶναι ! Ἴσως ἡ διοικοῦσα τὸν κόσμον ἀνωτέρα δύναμις νὰ ἔκαμε τὴν συμφορὰν τόσον μεγάλην μὲ τὸν σκοπὸν νὰ φέρῃ ἐπανάστασιν εἰς τὸν ψυχικὸν κόσμον καὶ τοῦ τελευταίου τῶν Ἑλλήνων. Τί εἶναι ἡ ζωὴ αὐτή, ἂν δὲν εἶναι διαρκὴς ὑποχρέωσις ; Ποία ζωὴ, ποῖον Ἑλληνας εἶναι δυνατόν νὰ μείνῃ ἀπομονωμένη ἀπὸ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον μυριάδων Ἑλλήνων ; Ποῖος Ἕλλην μπορεῖ νὰ ζήσῃ ἔξω ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ; Ὅχι ἔμεῖς ποῦ ἐξήσαμεν τὰ δεινὰ ταῦτα, ἀλλὰ τὰ παιδιά μας ποῦ θὰ γεννηθοῦν εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴν ἔχουν εἰς τὰ μάτια τὸν μίαν ἀναλαμπὴν τῶν φλογῶν τῆς Σμύρνης. Ὅλοι μετελάβομεν τοῦ τραγικοῦ τούτου φωτός. Ἡ ἄβυσσος τῆς ψυχῆς ὅλων ἐφωτίσθη. Ὅπου ὑπάρχει Ἕλλην ἄξιος αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος πρέπει νὰ ἐννοήσῃ τὸ καθήκον του. Ἄς σταθῇ μὲ τὴν φαντασίαν του εἰς τὸ κατὰστροφμα ἐξεῖνο ἀπέναντι τῆς Σμύρνης ποῦ καίεται καὶ ἀγωνιᾷ μέσα εἰς τὴν ἀγρίαν νύκτα—καὶ τότε ἂς μὴν εἰπῇ, ἂν ἡμπορῇ τὰς ἰδίας λέξεις.

— Μεγάλα πράγματα πρέπει νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν ἔπειτα ἀπὸ τέτοια συμφορά !

Ὁ πόνος πράγματι θὰ δώσῃ αὐτοὺς τοὺς θησαυρούς. Ἀδύνατον νὰ τοὺς ἀρνηθῇ αὐτὴν τὴν φορὰν τέτοιος μάλιστα πόνος. Ὁ πόνος θὰ γεννήσῃ μεταξὺ μας τοὺς τιμίους, τοὺς γενναίους ἀνθρώπους τῆς αὐταπαρνήσεως, τοὺς Ἕλληνας τοῦ καθήκοντος. Πῶς ; Μόνον τοῦ λοιποῦ θ' ἀφήσωμεν τὸν Χριστόστομον τῆς Σμύρνης ; Ἀλλ' ἀπέθανεν δι' ἡμᾶς. Ἡδύνατο νὰ φύγῃ καὶ ἔμεινε. Ἡδύνατο νὰ ζῇ ἐδῶ κάπου εἰς καμμίαν ἐπισκοπὴν. Ἀλλὰ θὰ ἦτο μέτριος. Ἐπρωτίμῃς τὴν ἐνδοξον θυσίαν. Καὶ παρὰ τὸν ποιμένα τὸ ποῖμνιον. Οἱ σφαγμένοι, οἱ καμμένοι, οἱ πνιγμένοι. Ἄ ! αὐτοὶ δὲν ζητοῦν τίποτε ! Δὲν τοὺς γνωρίζομεν. Δὲν θ' ἀξιῶσιν νὰ τοὺς ἐψώσωμεν μαυσωλεῖα, οὔτε νὰ τοὺς μνημονεύσωμεν. Εἶναι ἥρωες χωρὶς ὄνομα. Εἶναι Χριστιανοὶ χωρὶς τάφον, καὶ ἔχουν καθέννας τὸ μαρτύριόν του. Τίς οἶδε πῶς ἀπέθανον ! Ἀγνωστος. Ἄνευ παραπόνου ! Καὶ ὅμως ἐμαρτύρησαν δι' ἡμᾶς, διὰ τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν, δι' αὐτὸ ποῦ λέγεται. Ἑλλάς, ἐλευθερία, τιμὴ, δίκαιον, καὶ δίδκει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰς θυσίας καὶ περιφρονεῖ καὶ θὰ περιφρονῇ τὴν αὐτοσυνητήρησιν, ἀνώ-

Η νήσος των ψαριών (Ν. Γκέρνι).

τερον παντός φθαρτοῦ καὶ προσκαίρου, αἰωνία καὶ παντοδύναμος ἰδέα. «Κόσμος σίτου», εἶπεν ὁ Χριστός, «ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ οὐ καρπὸν φέρει». Ἴδου πάλιν νέα καρποφορία μεγάλων ἔργων, ἰδοὺ προετοιμασία θερισμοῦ. Ἡ ζωὴ εἶναι σχέσις. Οὐδεὶς ἐξ οὐρανοῦ εἶναι μόνος. Κάθε Ἑλλήν πρέπει νὰ βλέπῃ τὰς φλόγας τῆς Σμύρνης. Ἡ μικρὰ θυσία τοῦ θὰ κάμνωμεν γιὰ ἓνα πρόσφυγα πρέπει νὰ γεννᾷ εἰς τὴν ψυχὴν μας νέας δυνάμεις γιὰ νέας θυσίας μεγαλειτέρας. Ἡ θλίψις, ἡ κατὰπληξις, ἡ μετάνοια, θὰ γίνουν πράξεις ὑπὲρ τῆς μιᾶς καὶ ἀδικοῦ τοῦ Ἑλλάδος. Ὁ πόνος θὰ εἶναι ὁ δημιουργὸς ἔργων. Μόνον τέτοια Ἑλλὰς ἐννοεῖται μετὰ τὸ δοῦμα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Διαφορετικὴ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρξῃ, ἀλλὰ οὔτε καὶ θὰ μπορέσῃ νὰ ὑπάρξῃ. Ἄς χρησιμεύσῃ ὡς σημεῖα τὸ πεντάστοιχον τοῦ Κάβου μεγαλοφωνήσαντος εἰς ὁμοίας περιστάσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

ὦ Ἕλληνες ! ὦ θεῖαι
 ψυχὰι τοῦ εἰς τοὺς μεγάλους
 κινδύνους φανερώσετε
 ἀκάματον ἐνέργειαν
 καὶ ὑψηλὴν φρόσιν !

Ζαχ. Α. Παπαντωνίου

Η ΖΗΤΙΑΝΑ ΤΗΣ ΒΙΖΥΗΣ

Τῆς Θράκης τὰ χωριά πολλά, σὰν τὴ Βιζύ, κατέρα, μὲ γειτονεῖά σιὰ χαμηλά, ποῦ Πλάτσα τῆρε λέρα.	Ἀνεμοζάλας τὴν χτεποῦρ, φορτοῦνται τῆρε δέρονερ καὶ τὰ φακίδια τῆς ἄροποῦρ, καὶ τὰ μαλλιά τῆς σέρονερ.
Στῆς Πλάτσας τὴν ἀγελαριά, μιὰ πέτρα, ἴσα κοιτῶν δίπλα στὴν πέτρα μιὰ γρηῖα τὴν φοῦχτα τῆς ἀπλόρει :	Μά, σὰν τὴν πέτρ' αὐτὴ στεριά, δὲν σιέται, δὲν σαλεύει, μόνο θλιμμένα καὶ βαριά τὰ χεῖλη γαργαλεύει.

— ὦ, δώστε μ' εὐσπλαγχνὴ καρδιά, — ὦ, δώστε μ' εὐσπλαγχνὴ καρδιά,
 ἔρ' ἄσπρο καὶ σ' ἑμένα, ἔρ' ἄσπρο καὶ σ' ἑμένα,
 νὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ, νὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ,
 ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα ! ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα !

Ἡ θλίψη ἔσχαψε πολλὰ
 στήν ὄρη της ἀνλάκια,
 ποὺ τῆς ἔρρευσαν τὰ θολὰ
 ποτάμι' ἀπ' τὰ ματάκια.
 Ἐχάλασε, κ' ἔχει σταθῇ
 τοῦ τοῦ της τ' ὠρολόγι
 Στὸ καὶκαλό του τὸ βαθὺ
 γυροῦν μόνον οἱ λόγοι.
 — ὦ, δώστε μ' εὖσπλαγχνῇ καρδιά,
 ἔρ' ἄσπρο καὶ σ' ἑμένα,
 γὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ
 ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα.

Σὰν λεσσιασμένα τὰ σκελιά
 ἔχυμῆσαν, προσηθάσαν!
 Σὰν γίδια μπιῆζαν στήν φωλιά
 καὶ μοῦν τὴν ἐρημάσαν!
 Σὰν κονκουβάκια μοναχί,
 ποῦ μέσ' στὸν κάμπο κλάει,
 μ' ἀφῆζαν ἑμένα τὴν πτωχή,
 χωρὶς φρονὶ καὶ στέγη!
 — ὦ, δώστε μ' εὖσπλαγχνῇ καρδιά,
 ἔρ' ἄσπρο καὶ σ' ἑμένα,
 γὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ
 ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα!

Ἐμπρός μου εἶδα, ἡ δοξαρή,
 τῶνά μου παληγάρι,
 πὼς ὀπλωταροῦσε, σὰν ἀρνί,
 ὑπροστὰ στὸν μακελλάρη!
 Τ' ἄλλο τοὺς Τοῦρκους κενερεῖ,
 σὰν θαρροῦτ' ἑξαγέρι...
 Μιὰ σφαῖρα τῶρουπε στήν γῆ
 μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι!...
 — ὦ, δώστε μ' εὖσπλαγχνῇ καρδιά,
 ἔρ' ἄσπρο καὶ σ' ἑμένα,
 γὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ
 ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα!

Χωρὶς θυμιάμα καὶ νερό,
 χωρὶς παπῆ καὶ διάζο,
 ἔσχαψα μόνη ἡ θλιβερή
 στὸν κῆπο μ' ἕνα λάζζο...
 Δεὸ μ' ἔσκοτῶσαν τὰ σκελιά,
 τὰ δὲό μου τ' ἀγοράζια,
 μὰ τρία ἥθαραι ἀγκυλιά
 τὰ χέρια μ' ἀδεοράζια!...
 — ὦ, δώστε μ' εὖσπλαγχνῇ καρδιά,
 ἔρ' ἄσπρο καὶ σ' ἑμένα,
 γὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ
 ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα!

Τὴν κόρη ἠθέλαρ μοναχί
 γερὴ γὰ τὴν ἀρτάξουν,
 γὰ τῆς μολέφουν τὴν ψυχί,
 τὴν πίστη της κ' ἀλλάζουν!
 Ποιανοῦ βαστὰ ποτὲ καρδιά,
 ποιά μάρνα τὸ πομέρει,
 γὰ διῇ ὀσπυμένα διὸ παιδιὰ,
 μιὰ κόρη τουρζεμεμένη;
 — ὦ, δώστε μ' εὖσπλαγχνῇ καρδιά,
 ἔρ' ἄσπρο καὶ σ' ἑμένα,
 γὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ
 ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα!

Βοήθεια ἡ κόρη μὲ ζητῶ,
 βοήθεια μοῦ γροεῖ!
 Μὲ τὸ θεριὸ ποῦ τὴν κρατῶ,
 τοὺν κάκον πιά παλεύει!
 « ὦ, μάνα! Τρέξε στήν στιγμή
 καὶ γλῆτσ' μ' ἀπ' τὸ κῆριμα!
 Παρὰ γερὴ χωρὶς τιμή,
 κάλλιο μ' ἀπὲρ στὸ μῆμα! »
 — ὦ, δώστε μ' εὖσπλαγχνῇ καρδιά,
 ἔρ' ἄσπρο καὶ σ' ἑμένα,
 γὰ μνημονέψω τὰ παιδιὰ
 ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα!

Σὰν μάχαιρες οἱ λόγ' αὐτοὶ
τὰ σπλάγνα μου σπαράζουν.
Οἱ σπαραγμοὶ μ' οἱ δεινοὶ
τὰ σίδερά μου σπάζουν.
Ὁ ροῦς μου μ' ἔχει ἵταλωθῇ
γαῖμα παντοῦ ξανοίγω...
Τοῦ γριοῦ μ' ἀρπάζω τὸ σπαθί
στὰ στήθῃ της τὸ μῆγρον !

Ἐδῶ τῆς πύγῃ τῇ φωτῇ
τῆς λέπης τὸ ποτάμι
καὶ μιὰ τρομοῦλα τὴν κλορεῖ,
σὰν ξέβαθο καλάμι !
Κι' ὥρα πολλὴ μὲν ἡ γρηῃ
μὲ κορμαστό κεφάλι
καὶ μὲ νεκροχλωμῇ θωροῖά,
καὶ δὲν τολμᾷ νὰ ψάλλῃ.
— ὦ, δώστε μ' εὐσπλαχνῇ καρδιά,
ἐν' ἄσπρο καὶ σ' ἐμένα,
νὰ μνημονέγω τὰ παιδιὰ
ποῦ μ' ἔχουν σκοτωμένα !

Γεώργιος Μ. Βιζυηνός

ΣΤΑ ΜΕΤΕΩΡΑ

Ἦταν Μάης τοῦ 1879, ὅταν, γιὰ πρώτη φορὰ, πῆγαίνα νὰ ἐπισκεφθῶ τοὺς θεώρατους βράχους τῆς Καλαμπάκας, ὅπου φιλόδοξοι ἄνθρωποι, φεύγοντες τὴν κοινωνίαν, ἔστησαν, ἐδῶ καὶ χίλια χρόνια, τὲς ἱερές τους φωλιές, ἀφοῦ χωρίστηκαν ἀπὸ τὸν κόσμον κι' ἀπὸ τὰ μεγάλα τους ἀξιώματα, ποῦ εἶχαν σ' αὐτόν. Εἴμαστε μιὰ συντροφιά, πλείότεροι ἀπὸ δέκα, μὲ ἀρχηγό μας τὸ Μητροπολίτη τῆς Λάρισσας, μὲ σκοπὸ νὰ περάσωμεν μιὰ νύχτα ψηλὰ στὸν πλεῖο μεγαλόπρεπο, καὶ στὸν πλεῖο φοβερὸ βράχο, ποῦ ἔχει πλάσει ἡ φύση στὸν κόσμον. Φαίνεται γίγαντας τῶν γιγάντων ἀνάμεσα στοὺς γιγάντιους ἀδερφούς του, ποῦ σχηματίζουν τὸνειροφάνταχτο βραχόσύμπλεγμα, ποῦ ὀνομάζεται μ' ἓνα ὄνομα Μετέωρα. Τόσο ὑπερέχει αὐτὸς ὁ βράχος ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Αὐτὸς ὁ βράχος φέρει στὴν κορφή του τὸ Μοναστήρι τῆς Μεταμόρφωσης, ποῦ μόνο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα εἴκοσι τέσσερα μοναστήρια ποῦ βρίσκονταν ἐκεῖ πέρα μιὰ φορὰ, λέγεται Μετέωρα. Ὁ ἡγούμενός του ἦταν παραγγελμένος ἀπὸ τὸ πρῶτ' ὅτι θὰ ἐπηγαίναμε, κι' εἶχε βασιλικὴ ἐτοιμασία, ὅχι βέβαια γιὰ μᾶς τοὺς λαϊκοὺς καὶ πολὺ λιγώτερο γιὰ μένα, ποῦ ἤμουν ἓνας ξένος παντάξενος, ἀλλὰ γιὰ τὴ Σεβασμιότητα του.

Πρὶν φτάσωμε στὴ ῥίζα τοῦ βράχου, περπατῶντας ἀνάμεσα ἐκεί-

τοῦ τοῦ βραχόκοσμου, καὶ πρὶν τὸ φοβερὸ ὕψος, ποῦ χωρίζει τὴν κορυφή του ἀπὸ τῆ ῥίζα του, τὸ δύχτι, τὸ καταβόσκονο, ποῦ τὸ κρατεῖ, καὶ τὴν ἀνεμόσκαλα, ποῦ ἔχει ἑκατὸ καὶ πλείοτερα σκαλοπάτια, μοῦ φαίνονταν παιγνιδάκι τὸ ἀνέβασμα. Ἀλλ' ὅταν φτάσαμε ἐκεῖ καὶ περιεργάστηκα ὅλ' αὐτά, μ' ἐπιασε λιποθυμία. Καὶ δὲν εἶνε μόνον τὸ ὕψος, ποῦ προξενεῖ φόβο, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγριώτατη ὄψη τῆς φύσης. Ἐκεῖ πέρα εἶναι ὅλα σκυθρωπά καὶ φοβερά. Τίποτε δὲν γελᾷ. Νομίζει κανεὶς ὅτι ὅλα τὸν φοβερίζουν, ὅτι ὅλα ἐπιβουλεύονται τὴ ζωὴ του. Ἀγριώτερον φύση δὲν ὑπάρχει πουθενὰ στὸν κόσμον. Τὸ ἔδαφος ἀνομαλώτατο. Πελώριοι βράχοι, ἀπὸ τὸν μεγαλύτερο, ποῦ ἡ κορυφή του ὑψώνεται 250 μέτρα καὶ πλείοτερον ἀπὸ τῆ ῥίζα του, ὡς τὸν μικρότερο. Ἀληθινὸ δάσος ἀπὸ βράχους! Μόλις λίγος οὐρανός. καὶ αὐτὸς γεμάτος ἀπὸ ὄρνια, ποῦ ἔχουν ἐκεῖ γύρα τὲς φωλιές τους!

Εἴχαμε μάζευτῇ ὅλοι οἱ λαῖκοι τῆς συντροφιάς κάτω ἀπὸ τὸν βράχο τῶν Μετεώρων, καὶ περιμέναμε τὸ Μητροπολίτη, ποῦ εἶχε καταβῇ ἀπὸ τ' ἄλλογ' του πολὺ μακρυνά, καὶ ἀνέβαινε μὲ ὅλα τὰ γεράματά του τ' ἀνηφορικὸ μονοπάτι, ποῦ ἔβγαινε στὸ μοναστήρι, ἔχοντας κοντά του καὶ τὸ διάκονο του, ποῦ τὸν ἀκολουθοῦσε, καὶ τὸν βράσταγε, σὲ καμμιά μεγάλη κακοτοπία, ποῦ εὗρισκαν μπροστά τους. Τὸ δύχτι ἦταν κατὰ γῆς, καὶ οἱ καλόγηροι, ποῦ θὰ γύριζαν τὴν ἀνέμη, ἦταν τοποθετημένοι καθέννας στὴ θέσῃ του, σὰν τ' ἄλλα στὸ μαγκανοπήγαδο, καὶ δὲν ἔλειπε παρὰ νὰ φτάσῃ ὁ Σεβασμιώτατος γιὰ ν' ἀρχίσῃ ἡ ἀνέμη νὰ γυρίξῃ καὶ νὰ τριξῇ, τὸ σκοινὶ νὰ μαζεῦεται καὶ νὰ σηκώνεται τὸ δύχτι τὸν ἀνήφορο, ἔχοντας μέσα του μιὰ ζωὴ, ἔτοιμη νὰ χαθῇ, ἂν κοπῇ τὸ σκοινὶ ἢ χαλαρωθῇ ἡ ἀνέμη.

Τέλος ἦρθε καὶ ὁ Μητροπολίτης. Ἡ καρδιά μου ἄρχισε νὰ χτυπάῃ τικ-τάκ μὲ πολλὴ βία, τὰ ποδάριά μου ἔτρεμαν, σὰ νὰ εἶχε γείνει τὸ σῶμα μου δέκα φορές βαρύτερο, καὶ ἔτοιμαζόμουν νὰ παραμερίσω, νὰ κρυφθῶ, νὰ ξαφανισθῶ, νὰ γείνω καλνός, νὰ φύγω γιὰ νὰ μὴ μὲ διατάξῃ ὁ Μητροπολίτης νὰ μὲ πρῶτος ἐγὼ στὸ δύχτι. Ἐπειδὴ εἶχα μάθει ὅτι στὸ ἀνέβασμα τῶν Μετεώρων ἀναβαίνουν μὲ ἀντίστροφη τάξιν, πρῶτα οἱ μικρότεροι στὴν ἡλικία καὶ ὕστερα οἱ μεγαλύτεροι, καὶ ὁ λόγος δὲν εἶνε μόνον ὁ φόβος, ἀλλὰ καὶ τὸ λαμπρὸ θέαμα τοῦ ἀνεβασμοῦ, εἶνε περὶ τὸ νὰ εἰπῶ ὅτι ὁ Μητροπολίτης θ' ἀνέβαινε ὕστερινος. Ἐκεῖ ποῦ βρισκόμουν παραμερισμένος, ἀκούω τὴ φωνὴ τοῦ Μητροπολίτη:

— 'Εμπρός! μέσα ὁ νεότερος!

Μ' ἔπιασε τρεμοῦλα! Ν' ἀρνηθῶ; ἡ φιλοτιμία μου δὲν τὸ ἐπέ-
τρεπε. Τί νὰ γάρω; Τί νὰ γείνω; (Μπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ῥέμα).
"Ὅλη ἡ συντροφιά εἶχε καρφωμένα ἀπάνω μου τὰ μάτια. Τέλος
ἔκαμα τὴν ἀνάγκη φιλοτιμία, καὶ μὲ μάτια κλεισμένα, πετάχτηκα καὶ
κάθησα μέσα στὸ δίκτυ, ὠχρὸς, ἄφρων. Δυστυχία μου!

"Ὅλο τὸ αἷμά μου ἐκείνη τὴ στιγμὴ εἶχε μαζευτῇ στὴν καρδιά
μου, ἤθελα νὰ πεταχτῶ μέσα ἀπὸ τὸ δίκτυ νὰ φωνάξω.

« Ἄδικα, ἄδικα! Δὲν τὸν σκότωσα ἐγώ! » Ἀλλὰ καὶ τὰ ποδάρια
μου δὲν εἶχαν τὴ δύναμη νὰ λυθοῦν, ὅπως ἦταν δεμένα ἀπὸ τὸ
φόβο, καὶ ἡ φωνή μου εἶχε πνιγῇ μέσα στὰ στήθια μου. Ἀκόμα δὲν
εἶχε ἀρχίσει τὸ ἀνέβασμα, ἀλλ' ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ περήμενα νὰ
συρθῶ τὸν ἀνήφορο.

Ἐβλεπα τὲς στιγμὲς νὰ τρέχουν ἀπὸ μπροστά μου, σὰ μανιω-
μένους βορραῖς, μιά, δύο, πέντε, δέκα, ἑκατό...

Ἀρχισα νὰ σηκώνομαι τὸν ἀνήφορο! Πάει πλειό! Μοῦ φάνηκε
ὅτι ἤμουν πεθαμένος, καὶ ὅτι εἶχα ἀφήσει τὸ χωματένιο κουφάρι
μου κατὰ γῆς, καὶ ἀνέβαινε ἡ ψυχὴ μου στὸν οὐρανό, μὲ τὴ σγάλα
τοῦ Ἰακώβ. Ὅσο ἀνέβαινα, τόσο ἤκουα καθαρότερα τὸ ἀδιάκοπο
τρῆξιμο τῆς ἀνέμου. Ἦκουα ἀκόμα καὶ τοὺς συντρόφους μου, ποῦ
μιλοῦσαν κάτω στὴ γῇ γιὰ μένα, καὶ μοῦ φαίνονταν σὰ νὰ μοῦ
ἐπαλλαν τὸν ἐπικηδεῖο.

Ἡ ἀνέμη ξακολουθοῦσε νὰ τρίζῃ, τὸ σκόνι ξακολουθοῦσε νὰ
μαζεῖν, τὸ δίκτυ ξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει καὶ ἐγὼ ξακολουθοῦσα
τὴν ἑναέρια πόρεϊά μου τὸν ἀνήφορο.

Μέσα στὸ νοῦ μου εἶχε γεννηθῇ ἡ ἰδέα, ὅτι εἶχα πεθάνει, καὶ ὅτι
τὸ μὲν σῶμά μου εἶχε μείνει κάτω ἐκεῖ στὴ γῇ, ἡ δὲ ψυχὴ μου ἀνέ-
βαινε στὴν οὐράνια κατοικίᾳ της, ἀνάμεσα ἀπὸ πλήθος ἀστεριῶν
ἀστέρων καὶ αὐτὴ μικροσκοπιζό.

Κ' ἐνῶ ἔτρεχα, ἔτρεχα, ἔτρεχα, « τράπ » συγχροῦμαι μ' ἕνα σκλη-
ρὸ σῶμα, καὶ στὴ στιγμὴ ὅλη ἐκείνη ἡ οὐράνια φαντασμαγορία
σβηθῆται... καί, ἀνοίγοντας τὰ μάτια μου, εἶδα ὅτι ἤμουν ἀπάνω
στὰ Μετέωρα, μέσα στὸ δίκτυ, σὰν ψάρι, ἐνῶ πέντ' ἔξη καλόγηροι
καταγίνονταν νὰ μὲ ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὰ σκοινιά.

Μόλις βγήκα ἀπὸ τὸ δίκτυ, κάθησα μιά στιγμὴ σ' ἕνα κάθισμα
καὶ ἔπειτα τράβησα πρὸς τὰ μέσα τοῦ Μοναστηριοῦ, ἔχοντας ὁδηγὸ
ἕνα καλογεράκι.

Ἡ ψυχὴ μου φούσκωνε μέσα μου καὶ παρεκάλεσα τὸ καλογεράκι νὰ μ' ὀδηγήσῃ στὴν πλεῖο ψηλὴ κορυφὴ τοῦ βράχου. Τὸ καλὸ τὸ καλογεράκι μοῦ ἔδειξε μὲ τὸ χέρι καὶ τράβησα ἴσια-πάνω.

Στάθηνκα ἐκεῖ σὰ στήλῃ, κι' ἔφερα γύρω τὰ μάτια μου. Ἡ ἡμέρα ἦταν ἀσύννεφη, καθάρια, ἀνοιξιότικη ἡμέρα, κι' ὁ ἥλιος ἔγερνε πρὸς τὸ βασίλειμά του πίσω ἀπὸ τὰ χιονοσκεπέστα κορφοβούνια τοῦ Πίντου, ποῦ χάνονταν μέσα στὰ οὐράνια ὕψη. Ἀνατολικά ξαπλό-νονταν ὁ καταπράσινος κάμπος τῶν Τρικκάλων. Δυσμικὰ ἀνοίγε ἡ κοιλάδα τοῦ Πηνειοῦ. Νοτικά φαίνονταν ἡ ὄροσειρὰ τῶν Ἀγραφῶν, μὲ χιλιάδες γραμμὲς καὶ μυριάδες ὑψώματα, ποῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὰ Στενὰ τῆς Πόρτας, καὶ τραβάει ἴσια ἀνατολικά, καὶ πάει νὰ λούσῃ τὰ πόδια τῆς στὸ Αἰγαῖο. Ἀνατολικά ἀσπρίζαν τὰ Φέρσαλα, μὲ τὴ φυσικὴ τους ἀκρόπολιν, κι' ἔδειχναν τὲς μυτερές τους κορφές τὸ Πήλιο κι' ὁ Κίσσαβος, ποῦ ἔφεραν μικρὸ στεφάνι ἀπὸ χιόνι. Βορεινὰ ἀπλόνονταν ἡ ὄροσειρὰ τῶν Χασίων, κι' ἀπ' αὐτὴ τὴν λαμπρὴ σκη-νογραφίᾳ ἔλειπαν μόνον ὁ Ὀλύμπος καὶ τὰ Στενὰ τῶν Τεμπῶν, γιὰ νὰ εἶναι ἀκέραιο στὸ μάτι τοῦ παρατηρητῆ τὸ Θεσσαλικὸ πανό-ραμα, ποῦ ἀγκάλιαζε μὲ τὲς χρυσοπόρφυρες ἀχτίνες τοῦ ὁ ἥλιος, κι' ἔστελλε ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ Πίντου τὸ πλεῖο ὑστερινὸ φίλημα ἐκεινῆς τῆς ἡμέρας στὰ κορφοβούνια τῶν Ἀγραφῶν, τῆς Γούρας, τοῦ Πηλίου καὶ τοῦ Κισσάβου.

Ὁ πατέρας τῆς ἡμέρας ἀκούμπησε τὸ κάτω του τόξο στὸ κεφάλι τοῦ Πίντου κι' ὅλα τὰ κορφοβούνια ἄρχισαν νὰ λαβαίνουν χρυσο-πόρφυρα χρώματα, νὰ ἰσκιάζουν τὰ λακκώματα καὶ νὰ γιγαντεύουν οἱ ἡλιαχτὲς ἀχτίνες κι' οἱ ἴσκιοι. Τὰ σύννεφα, ποῦ παραστέκονταν στὴ δύση, χρυσώθηκαν ὀλίγο κατ' ὀλίγο, κι' ἔγειναν πελώρια χρυσὰ κομμάτια, σὰν χρυσὰ νησιά μέσα σ' ἀργυρὴ θάλασσα, κι' ὅσο ὁ ἥλιος κατέβαινε ἀργά-ἀργά, τόσο τὰ χρώματα τῶν συννεφίων, τῶν κορφοβουνίων, καὶ τ' οὐρανοῦ ἄλλαζαν, ἄλλαζαν, ἄλλαζαν. Καὶ τὴ στιγμὴ ποῦ ἔπεσε πίσω ἀπὸ τὸ βουνό, κι' ἄρχισαν νὰ ξεροδιόζουν καὶ τὰ ψηλότερα κορφοβούνια, ἡ ντροπαλὴ Ἑσπέρα πρόβαλε δειλὰ ν' ἀνάψῃ πρῶτα ἕνα-ἕνα κι' ὕστερα πολλὰ-πολλὰ μαζὺ τὰ ναντήλια τῆς οὐράνιας ἐκκλησιᾶς, γιὰ νὰ ὑποδεχθῇ τὴν πανέμορφη Νύχτα.

Μποροῦσα νὰ κατῆσω ἐκεῖ ὅλη νύχτα, κουβεντιάζοντας μὲ τ' ἀ-στέρια, ἂν δὲν ἔρχονταν τὸ γνωστὸ καλογεράκι νὰ μοῦ εἰπῇ:

— Ὅριστε μέσα, σὰς περιμένουν!

Τὸ προσχάλεσμα αὐτὸ μ' ἔβγαλε ἀπὸ τὴν ἔκστασι, ποῦ βρῖσκο-
Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Τόμος Γ'.

μουν, κι' ἀκολούθησα τὸ καλογεράκι. Αὐτὸ μπροστὰ κι' ἐγὼ πίσω, μπήκαμε στὴν αἶθουσα τῆς ὑποδοχῆς τοῦ Μοναστηριοῦ, ὅπου ὁ Δεσπότης κι' ἡ ἄλλη συντροφιά ἔπαιρναν τ' ὄρεχτικὸ τους τὸ τσίπουρο, κουβεντιάζοντας γιὰ τοῦτο καὶ γιὰ ἐκεῖνο, ἐνῶ ὁ περιποιητικὸς Ἑγούμενος ἐτοίμαζε τὴν τράπεζα τοῦ φαγητοῦ, ἐπιστατώντας ὁ ἴδιος σ' ὅλα.

Δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα κι' εἵμασταν καθισμένοι σ' ἓνα πλατύχωρο τραπέζι. Τὸ καλογεράκι εἶπε μιὰ προσευχή, ὁ Δεσπότης εὐλόγησε, ὁ Ἑγούμενος μᾶς εὐχήθηκε τὸ «καλῶς ἦρθατε», ἡμεῖς σταυροζοηθήκαμε καὶ τοῦ εἶπαμε τὸ «καλῶς σᾶς ἤρθετε» καὶ τὸ φαγὶ ἄρχισε. Τὰ σπουδαιότερα τοῦ τραπέζιου ἦταν ἓνα ἀρνὶ τῆς σουβλάς καὶ ἓνα μαῦρο πηχτὸ κρασί τοῦ Μοναστηριοῦ, ὡς δέκα πέντε χρονῶν. Τὸ φαγὶ τελείωσε πάλι ὅπως ἄρχισε, δηλαδὴ μὲ τὴν προσευχὴ τοῦ καλογερόπουλου, τὴν εὐλογία τοῦ Δεσπότη, τὲς εὐχὲς κι' εὐχαριστίες τοῦ ἡγουμένου καὶ τὸ γενικὸ σταυροκόπημα. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ ὅλα τραβηχθήκαμε στοὺς καναπέδες καὶ ἀκούαμε — πάντα ὁ Δεσπότης εἶχε τὸ λόγο—ἀλλὰ δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα κι' ὅλοι, εἴτε ἀπὸ τὸν κόπο τοῦ δρόμου, εἴτε ἀπὸ τὸ παλιὸ τὸ κρασί, ποῦ εἶχαμε πιῇ ἀρκετό, νύσταζαμε. Πρῶτα τραβήχθηκε ὁ Μητροπολίτης στὸ καλύτερο κελλὶ τοῦ Μοναστηριοῦ, κι' ὕστερα ἡμεῖς οἱ ἄλλοι ἕνας-ἕνας σ' ἰδιαίτερα κελιά.

Μπαίνοντας μέσα στὸ κελλὶ μου, ξαπλώθηκα ἀμέσως στὸ κρεβάτι, ποῦ βρισκονταν ἐκεῖ ἑτοιμο. Ἀλλὰ μόλις ἔκλεισα τὰ μάτια μου, ὅταν σύσσωμος ἐκεῖνος ὁ πελώριος βράχος τοῦ Μοναστηριοῦ ἔκλινε νὰ πέση, μαζὺ μὲ ὅλους μας πρὸς τὸ μέρος ποῦ ἤμουν πλαγιασμένος. Ἀνοίγω τρομασμένος ἀμέσως τὰ μάτια μου, κι' αἰσθάνομαι καὶ στὰ ξύπνα μου ὅτι ἀληθινὰ κινιῶνταν ὁ βράχος γύρα-γύρα.

Τρέχω στὸ μόνο παράθυρο τοῦ κελλιοῦ καὶ πιάνομαι ἀπὸ τὲς σιδεριές. Ἀρχὴ-ἀρχὴ νόμισα ὅτι ἦταν σεισμὸς, ἀλλὰ τὸ κούνημα ἑξακολουθοῦσε ἀδιάκοπο. Μοῦ φαίνονταν ὅτι ἤμουν μέσα σὲ πλοῖο, ἀνεμοδαρμένο, ἀπὸ τὴν τρικυμία. Θέλησα νὰ φωνάξω,—καὶ θὰ φώναζα,—ἀλλὰ πρόσμενα ν' ἀκούσω φωνές, γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, κι' ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ποῦ κοιμῶνταν γύρα μου, ἀλλὰ τίποτα. Καὶ ὅμως τὸ κούνημα ἑξακολουθοῦσε, ὡς ποῦ κατάλαβα, ὅτι ἐκεῖνο ποῦ νόμιζα ὅτι ἦταν σεισμὸς, δὲν ἦταν ἄλλο παρὰ ἡ ἐντύπωση τοῦ ἀνεβασμοῦ μου. Καὶ μ' ὅλον τοῦτο αἰστανόμουν τὸ πάτωμα τοῦ κελλιοῦ νὰ ταρναρίζεται, σὰ φελούνα ψηλὰ στὰ κύματα. Μοῦ φάνηκε πάλι ὅτι εἶχε πλημμυρήσει ἡ Θεσσαλία, σὰ στὸν παλιὸν καιρὸ, ὅτι εἶχε γείνει

θάλασσα, ὅτι οἱ βράχοι τῶν Μετεώρων ξεροζιῶθηκαν καὶ ξεκόπηκαν καὶ σὰ νὰ ἦταν πελώριοι φελοί, ἔπλεαν ἐπάνω στὰ κύματα καὶ στήν ἀνοιχτὴ θάλασσα. Ἄλλ' ὁ ὕπνος νίκησε στὸ τέλος τὴν ἰδέα καὶ κοιμήθηκα ἀτάραχος, ὡς τὸ πρωί, πλέοντας σὲ πέλαγος ὀνείρων καὶ πετώντας ἀπὸ βράχο σὲ βράχο, σὰ νὰ ἤμουν πουλί, σὰ νὰ ἤμουν ἄερας. Τέλος τὸ βάρος τῶν ὀνείρων μὲ ξύπνησε, ἀπάνω μάλιστα στὴ στιγμή, ποῦ γέγονταν ἡ προετοιμασία τοῦ φευγιτοῦ. Σὲ λίγο μαζωθήκαμε ὅλοι στὴν κατεβασία. Ὁ Μητροπολίτης, ἀφοῦ τὸν προσκύνησαν καὶ τοῦ φίλησαν τὸ χέρι οἱ καλόγεροι κι' ὁ Ἡγούμενος, μπῆκε πρῶτος μέσα στὸ δίχτυ, καὶ ἄρχισε τὸ κατέβασμα.

Χ. Χρηστοβασίλης

Ο ΓΕΡΟΒΟΣΚΟΣ

Πόσα χρόνια πέρασα,
κι' ἄσπρισα καὶ γέρασα,
πάνω στὰ ψηλόμενα,
βόσκοτας τὰ πρόβατα.

Τις κορφές ἐπάτησα
καὶ τυχοπερπάτησα
καὶ σὲ δέντρα γέριζα
εἶδα κι' εἶδα ἀγέριζα.

Σὲ ψηλὲς ἀνηφοριές
σὰν κοτσέφι ἐχόδηζα
κι' ἔπεσα σὲ ρεματιές
καὶ λιγοκοιμήθηκα.

Πάνω στὴ καπὸτα μου,
φορεσιὰ καὶ στοῦμά μου,
εἶδα ὀρεῖσιντα γερτός,
ξεπηγτός καὶ κοιμιστός.

Σ' αἰτοράχη ἐσχάλωσα,
μὲ τὸ λόκο ἐμάλωσα,
κι' ἀναφα τρανὲς φωτιές
σὲ τετράψηλές κορφές.

Εἶδα τ' ἄστροι στὸ βουνό,
ποὺ τὸ λέν' ἀνχερινό,
καὶ στήν καθαρή βροδνὰ
χόρτισα τὴ ξαστεριά.

Μόρμυγκα δὲ ζήμωσα
κι' ἀνθρώπο δὲ θύμωσα.
Πῆρα τὰ μισρὰ τ' ἄγρια
σὰν παιδιὰ στήν ἀγκαλιά.

Μιά ζωὴ ἐπέρασα,
κι' εἶπ' ὁ Θεὸς καὶ γέρασα
καὶ τὸ χιόνι τὸ πολὺ
μοῦπεσε στήν κεφαλή.

Χάιντε προβατάκια μου,
περπατᾶτε ἀρνιάκια μου,
πάμετε σιγὰ-σιγὰ
καὶ μᾶς ἴπῃσιν ἡ βροδεά.

Ζαχ. Παπαντωνίου

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

ΔΙΑ ΤΗΣ ΑΧΑΝΟΥΣ ΑΛΜΥΡΑΣ ΕΡΗΜΟΥ

Ἐπειτα ἀπὸ τὸ Σιβοί—Χισάο ἐγάθη καὶ ἡ τελευταία λέξις τοῦ πρασίνου τὸ ὁποῖον ἀραιὰ καὶ ὀλίγον ἐπαρηγόρει τὸν στρατὸν μας κατὰ τὴν εἰς Ἀγκυραν προέλασίν μας. Ἡ στροφή τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ πρὸς νότον ἔρριπτεν ὅλους τοὺς στρατιώτας ἀποτόμως εἰς τὴν ἔρημον.

Ὅλοι ἠκούομεν τὴν ἔρημον αὐτὴν μὲ φόβον χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν οὔτε τὴν ἔκτασιν τῆς, οὔτε τὸν βαθμὸν τῆς ἀνχηρότητός της, οὔτε τὸ εἶδος τῆς γῆς τὸ ὁποῖον θὰ τὴν ἐσκέπαζε.

Μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν στεγνὴν πεδιάδα, οἱ σίφωνες τοῦ ἀέρα οἱ ὅποιοι ἐφαίνοντο ἀπὸ μακρὰν νὰ ἀναβαίνουν πρὸς τὸν οὐρανόν, ἐκάλυψαν ἀνθρώπους καὶ ζῶα καὶ τοὺς ἐγέμισαν μὲ σκόνην καὶ ἄμμον. Ὅλη ἡ φαλακρὰ πεδιάς ἐδονεῖτο μέσα εἰς τοὺς σίφωνας αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι ἐφθάνον εἰς ὕψος ἑκατόν, διακοσίων καὶ τριακοσίων μέτρων καὶ ἐστέκοντο λευκοὶ ἢ θολοὶ ἐπὶ πολλὰ λεπτά εἰς τὸ μέσον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, μετέωροι.

Ἡ βλάστησις ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ ξηρὰ χόρτα ἐχάνετο βαθμὴδὸν καὶ ἡ ἄμμος—μία λευκὴ καὶ λεπτὴ ἄμμος—ἤρχισε νὰ κυριαρχῇ παντοῦ. Τότε τὰ ζῶα ὀλιγόστευαν τὸ βῆμα των, τὰ κάρρα ἔτριζαν μὲ ἤχον θρανομένων ὀστέων, καὶ τὰ αὐτοκίνητα ἐβυθίσθησαν καὶ ἐγάθησαν εἰς τὸ ἄσπρο πυκνὸ σύννεφον.

Μὲ ὅλην τὴν δυστυχίαν τῆς πορείας αὐτῆς καὶ οἱ στρατιῶται μας ἡσθάνθησαν τὴν χαρὰν τῆς ἀτελειώτου ἐκτάσεως καὶ ἀνεκραύγασαν μὲ ὑπερηφάνειαν:

—Ἐ, καυμένη Μεγαλέξανδρε, ποῦ περνοῦμε πάλι τὸ δρόμο σου. Πραγματικὰ ἡ φαλακρὴ γῆ, ἔδειχνε τὴν ἔκτασιν μεγαλητέραν, ἀπερραντον, ἀτελειώτον καὶ ἡ ἔρημος ἡ ὁποία ἠπλώνετο εἰς τὸ ἄπειρον καὶ ἔσβυνεν εἰς μόλις ὀρατὴν γαλανὴν ἄγνην, ἔδιδε περισσότερον τὴν ἐντύπωσιν τῆς θαλάσσης, παρὰ τὴν ἐντύπωσιν τῆς ξηρᾶς. Ἡ τομία θάλασσα ἀποτελουμένη ἀπὸ γῆν.

Πόσας ημέρας θὰ διήρκει ἡ πορεία διὰ τοῦ ἔρημου αὐτοῦ ἀγα-
νοῦς; Κανεὶς δὲν ἐγνώ-
ριζε καὶ αἱ πληροφο-
ρίαι, τὰς ὁποίας μᾶς
εἶχον δώσει εἰς Σιβοὶ
— Χισάρ οἱ Τοῦρκοι
γάτοιχοι ἦσαν περισ-
σότερον συγκεχυμένα
παρὰ σαφεῖς.

Οἱ ἄνδρες ἐβημάτι-
ζαν μέσα εἰς τὸ πυ-
κτὸν συννέφωμα τῆς
σηκνωμένης σκόνης
χωρὶς σχεδὸν γογγυ-
σμόν. Κάποτε — κάπο-
τε μάλιστα ἀνέβαιναν
καὶ φωναὶ τραγουδιῶν
αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν
ἀληθινὴν δροσίαν μέ-
σα εἰς τὸ ἀπέραντον
καῶμα.

— Τὸν φάγαμε πάλι
τὸν Κεμάλ, μετὰ «σχέ-
διο» εἶπεν ὁ φαντάρος.

Ποῦ νὰ μπορέσῃ νὰ
φαντασθῇ αὐτὸς ὅτι θὰ
στρίβανε τὴν ἔρημο καὶ
θὰ τοῦ βγαίναμε πίσω
ἀπὸ τὸν Σαγγάριο. Ἀ-
πὸ τὴν πρώτη στιγμή
τῆς στροφῆς μας πρὸς
νότον, οἱ στρατιῶται
ἤρχισαν πράγματι νὰ
ἐννοοῦν τὸ σχέδιον τοῦ
ἐπιτελείου, τὸ ὁποῖον
ἐνῶ ἔδιδεν εἰς τὴν ἀρ-
χὴν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι συνέστατο εἰς προσβολὴν τῶν Κεμαλικῶν

Ἐφεδρος (ἔκτ. Π. Ρούμπου).

δυνάμεων κατὰ μέτωπον εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ Σαγγαρίου, μετέ-
τρεπεν αἰφνιδίως τὴν πορείαν τῶν στρατευμάτων μας πρὸς νότον
μὲ παράκαμψιν τῆς ροῆς τοῦ Σαγγαρίου κατὰ μῆκος τῆς ὁποίας
ἦτο ὠχυρωμένος ὁ Κεράλλ.

Εἰς ἓνα ἀτέλειωτον λευκὸν δρόμον ἐπέρων κάρρα, ζῶα, ἄνθρω-
ποι, κανόνια, αὐτοκίνητα. Ὁ οὐρανὸς θολὸς καὶ χαμηλὸς κατέβαινε
μέχρι τῆς κορυφῆς τῶν κεφαλῶν μας καὶ ἡ θερμὴ ἄμμος τὴν ὁποίαν
ἀνεπνέαμε παρουσίαζε τὴν ἐκστρατείαν μας περισσότερον ἀκόμη γι-
γαντιαίαν καὶ μεγάλην.

— Ποῦ ἔφθασεν αὐτὴ ἡ Ἑλλάς, εἶπε πάλιν ὁ φαντάρος μὲ θαν-
μασμόν. Πῆρε νησιά, πόταμια, κάμπους ἀπεράντους, βουνὰ ποῦ δὲν
λύωνει ποτὲ τὸ χιόνι καὶ τώρα ἀπλώθηκε καὶ εἰς τὴν ἔρημο. Τίποτε
δὲν τῆς λείπει γιὰ νὰ τὴν ποῦμε «αὐτοκρατορία».

Τὸ τρίξιμο τῶν ἀραμπάδων, αἱ παρορμητικαὶ φωναὶ τῶν ὀδη-
γῶν, ὁ θόρυβος τῶν αὐτοκινήτων, ὁ ὄγκος τῆς βοῆς τῶν κινουμέ-
νων κανονιῶν, αἱ φωναὶ τῶν πεζῶν ἦσαν συνεχεῖς καὶ ἐχρωμάτιζαν
ὅλην τὴν προσπάθειαν, ἡ ὁποία συνείχεν ἔμψυχα καὶ ἄψυχα. Ἀλ-
λότε ὅμως ἐγίνετο ἀπότομος σιωπὴ καὶ τὰ τμήματα ἐφαίνοντο ὅτι
προχωροῦν κάτω ἀπὸ τὴν σκεπὴν τοῦ θανάτου.

Ἡ ἔρημος ὅσῳ ἐπροχωροῦμεν πρὸς τὸ ἐσωτερικόν της ἐγίνετο
περισσότερον ἀπέραντος, περισσότερον ἀμμώδης, περισσότερον καυ-
στική. Τὰ ζῶα μὲ τὴν γλῶσσαν ἔξω ἐλύγιζον, ἐπιπτον, ἀνεσηκώοντο,
ἢ ἐσωριάζοντο κάτω διὰ νὰ μὴ σηκωθοῦν πλέον ποτέ, τὰ τροχοφόρα
ἐβυθίζοντο περισσότερον εἰς τὴν ἄμμον, ἐχάνοντο μέσα εἰς αὐτήν·
ἐνικῶντο ἀπὸ τὴν ἄμμον, ἐκαθηλοῦντο εἰς αὐτήν. Οἱ ἄνθρωποι
ὅμως ἐξήρχοντο πάντοτε νικηταί. Ἐσταμάτων δι' ὀλίγας στιγμᾶς,
διὰ περισσότερα λεπτά, ἐσκούπιζον τὸν ἰδρωτὰ των, προσεπάθουν
νὰ ἀναπνεύσουν ἀνύπαρκτον καθαρὸν ἀέρα καὶ ἐσυνέχιζον πάλιν
τὸν δρόμον των.

Οἱ λόφοι τῆς ἄμμον καὶ τοῦ ἀργιλλοχώματος ἐσκέπαζον τμή-
ματα—τμήματα τῆς προχωρούσης φάλαγγος καὶ ὅταν ἐνεφανίζοντο
τὰ τμήματα αὐτά, ἐφαίνοντο ὅτι ἐφύτρωνον καὶ ἐξήρχοντο μέσα
ἀπὸ τὴν ἄμμον.

Οὔτε ἡ γῆ, οὔτε ὁ οὐρανός, οὔτε ἡ ἄμμος, οὔτε ἡ πομπὴ τῶν
ἀνθρώπων, τῶν ζώων καὶ τῶν ὀχημάτων εἶχον τέλος μέσα εἰς τὴν
ἔρημον.

Κάποιος φαντάρος μὲ ἡρώτησε μὲ τὴν μεγαλητέραν ἀφέλειαν

πότε θὰ ἐφθάναμεν εἰς τὴν Σαχάραν καὶ οἱ στρατιῶται οἱ ὅποιοι ἐνόμιζον, ὅτι ἡ Μικρασιατικὴ ἔρημος ἦτο τὸ πρόθυρον τῆς μεγάλης Ἀφρικανικῆς ἐρήμου δὲν ἦσαν διόλου ὀλίγοι.

Ἐπειτα, ὅταν τὰ παγούρια ἔδωσαν εἰς τοὺς μαχητὰς καὶ τὴν τελευταίαν σταγόνα τοῦ νεροῦ, οἱ ὀλίγοι τόνοι τῶν τραγουδιῶν ἔσταμάτησαν, οἱ ἤχοι τῶν φωνῶν ἐχαμήλωσαν καὶ μόνον αἱ παρορμήσεις καὶ αἱ βλαστήμιαι τῶν ἀνδρῶν οἱ ὅποιοι ὠδήγουν τὰ ζῶα ἐγίναν ζωηρότεροι καὶ σκληρότεροι.

Ἐξαφνα εἰς τὸ στεφάνωμα ἐνὸς ἀμμιολόφου ἐφάνησαν πολλὰ σπίτια, ἓνα ὀλόκληρο χωριὸν στεφανωμένο ἀπὸ σκόνην. Οἱ στρατιῶται ἀνενιχθήσαν ἀπὸ ἀναζούφισιν καὶ ἐκινήθησαν πρὸς τὴν εὐτυχίαν τῶν σπιτιῶν. Εἰς τὸ χωριὸν θὰ ὑπῆρχε νερὸν καὶ σκιά. Ἐνῷ ὅμως ἐπροχώρουν οἱ ἄνδρες πρὸς τὸ χωριὸν, ἄλλοις ἐφώνασε:

— Μωρὲ τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ ἀλλάζουν θέσι.

— Τὸ χωριὸν περπατεῖ, ἔκαμεν ἄλλος.

Τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ ἐκινεῦντο πρᾶγματι, ἀνέβησαν ὅλην τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου καὶ ἐκάθησαν πίσω ἀπ' αὐτόν.

Οἱ στρατιῶται ἐκινήθησαν μὲ μεγαλητέραν ἀκόμη ἐκπλήξιν πρὸς τὸ χαθὲν χωριὸν καὶ ὅταν ἐφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἀμμιολόφου εἶδαν ὅτι τὰ σπίτια δὲν ἦσαν ἄλλο ἀπὸ μιὰ ἀγέλη βοδιῶν τὰ ὅποια ἔβασκον ἐγκαταλελειμμένα εἰς τὴν ἔρημον.

Εἰς τὴν ἔρημον οἱ προχωροῦντες ἄνθρωποι ἐφαίνοντο ὡς γίγαντες, οἱ ἀμμιολοφοὶ ὡς βουνά. Τὰ σταχτιά πουλιά ὡς ἀεροπλάνα.

Καὶ ἡ συνοδεία ἐπροχώρει, ὅλο ἐπροχώρει μέσα εἰς τὸ σταχτι ἀχανές, μὲ τὰ μάτια θολά, τὸν νοῦν ζαλισμένον, τὰ πόδια χωμένα μέσα εἰς τὴν ἄμμον, ἐνῷ αἱ ἀποστάσεις δὲν ἐφαίνοντο ὅτι θὰ τελειώσουν ποτέ.

— Πόσοι στρατοὶ νὰ ἐπέρασαν καὶ ἐκάθησαν εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν καταραμένην γῆν; εἶπε ὁ φαντάρης μὲ μελαγχολία.

— Ἄλλος ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν δὲν μοῦ φαίνεται νὰ ἔχη περάσει ἀπῆντησεν ὁ σύντροφός του.

Τὸ βράδυ ὁ στρατὸς ἠπλώσε τὰ ἀντίσκηνά του εἰς τὸ μέσον τῆς ἐρήμου, χωρὶς οἱ στρατιῶται νὰ μπορέσουν νὰ σφαλίσουν τὸ μάτι των. Ἐφιάλται μᾶς ἐπείξαν ὅλους. Ἐκάθηντο ἐπάνω εἰς τὸ στήθος μας καὶ βρούσεις ἀπὸ νερὸ ἐκυλοῦσαν μακρὰν ἀπὸ τὰ διψασμένα μας χεῖλη.

Τὸ πρωὶ ἤρχισε πάλιν ἡ κίνησις, ἡ ἰδίᾳ κίνησις καὶ πορεία μέσα ἀπὸ τὴν ἔρημον.

Κάποια ὥρα ἐνεφανίσθη ἓνα χωριὸ καὶ ἔπειτα ἓνα ἄλλο. Τὰ σπίτια ὅμως δὲν εἶχον στέγας, ἦσαν ἐγκαταλειμμένα ἀπὸ χρόνια καὶ χρόνια καὶ ἔτσι μισογκρεμισμένα ὅπως ἦσαν, ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἀπετέλουν ἓνα νεκροταφεῖο τοῦ ἑαυτοῦ των.

Ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ θὰ ἐπέργα φαίνεται τὸν παλιὸ καιρὸ κανένα ποτάμι, στερεωμένο τώρα καὶ οἱ κάτοικοι ἄφησαν τὰ σπίτια των μαζὺ μὲ τὸ στεῖρεμμα τοῦ νεροῦ.

Καὶ ἡ δίψα πάντοτε ἐγγιγνάνονετο, ἐσκέπαζε μὲ τὰ πτερά της τὸ πᾶν, ἐσταμάτα τὴν σκέψιν, ἐγέμιζε μὲ στεγνὴ λάσπη τὸ στόμα. Τὰ ζῶα ἔπεσαν κάτω ἀναίσθητα, τὰ τροχιοφόρα ἐχώθησαν εἰς τὴν ἄμμοτον ἢ ἀνετράπησαν καὶ μόνον οἱ στρατιῶται ἐπροχώρουν, ἡμέρας καὶ νύκτας, πάντοτε ἐπροχώρουν πρὸς τὴν ἀτέλειωτον ἐρημον.

Κ. Φαλτάιτς

ΛΙΠΟΤΑΧΤΗΣ

Λόγγο σὲ λόγγο περπατεῖ καὶ ἀγαπᾷ δὲν ἔχει.

Σπληνὰ δὲν βροῖσκειτο σὺ δρόμο τον ὅταν βρέχει.

Καιροῦν ἀγκάδια βγάζουνε τὰ βάτα καὶ τοῦ στρώσουν.

Σαπίζουνε τὰ μοῦτρα τους παρὰ καὶ τοῦ τὰ δώσουν !

Στὸ χιονισμένο διάσελο λύκοι πὸν ἀπαντᾶνε

Καὶ φεύγουν ! Τὸν σερχάινονται καὶ οἱ λύκοι καὶ τὸν φᾶνε !

Στοῦ λόγγου τῆς καζοτοπιᾶς ψάχνει καὶ βοῇ σιρόμια

καὶ πέση στὰ κατσάβραχα, καὶ ζήση μὲ τ' ἀγοῖμια.

Φράχτης τοῦ φράζει τὸ χωριό, τὸ ἄγριο λόγγο φράχτης.

Οὔτε γὰρ τάφο χοῦφτα γῆς δὲ βροῖσκει ὁ λιποτάχτης.

Γ. Ἀθάνας.

Ο ΦΙΛΑΡΓΥΡΟΣ

— Τίνος εἶναι τὸ μπαούλο, παρακαλῶ κύριοι ;

Τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν ἀπηθύνεν ὁ ὑπάλληλος τοῦ τραίνου πρὸς τοὺς ἐπιβάτας τῆς πρώτης θέσεως, βλέπων ἔξαφνα χωμένον κάτω ἀπὸ τὰ καθίσματα ἓνα τεράστιο μπαούλο. Τί ἤθελεν ἐκεῖ αὐτὸ τὸ

τέρας ; Μὲ τριάντα λεπτά θὰ ἔμπαιναν εἰς τὴν σκευοφόρον ὅπως ὁρίζει ὁ κανονισμὸς τοῦ τραίνου.

Ὁ ὑπάλληλος ἐπανέλαβε.

— Κύριοι, τὸ μπαούλο, παρακαλῶ, τίνος εἶναι ;

Σιγὴ βαθεῖα. Ἕνας ἐπιβάτης κυττάζει ἔξω, ἄλλος νυστάζει, οἱ ὑπόλοιποι λικνίζονται ἡδονικῶς εἰς τὴν κίνησιν καὶ σιωποῦν. Ἐλαφρὸν ἐρύθημα θυμοῦ ἀνεβαίνει στὸ πρόσωπον τοῦ ὑπαλλήλου.

— Ἐπαναλαμβάνω κύριοι, τὸ μπαούλο τίνος εἶναι ;

Σιωπὴ καὶ τὴν φορὰν αὐτήν. Εἶναι ὀρθὸς εἰς τὸ μέσον τοῦ βαγονιοῦ ὁ ἀτυχὴς ὑπάλληλος, ἔχει καὶ γαλόνι εἰς τὸ πηλίκιον. Αὐτὸ πλέον εἶναι περιφρόνησις, εἶναι ὕβρις. Θὰ ἐπαναλάβῃ τετάρτην φορὰν τὴν ἐρώτησίν του, μὲ νέον ὕφος. Ἄς ἴδοῦμε.

— Κύριοι, ἐρωτῶ, σὲ ποῖον ἀπὸ σᾶς τοὺς ἐπιβάτας τῆς πρώτης θέσεως ἀνήκει τὸ μπαούλο αὐτὸ ἐδῶ, μ' ἐννοήσατε ;

Στενοχωρημένοι ἀπὸ τὴν σιωπὴν τοῦ ὑπευθύνου ἀρχίζουν νὰ κυττάζουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ζητεῖται ὁ κύριος τοῦ μυστηριώδους μπαούλου. Μὰ ἐπὶ τέλους αὐτὸς ὁ κύριος δὲν θὰ ὁμίλησῃ. Ἡ ἐνοχὴ δὲν κρύβεται. Ἀφοῦ ἀλληλοκυττάχθησαν οἱ δέκα ἐπιβάται, ἐστράφησαν αἴφνης ὅλοι μαζί, πρὸς τὸν ἐνδέκατον, ὁ ὁποῖος σιωποῦσε εἰς τὸ βάθος. Ἦταν ἕνας ἡλικιωμένος κύριος, μὲ ὕφος τρισκακόμοιρον. Οὔτε δεξιὰ κύτταξε οὔτε ἀριστερά. Μαζεμένος, χωμένος εἰς τὴν γωνιά, ἐφαίνετο πῶς ἐπιθυμοῦσε νὰ μὴ τὸν προσέχουν. Καὶ σὰν νὰ τὸ ἐμάντευσαν οἱ ἄλλοι ἐπιβάται ἐστράφησαν μονομιᾶς πρὸς αὐτόν. Σχεδὸν τὸν ἔδειξεν ἡ κοινὴ γνώμη. Αὐτὸς εἶναι ! Ὁ ὑπάλληλος ἐπροχώρησε θοροαλέος πρὸς τὸν τρισκακόμοιρον κύριον.

— Κύριε, διζό σας εἶναι τὸ μπαούλο ;

— Τὸ μπαούλο ; Ἄ νάι, αὐτὸ ἐκεῖ Μάλιστα.

— Μὰ δὲ μιλεῖτε λοιπόν, κύριε, γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ; Καὶ πῶς δὲν τὸ πηγαίνατε στὴν σκευοφόρο ;

— Δὲν πρόφθασα

— Πῶς ; δὲν προφθάσατε ; Μὰ κύριε, πῶς γίνεται αὐτό ! Κοττάμι ἐπιπλο τὸ κουβαλήσατε στὴν πρώτην θέσιν ; Δὲν ξέρετε λοιπὸν τὸν κανονισμόν ;

— Δηλαδή ;

— Μὰ τί θὰ πῇ δηλαδή, κύριε ; Μιὰ ὥρα ὥρωτῶ καὶ κάγετε πῶς δὲν ἀκοῦτε. Ὠραῖα ! (ἀπομακρυνόμενος) γιὰ νὰ γλυτώσετε τρεῖς δεκάρες. Ὅριστε διαγωγὴ ἀπὸ ἐπιβάτη καθὼς πρέπει.

Ὁ κύριος μόνον ποῦ δὲν εἶπεν «εὐχαριστῶ». Διατηρεῖ τὸ τρισκακόμενον ὕψος του, ἀποφεύγων νὰ κινηθῇ, νὰ βῇξῃ, ἢ ὅπως δῆποτε νὰ προκαλέσῃ τὴν δημοσίαν γνώμην. Ἡ μανία τῆς οἰκονομίας τὰ ἐσκέπασεν ὅλα.

Ἐνας ἐπιβάτης σκύβει καὶ μοῦ λέγει.

— Ξεύρεις ποιός εἶναι αὐτός;

— Ὁχι.

— Εἶναι ὁ Α. Ξ. μὲ περιουσίαν ὀκτὼ ἑκατομμυρίων.

Πραγματικῶς, ὅταν ἄκουσα τὸ ὄνομά του, ἀνεγνώρισα γνωστὸν ἑκατομμυριούχον. Δὲν εἶχε κανένα στὸν κόσμον, παρὰ μακρυνούς συγγενεῖς. Ἡ περιουσία του καθημερινῶς αὐξάνει μόνῃ της, χωρὶς νὰ τὴν κινήσῃ κανένας. Ἡ ἀδριτις του ἐπίσης. Οἱ πόνοι του ἐντείνονται. Εἶναι 75 ἐτῶν. Τὸ τέλος του πλησιάζει. Κανείς ἄνθρωπος δὲν εἶναι αἰώνιος. Ὅπως ὅλοι καὶ αὐτός θὰ ἀναχωρήσῃ γιὰ τὸν κόσμον ἐξεῖνον ὅπου δὲν περνοῦν τὰ νομίσματα καὶ ὅπου ὅλοι εἶναι πτωχοί. Καὶ ὅμως ἐν ᾧ ἀπέχει ὀλίγα βήματα ἀπὸ τὸν τάφον του συλλογίζεται πὼς θ' αὐξήσῃ τὴν περιουσίαν του κατὰ τριάντα λεπτὰ. Καὶ τώρα εἰς τὸ τραῖνο ἀπέδειξε τί προσπάθειαν καταβάλλει γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.

Τὸ ὑπομονητικώτερο ζῆφον τοῦ κόσμου εἶναι ὁ ταιγκούνης, εἶπεν ὁ διπλάνος μου ἐπιβάτης. Δέχεται ὅλες τῆς προσβολῆς.

— Φαίνεται, τοῦ ἀπήντησα, ὅτι ἡ γλύκα τῆς ταιγκουνιᾶς εἶναι μεγάλη. Κύτταξέ τον!

Καὶ κυττάξαμε μᾶζὺν τὸν γηραιὸν ἑκατομμυριούχον. Δὲν εἶχε καθόλου προσβληθῇ. Ἦτο εὐχαριστημένος ποῦ ἔγινε πλουσιώτερος κατὰ τριάντα λεπτὰ εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τάφου.

Ζαχ. Παπαντωνίου

ΚΟΡΗ ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΥ

Παιδιά μου, ἔχουνε δεῖ πολλά τὰ μάτια μου, μ' ἄλλο σὰν καὶ αὐτὸ δὲν εἶδα, μήτε θὰ ματαῖδω ποτέ μου. Ἐγὼ δὲ εἶμαι γρηά, μὰ καὶ σεῖς ἐκατὸ χρόνια νὰ ζήσετε, — ὁ Θεὸς νὰ σᾶς πολυετῇ, παιδιά μου — τέτοιο πρᾶγμα ποτέ δὲν θὰ τὸ διῆτε. Ἐξαμα πέντε μερόνυχτα νὰ βάλω ψωμί καὶ νερὸ στὸ στόμα μου, καὶ ἄκουα τὴν πείνα νὰ μοῦ σπαράξῃ τὰ σῶθινά, μέσα σὲ μία σπηλιὰ γεμάτῃ λάσπῃ. . .

— Αὐτὸ θὰ μᾶς πῇς, γιὰγιά.

— "Α, ὅχι· εἶδα τὸν παπποῦ σας νὰ μοῦ τὸν φέρουνε σκοτωμένο.

— Πέ μας αὐτό, γιατί! Πέ μας αὐτό!

— "Οχι. Εἶδα κι' ἔπαθα καὶ ἄκουσα πολλὰ μεγάλα καὶ φοβερά, μὰ σὰν τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ πατέρας μου, μὲ τὸ ἴδιο του τὸ χέρι ἐτράβηξε τὸ μαχαῖρι του καὶ χτύπησε καὶ σκότωσε...

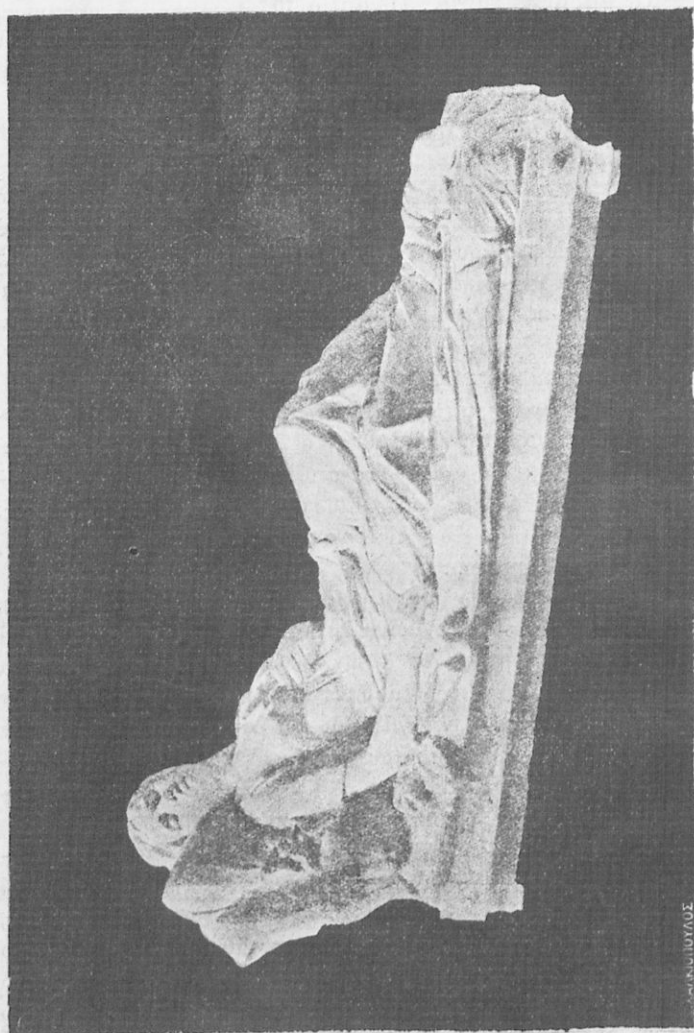
— Τὴ θείτσα μας τὴ Ζωγραφιστή. Πέ μας το πάλι αὐτό, γιατί. Πέ μας το πάλι.

— Πόσες φορὲς σὰς τῶπα; θαρρῶ πῶς σὰν τὸ συχνοῦν θὰ τὸ βγάλω ἀπὸ μέσα μου· μὰ τίποτε. Μήτε ὁ χάρος δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ τὴ σβύσῃ ἀπὸ τοῦ νοῦ μου ἐκείνη τὴ φοβερὴ στιγμὴ, αὐτὸ λοιπὸν θὰ σὰς ξαναπῶ, μὰ κυττάξετε καλὰ, νὰ μὴ μοῦ κάνετε πάλι τὰ ἴδια, νὰ μὴ κλάψετε καὶ ἔρθῃ ὁ πατέρας σας καὶ σὰς βρῇ κλαίμενα καὶ μὲ μαλώσῃ...

— "Οχι, γιατί, πές μας το καὶ δὲ θὰ κλαίμε.

— Θυμᾶστε λοιπὸν τὴν ἀρχή, ὁ Δημήτρης ὁ παπποῦ σας ἐγύριζε στὰ βουνὰ γιατί τὸν κυνηγοῦσαν οἱ Τοῦρκοι. Ἐμένα μὲ ἄφησε εἰς τὸ σπίτι τοῦ πατέρα μου, μέσα στὸ χωριό. Μὰ τὸ χωριὸ τὸ εἶχανε πιασμένο οἱ Τοῦρκοι καὶ ὁ Γιουσούφ Ἀγᾶς, ὁ ἀρχηγὸς τους, περνώντας ἀπ' τὸ σπίτι εἶδε τὴ Ζωγραφιστή, τὴ μικρότερη ἀδελφή μου, καὶ ἔστειλε μῆνυμα...

«Ἡ μοῦ δίνετε τὴ Ζωγραφιστή ἢ...» Ἐγὼ δὲν ἤμουν αἰμορφὴ, πολλὰς φορὲς ἐξοῦλυνα σὰν ἄκουα νὰ παινοῦνε τὴν ἀδελφή μου καὶ νὰ λένε πῶς ὡμορφότερη ἀπ' αὐτὴν δὲν εἶχεν ὅλη ἡ Κρήτη. Τί ὡμορφιά ἦταν ἐκείνη! «Ἡ μοῦ δίνετε τὴν Ζωγραφιστή, ἢ τὴν πέρνω!» Αὐτὰ ἐμήνυσεν ὁ Ἀγᾶς καὶ ὁ πατέρας μου σὰν τᾶκουσε ἀγοῖψε. — Τί; εἶπε, τὴν κόρη μου γυρεύει; "Ας κοπιάσῃ νὰ τὴν πάρῃ! ξέρετε δὰ ἐσεῖς τί κακοὶ εἶναι οἱ Τοῦρκοι. Μὰ ὁ Γιουσούφ Ἀγᾶς δὲν ἦταν σὰν τοὺς ἄλλους. Ἄκουσε τί τοῦ μῆνυσεν ὁ πατέρας μου, μὰ δὲν ἐθῶμωσεν. Ποιὸς ξέρει, μπορεῖ νὰ τὴν ἀγαποῦσε στ' ἀληθινά. Ξανὰ μὴνὰ μ' ἓνα γέρο τοῦ χωριοῦ. — Θέλεις νὰ φύγουν οἱ Τοῦρκοι ἀπ' ἐδῶ καὶ ν' ἀπομείνῃ τὸ χωριὸ ἐλεύθερο; Στείλε μου, δώσε μου τὴ Ζωγραφιστή. Γυναῖκα θὰ τὴν πάρω καὶ θὰ τὴν ἀφήσω Χριστιανή. — Νὰ πάρῃ Τοῦρκο ἢ κόρη τοῦ Καπετάνιου; μήτε στὸ ὄνειρό μου νὰ τὴν ἰδῶ. «Ἐγέρασα ἀλήθεια καὶ δὲν μπορῶ νὰ γυρίω στὰ βουνὰ γιὰ νὰ σκοτώσω. Μὰ νὰ πάρῃ Τοῦρκος τὴν κόρη μου, τὴ Ζωγραφιστή; Πέτρα ἂς μὴ μείνῃ στὸ χωριὸ καὶ ἀναπνοὴ στὸ στόμα της καλύτερα». Ἐβαλε κι' ἄλλους ὁ Γιουσούφ Ἀγᾶς νὰ τοῦ

Ἡ κοιμώμενη (ἔργον Γλαυκῆς Χαλκιδέως).

μιλήσουνε, νὰ τὸν παρακαλέσουνε. «Ἐχετε κόρες ; ἐρωτοῦσε ὁ πατέρας μου. Ἐὰν θέτε τὸ καλὸ τοῦ χωριοῦ δώσετε τὲς διζέες σας κόρες. Καὶ ἐφεύγανε· τί νὰ τ' ἀποκριθοῦνε σ' αὐτό ; Ἀλήθεια, ἡ ἀγάπη ποῦ εἶχε στὴ Ζωγραφιστὴ δὲν λέγεται. Καὶ ἐμεῖς, παιδιὰ του εἵμαστε, μὰ ἐκεῖνη· ἐκεῖνη ἦτανε καὶ καμιμὰ ἄλλη. Πολλὲς φορὲς τὸν εἶδαμε νὰ τὴν κοιτάζῃ καὶ νὰ θολώνουνε τὰ μάτια του. Κοῖμα, ἔλεγε, κοῖμα στὴν ὁμορφίᾳ της. Καζὸ μοῦ ἠθέλεν ὁ Θεὸς γιὰ νὰ μοῦ τὴ δώσῃ σὲ τέτοια ἔρημα χρόνια.

Ἕνα βράδυ—τὰ μάθαμε ὑστερότερα—ἦρθε διαταγὴ στὸ Γιουσούφ Ἀγᾶ νὰ πάρῃ ὅλο του τ' ἀσκέρι—πενήντα, ὡς ἐξήντα νομάτους,—καὶ νὰ πάῃ ν' ἀνταμώσῃ τὸ μεγάλο Πασᾶ στὸ Ῥέθυμνο. Μὰ ποῦ νὰ φύγῃ αὐτός, ποῦ ἀγαποῦσε τὴ Ζωγραφιστὴ ; Ξεκινᾷ καὶ ἐρχεται στὸ σπίτι μας. Βρίσκει τὸν πατέρα μου νὰ κάθεται στὴν πόρτα ἀπ' ἔξω καὶ νὰ συλλογίζεται.—Καλησπέρα—καλησπέρα.—Ἐγὼ φεύγω ἀπόψε γιὰ τὸ Ῥέθυμνο.—Πήγαινε στὸ καλὸ, Ἀγᾶ μου.—Μὰ ἠθέλα νὰ σοῦ πῶ—Σὰν τί ;—Ἡθελα . . .—Αἶ ;—Νὰ μοῦ δώξῃς τὴ Ζωγραφιστὴ. Γυναίκα θὰ τὴν πάρω καὶ ἡ πίστις της θὰ μείνῃ ὅπως εἶναι.—Ἀγᾶ μου, ἡ Ζωγραφιστὴ εἶν' ἄρρωστη. Γι' αὐτὸ μὲ βλέπεις ἔτσι συλλογισμένο. Ἡ ζῆ ἢ πεθαίνει ἡ Ζωγραφιστὴ. Πήγαινε στὸ καλὸ καὶ σὰ γυρίσῃς τὰ ξαναλέμε.—Πατέρα, τοῦ λέει ὁ Τοῦρκο, αὐριο τὸ μεσημέρι φεύγω· αὐτὰ ποῦ ἔξω δὲν τὰ πιστεύω. Ἄν εἶναι μὲ τὴ θέλησί σου νὰ τὴν πάρω γυναῖκα μου, θάρθω μοναχός μου· ἄλλοιως θὰ στείλω πέντε δέκα ἀνθρώπους μου, νὰ τὴν πάρω μὲ τὸ ζῶρι. Ἄλλο δὲν ἔχω νὰ σοῦ εἰπῶ. Συλλογίσου καὶ πέ μου.—Τί νὰ συλλογιστῶ, Ἀγᾶ μου, ποῦ τὸ παιδί εἶναι ἄρρωστο. Ὅ,τι θέλεις· κάμε.

Τὴν ἄλλη ἡμέρα ἦρθε πάλι πρωΐ—πρωΐ ὁ Ἀγᾶς, ἐχτύπησε σιγά—σιγά τὴν πόρτα καὶ ἐρώτησε : «Ἐτοιμὴ εἶναι ἡ Ζωγραφιστὴ ;» Κανεὶς δὲν τ' ἀποκρίθηκε. Ὅλοι μας ἐστεκόμαστε στὴ γωνιά καὶ μὴδὲ τὴν ἀναπνοή μας ἀφήναμε ν' ἀκουστῇ.—Αἶ σὰν εἶναι ἔτσι, γίνεται κι' ἄλλοιως, ἐφώναξε μουγγρίζοντας σὰ βῶδι ὁ Ἀγᾶς καὶ ἔφυγε. Ὁ πατέρας μου τ' ἀκουσεν αὐτά, κίτρινος σὰν τὸ λεμόνι.—«Ζωγραφιστὴ, θέλεις νὰ γίνῃς τοῦρκισσα ; θέλεις νὰ πάρῃς Τοῦρκο ; τὴν ἐρώτησε. Ἄν θέλῃς, δὲν θὰ κακοπεράσῃς, μὰ τὴν Παναγία, θὰ ἔχῃς σκλάβους, φορέματα, μεταξωτὰ καὶ παλάτι νὰ κάθῃσαι, μὰ θάχῃς καὶ τὴν κατάρρα τοῦ πατέρα σου. Διάλεξε».—«Πατέρα μου, εἶπε μὲ κλάμματα καὶ ἐγονάτισε μπροστὰ του. Πέ μου ἐσὺ τί θέλεις νὰ

«ζάμω ; Μὰ Τοῦρκο μὴ μοῦ πῆς νὰ πάρω, γιατί ἔχω καλύτερα νὰ σκοτωθῶ.—Πῶς φαίνεσαι, Ζωγραφιστή μου, ποῦ εἶσαι κόρη Καπετάνιου . . . » Ἐξέστη τῇ στιγμῇ ἀκοῦμε χτύπους στὴν πόρτα. Χτύπους δυνατούς· κανεὶς δὲν ἐκουνήθηκε· κρούς ἵδρος μᾶς ἐπερίχυσε. Θὰ ἦρθαν οἱ ἄνθρωποι τοῦ Γιουσούφ Ἀγᾶ . . . Μιὰ καὶ δυὸ ἀκοῦμε καὶ τρίζει ἡ πόρτα— . . . τώρα θὰ σπάσῃ. Τὰ συλλογίζομαι μόνον καὶ θαρρῶ πῶς εἶναι ἐκείνη ἡ στιγμή καὶ ἀνατριχιάζω. Ἀκούει ὁ πατέρας τὸ χτύπο, ρίχνει μιὰ ματιά στὴν πόρτα, μιὰ στὴ Ζωγραφιστή.—Κάμε τὸ σταυρό σου, παιδί μου, τῆς λέγει.—Θὰ πᾶς νὰ βοῇς τὴ μάνα σου . . . καὶ σύρνει τὸ μαχαῖρι ἀπὸ τὴ μέση του. Σὰν ἔλαμψε τὸ μαχαῖρι, ἡ λάμψη του μοῦ ἐφάνηκε λεπίδα ποῦ ἐχώνετο μέσα εἰς τὰ στήθια μου. Ἡ Ζωγραφιστή ἔκανε τὸ σταυρό της καὶ δὲν ἔβλεπε· ἡ πόρτα ἐχτυποῦσε, ἔτριζε. Μιὰ στιγμὴ ἀκόμη καὶ θὰ ἔπεφτε.—«Γκιαούρηδες ! γιὰ μιὰ . . . » ἀκούστηκε ἀπ' ὄξω μιὰ φωνή. Ἕνας ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους εἶπε ἕνα κακὸ, πολὺ κακὸ λόγο γιὰ τὴν ἀδελφή μου· τὸν ἄκουσε ὁ πατέρας μου, κοκκινίζει, ἀφρίζει, πηδᾷ καὶ χώνει τὸ μαχαῖρι του . . . 'ς τὰ στήθια, 'ς τὴν καρδιά τῆς ἀδελφῆς μου.

Ὅταν ἡ πόρτα ἔπεσε, ἡ Ζωγραφιστὴ ἦταν σκεπασμένη μὲ ἕνα μεγάλο σεντόνι καὶ μόνον τὸ πρόσωπο ἔβλεπε κατακίτρινο χλωμό . . . —Δὲ σοῦ τῶλεγα πῶς ἡ ζῇ ἢ πεθαίνει ; εἶπεν ὁ πατέρας μου τοῦ Γιουσούφ Ἀγᾶ. Ἐσὺ τὴν ἐσκότωσες ! Τώρα σκότωσέ μας καὶ ἐμᾶς· τὴν εἶδε ὁ Ἀγᾶς, ἔσκυψε, ἀκούμπησε τὸ χέρι του εἰς τὸ ζούτελό της καὶ δὲν ἔβγαλε ἄχνα ἀπὸ τὸ στόμα του. Ἐγύρισε καὶ μᾶς εἶδε, ἔπειτα ἐπετάχτηκε ἔξω βιαστικός.—Πᾶμε, ἀφήτε τους, ἐφώναξε στοὺς ἀνθρώπους του. Πᾶμε. Καὶ ἕνα γέλιο ἄγριο ἀκούστηκε ἀπ' ἔξω τοῦ Γιουσούφ, καὶ ἕνα πλὺ ἄγριο ἀπὸ μέσα τοῦ πατέρα μου. Ὁ πατέρας μου ἐτρελλάθηκε . . . δὲν ξέρω τί ἀπέγινε ὁ Γιουσούφ . . . μὰ αὐτός . . . αὐτὸς ἦταν Τοῦρκος.

— Κακὸς Τοῦρκος, αἱ, γιατί ; Κακὸς Τοῦρκος.

— Ναί, κακός, παιδάκια μου, μὰ δὲν εἶπαμε νὰ μὴν κλάψῃ κανένας ἀπὸ σᾶς ;

— Καὶ σὺ γιατί κλαῖεις, γιατί ;

— Ἐμένα ἡ Ζωγραφιστὴ ἦταν ἀδελφή μου.

— Κι' ἐμᾶς δὲν ἦτανε θείτσα μας ; Αἱ, τοὺς κακοὺς Τοῦρκους !

— Σὰ μεγάλωσώ ἐγὼ ποῦ εἶμαι ἀγόρι. Ἀχ, ἄς μεγαλώσω . . .

Ι. Δαμβέργης.

ΤΟΥ ΛΙΒΙΝΗ (*) (1765)

Τοια μεγάλα σύγγραφα 'ς τὸ Καρπενήσι πᾶνε,
τὸ νὰ φέρει ἀστρατόβροντα τᾶλλο χαλαζοβρόχια,
τὸ τοῖτο τὸ μαυρότερο μαντᾶτα τοῦ Λιβίνη.
Σὲ σένα, Μήτηρ μου γαμπρέ, Σταθοῦλα ψυχογυιέ μου,
ἀφῆρω τὴ γυναῖκα μου, τὸ δόλιο μου τὸ Γεώργη.

ΤΟ ΝΕΡΟ ΤΩΝ ΔΙΨΑΣΜΕΝΩΝ

Ὁ γέρος ἀγωνιστὴς ἐκοίταξε τὸ θολὸ νερὸ μέσα στὸ ποτήρι, ἀνεβοκατέβασε τὰ κάτασπρα δασά του φρύδια, καὶ κουνώντας τὸ κεφάλι του εἶπε :

— Μωρὲ ποῦ κατάντησε τὸ δόλιο Μεσολόγγι, μ' αὐτὸν τὸν θεοσκωτομένο τὸν Λήμαρχο ! Οὔτε στὸν « κλεισμό » δὲν πίναμε τέτοιο νερό . . .

Ὁ γέρος ἀγωνιστὴς εἶχε τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν τέχνη ἀπὸ κάθε κουβέντα, μ' ἓνα λήθημα νὰ φθάνη στὴν πολιτορχία καὶ στὴν ἔξοδο, καὶ χροαστοῦσε μάλιστα χάρι σὲ μένα, ποῦ παιδάκι τότε λαίμαργο γιὰ ἱστορίες, ἤμουν αὖ πὺ καλόβολος ἀκροατὴς του . . .

— Οὔτε στὸν κλεισμό, μωρὲ παιδί μου, μὰ τοῦτον τὸν Σταυρό, νὰ τὸν κάμω καὶ νὰ βγῇ ἡ ψυχὴ μου. Τὸν καιρὸ ποῦ ὁ Μπραΐμης μᾶς ἔκοψε τὸ νερό, πάντεχε πῶς θὰ παροδοθοῦμε τὴν ἄλλη μέρα, ἢ θὰ σκᾶσωμε σὰν τὰ ποντίκια ἡμεῖς ὅμως ἀνοίξαμε πηγὰδια στὸν "Αἰ-Νικόλα, στὶς τάπιες, ὅπου βλέπαμε χῶμα γλυκό, καὶ βγάλαμε νερό. Θὰ πῆς καὶ καὶ ψυχρό, ἀριμυρό, θολό, βαρὺ, μὰ κεῖνο μᾶς ἔφθανε γιὰ νὰ μὴ κάμωμε τὸ χατήρι τοῦ Μπραΐμη καὶ τοῦ Κιτάγια. Αὐτοὶ μαθαίνανε τί νερὸ πίναμε καὶ ἀπορούσανε πῶς ἀκόμα βαστάμε.

Μιὰ φορὰ κάμαμε ραῖι (ἀνακωχὴ) καὶ μᾶς στείλανε μέσα τρεῖς Μπέηδες νὰ μᾶς προτείνουν νὰ παραδοθοῦμε. Πολλὲς φορὲς τὸ κά-

(*) (Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ ἐνεσποτουρικοῦ πολέμου (1765) ἐπαναστατήσαντες ἠνώθησαν μετὰ τῶν Ἐνεσπῶν ἀρματοῦλοι τινες τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐκ Καρπενήσιου Λιβίνης. Οὗτος κατενίκησε μὲν τοὺς Τούρκους, συγκροτήσας μάχην παρὰ τὸ Καρπενήσιον ἀλλὰ μικρῇ ὕστερον καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔπεσεν ἐν Ἀραχῳθῇ τῆς Εὐρυτανίας. Τὸ προκείμενον ἔκρη ἀναφέρει τὰς τελευταίας θελήσεις αὐτοῦ διατάσσοντος νὰ παραδοθῶν τὰ ὅπλα του εἰς τὸν ἀγγλικὸν λόγν του, ὅτε ἤβησας θὰ δύναται νὰ φέρῃ καὶ νὰ τιμῇσῃ αὐτά).

νανε αυτό. Τὸ περισσότερο ὅμως θέλανε νὰ ἰδοῦνε τί νερὸ πίνανε, γιὰ νὰ καταλάβουν πόσο θὰ κρατήσωμε ἀκόμα.

Ὁ Θανάσης ὁ Ράζηκότσικας ἦταν τότε πολιτάρχης· αὐτὸς εἶχε θηλυκὸ μυαλὸ καὶ κατάλαβε τὸ σκοπὸ τους.

«Σιαθῆτε, λέει, καὶ θὰ ἰδῆτε καὶ μένα». Κράζει τὲς γυναῖκες τοῦ μᾶς δίνανε τὰ φυσεῖκια καὶ μᾶς φέρνανε τὸ φαί καὶ τὲς διατάζει νὰ βγάλουν νερὸ ἀπὸ τὸ καλλίτερο πηγάδι, νὰ τὸ στραγγίξουν καλὰ, καὶ νὰ τὸ περάσουν πολλές φορὲς ἀπὸ πανὶ ἐξηντα νούμερο, καὶ ἀμὰ λαγαρίσῃ καλὰ, νὰ γεμίσουν μ' αὐτὸ ἓνα ἀσκί. Κράζει καὶ τὸ Ντάγλα, ποῦ ἦταν ἐξυπνος καὶ πιστὸς καὶ τὸν εἶχε στὸ σπίτι του ὁ πολιτάρχης, καὶ τὸν ὀρμηνεύει τί νὰ κάμῃ σὰν ἔρθουν οἱ μπέηδες.

Ἦρθαν οἱ μπέηδες καὶ πήγανε στὸ σπίτι τοῦ Κότσικα. Ἐκεῖ ποῦ εἶναι ἀκόμα τώρα τὸ Κοτσικέικο, τότε ἦτανε χαμηλὸ τὸ ἀπάνω πάτωμα· τὸ εἶχαν χαλάσῃ ἢ μπόμπες καὶ οἱ ἴδιοι οἱ νοικοκυραῖοι τὸ εἶχανε ἀπογκρεμίσῃ.

Κάμανε τεμενάδες, ῥώτησαν «πῶς τὰ περνᾶμε» καὶ ὕστερα ἤρθανε στὴν κουβέντα.

— Καπετὰν - Θανάση, τοῦ λένε, τί περιμένετε ; δὲ βλέπετε ποῦ εἰστε κλεισμένοι ἀπ' ὅλες τὲς μεριές ; νὰ παραδοθῆτε τώρα, καὶ κανεῖς δὲ θὰ σᾶς κατηγορήσῃ. Οἱ πασσάδες σᾶς χαρίζουνε τὴ ζωὴ καὶ τὸ βιό σας, νὰ ζήσωμε ὅπως καὶ πρὶν, ἡσυχοὶ καὶ ἀγαπημένοι.

Ὁ Ράζη Κότσικας τοὺς λέει.

— Καὶ νὰ θέλαμε, μωρὲ μπέηδες, νὰ παραδοθοῦμε, εἶναι ντροπὴ μας ἰώρα ποῦ περιμένομε ὥρα τὴν ὥρα τὸν καπετὰν Μισούλη, καὶ μᾶς φέρνει τοῦ κόσμου τὰ καλὰ.

Ψέμματα τοὺς ἔλεγε.

Κάμανε κι' ἄλλες κουβέντες, καὶ κάποια ὥρα οἱ μπέηδες καμώθηκαν πῶς δίψασαν καὶ ζήτησαν νερὸ.

Ὁ πολιτάρχης πρόσταξε τὸ Ντάγλα νὰ φέρῃ μὲ τ' ἀσημένιο τάσι. Ὁ Ντάγλας ὅπως ἦταν ὀρμηνεμένος, εἶχε δυὸ ἀσκιὰ, ἓνα μὲ τὸ καθαρὸ νερὸ ποῦ εἶχαν λαγαρίσῃ οἱ γυναῖκες, καὶ ἓνα μὲ τὸ νερὸ τοῦ πίνανε.

Λυεῖ τὸ ἀσκί μὲ τὸ θολὸ νερὸ καὶ γεμίζει τὸ τάσι.

— Βρέ, τοῦ λέει ὁ πολιτάρχης, ἀπὸ τὸ νερὸ πόχωμε γιὰ τὰ ζᾶμας δίνεις στοὺς μπέηδες ;

Τοῦ δίνει ἓνα μπάτσο, δίνει καὶ μιὰ κλωτσά στ' ἀσκί καὶ χύνει ὅλο τὸ νερό.

Ὁ Ντάγλας λινεὶ τότε τὸ ἄλλο ἀσπί, γεμίξει τρία τάσα μὲ καθαρὸ νερὸ καὶ τὰ δίνει στοὺς μπάηδες.

Ἐκεῖνοι σὰν βγῆκαν γελασμένοι, χαιρετᾶνε καὶ φύγουνε. Πᾶνε στοὺς πασσάδες καὶ λένε «τό καὶ τό, οἱ Μεσολογγῖτες ἔχουνε καθαρὸ νερὸ καὶ κεῖνο τὸ θολὸ τῶχουνε γιὰ τὰ ζῶ τους καὶ τὸ χύνουνε ἀλύπητα». Οἱ πασσάδες ἀπελπιστήσανε τότε πῶς θὰ παραδοθοῦμε.

Τέτοιοι ἦτανε ὁ πολιτάρχης μας. Τώρα κάνοιμε δημάρχους καὶ μουλάρια.

Ἐσὺ μωρὲ νὰ τὰ γράφης αὐτά, σὰ μεγαλώσῃς, νὰ τὰ μάθῃ ὁ κόσμος νὰ ἰδῇ πῶς τὸ βαστάξαμε τὸ Μεσολόγγι.

— Θὰ τὰ γράψω—μπάρμπα Γεωργουῖλα.

Καὶ νά, ποὺ ἐκτελῶ τὴν ὑπόσχεσί μου, τώρα ποὺ ἔγινα κ' ἐγὼ μπάρμπα Ἀντώνης.

Ἀθῆναι Δεκέμβριος 1921

Α. Τραυλαντώνης

Τ' ΑΓΡΙΟΜΕΛΙΣΣΙ

Σχεδὸν ἡ περισσότερὴ σπηλιὰς τῶν Εὐρυτανικῶν ὄχθων τοῦ Ἀσπροποταμίου εἶναι κυψέλαι ἀγριομελισσῶν. Παρακολουθοῦμεν προῶτ' βραδύ τὸ θέαμα τῆς καταδιώξεώς των. Σύννεφα πουλίων, τὰ ὅποια λέγονται μελισσοφάγοι, περιφέρονται αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐπάνω εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, στὰς σχισμάδας τῶν ὁποίων εἶναι ῥιζωμένα τ' ἀγριομελίτσια. Οἱ μελισσοφάγοι ἀναμένουν τὴν πρωϊνὴν ἔξοδον ἢ τὴν βραδυνὴν ἐπιστροφὴν τῶν μελισσῶν ἀπὸ τὴν βοσκὴν των. Ἡ ἀγριομελίτσα ἀλλάσσει τακτικὰ δρόμον, ἀλλὰ καὶ οἱ μελισσοφάγοι εὐρίσκονται παντοῦ ἐμπρὸς τῆς. Καταλαμβάνουν τὰ κατ'ἀλληλὰ σημεῖα τῆς διαβάσεώς της καὶ ἐκεῖ τῆς ἐπιτίθενται καταστρεπτικῶς.

Δύο πλάσματα τοῦ Θεοῦ, τὸ πρόβατον καὶ ἡ μέλισσα, ἔχουν τὸν ἀλτρουϊσμὸν ἢ τὴν παραφροσύνην τόσον ἰσχυράν, ὥστε ἐκεῖ ὅπου ὥρμησεν ὁ ἀρχηγὸς νὰ ἀκολουθοῦν πιστά, ἔστω καὶ ἂν βλέπουν τὸν θάνατον ἐμπρὸς των. Ἐπῆδυσεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν προβάτων (γχεσέμι) εἰς ἓνα γχερεμόν; Τὸν ἀκολουθοῦν ὅλα τὰ πρόβατα καὶ πρέπει νὰ σπάσῃ γκλίτσας ἐπάνω των ὁ τζοπάνης, διὰ ν' ἀνακόψῃ τὸ πῆδημά των. Ἐπῆρε μία μέλισσα αὐτὸν τὸν δρόμον; Σχηματίζεται

3

Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Τόμος Γ'.

ἔπισθ' ἐν τῆς ἀλυσίδας, ὅλο τὸ μελίσσι καὶ δὲν πλαγιόδρομεῖ, χίλιοι μελισσοφάγοι νὰ εἶναι παρατεταγμένοι δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ.

Οἱ μελισσοφάγοι γνωρίζουν τὴν ἡλιθίαν αὐτὴν ἀφοσίωσιν τῶν μελισσῶν πρὸς τὸν ἀρχηγόν των καὶ ἅμα τὸ πρῶτ' πρόκειται νὰ ἐκκινήσουν τὰ μελίσσια των διὰ τὴν βοσκήν, θὰ τουφεκίσουν εἰς τὸν ἄερα διὰ νὰ διώξουν τοὺς μελισσοφάγους, οἱ ὅποιοι ἀναμένουν γύρω ἀπὸ τὰ μελισσομάντριά. γιὰ νὰ πιάσουν τὴν μελισσογραμμήν. Ἀμα ἡ μέλισσες φθάσουν εἰς τὴν βοσκήν, οἱ μελισσοφάγοι δὲν ματαίω-
πονοῦν, διότι ἐκεῖ τὸ σιμῆνος σκορπίζεται ἐπάνω στὰ ἔλατα νὰ βυζᾷ τὸ μάνα, τὴν καλύτεραν δηλαδὴ μελισσοτροφήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν γίνεται τὸ τραγανιστὸ μέλι, ποῦ ὀνομάζεται ζαχαρόμελο.

Ἀλλὰ τὰ κακόμοιρα τ' ἀγριομελίσσια δὲν ἔχουν μόνον τὸν με-
λισσοφάγον ἐχθρόν. Τὰ καταδιώκουν κατ' ἐξοχήν τὰ κουνάβια. Αὐτὰ εἶναι ἡ μεγάλη καταστροφή των. Ἀναρριχῶνται στὴς ἀπόκρη-
μνες φωληρές των καὶ ρημάζουν τὸ μέλι τους, μὴ ἀφίνοντα οὔτε κη-
ρήθρας. Κατὰ δευτέρον λόγον τὰ κυνηγᾷ ἡ ἄλεπού, ἀλλ' αὐτὴ διὰ
πολλοὺς λόγους ἀποφεύγει αὐτὰς τὰς ἐπικινδύνους ἐπιχειρήσεις καὶ
προτιμᾷ τὰ χαμηλὰ κοττέσια.

Εἰς μίαν καταδιώξιν ἀγριομελισσιοῦ ἔπεσεν εἰς τὸ ποτάμι, ὅπου
ἴδουσα τὰς δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ ἀποτόμους ὄχθας, εἰς τὰς ὁποίας θὰ
ἦτο μάταιον νὰ ἐπιχειρήσῃ ν' ἀναρριχηθῇ ἔστρωγγυλοκιάθησεν ἐπάνω
στὰ νερὰ καὶ εἶπε φιλοσοφικῶς.

— Ξέρω τώρα πῶς στὸ Αἰτωλικὸ θὰ μὲ βγάλῃ τὸ ποτάμι, ἀλλὰ
βαρυνοῦμαι τὰ κλωθογυρίσματα...

Ἐκτοτε ὁ μῦθος λέγει, ὅτι ἡ ἄλεπού μόνον ἂν τὴν πάρῃ καμμία
μεγάλῃ πείνα κινδυνεύει εἰς ἡρωϊσμοὺς κατὰ τῶν ἀγριομελισσιῶν, τὰ
ὅποια ἄλλως τε τὴν μάχονται τόσο φοβερά, ὥστε πρέπει νὰ ἀπου-
σιάζουν διὰ νὰ ἐπιτεθῇ εἰς τὸ μέλι των.

Οἱ ἄνθρωποι τοιμηρότεροι τῆς ἄλεπούς, καταδιώκουν τὰ ἀγριο-
μελίσσια, τὰ ὅποια ἐδῶ εἰς τὰ μέρη μας εἶναι τὸ ἐπικερδέστερον κυ-
νήγι, ὅσον σχεδὸν τὰ κουνάβια καὶ τὰ ἄλεποδέσματα. Διότι πρῶτον
τὰ ἀγριομελίσσια, ὡς εὐρισκόμενα πλησίον τῶν ἐλατιῶν, κάνουν τὸ
ζαχαρόμελο, τὸ ὁποῖον εἶνε τὸ ἀκριβότερον μέλι. Δεύτερον, ἐπειδὴ
δὲν τὰ τρυγοῦν τακτικά, ὅπως τὰ ἡμερα μελίσσια, ἔχουν ἄφθονο
μέλι, ἡμπορεῖ λόγου χάριν νὰ φθάσῃ ἐβδομηκοντα ὀκτάδες μέλι ἀπὸ
τὸ ὁποῖον θὰ βγάλῃ πέντε ὀκτάδες κερί.

Ἀλλοτε τὸ κυνήγι τῶν ἀγριομελισσιῶν ἦτο ἀνοργάνωτον, του-

τέστι ἐγίνετο ἀπὸ τοὺς τυχόντας καὶ ἔνεκα τούτου ὀλιγώστεψαν πολὺ τ' ἀγριομελίτσια. Οἱ αὐτοσχέδιοι ἀγριομελίτσιοσυνηγοί, ἐνδιαφερόμενοι μόνον πῶς θὰ πάρουν περισσότερον μέλι, τὰ ἐρήμαζαν, ἢ ἀφίνοντες τῆς φωληῆς των δίχως σταλιά μέλι εἰς ὥραν χειμῶνος, ἢ τὸ βαρβαρώτερον ἀκόμη, πνίγοντες τὰς μελίτσας διὰ τὴν εὐκολωτέραν ἐξαγωγήν τοῦ μέλιτος.

Εὐτυχῶς τώρα τελευταῖα, διότι συνέβησαν πολλὰ δυστυχήματα, τὰ ἀγριομελίτσια ἀφέθησαν εἰς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος συνηγούς των. Αὐτοὶ εἶναι ὄχι μόνον τολμηροὶ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ τέλειοι τεχνῖται. Δένονται μὲ τριχιές καὶ κατεβαίνουν στοὺς γκρεμοὺς, ὅπου τὰ ἀγριομελίτσια, τὰ ὁποῖα πρῶτα—πρῶτα δὲν τὰ σκοτώνουν, ἀλλὰ τὰ ναρκώνουν προσωρινὰ μὲ ἰσχοκαπνὸν καὶ τοιοῦτοτρόπως παίρνουν τὸ μέλι ἥσυχοι, ἀφίνοντες ἀνάλογον ποσότητα, διὰ νὰ μὴ ψοφήσῃ τὸ μελίτσι ἀπὸ πείναν.

Μόλα ταῦτα ὁ ἄνθρωπος προσέχει ὥσάν τὰ μάτια του τὰ ἀγριομελίτσια ποῦ κατέφυγαν εἰς ἱεροὺς τόπους, τουτέστι περιοχὰς ἐξωκλησιῶν, μοναστηρίων καὶ προσκυνηταριῶν. Δὲν τὰ πειράζει, διότι κατὰ γενικὴν λαϊκὴν πεποίθησιν, ἐκεῖνα «κάνουν τὸ κηρὶ τοῦ ἁγίου».

Ῥαυτῶς δὲν χροῦει τὰ ἀγριομελίτσια τὰ ὁποῖα εἶνε εἰς μέρος στοιχειωμένα, διότι αὐτὰ θρόφουν «τὰ στοιχειά».

Πρὸ ἐτῶν εἰς μίαν ὄχθην τοῦ Πλατανιά, παραποτάμου τοῦ Ἀχελώου κάποιος παπᾶς ἤθελε νὰ παραβῇ τὴν κοινὴν πρόληψιν καὶ νὰ τρυγήσῃ ἓνα ἀγριομελίτσι, τὸ ὁποῖον παλαιὰ παράδοσις τὸ ἔφε-
ρεν ὡς «στοιχειωμένο». Ἐδέθη λοιπὸν μὲ μίαν τριχιὰν καὶ ἐκρεμά-
σθη εἰς τὴν μυθικὴν σπηλιάν, ὅπου τὸ ἀγριομελίτσι ἐδούλευε αἰῶ-
νας τόσον ὥστε νὰ κρέμονται τὰ μέλια κάτω εἰς τὸν βράχον ὡς ξαν-
θὸς καταρράκτης. Λέγεται ὅτι τὸν μελιτώδη αὐτὸν καταρράκτην κάποτε ἐτουφέκισε μὲ συρματοδεμένα βόλια ἓνας ἀρματολὸς γιὰ νὰ τὸν ῥήρῃ κάτω, ἀλλὰ ἔσκασε τὸ τουφέκι του καὶ ἀντὶ νὰ κοποῦν τὰ μέλια ἐκόπη τὸ χερὶ του. Ἐκτοτε κανεὶς δὲν ἐπάτησε ἐκεῖ πλὴν τοῦ παπᾶ, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἤσυχισε νὰ τρυγᾷ τὸ μέλι, ἤκουσε μίαν φωνήν:

— Σώνει ἄλλο τώρα.

Ὁ παπᾶς ἐνόμισε πῶς τοῦ φωνάζουν οἱ σύντροφοί του ἐπάνω ἀπὸ τὸν βράχον, ἐνῶ κατὰ τὴν παράδοσιν, τοῦ ἐφώνασε τὸ στοιχειὸ μέσα ἀπὸ τὴν σπηλιάν. Ἐγύρισε λοιπὸν καὶ ἀπήντησε στοὺς συν-
τρόφους του.

— Τώρα νὰ πάψω ποῦ μπήκα στὸ παχὺ στρώμα;

Ἀλλὰ μόλις ἐνοίταξε πρὸς τὰ ἐπάνω γὰρ νὰ τὸν ἀκούσουν καλύτερα εἶδε δίπλα του ἕνα φεῖδι καὶ στρέψας ἀμέσως τὸ μαχαῖρι μὲ τὸ ὁποῖον ἐμελισσουργοῦσε, τὸ ἔκοψε εἰς δύο. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἐξέλαβε γιὰ φεῖδι, ἦταν ἡ τοιχία ποῦ τὸν εἶχαν δεμένο. Καὶ ὁ ἀτυχὴς παλᾶς ἐπλήρωσε τὴν παραδοσιν, γκρεμισθεὶς κάτω κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴ ἤμπορουν νὰ τὸν περισυλλέξουν ἀπ' ἐκεῖ. Ἐκτοτε οἱ χωρινοὶ περνοῦν ἀπὸ μακριὰ τὸ στοιχειωμένο μελίσσι, τὸ ὁποῖον τώρα γεμίζει μὲ τὰ χρυσὰ μέλια του καὶ τὰ χεῖλη τῆς σπηλῆας.

Σ. Γρανίτσας

ΒΑΤΡΑΧΟΣ

*Βάτραχος εἰς τὸ λιβάδι ἀπὸ τὰ θολὰ νερά του
βλέπει βῶδι καὶ ζηλεύει τὸ χορδὸν ἀνάστημά του.
Οὐδ' αὐγοῦ δὲν ἔχει ὄγκον κ' εἰς τὸν ροῦν του ὁμοῦς βάλλει
ὁ νερόμυαλος νὰ γένη βῶδι κ' ἴσως καὶ βουβάλι
Καὶ λοιπὸν τετῶνεται
καὶ λοιπὸν ἀπλώνεται
κ' εἰς τὸν γείτονά του λέγει «πάγω νὰ τὸν ὁμοιάσω»
— Τρελλὸς εἶσαι ; — Ἄδὲ με τώρα πλησιάζω νὰ τὸν φθάσω ;
— Τί μὲ ψάλλεις ; — Ἐπλάτυνθην ; — Οὔτε χόρδος μίᾱς παλάμης ;
— Ἄδὲ με πάλιν ἂν μὴ βῶδι κἄν μοσχάρι δὲν μὲ κάμνεις ;
Κι' ἀπ' ἐδῶ πλατύνεται
κι' ἀπ' ἐκεῖ ἐκτείνεται
κ' ἐνῶ ἔκραζε «τὰ δύο κέρατά μου, ὦ χάρά !
ῥύτρωσαν καὶ ἡ οὐρά μου ταύρου ἔγινεν οὐρά !»
Ἔσκασε καὶ εἰς τὸν πάτον
ἐβυθίσθη τῶν ὑδάτων.*

Π. Σοῦτσας

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ (1)

Μιά ἡμέρα, κοντὰ στὰ σύνορα, φόρεσε τὰ ὅπλα τοῦ πολέμου καὶ πρώτη φορὰ φανερώθηκε καπετάνιος στὰ παλληκάρια τοῦ ὁ Μίκη Ζέζας. Τοὺς κάλεσε καὶ τοὺς εἶπε λόγια ξεστὰ καὶ φωτεινὰ γιὰ τοὺς

(1) Μακεδονικὸν ἀγῶνα ὀνομάζομεν τὴν δράσιν τῶν Ἑλλήνων ἀνταρτῶν ἢ ἐκδικητῶν ἀπὸ τοῦ 1904—1908 εἰς τὴν Μακεδονίαν διὰ νὰ τὴν προστατεύσουν ἀπὸ τῶν Βουλγάρων. Ἐκδικηταὶ ἐγίνοντο ὅσοι εἶχον θάρρος, πίστιν εἰς τὸν

Μακεδόνες πού υποφέρουν τόσα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους καὶ γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ κάμουν νὰ τοὺς σώσουν ἀπὸ τὰ βάσανα. Τοὺς ἐξήγησε καὶ πῶς θέλει νὰ φέρονται μαζὺ του καὶ ἀναμεταξύ τους. Ἐνθουσιάσθηκαν, πολλοὶ δάκρυσαν καὶ ὅλοι φώναζαν «ζήτω». Ἀμέσως πρόσταξε τὸν ὁδηγὸ νὰ πάγῃ μπροστά, αὐτὸς τὸν ἀκολούθησε, καὶ οἱ ἄντρες ἔρχονταν ἀπὸ κοντά. Πῆγαν ἔτσι ὥς τὴ Γραμμὴ καὶ κεῖ περιμέναν τὴ νύχτα. Ἄμα ἦλθε, ἔκαμαν τὸ σταυρὸ τοὺς καὶ πέρασαν τὰ σύνορα. Σκοτάδι φοβερὸ καὶ ἀνήφορος, δάση καὶ λαγκάδια καὶ ρεματιῆς θεοσκότεινα καὶ ἔπειτα κατήφορος φοβερός· τρεῖς ὥρες πῆγαιναν ἔτσι καὶ ὕστερα ἀπὸ ἄλλες τόσες δρόμο, κατὰ τὸ πρωῒ βροῖσθηκαν ἀντίκρου σ' ἓναν Τούρκικο σταθμὸ πάλι στὰ σύνορα. Κρύβονται τὴν ἡμέρα, καὶ τὴν νύχτα ξεκινοῦν πάλι. Τὰ μέρη εἶναι δύσκολα, γεμάτα δάση πυκνά καὶ πέτρες πού κατακόβουν τὰ πόδια. Ὁ ἓνας ὁδηγὸς μιὰ μέρα φεύγει κουφά, ὁ ἄλλος δὲν ξέρει τὸ δρόμο, καὶ ὁ τρίτος εἶχε ἀρρωστήσει πρὶν ξεκινήσουν. Ἀπαντοῦν βλάχους καὶ ἄλλους μὲ τὸ καλὸ, ἄλλους μὲ τὸ κακὸ τοὺς βάζει ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὁδηγοῦν τὸ Σῶμα. Βλέπει πῶς οἱ ἄντρες του ἀρχίζουν νὰ κουράζονται. Οὔτε μιὰ ὥρα δὲν περπάτησαν σὲ δρόμο πατημένο καὶ ὅλο περνοῦσαν ἀπάτητα βουνά, ρεματιῆς, λαγκάδια καὶ δάση. Τὰ δάχτυλα τῶν ποδαριῶν, ἀπὸ τὴν κακοτοπιά, καὶ τὰ γόνατά τους φριχτὰ πονοῦσαν, καὶ ὁ ὁδηγὸς δὲν ἤξερε οὔτε κἂν τὴ δημοσίᾳ πού πάγει στὴ Σαμαρίνα. Μερικοί, ἀπὸ τὴ θέρη, μόλιςμποροῦσαν ν' ἀκολουθήσουν. Ἐναν τὸν ἄφησαν σ' ἑνὸς βλάχου σιάνη νὰ γιαιτρευθῇ. Ψωμί καὶ γάλα καὶ κορέας μὲ τὴ βία σχεδὸν ἔπαιρναν ἀπὸ τὶς στάνες καὶ συχνὰ ἔμεναν χωρὶς ψωμί. Ἄλλοτε πάλι ὥρες πολλὰς ἔμεναν δίχως νερό. Κάποτε τοὺς ἔλεγε λίγα λόγια ὁ Παῦλος πού τοὺς ἐγκαρδιῶναν πάντα. Μερικοὶ τοῦ ἀποκρίθηκαν μιὰ φορὰ πῶς τὰ βίσανά τους δὲν τοὺς πειράζουν, μόνο συλλογίζονται αὐτόν. Τότε ὁ γέρο-Ἀντρουλῆς γυρίζει καὶ λέγει: «Ὁ Κατετάνιος μας, βρὲ παιδιὰ μπορεῖ νὰ μὴν ἔχῃ τίς δυνάμεις μας, μὰ ἔχει ψυχὴ πιὸ δυνατὴ ἀπὸ μιάς· αὐτὴ τὸν ἐβαστά».

Ἐλληγισμὸν καὶ ἀντοχὴν οὕτως, ὥστε νὰ ζοῦν εἰς τὰ βουνά, νὰ διέρχωνται ἀπὸ χωρία χωρὶς νὰ προσδοκῶν καὶ νὰ υπομένουν ἀγογγύστως τὴν σκληρὰν ζωὴν τοῦ κλεφτοπολέμου. Ὁ ἀξιοματικὸς Παῦλος Μελάς ἀπῆκε τὰ ἐν Ἀθήναις ἀγαθὰ του διὰ νὰ γείνη ἀρχηγὸς τοιοῦτου σώματος ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Μίχης Ζέζας. Ἐφρονεῖτο εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος μάρτυς τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγώνος.

Μία βραδυνά ἔφθασαν σ' ἓνα χωριὸ μουνσεμένον ἀπὸ τῆ βροχῇ καὶ κατακουρασμένοι ἀπὸ μακρὸν καὶ δύσκολο δρόμο. Ὁ Ἀρχηγὸς μοίρασε τὰ παιδιὰ του σὲ μερικὰ σπήτια γιὰ νὰ στεγνώσουν καὶ νὰ κοιμηθοῦν καλά. Καὶ ὁ ἴδιος πῆγε σ' ἓνα σπήτι μὲ τέσσερεις ἄλλους. Μόλις κάθησε ρώτησε τὸ σπιτονοικοκύρη ἂν ἤξερε ποῦ βρίσκουνταν κείνη τὴν ἡμέρα ὁ Καπετὰν Εὐθύμης καὶ ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πὼς ἦταν στὸ Ζέλοβο.

Ἐφεραν δυὸ χωριανοὺς καὶ ἔγραψε ὁ Ἀρχηγὸς τὸ γράμμα στὸν Εὐθύμη, λέγοντάς του νὰ ἔλθῃ ὥς ἔξω ἀπὸ τὴ Σάτιστα τὴν ἄλλη μέρα γιὰ νὰ ἀνταμωθοῦν. Οἱ χωρικοὶ πῆραν τὸ γράμμα καὶ ἔφυγαν. Τὸ πρωτὶ ἦρθαν χωριάτες νὰ δοῦν τὸν Καπετάνιο. Τοὺς ρώτησε γιὰ τὸ χωριό, γιὰ τίς δουλειές του καὶ ἂν περὶ στρατὸς ἀπὸ κει— ἀποκρίθηκαν πὼς στρατὸς μένει σ' ἓνα ἄλλο χωριὸ μαζυότερα. Ἐλεῖτα παράγγειλε νὰ ἐτοιμάσουν ἓνα σφαγτὸ νὰ τὸ μοιράσουν στὰ σπῖτια ποῦ ἔμεναν τὰ παιδιὰ. Στὸ δικό του τραπέζι κράτησε δυὸ προεστοὺς νὰ φάγουν μαζί. Τὸ ἀπόγευμα πῆγαν οἱ δυὸ αὐτοὶ χωριανοὶ νὰ μὴνύσουν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἔλθουν καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ βράδυ, νὰ τοὺς μιλήσῃ ὁ Καπετάνιος. Ἐξαφνα μπαίνει ἡ σπιτονοικοκυρὰ καὶ λέγει πὼς μία γοιᾶ εἶδε στρατὸ στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Κονομπλάτι. «Αἱ, θὰ περάσῃ», εἶπε ὁ Παῦλος. Σὲ λίγο πάλι ἔρχεται ἡ γυναῖκα καὶ λέγει πὼς ὁ στρατὸς ζύγωσε στὸ χωριό. Σηκώθηκαν, πῆγαν στὰ παράθυρα καὶ εἶδαν στρατιῶτες μέσα στὸ χωριὸ σκορπισμένους. Ἀμέσως ὁ Ἀρχηγὸς μὴνὰ στὰ καταλύματα νὰ εἶναι ἔτοιμοι, μὰ νὰ μὴν κουνηθῇ κανένας. Ἐπειτα ἀπὸ λίγα λεπτά ἔρχονται δυὸ γυναῖκες καὶ λέγουν πὼς ὁ στρατὸς τράβηξε κατὰ τὸν ἀπάνου μαχαλᾶ καὶ ἂν θέλουν, νὰ φύγουν. Ἐρχονται καὶ ἄλλες γυναῖκες σταλμένες ἀπὸ τὰ καταλύματα καὶ ρωτοῦν τί νὰ κάμουν, νὰ φύγουν, νὰ πυροβολήσουν; Ὁ Ἀρχηγὸς τοὺς μῆνυσε νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανεὶς χωρὶς νὰ διατάξῃ αὐτός, τίποτε νὰ μὴν κάμουν παρὰ νὰ μένουν στὴ θέσῃ τους. Ἐρχονται πάλι γυναῖκες καὶ λέγουν πὼς ὁ στρατὸς κατεβαίνει πρὸς τὰ κάτω. Ὁ Ἀρχηγὸς εἶχε πιᾶσει τὸ παράθυρο μ' ἓνα χωριανὸ καὶ κύτταξε. Εἶδε μερικοὺς στρατιῶτες ποῦ πήγαιναν στὸ ἀντιζουρνὸ κατάλυμα. Ἀρχισαν οἱ στρατιῶτες νὰ χτυποῦν μὲ τοὺς κόπανους στὴν πόρτα τοῦ σπητιοῦ, ἀλλὰ καμμιὰν ἀπάντησι δὲν ἔλαβαν. Ἀρχισαν νὰ χτυποῦν δυνατώτερα, φωνάζοντας: «Νὰ κάψουμε τὸ σπῖτι». Σηκώνει ὁ Ἀρχηγὸς τὸ τουφέκι του καὶ πυροβολεῖ. Ὁ χωριανὸς ποῦ ἦταν κοντὰ του τραβᾷ καὶ αὐτός· ἀρχίζουν καὶ ἀπὸ

τὸ ἀντιζωνὸ κατὰλυμα νὰ πυροβολοῦν. Οἱ Τοῦρκοι ἐσκόρπησαν πιάουν ὅμως θέσεις καὶ πυροβολοῦν καὶ αὐτοί. Οἱ πυροβολισμοὶ κόπηκαν. Ὁ Ἀρχηγὸς μὲ τοὺς δικούς του κατεβαίνει κάτω στὴν

Κεφαλὴ λέοντος (τοῦ Ἰταλοῦ ζωγράφου Παλίζι.)

αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ μπαίνουν σ' ἓνα μικρὸ στάβλο, γιατί ἐπάνω δὲν ἦταν ἀσφαλισμένοι. Στάθηκε στὴν πόρτα καὶ βλέπει ἓνα στρατιώτη ποῦ ἔρχεται κατὰ τὴν αὐλή. Τραβᾷ καὶ ὁ στρατιώτης πέφτει. Ἐνὰ ἀπὸ τὰ παλληγάρια του βγαίνει καὶ παίρνει τὸ τουφέκι τοῦ σκοτωμένου.

Ἄρχισε νὰ νυκτόνη. Ὁ Ἀρχηγὸς προσεχτικὰ βγαίνει ἔξω με δύο ἀπὸ τὰ παιδιὰ του· οἱ ἄλλοι μένουν μέσα, προσμένοντας. Ἀκούσθηκε μιὰ τουφεκιὰ καὶ ἔπειτα μιὰ φωνή: «Μὲ χτύπησαν, παιδιὰ». Ἦρχουνταν πίσω ὁ Ἀρχηγὸς κατὰ τὸ στάβλο. Μπήκε μέσα καὶ κάθησε σὲ κατὶ ἄχυρα. Φώναξε ἕναν ἀπὸ τοὺς συντρόφους του καί, βγάζοντας ἀπὸ τὸ λαιμὸ του τὸ σταυρὸ ποῦ φοροῦσε, εἶπε: «Νὰ τὸ δώσης στὴ γυναῖκά μου καὶ τὸ τουφέκι στὸ γυιό μου. Νὰ πῆς ὅτι τὸ καθῆκόν μου τὸ ἔκαμα». Ξεζώσθηκε καὶ ἔπесαν λίρες ἀπὸ τὸ κεμέρι του ποῦ τὸ εἶχε τρυπήσει τὸ βόλι. Φάνηκαν αἵματα, ἄρχισαν πόνοι, καὶ ἔλεγε: «Σκοτῶστε με, βρὲ παιδιὰ, πῶς θὰ μ' ἀφήσετε, στοὺς Τούρκους». Ὅσο περνοῦσε ἡ ὥρα, τόσο πονοῦσε δυνατότερα. Ὅταν τὸν συνέπαιρνε φοβερὸς ὁ πόνος, σχεδὸν βογγοῦσε καὶ ἔλεγε: «Πονῶ, σκοτῶστε με» καὶ πάλι, «Σκοτῶστε με». Καὶ ἄλλοτε ὠνόμαζε τὰ παιδιὰ του. Ὁ σύντροφος, ποῦ εἶχε ἔλθει κοντὰ του, εἶπε: «Καπετάνιε, δὲ σ' ἀφίνουμε στοὺς Τούρκους» καὶ ἔσκυψε καὶ τὸν ἐφίλησε στὸ στόμα. Τὰ χεῖρά του ἦταν ψυχρά. Καὶ πάλι τὸν συνεπῆραν οἱ πόνοι δυνατόι, καὶ ἔλεγε ὅλο πὺρ σιγανά.

Δὲν μπορούσε πιά νὰ κουνηθῇ ἀπὸ τὴ θέσι του, οὔτε τὰ παιδιὰ του δὲν ὠνόμασε τώρα, ὥς ποῦ δὲν ἀκούσθηκε πιά φωνή...

Ἰω. Δραγούμης

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ *)

Ἀσπρὲ σταυραῖτέ, παρόγια γερακίνα,
τί εἶδες τί ἄκουσες ἐκεῖ ψηλὰ ποῦ τρέχεις;
Θάλασσες πικραῖς, καράβια βουρκομένα,
κάτου 'ς τοῦ Μοριά, κάτου 'ς τὸ περιγιάλι,
σέρνει ὁ Ἀντρεϊόβλαχος ἐννιά ἀδερφοὺς δεμένους
σὲ μιὰν ἄλυσσιν σὲ μιὰ μαζοῦν ἄλυσσιν.
Πάει καὶ ἡ μάνα τους, κοντὰ περικαλιῶντα.
«Ἀφέντη Ἀντρεϊόβλαχε, ἀφέντη τῶν παιδιῶν μου,
χάρισέ καὶ ἐμὲ κατ' ἐν τὰ παιδιὰ μου,
τὸ μικρότερο, τὸ μεγαλύτερό μου,

(*) (Ὁ Ἀντρεϊόβλαχος, ἢ ὡς αἱ ἄλλαι παραλλαγαὶ τὸν λέγουσιν, ὁ Τάρταρης, εἶναι ὁ Σάρος, διότι τὸ τραγοῦδι εἶναι ἀλληγορικόν, ἀναφερόμενον εἰς καλλιτέκνον μητέρα τὴν ἐποίαν ὁ θάνατος ἐστέρησε ὅλα τὰ τέκνα της).

(Ν. Πολίτης)

ἢ τὸν Κορσικτῆ ποῦ εἶν' ἀρεβρωτισμέτος».
Σκοῦζει τὸ μικρὸ καὶ λείν τὸ μεγάλο.
«Τάχτο ἡ μάνα μου, πὼς ἦσανα μηλίτσα,
ἀνθισες μικρὴ καὶ κόρπισες μεγάλη,
γέσηξε βορριάς, τὰ τίναζε τὰ μῆλα».

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΚΡΙΤΗΣ

Εἶναι πολλὰ χρόνια ἀπὸ τότε. Ὁ μικρὸς Κριτὴς σήμερα εἶνε γέρος μὲ παιδιὰ καὶ μ' ἀγγόνια, καὶ μὲ δίγγονα. ἂν καὶ ἡ μοῖρα δὲν τὸν ἀξίωσε νὰ χαϊδέψῃ δικό του παιδί. Ἀλλὰ τὸ ἴδιο πράγμα εἶναι. Τὰ παιδιὰ, τ' ἀγγόνια καὶ τὰ δίγγονα εἶναι τοῦ ἀδερφοῦ του, μικροτέρου του κατὰ τὴν ἡλικίαν σὰν καὶ δικὰ του εἶναι.

Ὁ μικρὸς Κριτὴς, Σπῦρος λεγόμενος, εἶταν καὶ δὲν εἶταν δέκα χρόνων, ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ, ἀκολουθώντας τὸ ἀναγκαῖο ἔθιμο τῆς πατρίδος του, ξεκίνησε γιὰ τὴν ξενιτιά, τὴν Κίρκη αὐτὴ τοῦ ἡπειρωτικοῦ κόσμου. Ὁ πατέρας του, ὁ κύρ-Χρήστος Κριτὴς λεγόμενος ἀπ' ὅλη τὴν ἐπαρχία, γιὰτὶ εἶταν πραγματικῶς ὁ δικαστὴς τῆς, τὸν συνόδευε ὡς τὰ Γιάννενα. Τὴν ὥραν τοῦ ξεχωρισμοῦ, ποῦ ὁ Ρόβας ὁ καρβανάρης εἶχε ἔτοιμα τὰ μουλάρια του καὶ τ' ἄλογά του, καὶ φωνάζει σὰν ἄλλος δήμιος. «Τὸ καρβάνι εἶν' ἔτοιμο!!!», ὅλοι οἱ συγγενῆδες, ποῦ παρακολοῦθοῦσαν τοὺς ξενιτεμένους τοὺς, τοὺς ξεμονάχισαν καὶ τοὺς ἔλεγαν τὰ ὕστερα λόγια τοῦ ξεχωρισμοῦ. Εἶταν χαμνιά εἰκοσαριά οἱ ξενιτεμένοι. Ἄλλος εἶχε μάνια, ἄλλος πατέρα, ἄλλος θεὸ ἢ θειά, κι' ἄλλος μεγαλύτερο ἀδερφὸ ἢ ἀδερφή.

Τί πικρὴ ὥρα τοῦ ξεχωρισμοῦ! Ὅλο τὸ αἷμα μαζώνεται στὴν καρδιά, τὸ πρόσωπο σκυθρωπάζει, καὶ τὰ μάτια βορρῶνουν ἀπὸ τὰ δάκρυα.

Κι' ὁ ζωντανὸς ξεχωρισμὸς παρηγοριὰ δὲν ἔχει».

Λέγει τὸ ἡπειρωτικὸ τραγούδι. Ἀλήθεια δὲν ἔχει παρηγοριὰ ὁ ζωντανὸς ὁ ξεχωρισμὸς! χάνει ἀπὸ τὰ μάτια του ἓνα ἄνθρωπο ζωντανό, κι' ἐκεῖνος, ποῦ φεύγει καὶ πάει, κι' ἐκεῖνος ποῦ μένει ὀπίσω, καὶ δὲ χάνει ἓναν πεθαμένο.

Ὁ καρβανάρης ὁ Ρόβας ἔσχιζε ἀπὸ τὴ μιὰ τὴν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη τὴν πλατύχωρη αὐλὴ τοῦ χανιοῦ, κι' ἔλεγε :

(*) Καρβάνι ἢ καρβάνι=Συντροφία ἀπὸ πολλοὺς ταξιδιωτῆς.

«Τελειώστε γρήγορα, πέρασε ἡ ὥρα».

Οἱ καρδιές κτυποῦσαν δυνατώτερα, τὰ μάτια δάκρυζαν καὶ κἄπου κἄπου ἀκούονταν καὶ ξεφωνητὸ μάννας ἢ ἀδερφῆς. Πῶς περνοῦν γλήγορα οἱ ὥρες τοῦ ξεχωρισμοῦ! Καὶ φτερά ἂν εἶχαν, δὲν θὰ περνοῦσαν, καὶ δὲν θάφευγαν γληγορώτερα!

Τέλος ὁ καρβανάρης ὁ Ρόβας καβαλλήκεψε ἓνα χρυσοζάπουλο μουλάρι καὶ χτυπώντας το μὲ τοὺς φτερινιστῆρες του, πετάχτηκε ἔξω ἀπὸ τὴν δοθάνοικτι θύρα τοῦ χανιοῦ, σὰν ἀστραπή. Ὅλοι οἱ ξεντεμένοι ἀγκαλιάστηκαν καὶ φιλήθηκαν μὲ τοὺς δικούς τους καὶ καβαλλήκεψαν κι' αὐτοὶ μὲ μάτια θολωμένα ἀπὸ τὰ δάκρυα τοῦ πόνου, τῆς πατρίδας, τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῶν δικῶν τους, κι' ἔκαναν τὸ σταυρό τους. Τὰ «**ἔχετε γειά**», τὰ «**ὥρα καλὴ**» καὶ τὰ «**καλὴ ἀντάμωση νὰ δώσῃ ὁ Θεός**» διασταυρόνονταν ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ.

Τὴν ὥρα ποῦ ὁ Σπῦρος δρασκελοῦσε τὴ θύρα τοῦ χανιοῦ, τοῦ φώναξε ὁ πατέρας του, μὲ παραπονετικὴ φωνή:

— Σπῦρο μου, στάσου, νὰ σοῦ εἰπῶ δυὸ λόγια ἀκόμα...

Ὁ Σπῦρος σταμάτησε τὸ μουλάρι, καὶ ὁ κύρ-Χρηστος μαρμαίνων ἀπὸ τὸν πόνον τοῦ ξεχωρισμοῦ τοῦ πρώτου παιδιοῦ του, καὶ τοῦ πλεῖο ἀγαπημένου ἀπ' ὅλα, τοῦ λέγει:

— Παιδί μου! Ἄμα ἀφήγῃς τὸ Μέτσοβο εἶσαι ἢ δὲν εἶσαι παιδί μου εἶναι τὸ ἴδιο. Δὲν σὲ ξέρει κανένας.

Ἀλλὰ σὺ νὰ μὴ λησμονήσῃς ποτὲ ὅτι εἶσαι παιδί μου. Μακρὰ ἀπὸ ψέμμα, κλεψιά καὶ φονικό. Καὶ στὸ βάθος τῆς θάλασσας κι' ἂν βρεθῇς νὰ μὴ χάσῃς τὴν ἐλπίδα σου ἀπὸ τὸν Θεό! Καὶ βασιλῆας ἂν γένῃς νὰ μὴ λησμονήσῃς τὴν πατρίδα σου. Τάκουσες, παιδί μου!

— Τάκουσα, πατέρα μου!

— Ὦρα σου καλὴ τώρα! Ὁ Θεός κι' ἡ εὐχή μου μαζί σου.

Τὸ παιδί χτύπησε τὸ μουλάρι του γιὰ νὰ φτάσῃ τὸ ξεμακρυσμένο καρβάνι, κι' ὁ πατέρας σωριάστηκε στὸ πεζούλι τοῦ χανιοῦ, κι' ἄρχισαν νὰ τρέχουν τὰ μάτια του, σὰ βρύσες.

Τὴν ἄλλην τὴν ἡμέραν ὁ κύρ Χρηστος βροίζονταν στὸ χωριό του καὶ δίκαιε τοὺς πατριώταις του, ποῦ ἔτρεχαν σ' αὐτὸν νὰ βροῦν τὸ δίκαιό τους, κι' ὁ Σπῦρος εἶχε σκαπετήσῃ τὸ Μέτσοβο κι' ὅσους ἀπαντοῦσε στὸν δρόμο κανέναν δὲν ἐγνώριζε, κι' οὔτε τὸν γνῶριζαν!

Τὸ καρβάνι τραβοῦσε γιὰ τὴν πόλη, ὅλο τῆς στερηᾷς.

Εἴκοσι ἡμέρες χρειάζονταν τότε γιὰ νὰ πάῃ κανεὶς ἀπὸ τὰ Γιάννινα στὴν πόλη, ἂν δὲν τύχενε στὸ δρόμο κανένα ἐμπόδιο. Εἶχαν

περάσει δέκα ημέρες δρόμο, πέρασαν τὴν Θεσσαλονίκην, χωρὶς νὰ τοὺς τρέξῃ κανένα κακό. Εἶταν ὅλοι ἀγαπημένοι, ὅλοι μὴν χαρὰ καὶ περνοῦσαν τὸν δρόμο τοὺς τραγουδώντας καὶ κουβεντιάζοντας σὰν ἀδέρφια. Ἐκείνη τὴν ἡμέραν μπῆκε ὁ διάβολος στὴ μέση. Τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὸ καρβάνι εἶχε πέσει ἡ σακκοῦλα τοῦ μὲ ὅσα χρήματα εἶχε, καὶ τὴν εἶχε βρῇ ἕνας ἄλλος ἀπὸ τοὺς εἴκοσι συντάξειδιωτες καὶ τοῦ τὴν ἔδωκε, κρατῶντας τὰ μισὰ γιὰ βρετικά. Ἐκεῖνος ποῦ εἶχε χάσει τὴν σακκοῦλα γύρνε ἀκέραιο τὸ χρηματικὸ ποσό, ποῦ εἶχε μέσα, καὶ ἐκεῖνος ποῦ τὴν εἶχε βρῇ δὲν τῶδινε, λέγοντας, ὅτι εἶχε δικαίωμα νὰ βαστάξῃ τὰ μισὰ γιὰ βρετικά, καὶ ἀπὸ λόγο σὲ λόγο πιάστηκαν, καὶ ἄρχισαν νὰ χτυποῦνται στὰ γερά, φωνάζοντας: «βιό μου» ὁ ἕνας καὶ «δίκαιό μου!» ὁ ἄλλος. Μπῆξαν οἱ ἄλλοι νὰ τοὺς χωρίσουν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ χωρίστηκαν σὲ δύο: Ἄλλοι μὲ τὸν ἕναν καὶ ἄλλοι μὲ τὸν ἄλλον. Ἐκεῖνος ὅπου εἶχε βρῇ τὴν σακκοῦλα ἐπέμενε νὰ βαστάῃ τὰ μισὰ, λέγοντας:

— Δικαιούμαι νὰ βαστάξω τὰ μισὰ, διότι ἂν δὲν τὸ φανέρωνα, ὅτι ἦβρα τὴ σακκοῦλα, μποροῦσα νὰ τὰ φάω ὅλα τὰ χρήματα, ποῦ εἶχε μέσα.

Ἐκεῖνος πάλι ποῦ τὴν εἶχε χάσει ἐπέμενε νὰ τὰ ζητήῃ ὅλα, λέγοντας:

— Δὲν δικαιούσαι νὰ μοῦ βαστάξῃς τὰ μισὰ, διότι δὲν εἴμεστε ἀπ' ἄλλο καρβάνι σὺ καὶ ἀπ' ἄλλο ἐγώ, ἀλλ' εἴμεστε ἀπὸ τὸ ἴδιο καρβάνι, καὶ εἴμεστε συντρόφοι, καὶ ὡς συντρόφοι εἴμεστε ἀδέρφια καὶ ὑποχρεοῦμαστε ὁ ἕνας νὰ βοηθήῃ τὸν ἄλλον, καὶ ὄχι νὰ κερδίζωμε ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο. Φιλονικῶντας—φιλονικῶντας ἔφτασαν σ' ἕνα χάνι, ἡσυχάσαν λίγο, ὅσον νὰ φᾶν, καὶ ἄρχισαν πάλι τὴν φιλονικεῖαν. Ἐδῶκε πῆρε ὁ Ρόβας, ὁ Καρβανάρης νὰ τοὺς εἰρηνέψῃ ἀλλὰ δὲν μπόρεσε, καὶ τὰ δύο τὰ μέρη εἶχαν κάποιον δίκαιον, τὸ καθ' ἕνα γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ἡ φιλονικεῖα κατὰληξε στὰ χέρια καὶ μέσα στὸ μαλλοτράβηγμα, κάποιος εἶπε μὲ πόνο καρδιακό:

— Ἐ! καὶ νὰ ξεφύτρωνες, Θεέ μου, τὸν κριτὴν μας τὸν κὺρ-Χοῆ-στο ἐδῶ πέρα, ἀπὸ καμμιὰ μεριά, πῶς θάφευγε ὁ τρισκατάρτος ἀπὸ τὴ μέση μας, καὶ πῶς θὰ γέγονταν ὅλα μέλι γάλα!

— Ἀχ! Ποῦθε νὰ εἶταν καὶ μέγε, εἶπε ἕνας ἄλλος τοὺς, σὲ μιὰ στιγμή θὰ εἰρήνευαν τὰ πάντα.

— Μοῦρεθε μιὰ ἰδέα—εἶπε ἕνας ἄλλος...

— Τί; τὸν ρώτησε τέταρτος.

— Τί ; ... ἔχομε τὸ παιδί του ἔδῳ πέρα ...

— Καὶ σὰν τόχομε ;

— Νὰ τὸ βάλωμε στὴ θέσι τοῦ πατέρα του ... κοιτῇ.

— Μπρὲ ἀλήθεια ! νὰ τὸ βάλωμε κοιτῇ, ἂν καὶ μικρὸ ἀκόμα, θὰ ξέροι νὰ εἰπῇ κάτι, ὡς παιδί τοῦ κοιτῇ μας.

— Σπύρο—φώναξε—Σπύρο. Τί γίνεται ὁ Σπύρος τοῦ κὺρ-Χρή-
στου ;

Ὁ Σπύρος δὲν ἀκούονταν, τὸν εἶχε καταβιάσει ὁ κόπος τοῦ δρό-
μου καὶ ἅμα ἔφαγε ἀκούμπησε στὸν τοῖχο καὶ ἀποκοιμήθηκε, ἔχοντας
προσκέφαλο τὸ δισάκι του, στρώμα τὴ βελεντζοῦλα του καὶ σκέπα-
σμα τὴ κάπλα του.

Ἡ πρότασις νὰ ἀναθέσουν τὴν κοίσι στὸ παιδί, εἶχε γίνει δεκτὴ
ἀπ' ὅλη τὴ συνοδεία.

— Ναί, ναί !—ἀκούονταν ἀνάμεσα σταῖς κουβέντες τους—νὰ ξυ-
πνήσωμε τὸ παιδί νὰ τοὺς κρίνῃ, εἶναι παιδί τοῦ πατέρα του ...

Ἡ ἀρχηγὸς τοῦ καρβανιοῦ, ὁ Ρόβας, ἀκούοντας, ὅτι ἤθελαν νὰ
ξυπνήσουν τὸ παιδί γὰρ νὰ κρίνῃ τὴν κρίσιν, καὶ παίρνοντας τὸ
πρᾶγμα γι' ἀστεῖο τοὺς εἶπε :

— Τί λόγια, ὥρὲ εἶν' αὐτὰ ποῦ λέτε ; ἀφήστε τὸ παιδί νὰ κοι-
μηθῇ, τί ξέρει αὐτό ;

— Ὅχι ! ὅχι !—ἐφώναζαν πολλοὶ—πρέπει νὰ ξυπνήσωμε τὸ
παιδί. Δυὸ τρεῖς ἄρχισαν νὰ ξυπνοῦν τὸ παιδί, ποῦ κοιμώνταν βα-
ρυνά. Ὑπνὸς παιδιαζίσσιος καὶ μάλιστα ὕστερα ἀπὸ δρόμο. Τὸ φώ-
ναζαν καὶ τὸ τραβοῦσαν ἀπ' ἐκεί, ἀλλὰ δὲν μπορούσαν νὰ τὸ ξυπνή-
σουν. Τέλος τοῦ ἔβαλαν ταμπάκο στὴ μύτη καὶ ἔτσι φτερόνιστηκε καὶ
ξύπνησε. Τὸ παιδί ἀνοῖξε τὰ μάτια του, κοίταξε γύρω γύρω καὶ
τὸ πῆρε τὸ παράπονο.

— Γιατί παραπονιέσαι, ὥρὲ ; Τοῦ εἶπε ὁ Ρόβας.

— Ἐβλέπα στὸν ὕπνο μου, ὅτι εἶμιον στὸ σπῆτι μου μετὰ τὸν
πατέρα μου καὶ μετὰ τὰ δέσφια μου ... μάννα δὲν εἶχα.

Καὶ λέγοντας αὐτὰ ἄρχισε νὰ κλαίῃ.

— Μπρὲ κοιτῇ ποῦ σοῦ τὸν διάλεξαν ! εἶπε μόνος του ὁ Καρβα-
νάκης.

— Ξέρ'ς γιατί σὲ ξυπνήσαμε, Σπύρο ; Γιατί ; ρώτησε τρίβοντας
τὰ μάτια του.

— Σὲ ξυπνήσαμε γιὰ νὰ μᾶς κρίνῃς τὴ κρίσιν τῆς φιλονικίας.

Τὸ παιδί τὸν κοίταξε μετὰ τὸ στόμα ἀνοιχτό.

— Μπρέ, τί σᾶς ἔφταιγε τὸ καῦμένο καὶ τοῦ χαλάσατε τ' ὄνειρόν; εἶπε ὁ Καρβανάρης. Ἄνιντε παιδί μου, κρίνε τους, εἶπε ὁ γεροντότερος ταξειδιώτης τοῦ καρβανιοῦ. Γνωρίζεις τὴν αἰτία. Ἀπ' αὐτοῦ θὰ καταλάβουμε ἂν θὰ γένῃς σὺν τὸ πατέρα σου.

Τὸ παιδί καλοζάθησε σταυροπόδι, καὶ εἶπε στοὺς μαλλωμένους με ὕψος ἀληθινοῦ κριτῆ :

— Ἐλάτε ἐδῶ !

Πῆγαν καὶ οἱ δυὸ μπροστά του με τὰ χέρια σταυρωμένα.

— Ξέρετε ποῦ εἴμαστε ; τοὺς ρώτησε σοβαρά.

Ὁ Καρβανάρης ἄνοιξε τὰ μάτια του, προσέχοντας ν' ἀκούσῃ καλύτερα. Οἱ μαλλωμένοι δὲ μιλοῦσαν.

— Νὰ σᾶς εἰπῶ ποῦ εἴμαστε. Εἴμαστε κακοροῖζικοι, δέκα μέρες μακριὰ ἀπ' τὸν τόπο μας, εἴμαστε ξένοι παντάξιοι ! δὲν μᾶς γνωρίζει κανένας ἐδῶ γύρω. Ἡ ξενιτεὶά μᾶς ἀδερφώνει ὅλους...

Ὁ Καρβανάρης ἄρχισε ν' ἀπορῇ με τὴν νοημοσύνη τοῦ μικροῦ κριτῆ καὶ λέγει μέσα του :

— Μπρέ, τὸ παλιόπαιδο αὐτὸ εἶνε σοφό!

— Θέλετε νὰ σᾶς κἀνῶ τὴ κρίση ;—τοὺς ρώτησε σοβαρὰ σοβαρά.

— Θέλομε,—τοῦ ἀπολόγηθησαν,—καὶ ὅ,τι μᾶς πῆς θ' ἀκούοιμ' ἡσῶμε. Ἐτσι κἀναμε καὶ στὸν πατέρα σου.

— Γὰ νὰ σᾶς κἀνῶ τὴ κρίση, πρέπει πρώτα ν' ἀγκαλιασθῇτε καὶ νὰ φιληθῇτε καὶ ὕστερα νὰ σᾶς κρίνω.

Οἱ δύο μαλλωμένοι κοίταζαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον περίλυποι, σὰ νὰ ντρέπονταν νὰ κἀνουνε κεῖνο, ποῦ τοὺς ἔλεγε.

Οἱ ἄλλοι βλέποντας τὸ δισταγμὸ τους τοὺς φώναζαν :

— Κάνετε, ὦρέ, ὅπως σᾶς λέγει ὁ κριτής ! τί καμαρώνετε !

Οἱ μαλλωμένοι ἀγκαλιάστησαν καὶ φιλήθησαν κλαίοντας.

Πηγαίνετε τώρα !—εἶπε τὸ παιδί.—Τελείωσε ἡ κρίση σας !

— Καὶ πῶς τελείωσε ;—εἶπαν οἱ πολλοί.—Ὁ ἓνας κρατάει καὶ ὁ ἄλλος ἔχει νὰ λάβῃ.

— Τελείωσε, εἶπε τὸ παιδί.—Ἡ διαφορὰ τους εἶταν τὸ μῖσος. Ἀφ' οὗ μπῆκε ἡ ἀγάπη ἀνάμεσά τους, τὸ μῖσος ἔφυγε καὶ τὸ δίκαιον ἔρχεται μόνο του.

Καὶ πραγματικῶς ἐκεῖνος ποῦ βαστοῦσε τὰ μισὰ τὰ χρήματα, τᾶβγαλε ἀπὸ τὸν κόρφο του καὶ τᾶδωσε στὸν ἄλλο, ποῦ τὰ ζητοῦσε λέγοντας !

— Πᾶρ' τα ἀδερφέ !

Κι' ἐκεῖνος τοῦ τὰ ζητοῦσε τοῦ ἀπολογήθησε :

— Ὅχι, ἀδερφέ, ὅλα ! βάστα τὰ βροετικά σου. Κράτα ὅσα θέλεις, κράτα τὰ κι' ὅλα...

— Ὅχι, ὅχι, εἶνε δικό σου βιό—εἰπέ ἐκεῖνος τοῦ τὰ εἶχε βρῇ.—Μαζοῦνὰ ἀπὸ ἐμένα τὸ ἄδικο.

— Πάρ' τα—τοῦ φώναξαν οἱ ἄλλοι,—ἀφ' οὗ σοῦ τὰ δίνει ὁ ἄνθρωπος.

Τὰ πῆρε τότε ἐκεῖνος καὶ τὰ ἔβαλε στὴ σακκούλα, κι' ἀφοῦ τὴν ἔβαλε στὸν κόρφο του ξαναγαλιάστηκε καὶ ξαναφιλήθηκε μὲ τὸν ἀντίθετό του.

— Εὐγε ! εὐγε Σπύρο, φώναξαν οἱ ἄλλοι—εἶσαι ἀληθινὸ παιδί τοῦ γιὸς-Χρήστου ! καὶ πῆγαν ὅλοι καὶ τὸ φίλησαν τὸ παιδί, καὶ τὸ εὐχήθηκαν νὰ προζόψῃ.

Ὁ καρβανάρης ὁ Ρόβας, τοῦ κορόϊδευε πρῶτα τὸ μικρὸ κοιτῇ, πῆγε καὶ τὸν ἀγκάλιασε κι' αὐτὸς καὶ τὸν φίλησε, λέγοντάς του :

— Παιδί μου, νὰ μὲ συχωρέσῃς. Ἐγὼ εἶμαι μεγάλος στὰ χρόνια καὶ σὺ μεγάλος στὸ νοῦ. Μιά μέρα θὰ γίνῃς ἀφέντης.

Καὶ πραγματικῶς ἔζησε καὶ πρόζοψε, κι' ὅλοι οἱ συνταξειδιῶτες του ἔγειναν ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια ὑπηρεταῖς του.

X. Χρηστοβασίλης

Ο ΚΑΝΑΡΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΕΝΕΔΟΝ *

Νέος στόλος, ἐξ 80 πλοίων συγκείμενος καὶ ἐξ Ἀσιανῶν καὶ Ἀφρικανῶν φυλῶν ἀτάκτως καὶ ὅπως ἔτυχε συναφῆς ἐφάνη ἐκ νέου εἰς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος. Οὗτος διεύθυνε τὸν πλοῦν του πρὸς τὰς Πάτρας, ἔνθεν ἔλαβε τὸν Νέον Καπουδᾶν Πασσιᾶν, Καρᾶ Μεχμέτ, ὅστις, ἀφοῦ διέτριψε ἀκίνητος πρὸ ταύτης τῆς πόλεως ὁλόκληρον σχεδὸν μῆνα ἀπεφάσις τέλος πάντων νὰ προβλέπῃ μὲ ζωοτροφίας στὸ Ναύπλιον τὸ ὁποῖον ἐπολιορκεῖτο ἰσχυρῶς ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ Τσερίγου (Κηθύρων) τὴν καταλαμβάνει τρομερὰ τρικυμία

(*) Κυρίως γνωστὸς ἔγενεν ὁ πυρπολητὴς Κανάρης ἀπὸ τὴν ἀνατίναξιν τῆς ναυαρχίδος τῆς Χίου, ἣ ὁποία ὑπῆρξε τὸ πρῶτόν του κατόρθωμα. Καὶ ὅμως τὸ ἐπακολούθησαν δευτέρον κατόρθωμά του εἰς τὴν Τένεδον πόσον εἶναι μεγαλειώδες ! Φανερώναι ὅτι ἡ τόλμη τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀποφασισμένων νὰ ὑπηρετήσουν τὴν πατρίδα των εἰς τὸ εἰκοσιένα δὲν εἶχεν ὅρια. Δημοσιεύομεν ἀφήγησιν τοῦ μεγάλου γεγονότος ἀπὸ τὸν Γεωργιάδην, Ψαριανόν καὶ συγγενῇ τοῦ Κανάρη.

καὶ τὸν ἀναγκάζει νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Κρήτην, καὶ ν' ἀράξῃ εἰς τὸν Λιμένα τῆς Σούδας.

Τὴν 20ην Σεπτεμβρίου ἐφάνη ὁ φοβερὸς στόλος εἰς τοὺς Αἰγιαλοὺς τοῦ Ἄργους, ἀλλὰ ἐνταῦθα τὸν ἐφθασεν ὁ ἀτρόμητος Μισαούλης τοῦ κατεβύθισεν ἀριθμὸν τινὰ πλοίων καὶ τοῦ ἔδειξε πῶς πολεμοῦν οἱ Γκιαούρηδες, καὶ τέλος τῇ 27ῃ ἠναγκάσθη ὁ τῆς αὐτοῦ Μεγαλειότητος Ἀρχιναύαρχος νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν, ἄνεμοι δὲ ἐνάντιοι τὸν ἐσφενδόνισαν πάλιν εἰς τὴν Σοῦδαν.

Αὐταὶ αἱ ἀτυχαί ἠνάγκασαν τὸν Καρᾶ Μεχμέτ νὰ πλεύσῃ διὰ τὰ Δαρδανέλλια, ὅθεν ταχέως ἀποπλεύσας διηρμήνθη πρὸς τὴν Τένεδον, ἔνθα καὶ ἄραξε περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου. Ψαριανά τινὰ βρίγια, τὰ ὁποῖα πλέοντα ἐπὶ τῶν κυμάτων τὸν ἠκολούθουν ἀδιακόπως ὥς Ἐριννῆες παρατηροῦσαι τὰ κινήματά του, ἔφερον τὴν εἶδσιν ταύτην εἰς Ψαρά, ἔνθα ἦτον ὁ ἠνωμένος Ἑλληνικὸς Στόλος.

Ἡ προηγηθεῖσα τῶν πυρφόρων Νίκη ἀνεορρίπησεν ὅλον τῆς γενναιότητος τὸ πῦρ, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐβουλεύοντο ἤδη περὶ τοῦ ἐντελοῦς ἐξωλοθρευμοῦ τοῦ ἐχθροῦ. Καιρὸς ἀναβολῆς δὲν ἦτο, διότι αὐτοὺς ἐπρόσμενε οὐριον ἄνεμον διὰ νὰ φθάσῃ ἔξω βελῶν εἰσπλέων εἰς τὰ Δαρδανέλλια. Ἐστοχάσθησαν λοιπὸν πάραυτα νὰ μεταχειρισθῶσι πάλιν τὰ πυρφόρα. Ἀλλὰ πῶς ἠδύναντο νὰ ἐλπίσωσιν, ὅτι θέλει εὐτυχίσωσι καὶ πάλιν διὰ τοῦ ἰδίου ἐπιχειρήματος, ἐνῶ ἐγνώριζον καλῶς ὅτι οἱ βάρβαροι, ὑποπτοὶ ἤδη γενόμενοι διὰ τὴν παρὰ τὴν Χίον δυστυχίαν των, ἠγρύπνουν ἤδη καὶ ἐφύλαττον τακτικῶς καὶ μὲ μεγάλην προσοχὴν περιπλέοντες ἡμέραν καὶ νύκτα πρὸς κατασκοπὴν; Ταῦτα ἀναλογιζόμενοι ἥσθάνοντο οἱ Ἕλληνες ὅτι ἀνδρεία μόνον δὲν ὠφελεῖ εἰς ταύτην τὴν περίστασιν καὶ ὅλοι οἱ γενναῖοι δὲν ἐτόλμων νὰ ριφθῶσιν εἰς οὕτω φανερόν κίνδυνον....

Τότε προβαίνει πάλιν ὁ Κανάρης, ὅστις, γινώσκων νὰ ἐνώνῃ τὴν Λεοντὴν μὲ τὴν Ἀλωπεκὴν, προβάλλει νέον στρατήγημα εἰς τοὺς μὲ μεγάλην προσοχὴν ἀκούοντας αὐτὸν ὁμογενεῖς του. « Ἄς ὑψώσωμεν (λέγει) ἐπὶ τῶν πυρφόρων μας τὴν Σημαίαν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἄς ἐνδύσωμεν μὲ Τουρκικὰ φορέματα τοὺς ἐν τοῖς Πυρφόροις. Δύο δὲ ταχύπλοα μὲ τὴν Σημαίαν τοῦ Ἱεροῦ Σταυροῦ ἄς διώκωσι τὰ πυρφόρα, ταῦτα δὲ διωκόμενα « ἄς καταφύγωσι εἰς τὸν ἐχθρικὸν στόλον ὥς εἰς στόλον τῶν ὁμοπίστων των καὶ ὅταν πλησιάσωσιν εἰς αὐτούς, ἄς τοὺς δείξωσιν, ὅτι εἶναι χριστιανοὶ καὶ ὄχι Μωαμεθανοί, Ἕλληνες καὶ ὄχι Τοῦρκοι ».

Τὸ στρατήγημα τοῦτο ἔδιδεν ἐλπίδα τινὰ εὐτυχοῦς ἀποβάσεως. Ἄλλ' ὦ ! πόσον εἶναι ἔτι τὸ διάστημα μεταξύ δοκιμῆς καὶ εὐτυχοῦς ἀποβάσεως, μεταξύ αὐτῆς καὶ τῆς σωτηρίας τῶν γενναίων, οἵτινες ἤθελε ριψοκινδυνεύσωσιν εἰς τὸ τολμηρὸν τοῦτο ἐπιχείρημα!

Ὁ Κανάρης ὁμως δὲν γνωρίζει διαφορὰν τινὰ μεταξύ τούτων· δὲν συλλογιέται ἐμπόδια. Οἱ συμπολίται του δέχονται τὸ πρόβλημα καὶ ὁ Κυριάκος παρηγγέλθη νὰ κυβερνᾷ ἐν τῶν δύο πυρφόρων, τὰ ὁποῖα ἡ Διοίκησις ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Ἡρώος.

Διὰ νὰ γίνῃ δὲ ἀκόμη ὁμοιαληθεστέρα ἡ ἀπάτη, ἐκλέχθησαν ὡς πυρφόρα δύο σακολέβαι (εἶδος τι πλοίων μικρῶν βαρβαρικῆς καὶ ἀμαθοῦς ναυπηγίας καὶ ἀξίων τῶν Τούρκων οἵτινες μόνον τὰ μεταχειρίζονται ἀκόμη). Μετέπειτα ἐνεδύθησαν οἱ ναῦται τουρκικὰ ἐνδύματα, καιρὸς δὲ τῆς ἀποπλεύσεως διωρίσθη πάλιν ἡ ἀρχὴ τοῦ σκότους, διὰ νὰ δυνηθῶσι τὰ πλοιάρια νὰ λάβωσι τὴν νύκτα, διεύθυνσιν ἐπιτηδείαν νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἐχθροῦ.

Τὴν ἐπιούσαν (10 Νοεμβρίου) ἡμέραν αἰωνίως ἀξιωμανημόνευτον, ἐφάνησαν πρὸ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου τὰ δύο πλοιάρια, διωκόμενα ἀπὸ τὰ βροῖγια, τὰ ὁποῖα ἔρριπτον κατ' αὐτῶν ἀλλεπαλλήλως κανόνια, ἀλλ' εἰς τὸν ἀέρα καὶ μόνον διὰ τὸ φαινόμενον. Ἐὰν καὶ τὰ ταχύπλοια εἶχον πολλὰ ἱστία, μὲ ὅλον τοῦτο τεχνικῶς ἐκτελούμενα μέσα ἐσμίκρυνον τὴν ταχύτητά των, καὶ ἐπέτρεπον εἰς τὰς σακολέβας νὰ φεύγωσι νικηφόροι. Οἱ Τούρκοι, φύλακες τῶν παραθαλασσίων, ἔβλεπον αὐτὰ χωρὶς καμμίαν δυσπιστίαν πλεούσας πρὸς ἐν τῶν πολλῶν ἀκρωτηρίων τῆς νήσου, καὶ ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἰδὼν ἐκ τοῦ λιμένος τὰ γινόμενα, ἦταν ἐκτὸς πάσης ὑποψίας, καὶ ἔβλεπε μάλιστα μὲ χαρὰν τοὺς νομιζομένους ὁμοπίστους τῶν φυγόντας τῶν Γκιαούρων τὰ τρομερὰ κανόνια. Τὰ δὲ Ἑλληνικὰ βροῖγια, κανονοβολοῦντα κατὰ τῶν Τουρκικῶν τάχα πλοιαρίων, ἐπλησίασαν εἰς τὸν ἐχθρικὸν στόλον μέχρι βολῆς κανονίου καὶ ἀπειπισθέντα δῆθεν, νὰ φθάσωσι τὰς σακολέβας ἀνήχθησαν πάλιν εἰς τὸ Πέλαγος.

Μία φρεγάττα ἐκ τῶν τῆς προφυλακῆς ἐκανονοβόλησε κατὰ τῶν βρογιῶν, καὶ ὁ Καποδᾶν Πασσᾶς, ἴσως μᾶλλον ἀπὸ υπερήφανον χαρὰν καὶ ἱβριστικὴν ἀλαζονείαν, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τοὺς νομιζομένους φυγάδας, ἐπρόσταξε καὶ ἔρριψαν καὶ ἐκ τοῦ πλοίου του καὶ ἐν κανόνιον. Τότε ὁ Κανάρης βεβαιωθεὶς περὶ τῆς εὐτυχοῦς τοῦ στρατηγήματός του ἐκβάσεως, ἔκραξε !

« Θαρρεῖτε φίλοι καὶ ἀδελφοί ! ὁ Στόλος εἶναι ἰδικός μας, ἐδῶ

τοὺς ἔχομεν, δὲν θέλει φύγουν τὴν ἐκδίκησίν μας!!» — Διὰ νὰ φθάσωμεν ὁμῶς ἕως εἰς τὴν Ναυαρχίδα, ἥτις διεκρίνετο ἀπὸ τὴν Ναυαρχικὴν σημαίαν, τὴν ὁποίαν ἔφερεν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ Καταρτίου, ἔπρεπε νὰ διέλθωμεν ὅλον τὸν Ὀθωμανικὸν στόλον ὅστις ἦτο ἀτάκτως ἀραγμένος. Τόσας σκύλλας καὶ χαρῦβδεις!! καὶ οἱ γενναῖοι τεροὶ αἰσθάνονται διὰ μιᾶς παγῶνον καὶ ἀκίνητοὺν εἰς τὰ ἐντὸς τῶν τῷ αἵματι των..... Τὸ ἥσυχον καὶ ἄτροπον τοῦ Κανάρη, ἡ ἀήττητος καὶ σταθερὰ ἀδιαφορία τοῦ Κυβερνήτου καὶ Ἀρχηγοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὅλοι ἔχουσι προσηλωμένα τὰ βλέμματά των διατηρεῖ καὶ διαδίδει καὶ εἰς αὐτοὺς, σπινθήρας τοῦ ἡρωϊκοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον κατεφλόγιζε τὴν καρδίαν τοῦ Ἡρώος. Δὲν ἦτο πλέον σκοτεινὴ νύξ, ὥς εἰς τὴν Χίον. Ὁ ἐχθρὸς δὲν ἐτρύφα οὐδ' εἶχε ῥίψει πέραν τὰ ὄπλα! Ὅχι! Ἀλλ' ἴστατο ὀπλισμένος καὶ ἄγριος εἰς τὰ Καστέλλια τῶν πλοίων καὶ εἰς τὰς πλευρὰς τῶν ἰστιῶν! Ποίαν γενναίότητα, ποίαν ἀτρόμητον καὶ ἡρωϊκὴν καρδίαν ἀπῆται τοιαύτη θεά!!

Πλέοντες λοιπὸν οἱ Ἕλληνες μεταξὺ τοῦ Στόλου καὶ τῶν Παρாலίων, εἶδον τὸν ἑαυτὸν τοὺς τελευταῖον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὕψους μετὰ τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Οἱ Τοῦρκοι μεθυμένοι ἀπὸ τὴν χαρὰν, διότι ἔβλεπον τοὺς ὁμοπίστους των σεσωσμένους, συνηθροίσθησαν εἰς τὰ καταστροφώματα τῶν πλοίων των, ἡσπάζοντο τοὺς σωθέντας, συγχαίροντες αὐτοὺς, τοὺς ἔλεγον νὰ ἔχωσι θάρρος καὶ νὰ μὴ δειλῶσι, καὶ τινες τοὺς ἐπροσκάλουν καὶ νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ πλοῖόν των, διὰ νὰ ᾧσιν ἀσφαλέστεροι. Ὁ δὲ Κανάρης καὶ οἱ σύντροφοί του δι' ἀκανονίστου καὶ ἀτάκτου κωπηλασμήματος καὶ διὰ σημείων τρόμου καὶ ἀγωνίας ἠγωνίζοντο νὰ δικαιολογῶσι τὰς ἐνθαρρυντικὰς ταύτας φωνὰς καὶ ἐξηκολούθουν ἀδιακόπως τὸν πλοῦν αὐτῶν. Δὲν ἦτο δὲ διόλου παράξενον, ὅτι αἱ δύο Σακολέβαι ἐξηκολούθουν οὕτω τὸν πλοῦν των, τὸ μὲν ὅτι ὁ τόπος τοῦ ἀράγματος τῶν μικρῶν πλοίων εἶναι περαιτέρω τοῦ τῶν μεγάλων, τὸ δὲ ὅτι τὸ κανονοβόλημα τῆς Ναυαρχίδος ἠδύνατο νὰ εἶναι προσταγὴ τοῦ νὰ ὑπάγῃσι τὰ πλοῖα εἰς τὴν Ναυαρχίδα, καὶ μάλιστα ἐνῶν ἡ ἐκ τῆς χαρᾶς μέθη δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς βαρβάρους νὰ σκέπτονται καὶ νὰ προσέχωσι καλλιτέρα.

Ὁ ἄνεμος ἔπνεεν ὀρηκτικά, καὶ ἡ θάλασσα ἦτον εἰς ταραχήν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἐπειδὴ τὰ πυρφόρα ἐπὶ ταῦτο ἠμέλησαν τὰ κινήματά των, δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐκλέξῃσι κατ' ἀρέσκειαν τὰς ἄγκρας των. Ὁ Κανάρης, ἀπωσθεὶς ὑπὸ τοῦ ρεύματος εἰς πλοῖον οὐχί

τὸ τοῦ Ναυάρχου, ὅπερ ἐξήτει, ἄλλ' εἰς ἕτερον, ὅπερ τῷ ἔπεμψε φθοροποιά τις μοῖρα, ἀρπάζει τοῦτο μετὰ μεγάλης ὀρμῆς.—Χωρὶς γὰρ κυριευθῆναι ἀπὸ τὴν κυρερὰν καὶ τὸ αἷμα παγώνουσαν δειλίαν, ἀκουμβίζει ὁ ἥρωϊς τὸ πυρφόρον του εἰς τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον.

Τὸ φοβερὸν καὶ ἀφανιστικὸν στοιχεῖον ἐμφανίζεται εἰς τοὺς Τούρκους διὰ ἀνεμοστροφίλου καπνοῦ καὶ φλογῶν. Φέβος καὶ τρόμος πανταχοῦ, ὥστε κανεῖς δὲν συλλογίζεται οὐδὲ τολμᾷ γὰρ διώξῃ τοὺς πυρπολιτάς, τῶν ὁποίων τὸ πλοιάριον ἡσύχως καὶ ἀκωλύτως ἀπομακρύνεται, χωρὶς καὶ γὰρ ὀφθῆναι κατ' αὐτοῦ βολὴ κανονίου. Εἰς μάτην ἀγωνίζονται οἱ Βάρβαροι ν' ἀποσπασθῶσιν ἀπὸ τὸ ἀφανιστικὸν πυρφόρον. Ὁ Κανάρης ὥθησε πολὺ ἐπιτηδεύς τὴν ἄκραν τοῦ πυρφόρου, εἰς μίαν τῶν τρυπῶν τῶν κανονίων τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου, ὥστε τὸ πυρφόρον ἔμενε στερεῶς καὶ ἀχωρίστως δεδεμένον μὲ τὸν Κολοσσόν, ὅστις ταύτην μόνον τὴν φορὰν ἤθελε φέρει ἀκόμῃ τοὺς Τυράννους τῶν Ἑλλήνων. Μόλις παρέρχονται στιγμαί τινες καὶ τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον μετὰ τοῦ πολεμικοῦ θησαυροῦ καὶ δέκα ἑξ ἑκατοντάδων ἀνδρῶν πετᾷ εἰς τὸν ἕρα. Ὁ Κυριάζος, οὐχὶ τόσον εὐτυχὴς δὲν δύναται γὰρ φθάσῃ οὐδ' αὐτὸς τὴν Ναυαρχίδα, διότι αὕτη, εὐθύς ὅπου βλέπει τὸ πυρφόρον του πλησιάζον, κόπτει βιαίως τὰ σχοινία τῆς ἀγκύρας καὶ καταφεύγει πρὸς τὰ Λαρδανέλλια. Τὰ λοιπὰ πλοῖα, ἀκολουθοῦντα τὸ παράδειγμα τῆς Ναυαρχίδος, κόπτουσι καὶ αὐτὰ τὰ σχοινία, οἱ δὲ ναῦται τῶν ἐγκατέλιπον ὅλα τὰ πλοῖα, καὶ οἱ Κολοσσοὶ οὗτοι περιεφέροντο τῇδε κακεῖσε παίγνιον τῶν ἀνέμων.

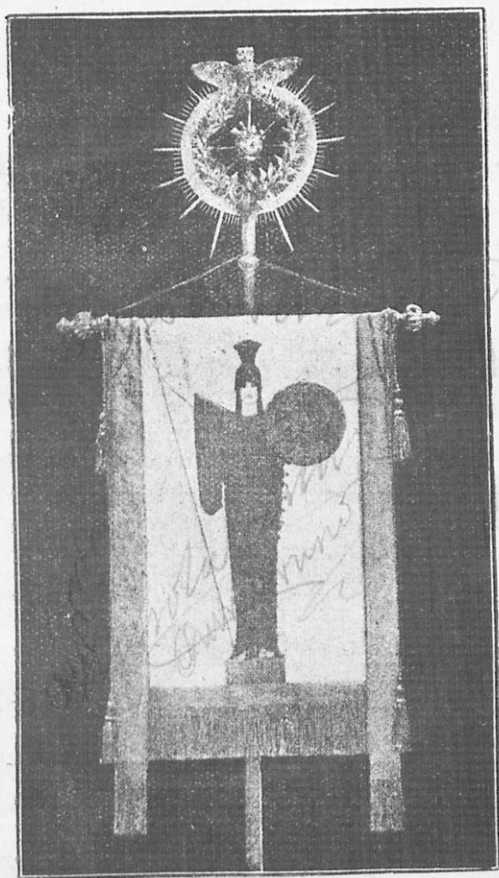
Ὁ Κανάρης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐθεώρουν ἤδη τὸν ἐντελὴ αὐτὸν θρίαμβον. Ὁ ἐχθρὸς ἐξηφανίσθη ἐμπροσθεν τῶν μικρῶν πλοιαρίων τῶν, τὰ ὅποια ἐφαίνοντο ὅτι ἐπετοῖσαν ἐπὶ τῶν κυμάτων προμηνύοντα εἰς τοὺς ἐχθροὺς φθορὰν καὶ ἀφανιστικὸν πῦρ.

Τὰ δὲ Βοῖγια, τὰ ὅποια συνέπραξαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ στρατηγήματος, λαβόντα αὐτοὺς ἔπλεον μὲ ταχὺ κωπηλάτημα πρὸς τὰ Ψαρά.

ὦ Τένεδος, Τένεδος! (ἀνακράζει ἡ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐνθουσιῶσα Μοῦσα τοῦ Πουζεβίλλ). Τὸ ὄνομά σου, ἀπαθανатиσθὲν διὰ τῆς λίρας τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Βιργιλίου, θέλει ὑμνεῖται καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἀπὸ τοὺς ὑμνητὰς τῆς δόξης τῶν νύων τῆς Ἑλλάδος!

Ὁ Κανάρης, ὑπερβαίνων τοιουτοτρόπως τὰ ἀκρότατα τῆς τόλμης ὅρια, κατώρθωσε δευτέραν ἤδη φορὰν τὸ τολμηρὸν καὶ γενναῖον ἐπιχείρημα, καὶ δευτέραν ἤδη φορὰν ἐξαδυνατίσε καὶ ἐταπείνωσε τὴν

ὑπερήφανον ἀλαζονείαν τῶν Ὀθωμανῶν. Ὁ ἴδιος θρίαμβος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδία μετριοφροσύνη, ὅπου πρότερον ἐδόξαζον τὸν ἐξδιζητὴν

Τὸ Λάβαρον τοῦ Πανεπιστημίου (ὑπὸ Ν. Γκύζη καὶ Γ. Ἰακωβίδη).

τῆς Χίου, τιμῶσιν ἐκ νέου τὸν γενναῖον παρὰ τῇ Τενέδῳ νικητὴν. Οἱ Ἑφοροὶ τῶν Ψαρῶν, περικυκλωμένοι ἀπὸ τὸν ἀγαλλιῶντα λαόν, ὅστις συρρέει ἐλκόμενος ἀπὸ τὸν θαυμασμόν, ὑποδέχονται τὸν

Ἦρωα καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, καὶ ὁ Πρόεδρος στεφανώνει τὴν νικηφόρον αὐτοῦ κεφαλὴν μὲ στέφανον δάφνης, τὸν προσφωνεῖ ὡς ἀκολούθως: «Ἡ εὐγνώμων Πατρίς τιμᾷ ἐν σοὶ τὸν νικητὴν δύο ἐχθρῶν ναυάρχων». — Αἱ δὲ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως τοῦ συρρεύσαντος λαοῦ φωναὶ ἀντηχοῦσι ἐξ Αἰγιαλοῦ. Ὁ Κανάρης εἶναι τὸ ἀντικείμενον, ἐφ' ᾧ διευσθύνονται ὅλων τὰ βλέμματα, αὐτὸς εἶναι τὸ ἀντικείμενον, περὶ τὸ ὁποῖον στρέφονται οἱ στοχασμοὶ ὅλων καὶ εἰς ὃ ἐπισωρεύονται αἱ εὐχαὶ καὶ οἱ μακαρισμοὶ τοῦ λαοῦ. Πᾶς τις θέλει νὰ τὸν ἰδῇ, πᾶς τις νὰ τὸν ἐγγίξῃ, πᾶς τις θέλει νὰ τοῦ φιλήσῃ τὰς χεῖρας, καὶ αἱ Παρθένοι καὶ αἱ γυναῖκες ἐγγίζουσι τὰ ἐνδύματά του. Ὁ δὲ γενναῖος Ἦρωας σπεύδει μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ διὰ νὰ δοξολογήσῃ καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ δημοσίως τὸν Θεὸν τῶν Δυνάμεων, ὅστις ἠδόκησε νὰ ἐκλέξῃ μέσα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ὁργῆς του. Ἐνταῦθα καταθέτει ὁ Ἦρωας τὸ στέφανόν του εἰς τοὺς πόδας τῆς εἰκόνης τῆς Θεομήτορος καὶ πίπτων κατὰ μέτωπον ἐπὶ τῆς γῆς ὁμολογεῖ, κηρύττει, βεβαιοῖ, ὅτι πᾶσα νίκη καταβαίνει ἐκ τοῦ Ὑψίστου, καὶ ταπεινοῦται ἔμπροσθεν τοῦ Κυρίου. Ἐξομολογεῖται πρὸ τῶν δούλων τοῦ θυσιαστηρίου τὰς ἁμαρτίας τῆς ἀνθρωπίνου ἀδυναμίας, καὶ μεταλαβὼν τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς ἀποσύρεται ὁ καταβαλὼν δύο ἐχθρικοὺς ναυάρχους, οὐχ' ἦττον μετριόφρων ἢ μέγας εἰς τὸν κόλπον τῆς ταπεινῆς οἰκογενείας του.

Ν. Γρηγοριάδης.

Η ΜΕΤΡΙΟΦΡΟΣΥΝΗ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

Μὲ ὅλας τὰς λαμπράς του ἐκδουλεύσεις, καὶ μὲ ὅλην τὴν διὰ τούτων ἀποκτηθεῖσαν δόξαν, δὲν εἶχεν ὁ Ἦρωας τῶν Ψαρῶν ἄλλον πλοῦτον παρὰ τὴν ἀνδρείαν του, μῆτε ἄλλην τινὰ κυβέρνησιν παρὰ ὅ,τι ἔδιδεν ἡ τότε Διοίκησις εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς εἰς Μονεμβασίαν καταφυγόντας οἰκειακούς του. Ἀλλ' ὁ Κανάρης ἐπεθύμει νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τοὺς οἰκειακούς μόνιμόν τινα διατριβὴν καὶ ἡ ἐπιθυμία του αὕτη, ἡνωμένη μὲ τὴν πενίαν του, τὸν παρεκίνησε νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν τότε Διοίκησιν μίαν ἐκείνων τῶν Τουρκικῶν οἰκιῶν, αἵτινες ἐπωλοῦντο τότε ὡς ἐθνικὰ κτήματα· ἀλλ' αὕτη δι' αἰτίας ἐνλόγους ἴσως, μὲ ὅλον τοῦτο τοιαύτας, ὥστε εἰς τὰ ὅμματα τῶν μεταγενεστέρων

θέλουν φαίνεσθαι δείγμα τῆς ἀσθενείας της, δὲν ἐξεπλήρωσε τὴν αἰτησίαν του. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Κανάρης ἔλαβε τὴν ἀρνητικὴν ταύτην ἀπόκρισιν, ἐξήτει αὐτὸν ὁ Κυβερνήτης Ἀγγλικῆς τινος Φρεγάτιας εἰς ὅλα τὰ μέρη, νὰ τὸν ἰδῇ καὶ νὰ τῷ προσφέρει ἐκεῖνον τὸν θαυμασμόν, τὸν ὁποῖον ἐνέπνεον εἰς ὅλους τοὺς ναυτικούς τὰ γενναῖα του κατορθώματα. Οἱ ἐντόπιοι τοὺς ὁποίους ὁ Ἄγγλος Κυβερνήτης καὶ οἱ σὲν αὐτῷ ἔλαβον ὡς ὁδηγούς των, βλέπουνσι τὸν Κανάρην, καθ' ἣν στιγμὴν ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν οἶκον τῆς Διοικήσεως, καὶ ὅλοι ἀντάμα χροάζουσιν: «Ἐδῶ εἶναι τοῦ! ἐδῶ εἶναι!». Πόσον ἐθαύμασαν οἱ Ἄγγλοι, βλέποντες τὸν ἥρωα τοῦτον, τὸ ἀντικείμενον τοῦ θαυμασμοῦ των! Τὰ ἐνδύματά του, ἡ θεωρία του φανερώνουσι τὴν γύμνωσιν καὶ τὴν ἑλλειψίν του! Οἱ ξένοι στρυμνίζονται ὀλόγυρά του, τοῦ πιάνουσι τὰς χεῖρας, καὶ τὸν ἀσπάζονται, ζητοῦντες νὰ δείξωσι διαφόρως τὸν μέγαν αὐτῶν θαυμασμόν. «Καπιτάνε, λέγει πρὸς αὐτὸν εἰς τὸν Ἄγγλων ἀξιωματικῶν, δὲν σοῦ ἔδωκε τὸ Γένος καμμίαν ἀνταμοιβήν;» — «Διατί;» ἀποκρίνεται ὁ Κανάρης... «Διὰ τί;» ἐπαναλαμβάνουσιν οἱ Ἄγγλοι καὶ ἐκθαμβοὶ θεωροῦσιν ἀμοιβαίως εἰς τὸν ἄλλον... «Ἴσως, ἐπρόσθεσεν, ἔχω ὀλίγον δίκαιον νὰ ζητήσω ἀπὸ τὴν Διοίκησιν ἀποζημιώσιν δι' ὅσα ἐξημιώθην εἰς τὰ Ψαρά καὶ ἐλπίζω, ὅτι ἡ Διοίκησις θέλει μοι δώσῃ τὴν ἀποζημιώσιν ταύτην, ἐὰν τὴν κρίνῃ εὐλογον, ἀλλ' ἀκόμη δὲν ἐξήτησα τίποτε». Ὅποιαν ἀφιλοζέρδειαν καὶ ὁποῖαν φιλοπατρίαν ἀναγγέλλουσιν οἱ λόγοι οὗτοι! Καὶ δὲν εἶπε μὲν ὁ Κανάρης τὴν καθαρὰν ἀλήθειαν ὁμιλήσας οὕτως, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο εἶναι ἀξιοθαυμαστότερος, διότι ἐνόμισε χρεὸς του νὰ δικαιώσῃ πρὸ τῶν θαυμαζόντων καὶ εὐφημούντων αὐτὸν ξένων τὴν φιλότιμὴν αὐτοῦ Πατρίδα, δι' ἣν αὐτός, ὅστις ἐρριμωκινδύνευσε τασάκις ὑπὲρ τῆς σωτηρίας της, ἤξενεν ἤδη καὶ νὰ θυσιάσῃ τὰ ἴδιά του συμφέροντα ὑπὲρ τῆς δόξης της, καὶ κάθε ἰδιαίτερόν του πάθος, κάθε ἰδιαίτερα ὀργὴ καὶ δυσαρέσκεια ἐμμενέτο ἀπὸ τὴν ἀκατανίκητον καὶ ἀκάθεκτον τῆς φιλοπατρίας του ἰσχύϊ. «Δὲν ἐξήτησα τίποτε... οὕτως ἀπεκρίθη ὁ πρὸ τινων στιγμῶν οὕτω πικρῶς ἀνηλεῶς ὑπὸ τῆς Διοικήσεως ἀβοήθητος ἐγκαταλειφθεὶς Κανάρης.

Ὁ Κανάρης καὶ τώρα ἀκόμη δὲν φαντάζεται νὰ ἥλλαξε τὸ παραμικρόν, καὶ ἀπορεῖ, ὅταν βλέπῃ νὰ τὸν δακτυλοδεικτώσιν καὶ νὰ τὸν θαυμάζωσιν ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι πρότερον, μὴδὲ νὰ τὸν ἴδωσι, κατεδέχοντο. Ὅταν ποτὲ Γάλλος τις ἀξιωματικὸς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ

ἀγώνος ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Βαρβάρων μαχόμενος, ἐξωγρά-
φιζε τὴν εἰκόνα τοῦ Ἡρώος μας, εἶπεν οὗτος εἰς ἓνα τῶν συναγω-
γιστῶν του. « Γιωργάκη ! δὲν σοῦ φαίνεται παράξενο ! ὅταν πρὸ
ὀλίγων χρόνων ἠθέλησα εἰς τὴν Μαρσίλια νὰ μὲ ζωγραφίσουν, μοῦ
ἐζήτησαν ἀρκετὰ φλωριά, καὶ τώρα αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος κάθετα
καὶ μὲ ζωγραφίζει χάρισμα ».

Πολλὰ ἀποφθέγματα τοῦ Ἡρώος μας εὐρίσκονται εἰς τοὺς
ἱστοριογράφους, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν ἐνταῦθα μόνον τὸ ἀκό-
λουθον : « Πόσον σὰς ζηλέω ! » — εἶπε ποτὲ πρὸς τὸν ἴδιον Γάλλον
ἀξιωματικόν. « Δὲν θέλω ἀξιωθῆ ποτὲ καὶ ἐγὼ ν' ἀγωνισθῶ σπαθί
μὲ σπαθί μὲ ἓνα Τοῦρκο ; » ... — « Ἀλλά, Καπιτάνιε, ὅσα σὺ ἐπρα-
ξεις ! » ... — « Πῶς ! » — τὸν διέκοψεν ὁ Κανάρης — « εἶναι καὶ τοῦτο
μεγάλον προῶγμα, ν' ἀνάψῃ τις μὲ τὸ πυρφόρον Τουρκικὰ πλοῖα ;
ἀλλ' ἐπάνω εἰς τὸ ἄλογον μὲ σπαθί καὶ μὲ τουφέκι, πρόσωπον πρὸς
πρόσωπον νὰ πολεμήσω μὲ κανένα Τοῦρκον... ὦ ! τοῦτο τὸ ἐπεθυ-
μοῦσα πολὺ !! ».

Καθ' ὅλα δὲ ἀξία τοῦ μετριοφρονος τούτου Ἡρώος εἶναι καὶ ἡ
ἠρωϊκὴ αὐτοῦ σύζυγος. Ὅταν ὁ Ἀγγλος πλοίαρχος Γκλντξ ἐπῆγεν
εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ Ἡρώος, τὴν ἠΐρεν ἐνασχολουμένην μὲ τοὺς
γείτονας εἰς κατασκευὴν φυσεκίων. « Ἀνδρεῖον ἄνδρα ἔχεις » — Τῆς
εἶπεν ὁ Ἀγγλος — « Ἀλλοιῶς δὲν τὸν ἐπαντρενόμεον », ἦτον ἡ Λα-
φωνικὴ τῆς Ἡρωΐνης ἀκόχριστος.

Ἐὰν ὄψῃ τις καὶ ἐπιτόλαιόν τι μόνον βλέμμα εἰς τὰ λαμπρὰ
τοῦ Ἡρώος μας κατορθώματα, θέλει εὔρη, ὅτι ἡ τρομερά του χεῖρ
ἔστειλεν εἰς τὸν ἄδην 5000 Βαρβάρους... — Ὀλόκληρον στράτευμα !

Κ. Γεωργιάδης

Ο ΠΛΑΤΑΝΟΣ ΑΡΓΕΙ ΝΑ ΠΙΣΤΕΥΉ

Μόλις ἄρχισ' ὁ ἥλιος τοῦ Φλεβάρη νὰ πρωτοχαῖδεσθῇ τὸν λόγγον
καὶ πετάχθηκε νυφοστολισμένη γάτασπρα ἡ Ἀμυγδαλιά. Χαμογέλασε
στῆς μέλισσες τοῦ βόϋζαν ὀλόγυρά της, κι' ἄρχισε τῆς φωνές.

— Ξυπνάτε, καλέ ! Πά' ἡ νύχτα, πάει ὁ χειμῶνας ! Ἦ ! γείτονα !
Γεροπλάτανε, ξύπνα ! Πάει ὁ χειμῶνας, ἀκούς ;

Ὁ πλάτανος διπλοτριγυρισμένος στὴν γούνα του, ἔχασε τὴν ὑπο-
μονή· τοῦ εἶχε κόψει τὸν ὕπνο.

— Αἶντε, θεότρελλη, καὶ σ' τόπα γὼ πὼς θὰ πεθάνῃς στὴν ψάθα. Τόσες φορὲς σὲ ξεγέλασαν κι' ἀκόμα δὲν ἔβαλες μυαλό; Ποῦ ἀνοίξεις ἀκόμα, ξεμυαλισμένη; Στάαασου νὰ δοῦμε!

Δὲν πέρασαν μιὰ — δυὸ βδομάδες κ' ἡ ντροπὴ στόλισε τὴς βερυκοκκῆς. Φόρεσαν κι' αὐτὲς τὰ νυφικά τους καὶ χτύπησαν τὸ παράθυρο τοῦ γερογκρυνιάρη.

— Ἔ, κυρ-Πλάτανε! τί λές; δὲν θ' ἀνοίξῃς καὶ σὺ τὸ σπίτι σου; Ἐφυγε ὁ χειμῶνας.

— Μὴν πολυβιάζεσαι, κορίτσι μου, καὶ μπορεῖ νὰ μετανοιώσῃς. Μὴν ἀκοῦς τὰ πλάνα λόγια. Στάαασου νὰ δοῦμε!

Νά τώρα κι' ἡ σειρὰ τῆς Ροδακινιάς μὲ φλόγινα, αἱματόχρωμα ροῦχα. Κι' αὐτὴ ἀνυπόμονα χτυπᾷ τὰ θυρόφυλλα τοῦ ἄπιστου Θωμᾶ.

— Γείτονα, γείτονα; Ἐβγα νὰ δῇς. Ὁ χειμῶνας πάει!

— Ἀ! μπά! Κάνε δουλειά σου. Στάασου νὰ δοῦμε.

Μὰ τώρα πεταχτὲς ἡ Κερασιά κι' ἡ Ἀχλαδιά, ὀλόλευκ' ἡ πρώτη, ὅσ' ἀν παπαροῦνα ἡ τελευταία, ἔρῃξαν στὸν γεροπλάτανο.

— Παπποῦ, παπποῦ, παντρενόμεστε, δὲν περιμένουμε πειὰ! Μπῆκ' ὁ Μάρτης, καλέ! πάει ὁ χειμῶνας!

— Ἔ, κορίτσια! γιὰ κιντᾶτε νὰ μὴ σᾶς ἀφήσουν οἱ γαμπροὶ στὰ κρύα τοῦ λουτροῦ! Μὴ ποῦ νὰ φύγῃ ὁ χειμῶνας ἀκόμη. Στάσου νὰ δοῦμε!

Στὸ τέλος ἔρχεται πολύχρωμη κ' ἡ Φρόνιμη Μηλιά. Λευκὸ χρῶμα καὶ κόκκινο καὶ ῥόδινο σὲ κάθε κλαδί, σὲ κάθε ἄνθος. Καὶ μέλι στὴν ῥίζα τοῦ κάθε ἀνθοῦ καὶ περίσια χάρι καὶ φρονιμάδα χήρας.

— Τί λές καὶ σὺ γείτονα; Καιρὸς πειὰ ν' ἀνοίξω σπίτι. Φθάνουν οἱ γαμπροί.

— Τί νὰ σοῦ πῶ, κορίτσι μου; πολλὰ εἶδαν τὰ μάτια μου! Στάσου νὰ δοῦμε!

Ὅταν ἡ δύο ἀδελφές, ἡ Λεύκα ἡ ἀπλόχερα κ' ἡ Λεύκα ἡ βαβδόφηλη, ἡ περίφανη φόρεσαν τὴν πράσινη στολὴ τους κι' ἄρχισε νὰ χνουδίξῃ κ' ἡ Μουριά, τότε πειὰ τ' ἀποφάσισε κ' ὁ Γεροπλάτανος νὰ πολυκομπιάσῃ. Καὶ γι' αὐτὸ ἅμα δῆτε τὸν πλάτανο μὲ πράσινα φυλλαράκια, πάει πειὰ γιὰ καλὰ ὁ χειμῶνας. Τότε μὴναί τοῦ χελιδониοῦ κ' ἔρχεται.

Νεόκοσμος Γεηγοριάδης

ΜΙΑ ΦΩΛΕΑ ΧΕΛΙΔΟΝΩΝ

Ὑπὸ τὸ γεῖσον τῆς στέγης, ἀπέναντί μου, ὑπάρχει μία φωλεά.

Ἄλλοτε— πρὸ ὀλίγου ἀκόμῃ—καιροῦ τὸ λασπόχριστον καλα-
θάκι, τὸ κτισμένον εἰς τὸν τοῖχον μὲ τόσῃ φυσικῇ κομψότητι,
ἦτο τὸ κέντρον τῶν φαιδρωτέρων κελαδημάτων καὶ τῆς θερμότερας
στοργῆς. Ἀπὸ τὸ χεῖλος τῆς φωλεᾶς, ὡς ἀπὸ ἐξώστην, εἶχαν προ-
βάλλει κατ' ἀρχάς τὰ κεφαλάρια τῶν νεοσσῶν, μὲ τὰ πειναλέα στό-
ματα καὶ τὰς τριγμώδεις φωνάς. Οἱ γονεῖς ἐπερεύγίζαν ἀκούραστοι,
καὶ μὲ τὸ ῥάμφος τῶν συνελάμβανον ὅλα τὰ ἔντομα τῆς ἀτμοσφαίρας
μεταβιβάζοντες αὐτὰ εἰς τὰ στόματα τῶν μικρῶν. Οὕτω βαθμηδὸν
τὰ μικρὰ ἐμεγάλωσαν, ἐδυνάμωσαν, ἔχαμαν φτερά, ἔμαθαν νὰ πετοῦν
καὶ τοῦ λοιποῦ συνώδευαν τοὺς γονεῖς τῶν εἰς τὸ ὠραῖον ἐξεῖνο
κυνήγιον τοῦ ἀέρος. Καὶ ἀφοῦ ἐπλανῶντο ὅλην τὴν ἡμέραν τρώ-
γοντα καὶ ψάλλοντα, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐπέστρεφαν εἰς τὴν
φωλεάν, εἰς τὴν καλὴν στέγην, ἣ ὁποία τὰ ἐπερίμενε διὰ νὰ τὰ προ-
φυλάξῃ ἀπὸ ὅλους τοὺς κινδύνους τῆς νυκτός. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμέραν
πολλάκις, ὅταν ἐξαίφνης ἐγείρετο ἄνεμος καὶ ὁ οὐρανὸς ἐκαλύπτετο
ἀπὸ νέφη εἰς τὴν φωλεάν εὗρισκον πάλιν ταχὺ καὶ ἀσφαλὲς κατα-
φύγιον. Ἄς ἔβρεχεν ὅσον ἤθελε! Τὰ πουλάκια, ὅπως τὰ παιδιὰ εἰς
τὸ παρὰθυρο, ἐπρόβαιναν εἰς τὸν ἐξώστην τῆς φωλεᾶς καὶ διεσχέ-
δαζαν μὲ τὸ θέαμα τῆς βροχῆς. Τί ὠραία ζωὴ! πόσον ἐφαίνοντο
εὐχαριστημέναι αἱ χελιδόνες!

Ἄλλ' ἰδοὺ, τὸ φθινόπωρον ἦλθεν. Ὁ καιρὸς εἶνε ἀκόμῃ ὠραῖος,
ὁ ἥλιος λάμπει θερμὸς. Καὶ ὅμως ὁ χειμὼν ἐγγίζει...

Ποῦ τὸ ἡξεύρουν αὐτὸ αἱ χελιδόνες; Εἰς ποῖον ἡμεροδείκτην. Εἰς
ποῖον βαρόμετρον τὸ εἶδον;

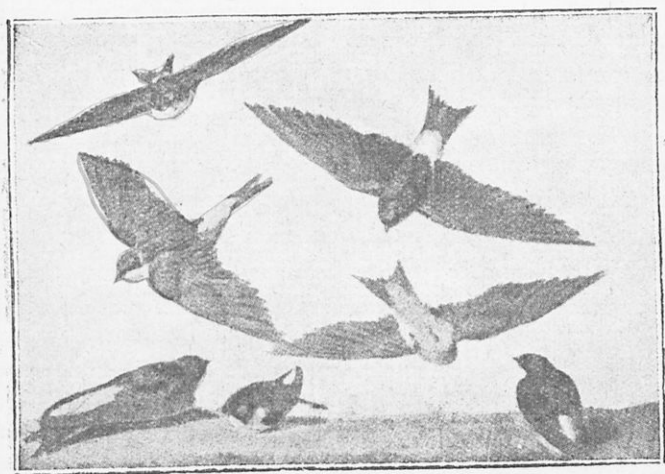
Ἄ, ἔχουν ἓν βαρόμετρον τέλειον καὶ ἀλάνθαστον αἱ χελιδόνες·
εἶνε τὸ ἔνστικτον. Αὐτὸ τὰς ὁμιλεῖ, πρὶν ἀρχίσῃ ἀκόμῃ τὸ πῦχος,
πρὶν φανῇ ὁ χειμὼν.

Φύγετε, φύγετε ἀπ' ἐδῶ, τὰς λέγει. Μὴ σὰς πλανᾷ ὁ ὠραῖος αὐτὸς
οὐρανός, τὰ πράσινα αὐτὰ δένδρα, ὁ γλυκὺς αὐτὸς καιρὸς. Ὁ χει-
μὼν ἔρχεται μὲ τὴν παγωμένην του πνοήν, μετ' ὀλίγον θὰ σκεπάσῃ
τὸν οὐρανὸν μὲ σύνεφα καὶ τὴν γῆν μὲ χιόνι. Θὰ ἐκδύσῃ τὰ δένδρα,
θὰ μαράνῃ τὰ ἄνθη, καὶ θὰ παγώσῃ τὰ νερά, ἐρημία καὶ πῦχος,
ὅπου τώρα θερμότης καὶ ζωὴ. Ἀλλοίμονον, ἂν σὰς εὔρῃ ἐδῶ! Φύ-
γετε! Φύγετε!

— Ὅποια μελαγχολία! πόσας σκέψεις διεγείρει ἡ ἐγκαταλείμ-
μενὴ φωλεά! αἱ φαιδραὶ χελιδόνες μὲ ἄφισαν μόνον μὲ τὸν χειμῶνα:

Ἄλλ' εἰς τὸ βάθος ὑπάρχει ἡ ἐλπίς. Αἱ χελιδόνες θὰ ἐπιστρέ-
ψουν. Καὶ μίαν ἡμέραν ἐνῶ ἴσως ἀκόμῃ θὰ κάμνῃ ψῦχος, ἡ ἐγκα-
ταλείμμενὴ φωλεά θὰ ἐπανεύρῃ τοὺς περρωτοὺς τῆς κατοίκους,
θὰ μειδιάσῃ, θὰ φαιδρυνθῇ, καὶ θὰ μοῦ εἴπῃ μὲ κελαδήματα:

« Ἡ ἀνοιξὶς ἔρχεται! ».

Χελιδόνια.

Οἱ ποιηταὶ ὅλων τῶν ἔθνων καὶ ὅλων τῶν αἰώνων ἐχαιρέτησαν
μὲ χαρὰν τὴν χελιδόνα ἐρχομένην καὶ φεύγουσαν τὴν ἀπεχαιρέτησαν
μὲ λύπην. Πόσοι στίχοι περιύπτανται εἰς τὸν νοῦν μου, ἐνῶ βλέπω
ἀπέναντί μου τὴν φωλεάν! Ἄλλ' ἔξ' ὅσων γνωρίζω, μοῦ ἀρέσκει
περισσότερον ἡ φιλέλλην καὶ ποιητιζωτάτῃ ἐκείνῃ χελιδὼν τοῦ Γάλλου
ποιητοῦ Θεοφίλου Γκωτιέ, ἡ ὁποία λέγει πρὸς τὰς συντροφους τῆς:
« ὦ, τί εὖμορφα ποῦ εἶναι εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐπάνω εἰς τὴν γηραιάν
Ἀκρόπολιν! κάθε χρόνο πηγαίνω ἐκεῖ καὶ κτίζω τὴν φωλεάν μου
εἰς τὰς μετώπας τοῦ Παρθενῶνος· καὶ ἐπάνω εἰς τὸν γείσον τοῦ
παυτοῦ ἡ φωλεά μου σκεπάζει τὴν τρύπαν μὲτ' σφαίρας τηλεβόλου ».

Γρηγορίου Ξενοπούλου.

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΣ

Ἐνῶ οἱ δυὸ πύργοι τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ « Ἀβέρωφ » καὶ οἱ δυὸ μεγάλοι πύργοι τῆς πλώρης καὶ τῆς πρύμης δημιουργοῦσαν τὸν κατακλυσμὸν, τῇ θύλλᾳ, οἱ δυὸ ἀριστεροὶ πύργοι μένανε σιγαλοὶ καὶ σκοτεινοί. Δὲν εἶχανε στόχον πρὸς τὸν ἐχθρὸν καὶ ἀνυπομονοῦσαν νὰ ἔρῃ καὶ ἡ δικὴ τους σειρά. Ὑστερα ὁ « Ἀβέρωφ » ἄλλαξε στροφὴν καὶ οἱ ἀριστεροὶ πύργοι ἀρχίσανε τότε τὸ πανηγῦρι τους.

Οἱ δυὸ στόλοι διαρκῶς πλησιάζανε καὶ ἐξακολοθούσανε τὴ ναυμαχίαν σὲ παράταξιν, μεθοδικὰ καὶ σύμφωνα με τοὺς κανόνες τῆς ναυτικῆς τέχνης.

Ἐξαφνα στὴν ἀπόστασιν 7.500 μέτρων ὁ « Ἀβέρωφ » σήκωσε τὸ σῆμα :

« *Ὁ Ναύαρχος καθιστᾷ τὴν κίνησίν του ἀνεξάρτητον* ».

Καὶ μόνος ὁ Ἀβέρωφ ῥίχτηκε στὴ καταδίωξιν ὁλοκλήρου τοῦ ἐχθροῦ. Ὅλος ὁ στόλος ἐξακολούθησε ἔτσι τὴ ναυμαχίαν. Ὁ Ἀβέρωφ ἀνεξάρτητος καὶ πολὺ πλησιέστερα στὸν ἐχθρόν. Τὰ τρία θωρηκτὰ σὲ γραμμὴ παραγωγῆς, τὰ ἀνιχνευτικὰ σὲ χίλια μέτρα ἀπόστασιν ἀπὸ τὰ θωρηκτὰ καὶ μακρότερον ἀκόμη τ' ἄλλα ἐλληνικὰ ἀντιτορπιλικὰ. Τὰ τουρκοῦκα θωρηκτὰ ἐξακολοθούσαν νὰ πλέουνε στὴν ἴδια γραμμὴ παραγωγῆς, μετὰ τὴν σειρὰ : « Βαρβαρόσσας » « Τουρκοῦτ-Ρεῖς » « Μεσσουδιὲ » καὶ « Ἀσάρ-ἰ-Τεφίζ ». Τὸ καταδρομικὸν Μετζητιὲ μετὰ τὸ στολίσκον τῶν ἀντιτορπιλικῶν ἔμεναν ἔξω ἀπὸ τὴ ναυμαχίαν, κάτω ἀπὸ τὰ φρούρια τῆς ἀκτῆς.

— Σκοπεύσατε τὸ τέταρτον πλοῖον, ἔδωκε διαταγὴ μετὰ τὸ φωνηγὸν ὁ Διευθυντὴς τοῦ πυρός, στὸν ἀριστερὸν πνευματικὸν πύργον.

Μαζὺ ὅμως σχεδὸν μετὰ τὴ διαταγὴ ἕνας τρομακτικὸς, ξεχωριστὸς ἀσυνήθιστος κρότος ἀκούστηκε πάνω ἀπὸ τὸ μεσόστεγον (1) τῆς πρύμης ἀπὸ τὸ σπάσιμον κάποιας μεγάλης ὀβίδας. Πολλοὶ μέσα στὸ πύργον φωνάζανε :

— Πάει τὸ μεσόστεγον.

Ματὴν ἴδια στιγμὴν ἄναψε μπροστὰ στὰ μάτια τους μιὰ δυνατὴ λάμψις. Τὸ κομμάτι τῆς ὀβίδας χτύπησε στὴν ἀριστερὴν πλευρὰ τοῦ δεξιοῦ κανονιοῦ, τοῦ ἀνοίξε μιὰ βαθειὰ καὶ πλατειὰ τρύπα, ἀνάλυσεν

(1) *Μεσόστεγον* — τὸ μεσαῖον σκεπασμένον μέρος τοῦ πλοίου.

τὴ μογὰ καὶ τὸ ἀτσάλι του καὶ σκόρπισε σὲ πολλὰ κομμάτια ποῦ
τιναχτήκανε μέσα στὸ πύργο.

Οἱ πυροβοληταὶ εἶδανε τὸν ἀξιωματικὸ τοῦ πύργου ἀνθυπο-
πλοίαρχο Μαιμούρη νὰ μαζεντῇ ἓνα κουβάρι στὸ παρατηρητήριό του.

— Δελαζάνε, Δελαζάνε! φώναξε ὁ ναύτης Ἀναστασίου στὸ δίπο-
λο πυροβολητῇ Δελαζάνο δείχνοντας τὸν τραυματισμένο ἀξιωματικό.

Τὸν πιάσανε ἀπὸ τὰ χέρια καὶ τὴ μέση καὶ τὸν κατεβάσανε ἀπὸ
τὸ παρατηρητήριό του.

Ὁ ἀξιωματικὸς ἂν καὶ πολὺ βαρεῖα πληγωμένος καὶ στὶς δυό-
του κνήμες—ἔστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ πέθανε—ἔλεγε μαζεύοντας ὅλη
τὴ δύναμή του γιὰ νὰ φωνάξῃ:

— Παιδιά δὲν εἶναι τίποτα, τὴ δουλειά σας.

Τὸν κατεβάσανε στὸν θάλαμο τοῦ χειροκινήτου, (1) καὶ ἀπὸ ἐκεῖ
τὸν παραλάβανε ὁ δίπορος ἀποθηκάριος Κουαρίνος, ὁ ὀπλονόμος.
Μπάθας καὶ δυὸ ναῦτες καὶ τὸν φέρανε στὸ νοσοκομεῖο.

Τὸ πρόσωπό του ἦταν χλωμὸ ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ ἀπὸ τὸ πολὺ
αἷμα ποῦ εἶχε φύγει. Στὰ χεῖλῃ ὅμως ἀνθίξε ἓνα ὠραῖο καὶ συμπα-
θητικὸ χαμόγελο...

VII

Στὸ κατὰστροφμα τοῦ Ἀβέρωφ ὁ θορίαμβὸς τοῦ θανάτου καὶ τῆς
καταστροφῆς ἀλλάξε. Τὰ τουρκικὰ βλήματα σφυρίζανε μὲ μανία
καὶ σχίζανε ἢ θρυμματίζανε ὅ,τι τύχαινε μπροστά τους. Κι' ὁ ἕπαρ-
χος Βούλγαρης μὲ συνοδεία τὸν ἀκόλουθό του ναύτη Σελίμη τρα-
βούσανε σ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ πλοίου, προφυλαγμένα καὶ ἀπροφύλακτα,
θωρακισμένα (2) καὶ ἀθωρακιστα. Ὁ ἕπαρχος ἐπιθεωροῦσε τίς ζημιές,
ἔδινε παραγγελίες γιὰ τὸ σβύσιμο τῶν πυρκαϊῶν ποῦ ἀνάβανε ἐδῶ
καὶ κεῖ, πρόσεχε μὴν εἶχε κανένας ἀφήσει τὴ θέση του. Ἡ θάλασσα
τιναζότανε σὲ ἡφραίστεια νερὸ καὶ μούσζεβε τὸν ἕπαρχο καὶ τὸν ἀκό-
λουθό του, στὸν παράξενο καὶ μοναδικὸ τους ἐκεῖνο περίπατο.

Μὲ τὰ κιάλια πότε στὰ χέρια, πότε στὰ μάτια ὁ ἕπαρχος βεβαί-
νότανε γιὰ τίς ζημιές τοῦ δικοῦ του πλοίου καὶ τίς καταστροφές τοῦ

(1) *Θάλαμος χειροκινήτου* = δωμάτιο μὲ μηχανήματα γιὰ νὰ ἀνεβάζουν
τὶς βελίδες.

(2) *Θωρακισμένα* = προφυλαγμένα μὲ χαλύβδινον θώρακα.

ἔχθρου. Τὰ τουρκικὰ θωρηκτὰ διακρινότανε σκεπασμένα σὲ καπνοὺς καὶ σὲ φλόγες.

Πάνω στὸ ἀπροφύλαχτο μέρος τῆς γεφύρας ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης φωτισμένος ἀπὸ κάποια ἄπειρη χαρά, παρακολουθοῦσε μαζὶ μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς ναυμαχίας καὶ τὶς μεγάλες καταστροφὲς τοῦ ἔχθρου. Ἡ θέρμη τῆς ἐπιθυμίας γιὰ τὴ γλῆγορώτερη καὶ μεγαλειότερη νίκη τὸν ἔκανε, καὶ τὸν ἔκανε ὅλο νὰ διατάξῃ δυνάμωμα τῆς ταχύτητος τοῦ Ἀβέρωφ λιγοστεύοντας ἀκατάπανστα σὲ τρομακτικὸ βαθμὸ τὴν ἀπόσταση ἀπὸ τὸν ἔχθρο.

Στὸ μάνισμα τῆς μάχης καὶ τῆς βοῆς, οἱ φωνὲς ἀπὸ τὶς ζητωκραυγὰς καὶ τὶς ἐπευφημίες τῶν ναυτῶν ποῦ ζητωκραυγάζανε φτάνανε δυνατὲς καὶ μαζεμένες ὥς τ' αὐτιὰ τοῦ Κουντουριώτη.

Κεῖνη τὴν ὥρα τὰ φρούρια τοῦ Ἑλλησπόντου ἀρχίσανε καὶ αὐτὰ νὰ χτυποῦνε τὸν Ἀβέρωφ ποῦ ὅλο πλησίαζε.

— Κύριε Ναύαρχε, τὰ φρούρια.

Παρατήρησε κάποιος ἀξιωματικὸς τοῦ Ἐπιτελείου.

Καὶ ὁ Ναύαρχος.

— Τὴν σιγμὴ ποῦ ζητωκραυγάζει τὸ πλήρωμά μου καθεὶς μὴ μοῦ μιᾷ γιὰ τὰ φρούρια.

Οἱ ὀβίδες τῆς ἀρμάδας (1) καὶ τῶν φρουρίων σφουρίζανε πάνω καὶ ὀλόγυρα στὴ ναυαρχίδα, καὶ τραγουδοῦσαν τὸ δρόμο τῆς στὴν ἐκδίκηση καὶ τὴ νίκη.

Μέσα στὸν πρυμναῖο ἀριστερὸ πύργο ἐξακολουθοῦσανε στὸ διάστημα αὐτὸ μόνοι τὸ ἔργο τους οἱ πυροβολητὲς χωρὶς τὶς ὁδηγίες ἀξιωματικοῦ.

Μπροστὰ στὸ κανόνι τοῦ ὁ πληγωμένος δίοπος Πρωτοψάλτης δὲ μπορούσε ἐξ αἰτίας τῆς πληγῆς του νὰ σπρώξῃ μόνος του τὸ ἐμβολο, (2) καὶ ἔλεγε στὸν ναῦτη Ἀναστασίον νὰ τὸν βοηθᾷ.

Ἦτανε τραυματισμένος στὴ κοιλιά ἀρκετὰ σοβαρά, μὰ ἔκρυβε τὸ τραῦμα του ἀπὸ φόβο μὴ τὸν βγάλουνε ἀπὸ τὸ κανόνι του καὶ τὸν στείλουνε στὸ νοσοκομεῖο. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του καὶ τὸ χρῶμα του εἶχανε ἀλλάξει.

Ὁ δίοπος Δελαζάνος στὸ ἄλλο κανόνι τοῦ εἶπε :

— Μωρὲ σὺ ἔχεις γίνει ἐλεῖνός. Πήπως πληγώθηκες πονθενά :

— Ὁχι, δὲν πληγώθηκα.

(1) Ἀρμάδα = Τουρκικὸς στόλος.

(2) Ἐμβολο = κοντάρι γιὰ νὰ καθαρίζουν τὸ κανόνι.

Συχνά ἔφερε τὸ χέρι του κάτω ἀπὸ τὴν κοιλιά, γιὰ νὰ κρύψῃ τὸ κόκκινο τραῦμα του καὶ νὰ σφίξῃ τοὺς πόνους του.

— Μὰ σὺ εἶσαι πληγωμένος! γιατί δὲν τὸ λές; τοῦ ξανάπε ὁ Δελιάζανος.

Μὲ χίλια βίασана καὶ ἐξαιρετικὴ προσπάθεια κατορθώσανε νὰ τὸν καταφέρουνε νὰ κατέβῃ στὸ νοσοκομεῖο. Τὸν σηκώσανε στὰ χέρια ἐνῶ φώναζε.

— Δὲν πάω πουθενά! Δὲν ἀφίνω τὸ κανόνι μου.

VIII

Ἐκεῖνο ποῦ γινότανε τώρα, στὸ κατακορύφωμα τῆς ναυμαχίας, ἦτανε ἀσύληπτα φοβερό, σεισμικό, μεγαλόπρεπο, ἄγριο. Δὲν ἦτανε πόλεμος καραβιῶν καὶ ἀνθρώπων. Ἦταν ἓνας ἀγῶνας στοιχείων ἐλευθέρων καὶ πρωτογόνων. Μιὰ μανία, μιὰ κόλαση, μιὰ καταστροφή.

— Ὁ Τουρκικὸς στόλος μάζευε ὅλο τὸ στόχο τοῦ πυροβολικοῦ του ἀπὸ τὴ πρώτη στιγμή τῆς ναυμαχίας στὸν Ἀβέρωφ. Τὸ ὑπερήφανο θωρηκτὸ χτυπιότανε ἀδιάκοπα, καὶ ἀδιάκοπα προχωροῦσε μέσα σ' ἓνα κυκλῶνα ἀπὸ φλόγες, ἀφροὺς καὶ ἀναλυμένο κόκκινο σίδερο.

Κρότοι καὶ κλονισμοὶ παράξενoi ταράζανε τὸν ἄερα. Ἡ θάλασσα ἔβραζε τριγύρω στὴ ναυαγίδα καὶ τὴ σκέπαζε ὥς πάνω στὰ κατάρτια, μὲ τοὺς πίδακες ποῦ σηκώνανε οἱ τουρκικεὶ ὀβίδες ὅμοιες μὲ ἡφαίστεια.

— **Λάβετε διάσημα,** διάταξε ὁ Διευθυντῆς τοῦ πυροβολικοῦ τὸν ἀξιωματικὸ τοῦ διαστημομέτρου στὴν ἀπάνω γέφυρα σηματοφόρο Ἀγγελῆ.

— Ἀδύνατο, ἀπαντοῦσε ὁ σηματοφόρος τὶς περισσότερες φορές. Ἡ θάλασσα σηκώνεται ψηλά ἀπὸ τὶς ὀβίδες, καὶ μᾶς βρέχει τὸ γυαλὶ τοῦ διαστημομέτρου. Ἀδυνατοῦμε νὰ διακρίνουμε.

Καὶ καθάριζε διαρκῶς μὲ τὸ μαντῆλι του μὲ ψυχραιμία καὶ προσοχὴ τοὺς φακοὺς τοῦ διαστημομέτρου, γιὰ νὰ παρατηρήσῃ. Ἡ θάλασσα ἔβρεχε πάλι τοὺς φακοὺς καὶ τοὺς θόλωνε.

Ὁ ἥλιος δυνατὸς καὶ φλογισμένος ἔλουζε τὸν τουρκικὸ στόλο, τὸν ἔκανε νὰ φαίνεται πῶς πλέει μέσα σὲ μιὰ ἀναλυμένη ἀπὸ τὴ φῶτιά θάλασσα ὑγροῦ μολυβιοῦ καὶ ἀποτύφλωνε τοὺς πυροβολητὰς τοῦ Ἀβέρωφ ἀναγκασμένους νὰ σκοπεύουν σὲ στόχο μέσα στὸν

ἥλιο. Ἐτσι ἡ θέση τῶν Τούρκων ἦταν πολὺ πιὸ εὐνοϊκὴ ἀπὸ τὴ θέση τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου.

— 4.500 μέτρα ! φώναξε ὁ σηματοφόρος Ἀγγελῆς.

Τὴν ὥρα ἐκεῖνη τὰ τουρκικὰ θωρηκτὰ στρέψανε ἀριστερά, μὲ πλῶρη τὸ Κούμ-Καλέ. Ἀμέσως ὁ Ἀβέρωφ ἔστρεψε δεξιὰ, μὲ κατεύθυνση τὰ ἐρημονήσια Μαυριές. Ὁ Ἀβέρωφ ἔπλεε τώρα παράλληλα στὴν ἀρμάδα. Οἱ δεξιοὶ πύργοι σταματήσανε καὶ ἀρχίσανε οἱ ἀριστεροί. Τὰ πρυμναῖα καὶ προραῖα μεγάλα κανόνια γυρίσανε καὶ αὐτὰ τοὺς σκόληνε τους στ' ἀριστερά.

Ὁ ἥλιος περισσότερο δυνατὸς καὶ ἀποτεφλωτικὸς ἐμπόδιζε τὸν Ἀβέρωφ ἀπὸ τὴ σκόπευση. Ὑστερὸ ἀπὸ λίγο τὸ θωρηκτὸ ἀναγκάστηκε νὰ στρέψῃ δεξιὰ, πολὺ δεξιότερα ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο τῆς Ἰμβρου Κέφαλος, ποῦ ξάπλωνε τὴ μαύρη στεγνὴ καὶ ἄγονη ὄψη του σὰν προβοσκίδα, καὶ φαινότανε σὰν νὰ χωρίζε ἀπὸ τᾶλλο νησί.

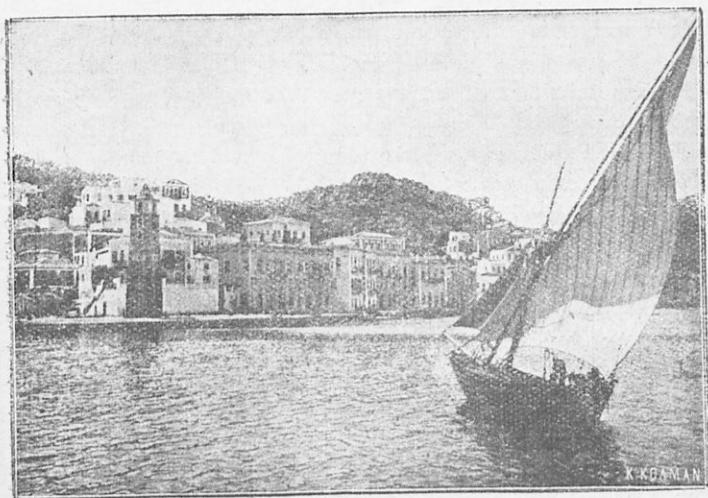
Τὰ Τουρκικὰ πλοῖα πληγωμένα ἀπ' τὶς ὀβίδες τοῦ Ἀβέρωφ καὶ τῶν ἄλλων θωρηκτῶν, πολεμοῦσαν ἀκόμη σὲ κάποια γραμμὴ παρατάξεως. Ἡ σκόπευσις τους ὅμως ἦτανε νευρική καὶ ἄστοχη.

Τὸ κατὰστροφμα τοῦ Ἀβέρωφ, τὸ μεσόστεγο, ἡ πλῶρη, ἡ πρύμη, εἶχανε γίνει σωστὸ κόσκινο, ἀπὸ τὰ θραύσματα τῶν ὀβίδων. Τὸ πλοῖο σάλευε καὶ ἄσθμαινε καὶ ἀγωνιζότανε καὶ πυροβολοῦσε. Ἦταν σὰν κάτι ζωντανό, ἐμψυχο, ὑπερήφανο καὶ ὠραῖο. Ἦταν γεμάτο ἀπὸ μία ψυχὴ, τινάζοτανε, ταραζότανε, ἀνάσαινε, ἔτρεμε ὅλο ἀπὸ τὸ κῦτος ὥς τὴ γέφυρα καὶ τὰ κατάρτια, ἀπὸ τὴ πλῶρη ὥς τὴ πρύμη. Κάθε κομματί του, κάθε ἐλάχιστό του μέρος, ἐκτελοῦσε ἀπὸ μιὰ δική του ἐργασία μὲ τέτοια ὁμορρυθμία καὶ κανονικότητα, σὰν νὰ βρισκότανε ἓνας γενιὸς νοῦς, ἓνα κοινὸ κέντρο, ποῦ ἔβγαζε τὸ καρὰβι σ' ἐνέργεια μὲ ἄπειρες διακλάδοις νεύρων. Ἐμοίξε μὲ τὸν ἀγωνιστὴ ἢ τὸν ἐργάτη ποῦ βάζει ὅλη τὴ προσπάθεια καὶ ὅλη τὴν ἐνταση στὴ δύναμί του, γιὰ νὰ δημιουργήσῃ κάτι τὸ δυνατό καὶ τὸ υπερέλειο. Ὅλα μέσα στὸ καρὰβι ἦτανε ἐμψυχα, ρυθμικά, σύμφωνα, κανονικά. Ἡ πυριτιδαποθήκες ἀκούανε τοὺς πύργους, οἱ πύργοι ἀκούανε τὸ σταθμὸ τῶν διαταγῶν, ὁ σταθμὸς τῶν διαταγῶν τὸ διαστημόμετρο, τὸ διαστημόμετρο τὸν ἀξιωματικὸ του. Τὰ λεβητοστάσια ⁽¹⁾ δυναμώνανε τὸ πύκνωμα τοῦ αἰθοῦ, τὸ σκάφος κινότανε γλιγορώτερα ἔτσι, ἔβαζε εἰς ἐνέργεια τοὺς ἀνεμιστήρες, τὰ ἱπάρια ⁽²⁾

(1) Λεβητοστάσια—τὸ διαμέρισμα ποῦ εἶναι τὰ καζάνια.

(2) Ἰπάρια—μηχάνημα ποῦ ἀνεβάζει τὸ νερό.

στέλνανε νερό καὶ ψυχραίνανε τὸν αἰμῶ, τὰ ἠλεκτροικὰ φῶτα δίνανε τῇ ζωῇ τους σ' ὅλο τὸ πλοῖο. Τὸ νοσοκομεῖο βοηθοῦσε τοὺς τραυματίες. Ὁ ἀσύρματος (1) ἔστελνε στὸν ἄερα τὶς διαταγές, τὰ σήματα εἰδοποιούσανε τ' ἄλλα πλοῖα. Τὸ τορπιλλοστάσιο εἶχε ἑτοιμὲς τὶς τορπίλλες καὶ περιέμενε τὴ κατάλληλῃ στιγμῇ. Μέσα στὸ σκόφος τὰ νῆα γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς ναυμαχίας τρέχανε σὰν ἀπὸ κάποια ἠλεκτρικὴ ἐστία στὰ διάφορα μέρη του. Ἄλλοῦ ἀληθινά, ἄλλοῦ ψεύτικα καὶ παντοῦ ἐξογκωμένα. Πολλὰ ὅμως μέρη τοῦ καραβιοῦ βοισκότανε σὲ διόττειν ἄγνοια καὶ μόνο ἀπὸ τοὺς κρότους προσπαθοῦσανε νὰ μαντέψουν πὼς πῆγαινε ἡ ναυμαχία.

Ὁ λιμὴν τῆς Ἀγίας Μαρίνας (Δωδεκάνησα).

Τὸ κῦτος ταραζότανε ἀκατάπανστα ἀπὸ τὶς ζητωκραυγές τοῦ προσφυγικοῦ τῶν μηχανῶν, τῶν λεβητοστασίων, τῶν πυριτιδαποθηκῶν, τοῦ νοσοκομεῖου, τοῦ Σταθμοῦ τῶν διαταγῶν, τῶν ἄλλων ὑποφραγμάτων (2).

Δὲ βλέπανε τίποτα ἐκεῖ μέσα. Ἀκούανε μόνο τὸν ἀλαλαγμὸ, τὸ τάρμα καὶ τὴ βοή τῆς μάχης. Μέσα στὸ θωρακισμένο ὑπόφραγμα

(1) Ἀσύρματος=τηλέγραφος χωρὶς σύρμα.

(2) Ὑποφράγματα=διαμερίσματα ὅπου μένουν οἱ ναῦται.

οί χωρίς ύπηρεσία άνδρες άκούανε, σχολιάζανε και περιμένανε την ώρα που θα τους χρειαζότανε και θα τους καλούσανε. "Οτι δημιουργότανε στής ψυχές τους, ό,τι γινότανε κι' ό,τι λεγότανε, ήτανε έξαιρετικά περίεργο και θαυμαστό.

Ο άκόλουθος του ύπάρχου ναύτης Σελίμης, κατέβηκε κάποια στιγμή κατά παραγγελία του άξιωματικού του στο νοσοκομείο και βρήκε την ευκαιρία νά δώση σ' αυτό τó σχέδιο, την αναπαράσταση της ναυμαχίας.

Τέτοιο πράμμα, έλεγε, ούτε ξαναστάθηκε ούτε θα ξανασταθή. Βλέπεις τίς όβίδες και πέφτουνε σαν βαρέλια του λαδιού όλόγυρα από τó καράβι μας. Ο Ναύαρχος πολεμᾷ με τόν τίμιο σταυρό στο χέρι, και κομματάκι τόσο άπάνω του δέ μπορεί νά άγγίξη. Τό τί γίνεται άπάνω στη θάλασσα κι' άπάνω στον Άβέρωφ ! όλο βούζ και βούζ οί όβίδες πέφτουνε ως είδος πεπόνια. Άλλες φαίνονται μαύρες σαν κούτσουρα κι' άλλες μαζεμένες τίς ρίχνουν με τó κάρρο. Η θάλασσα από κάτω λές και την έστρωσες μπαμπάκι που σέ μεριές περνά ό άέρας και τó σηκώνει μᾶ και 100 μέτρα ψηλά. Καθώς πέφτουνε οί όβίδες όλόγυρα και σηκώνουνε πελώριο άφρό, βλέπεις τόν μπάρμπα Γιώργο και σου εἶναι σαν ζωσμένο: από καμμιᾷ κατοστή βάρκες με τᾶ πανιά μπουκαρισμένα (1) κάργα ... Άλλες όβίδες τινάζουνε τίς ψυχαλίδες του νερού σαν άνθό λεμονιάς, άλλες σηκώνουνε τόν άφρό σαν ούρᾷ παγωνιού, κι' άλλες σκάζουνε κομματία σαν κόκκινα κεφαλοτύρια ... Μ' ένα λόγο δέ παραλλάζει γράδο ή θάλασσα από ένα θεώρατο καζάνι που βράζει μέσα ή σουπα κι' ανεβαίνει τó χοχαλητό.

Άπ' τους φωναγωγούς κατεβαίνανε οί όμιλίες του Ναύαρχου και του Έπιτελείου.

— Μπράβο ! θαυμάσια ! ή σκόπευσις τελεία.

Κι' όσο ό Άβέρωφ πλησίαζε περισσότερο στον έχθρικό στόλο και στά φρούρια, τόσο ή βοή αύξανε και γινότανε ένα άπαίσιο και φρικιαστικό στη μεγαλοπρέπειά του καζό. Τᾶ φρούρια ρίχνανε όλο ένα πυκνότερα και βοηθούσανε την άρμάδα που είχε τσακίσει. Η ζητωκραυγές του πληρώματος του Άβέρωφ ανεβαίνανε με όρμη, χυνότανε στο πέλαγος και δυναμώνανε τή γενική βοή.

Κάτω στο προωραίο τορπιλοστάσιο οί τορπιλοβλητικοί σωλήνες κρατούσανε στερεά τίς τορπίλλες έτοιμες για έκσφενδόνηση και οί τορ-

(1) *Με τᾶ πανιά μπουκαρισμένα*—με γεμάτα τᾶ πανιά.

πιλληταὶ περιμένανε μὲ ἀγωνία καὶ ἀνυπομονησία τὴ στιγμὴ. Οἱ ἀεροθάλαμοι (1) μὲ πίεση 1500 ἀτμοσφαιρῶν θὰ στέλνανε τὰ φοβερὰ μηχανήματα σὲ δημιούργημα ὀλέθρου καὶ καταστροφῆς. Στοὺς κώνους τῆς μάχης τῶν δύο τορπιλλῶν (2) διακρινότανε γραμμένα μὲ κιμωλία τὰ ὀνόματα (Τουργούτ καὶ Βαρβαρόσσας). Τὰ εἶχε σημειώσει ὁ τραυματίας ἀξιωματικὸς Γούρας Μαιούρης μὲ τὴ κήρυξι τοῦ πολέμου τὴν ἡμέρα ποῦ ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἔφυγε γιὰ τὰ ἐχθρικά νερά. †

✠ Ἐξαφνα ὅλο τὸ πλοῖο σύστηκε μ' ἓνα καταχθόνιο θόρυβο, σὰν νάχανε ξεριζώσῃ τὸ σκάφος ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἀπὸ τὸ τάρραγμα ὅλα τὰ κλειδιά τῶν τορπιλλῶν πέσανε κάτω.

Μιὰ μεγάλη ἐχθρική ὀβίδα, εἶχε κτυπήσῃ τὸ θώρακα τοῦ Ἀβέρωφ στὴν Ἰσαλο γραμμῇ, (3) καὶ καθὼς ἐξακριβώθηκε ὕστερα ἐπίεσε τὸ ἀτσαλένιο παχὺ ἔλασμα, (4) καὶ τὸ ἔκαμε νὰ ὑποχωρήσῃ λίγα ἑκατοστά.

Πολλοὶ στὸ τορπιλλοστάσιο φωνάζανε :

— Πάει ! τὴ φάγαμε γερά.

Ἡ φωτιὰ ἐξακολουθοῦσε ὅλο ἓνα δυνατὴ, πυκνὴ, γεμάτη λύσσα, καὶ ἡ ναυμαχία προχωροῦσε ὅλο ἓνα στὴ λύση της. Ὁ Τουρκικὸς στόλος εἶχε φύγει ἀπὸ τὴ γραμμὴ τῆς παραγωγῆς. Φλόγες καὶ καπνοὶ βγαίνανε καὶ δείχνανε τὴ καταστροφὴ. Τὸ Μεσσοῦδι καὶ τὸ Ἀσάρι-Τεφιζ στὴν οὐρὰ τοῦ στόλου εἶχανε χάσει τὴ τακτικὴ τους, καὶ πλέανε ἀριστερὰ ἢ δεξιὰ σὰν ἀκυβέρνητα.

Τότε στὴ κίνησι τοῦ Ἀβέρωφ ἔγινε γάτι μοναδικὸ γιὰ τὴ ναυτικὴ ἱστορία τῶν θαλασσινῶν ἀγώνων. Στὴ πρὶο κρίσιμη ἐκείνη στιγμὴ τῆς Ναυμαχίας, ὁ ἐπίκουρος ἀνθυποπλοίαρχος Καραμούζης, εἶπε στὸν Ναύαρχο Κουντουριώτη :

— Κύριε Ναύαρχε, τὰ πληρώματα φωνάζουνε.

— Φωνάζουνε ! τί φωνάζουνε ;

Ρώτησε ὁ Ναύαρχος μὲ τὴ πρὶο μεγάλη ἀνησυχία γιὰ τὴ φωνὴ τῶν ναυτῶν ποῦ ζητωκραυγάζανε ἔφταναν ὡς τὴ γέφυρα ἀνακατεμένες. Τί συνέβαινε τάχα στὴ ψυχὴ τοῦ πληρώματος ; καὶ τί φανε-

(1) Ἀεροθάλαμοι = τὸ κενὸν τῆς τορπίλλης ποῦ περιέχει πεπιεσμένον ἀέρα.

(2) Στοὺς κώνους τῆς μάχης τῶν δύο τορπιλλῶν = τὰ μέρη τῆς τορπίλλης ποῦ εἶναι γεμάτα ἀπὸ ἐκρηκτικὴν ὕλην.

(3) Ἰσαλος γραμμῇ = τὸ μέρος τοῦ πλοίου ποῦ ἐγγίζει τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

(4) Ἐλασμα = ἓνα σίδηρο.

ρώνανε ἐξεῖνες οἱ γραυγές ; Εἶχανε φοβηθῇ 98 Ἕλληνες ναῦτες καὶ γυρεῦανε νὰ γυρίσῃ πίσω τὸ πλοῖο ; Ἡ ἀπάντησις ὁμῶς τοῦ ἀξιωματικοῦ Καραμούζη ἦρθε ἀμέσως.

— Ζητωγραυγάζουν, κύριε Ναύαρχε.

Ἡ ἀομάδα τσακισμένη προχωροῦσε πρὸς τὰ Στενὰ ἀκανόνιστα, ἕνα κουβάρι.

Τὰ ἐχθρικά πλοῖα φεύγανε συντριμμένα, ἀλλὰ τὰ φρούρια δείχνανε ἔμπρὸς ἀπειλητικὰ τὰ δόντια τους. Παντοῦ ὁ θάνατος, γύρω καὶ πάνω στὸν Ἀβέρωφ ἀπλώνε τὰ νύχια του. Καὶ ἄντρες ἀρμενίζανε ὀλοταχῶς στὸ θάνατο μὲ ζητωγραυγές.

Στὰ μάτια τοῦ Ναυάρχου ἄστραψε σὰ πύρινη ρομφαία ὁ ἐνθουσιασμός καὶ ἡ αὐταπάρνησις στὸ θάνατο τοῦ πληρώματος, ποῦ κáνανε δυνατὴ ἐκρηξί στὴ ψυχὴ του.

Καὶ φώναξε :

— Ζητωγραυγάζουν τὰ παιδιά μου ! Ἐμπρὸς ὀλοταχῶς νὰ τοὺς βουλιάξουμε ! Ἰσα νὰ μποῦμε στὴ πόλι.

Καὶ ὑπερήφανο, ζωντανό, ὥρμησε τὸ θωρηκτὸ σκεπασμένο ἀπὸ καπνοῦς, φωτιά καὶ ἀφροὺς μέσα ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ θανάτου στὰ φρούρια ποὺ τὸ κεραυνοβολοῦσαν μετὰ τὴ λυσσασμένη τους φωτιά γιὰ νὰ προλάβῃ νὰ κόψῃ τὸ νικημένο ἐχθρὸ ποῦ ἔπλεε νὰ σωθῇ μέσα στὰ στενά.

Ἡ ψυχὴ τοῦ Ναυάρχου Κουντουριώτη γύρισε στοὺς προγόνους της, καὶ βαφτιζότανε στήν ἴδια κολυμβήθρα τῆς πατριωτικῆς φλόγας καὶ τοῦ ἀπιστεύτου θάρρους τῶν θαλασσοπολεμιστῶν τοῦ εἰκοσιένα.

Ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης γελαστός, κατάβρεκτος ἀπὸ τὰ νερὰ τῶν ὀρίδων στεκότανε ἔξω ἀπὸ τ' ὄχυρό, κι' ἄρχισε νὰ δίνη ἀλεπάλληλες σὰν βροχὴ-τὶς ὁδηγίες στὸν ὑποπλοίαρχο τῆς πορείας Παπαλεξόπουλο γιὰ τὴν αὔξησιν τοῦ δρόμου τοῦ πλοίου.

Καὶ ὁ ὑποπλοίαρχος μετὰ τὴ βαθειὰ χοντρὴ φωνή του παράγγελλε ἀπὸ τὸ Φωναγωγὸ στὸ μηχανοστάσιο.

— Ὁγδονταπέντε στροφαί.

— Στροφαὶ ἐννενηντα.

— Στροφαὶ ἑκατό.

Ὁ Ἀβέρωφ ταράζονταν ὅλος κι' ἔτρεμε. Ὁ δρόμος του εἶχε φθάσει τὸ ἀνώτερο δυνατό σημεῖο. Περνοῦσε τὰ εἰκοσιένα μίλια. Τεράστιες βεντάλιες ἀπὸ νερὸ καὶ ἀφρὸ σηκονόταν ἔμπρὸς στὴ πλώρη καὶ πίσω ἢ πρὸν ἦταν ἕνας ἄγριος καταρράκτης ἀπὸ ρεύματα καὶ

ἀφρούς. Οἱ ὀρίδες πέφτανε κοντὰ στὴν ναυαρχίδα καὶ σηκώνανε στῆλεις νερὸ εἵκοσι καὶ τριάντα καὶ πενήντα μέτρα ὕψος τοῦ μοιάζανε μὲ πίδακες. Ὑστερα οἱ πίδακες σχηματίζανε πλῆθος τόξα καὶ ἀψίδες. Ὁ ἥλιος χτυποῦσε ἐπάνω τους καὶ ἔδινε ὅλα τὰ χρώματα τῆς Ἰριδος. Ἔτσι πολλὲς φορὲς ὁ Ἀβέρωφ περνοῦσε κάτω ἀπὸ μιὰ ἀτέλειωτη στοὰ ἀπὸ ἀψίδες ἱριδένιες καὶ οὐράνια τόξα. Τοῦ γινότανε σωστὴ ἀποθέωση καὶ τὸ φῶς μὲ τὸ νερὸ καὶ μὲ τὶς ὀρίδες στεφανώνανε τὸ νικητὴ.

Ἄλλα βλήματα ὕστερα ἀπὸ τὸ πρῶτο πέσιμό τους στὴ θάλασσα, τιναζότανε μαῦρα καὶ τρομακτικὰ σὲ ἀπίστευτὴ ἀπόσταση. Ἀπὸ τὸ θωράκιο παρατηροῦσανε πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ν' ἀποστρακίζονται πεντάκοσα πολλὲς φορὲς μέτρα ἀπὸ τὸ πρῶτο τους σημεῖο.

Στὴν ἀπόσταση κεῖνὴ τὴν τόσο κοντὰ στὸν ἐχθρὸ ὁ Ἀβέρωφ ἔστειλε αὐτὸ τὸ ραδιοτηλεγράφημα στὰ ἀνιχνευτικὰ καὶ ἀντιτορπιλικὰ τοῦ στόλου :

— « Ἐπιτεθῆτε ἐναντίον τουρκικῶν θωρηκτῶν καὶ τορπιλλοβόλων ». Κουντουριώτης.

Οἱ καταστροφὲς τῶν τουρκικῶν θωρηκτῶν γινότανε ὅλο καὶ πιὸ φανερές. Ὁ Ἀβέρωφ πλησίαζε διαρκῶς ἐνῶ τ' ἄλλα τρία ἑλληνικὰ θωρηκτὰ μόλις φθάνανε τὰ δεκατέσσερα μίλια στὴ ταχύτητα, καὶ ποτὲ δὲν μποροῦσαν νὰ πλησιάσουνε τὸν ἐχθρὸ λιγώτερο ἀπὸ τέσσερις χιλιάδες μέτρα. Αὐτὰ πλέανε ἀντίθετα στὸν Ἀβέρωφ σὲ γραμμὴ παραγωγῆς μὲ κατεύθυνση τὸ Ξηρὸ γιὰ νὰ βάλουνε τὸν ἐχθρὸ μεταξὺ δύο πυρῶν.

Ὁ καπνὸς καὶ τὰ νερὰ τοῦ σκεπάζανε τὸν Ἀβέρωφ ἦτανε τόσα ὥστε ἀπὸ τὴ γέφυρα καὶ ἀπὸ τοὺς πύργους βλέπανε τὰ βουνὰ τῶν Στενῶν τὰ σκεπασμένα μὲ πυκνὸ πέπλο. Καθὼς τὰ φρούρια πυροβολοῦσανε φαινότανε πῶς εἶχανε ἀνάψει καὶ καιότανε ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος στὸ ἄλλο.

Τὸ κρύο μ' ὅλο τὸν ἥλιο τῆς ἡμέρας, ἦτανε κακὸ καὶ τοιμποῦσε. Στους πύργους καὶ τὴ γέφυρα ὅλοι τρέμανε ἀπὸ τὸ κρύο κι' ἀπὸ τὰ νερά, καὶ τὰ βρεμένα μέλη τους μελανιάζανε κι' εἶχανε μουδιάση.

Τὸ ἓνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο σπάζανε καὶ σωριαζότανε τὰ διάφορα μηχανήματα, ἐργαλεῖα, καὶ τμήματα τοῦ Ἀβέρωφ. Τίποτε δὲν εἶχε μείνει ἀκέραιο στὸ κατὰστροφμα, στὸ μεσόστεγο καὶ στὸ ἐπίστεγο ⁽¹⁾

(1) Ἐπίστεγο = τὸ ἐπάνω κατὰστροφμα.

κι' ἦταν ἓνα πένθος νὰ βλέπη κανένας πῶς εἶχε γίνει τῶμορφο καὶ καμαρωτὸ πλοῖο. Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ τὸ σκάφος ταραζόταν ἀπότομα καὶ κλονιζότανε σύγκορμο (1) ἀπὸ τὰ μεγάλα βλήματα ποῦ πέφτανε ἐπάνω του.

Οἱ ὀρίδες τοῦ Ἀβέρωφ μὲ τὸ ῥίξιμο, πιέζανε τὴ θάλασσα καὶ τὴ κάνανε νὰ σηκώνη ἓνα αὐλάκι κύματα καὶ ἀφρό. Τὰ τουρκικὰ σκάφη λιγοστεύανε διαρκῶς τὶς βολές τους. Οἱ καπνοὶ καὶ οἱ φλόγες τὰ πνίγανε καὶ τὰ σκορπάγανε.

— « Πῦρ ταχύ, καλὴ σκόπευση. Διάταξε διαρκῶς ὁ Διευθυντὴς τοῦ πυροβολικοῦ σ' ὅλους τοὺς πύργους.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν πυροβολητῶν τόσο εὐχαρίστησε τὸ Ναύαρχο-Κουντουριώτη, ὥστε παράγγειλε καὶ τοὺς κατεβάσανε δυὸ μποτίλιες σαμπάνια ποῦ τὰ γενναῖα κεῖνα παιδιὰ ἀδιάσανε μὲ προθυμία στὴν ὑγεία τοῦ ἀρχηγοῦ τους.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ πυρὸς παράγγειλε στὸν ἀρχηγὸ τοῦ προ-
ραίου πύργου στὴν ὥρα τῆς φυγῆς τοῦ ἐχθροῦ.

— Βάλλετε, κύριε Μπουρέκα, βάλλετε συνεχῶς. Ὁ ἐχθρὸς ὑπο-
χωρεῖ ἀτάκτως... Ὁ ἐχθρὸς ἔπαθε πανωλεθρίαν... βάλλετε συνεχῶς.

— Δεξιὰ, διάταξε ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης, καὶ ταυτόχρονα ἔδωσε τὴν παραγγελία στὶς μηχανές.

— Πάση δυνάμει.

Ἡ πλώρη τοῦ Ἀβέρωφ εἶχε χαθῇ σχεδὸν ἀπὸ τὴ μεγάλη ταχύ-
τητα. Βυθιζότανε ὅλη στὴν θάλασσα στὴν καταδίωξη τοῦ ἐχθροῦ
ποῦ νικημένος ἔφευγε ἄτακτα, παραλόγισμένα.

— Βάλλετε διαρκῶς, δινόταν ἀκατάπαυστα ἡ διαταγὴ μὲ φωνὴ
πνιγμένη στὴν λύσσα, στὴν μανία, στὴν ἀγωνία γιὰ τὴν πιὸ γλήγορη
καὶ τελειωτικὴ καταστροφὴ τοῦ ἐχθροῦ.

Τὰ πυροβόλα ὅμως τοῦ Ἀβέρωφ στὴ μεγάλη καὶ κρίσιμη αὐτὴ
ὥρα ἀρχίσανε νὰ ἀραιώνουνε τὴ φωτιά τους καὶ νὰ ῥίχνουνε μὲ δυ-
σκολία, μ' ἀληθινὴ ἀγωνία.

Κατὶ τὸ τρομερό, τὸ ἀνέλπιστο εἶχε γίνει. Τὰ κλειστὰ (2) τῶν
κανονιῶν εἶχανε διασταλῇ ἀπὸ τὴ θερμότητα καὶ ἀρχίσανε νὰ μὴν
ανοίγουν. Οἱ πυροβολισμοὶ ῥίχνοταν ἔτσι μὲ μεγάλη δυσκολία καὶ
τὸ κακὸ ἀντὶ νὰ θεραπεύεται ὅλο καὶ προχωροῦσε χειρότερο. Καὶ

(1) *Σύγκορμο* = ὁλόσωμο.

(2) *Κλειστὰ* = τὰ κλειδὶ τοῦ κανονιοῦ.

ἀκριβῶς τότε στὸ μεγάλο πλησίασμα στὸν ἐχθρό, τὶς στιγμὲς ποῦ ἦτανε ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ ἀσύλληπτη ταχύτητα βολῆς γιὰ τὴ τελειωτικὴ ἐξόντωση τοῦ ἐχθροῦ τὰ πυροβόλα τοῦ Ἀβέρωφ βρεθῆκανε σ' ὁλό-τελη σχεδὸν ἀδυναμίᾳ ἐνεργείας.

— Πῦρ ταχύ! Πῦρ ταχύ!

Χτυποῦσε ὁ Διευθυντὴς τοῦ πυροβολικοῦ μὲ τὸ τηλέφωνο σὲ κάθε εὐρεση τοῦ στόχου.

Ἡ διαταγὴ ὅμως ἦταν ἀδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ.

Τότε ὅλους τοὺς ἄνδρες τῶν πύργων τοὺς ἔσφιξε μιὰ λύσσα ἀπεφίγγραπτη καὶ μιὰ βαθειὰ λύπη. Σ' ὅλους τοὺς πύργους ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοί καὶ ναῦτες ἐνώνανε τὴ δύναμή τους καὶ τραβούσανε τὰ κλείστρα γιὰ νὰ τ' ἀνοίξουνε. Ἡ προσπάθειά τους ἦτανε τραγικὴ. Δίπλα στὸν χοντρὸ πυροβολητὴ ὁ μικρὸς γεμιστής, δίπλα στὸν ἀδύνατο ὁ παχύς, δίπλα στὸν ἀξιωματικὸ ὁ ἀπλὸς ναύτης. Ὅλοι ἀγωνιζότανε καὶ βάζανε ὅλη τὴν ἔνταση τῶν νεύρων τους γιὰ νὰ κατορθώσουνε τὸ ἀνοιγμα. Ἀπὸ τὰ στήθη τους ἔβγαινε κάθε τόσο ἓνα «Ἀχ!» γεμάτο ἀγωνία, ἀγανάκτηση, διαμαρτυρία στὴν τύχη.

Ὁ θυμὸς ξεσποῦσε σὲ κάθε ἓνα καὶ σὲ κάθε τι ποῦ βρισκότανε μπροστά. Ὁ ἓνας ναύτης ἦτανε πρόθυμος νὰ θυμῶνῃ μὲ τὸ διπλανό του καὶ νόμιζε τὸν ἄλλο ποῦ ἐπιχειροῦσε γιὰ ν' ἀνοίξῃ τὸ κλείστρο γιὰ ἀνάξιο καὶ ἀνίκανο. Τὸν διάταζε νὰ φύγῃ, τὸν ἔσπρωχνε ἀπὸ-τομα κι' ἔπαιρνε αὐτὸς τὴ θέση του.

Οἱ καινούργοι ὅμως μένανε κι' αὐτοὶ μόνοι μὲ τὶς προσπάθειές τους. Οἱ πρῶτοι λαβαίνανε πάλι θάρος, ὁ ἐγωϊσμὸς τους ἐρχότανε στὴ θέση τους καὶ μὲ φωνές κι' αὐτοί, μὲ βρυσές, μὲ σπρωξήματα, ξαναρχίζανε πάλι τὴ προσπάθεια γιὰ τὸ ἀνοιγμα τῶν κλείστρων.

Οἱ κινητοὶ γεμιστῆρες καὶ οἱ στερεοὶ γεμιστῆρες παρῶσανε μὲ τὰ βλήματα καὶ τὶς φυσίγγες γεμάτοι. Οἱ ἄνδρες στοὺς ἐμβολεῖς (1) χτυποῦσανε τὰ πόδια τους μὲ πείσμα κι' ἀνυπομονησία. Οἱ σκοπευταὶ ποῦ εἶχανε βρῇ ἀπὸ πολὺ τὸ στόχο γυρίζανε τὰ μάτια στὸ πηγαῖο τοῦ κανονιοῦ καὶ φωνάζανε :

— Ἀκόμα! Μὰ ἀκόμα.

Κι' ὅταν ὕστερα ἀπὸ τόσες προσπάθειες κατορθώνανε στὸ τέλος ν' ἀνοίξουνε τὸ κλείστρο, ἡ χαρὰ, ἡ ἀνακούφιση κι' ὁ ἐνθουσιασμὸς τοὺς συνέπαιρνε πάλι, καὶ βαφτισμένοι σὲ καινούργια ζωὴ πυροβολοῦσανε μὲ ζητωκραυγές.

(1) Ἐμβολεῖς = τμήματα τοῦ κανονιοῦ.

Οἱ ἀξιωματικοὶ διατάζανε :

— Πῦρ ἴσα στὸ Βαρβαρόσσα... Προσέξτε...

XI

Ὑστερ' ἀπὸ συμβουλὴ τ' ἀξιωματικοῦ Δημητριάδη ἀρχίσανε νὰ βρέχουνε τὰ κλεῖστρα μὲ κρύο νερὸ καὶ ὄχι μὲ λάδι. Ἡ μέθοδος ἐφαρμόστηκε μὲ προθυμία καὶ τὰ κλεῖστρα ἀρχίσανε νὰ ἐργάζωνται ἀργά, ἀλλὰ σίγουρα καὶ κανονικά.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς ξαναφώτισε τότε τὰ πρόσωπα καὶ τὶς ψυχές...

Καὶ τὸ κουβάριασμα καὶ τὸ ἀναζάτωμα τῶν τουρκικῶν θωρηκτῶν γινότανε ὅλο πὶο φανερὸ καὶ πὶο μεγάλο. Ὁ Βαρβαρόσσας στεφανωμένος ἀπὸ καπνοὺς καὶ φλόγες εἶχε ἀφήσει τὴ τακτικὴ του γραμμὴ καὶ φαινόταν νὰ ἔπλεε ἀπέναντι στὸν Ἀβέρωφ σὲ γραμμὴ μετώπου. Τὸ «Τουργούτ-Ρεῖς» καὶ τὸ «Ασάο-ι-Τεφίκ» κλίσανε στὰ μέσα καὶ ἡ φωτιά τους διαρκῶς ἀραιώνει.

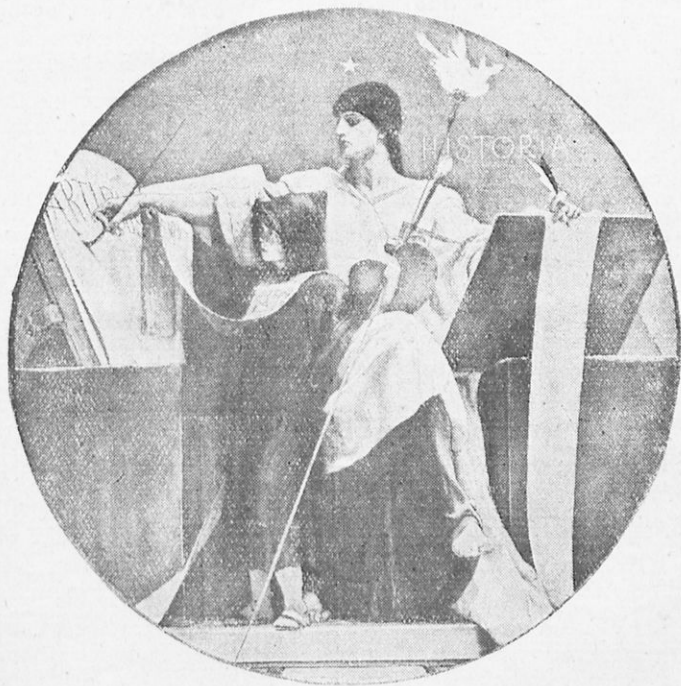
Ὁ Τουρκικὸς στόλος εἶχε χάσει τώρα ὁλότελα κάθε συνοχή, κάθε αὐτοβουλία, κάθε δύναμη γιὰ κίνηση καὶ σκόπευση. Τὰ θωρηκτὰ φεύγανε νὰ σωθοῦνε στὸ ὀρμητήριό τους μέσα στὰ Στενὰ καὶ ἂν τότε, γιὰ πέντε λεπτὰ μόνον τὰ κανόνια τοῦ Ἀβέρωφ εἶχανε τὴν ἀρχικὴ τους ταχυβολία, οὔτε σημάδι δὲ θάμνευε ἀπὸ τὴ νικημένη ἀρμάδα. Τὸ ὅλο τῆς θὰ γινότανε συντρίμματα, πυρκαϊά, καπνός.

Ἡ ἀπόσταση τοῦ Ἀβέρωφ ἀπὸ τὸ νικημένο ἐχθρὸ εἶχε φτάσει τώρα τὰ 2840 μέτρα.

Οἱ ὀβίδες τοῦ Ἀβέρωφ μὲ ὅλη τὴ βραδύτητα τῆς βολῆς σκορπίζανε παντοῦ τὴν καταστροφή καὶ τὸ θάνατο. Ἡ θάλασσα εἶχε γίνει ἓνα ἄσπρο μαῦρο καὶ κόκκινο θόλωμα ἀπὸ τοὺς ἀφρούς, τοὺς καπνοὺς καὶ τὶς φλόγες τῆς ναυμαχίας. Καθὼς ἔγινε γνωστὸ ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὴ ναυμαχία, ὅταν ὁ Ἀβέρωφ βρέθηκε σὲ 2800 μέτρα ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ χάθηκε ὁλότελα ἀπὸ τὰ ἄλλα θωρηκτὰ καὶ ἀντιτορπιλικὰ καὶ σ' ὅλο τὸ στόλο νομίσανε γιὰ κάμποσες στιγμὲς πῶς εἶχε βυθισθῇ. Ἡ ἀπελπισία καὶ ἡ ἀγωνία ὅλων τῶν ἀνδρῶν τοῦ στόλου ἔφτασε τότε στὴν τραγωδίαν. Προσευχές καὶ ταξίματα βγῆκανε ἀπὸ τὰ στόματα ὅλων γιὰ τὸ σωσμὸ τῆς ναυαρχίδος.

Ὁ Ἀβέρωφ ὅμως δὲν εἶχε βουλιάξει καὶ καταδίωκε τὸν ἐχθρὸ μέσα στὴν ἴδια τὴ φωλιά του. Οἱ καπνοὶ καὶ ἡ φωτιά τὸν εἶχανε σκεπάσει, τὸν ἔκαμαν ἀόρατο. Μὰ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ τὸν ἔσωσε ἀπὸ κάθε κακό.

Τὰ θραύσματα τῶν ὀβίδων πέφτανε λυσσασμένα πάνω στὸ σκάφος. Εἶχανε καταξেসχίσει τὸ κατὰστρομα τῆς πλώρης, τὸ μεσόστεγο, τὶς βάρκες τὶς καπνοδόχες, τὰ μαγειρεῖα, τὰ διαμερίσματα τῶν ναυτῶν, τὸ κατὰστρομα τῆς πρύμης, τὰ δωμάτια τῶν ὑπαξιωματικῶν. Τὸ πλήρωμα τοῦ Ἀβέρωφ ζητωκραύγαζε ὑπέροχα καὶ ὑπεράνθρωπα. Ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία θὰ σταματήσῃ καὶ θὰ γονατίσῃ μπροστὰ στὴν αὐτοθυσία καὶ στὸ ἡρωϊσμὸ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ Ἱστορία (ἔργον Ν. Γκόζη).

Ὅλοι οἱ ἄνδρες τοῦ Ἀβέρωφ τὴν ὥρα κείνῃ τοῦ μοναδικοῦ κινδύνου εἶχανε μεθύσει ἀπὸ τὶς δικές τους κραυγές καὶ ζητωκραυγάζανε.

Ὅσο περισσότερο ζητωκραυγάζανε τόσο περισσότερο στὴν ἰδέα τους μεγάλωνε ὁ θρίαμβος τοῦ πλοίου τους καὶ τόσο αὖξανε τὴ νίκη.

Καὶ ὅμως ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι ξέρανε τὸν ἑαυτό τους γιὰ καταδικασμένο καὶ χαμένο. Ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή περιμένανε κάποια ὀβίδα νὰ τοὺς χαλάσῃ τὸν πύργο ἢ κάποια τορπίλλα νὰ τοὺς τινάξῃ στὸν ἀέρα.

Στοὺς πύργους δὲν ἀκουόταν τίποτε γιὰ τὰ γεγονότα. Ἡ ἐργασία τῆς βολῆς καὶ τῆς προσπάθειάς γιὰ τὸ ἀνοιγμα τῶν κλειστῶν τοὺς ἀπασχολοῦσε ὁλόψυχους καὶ ὁλοσώματους. Τὰ γεγονότα ξετυλιγότανε πρὸ γλήγορα ἀπὸ τὴ σκέψη. Ἄν μιὰ στιγμή σταματοῦσε ἓνας τὸ νοῦ τοῦ σὲ συλλογισμό ἢ δουλειὰ ὅλου τοῦ κανονιοῦ θὰ παρόλινε καὶ θὰ σταματοῦσε ἀμέσως.

Ἔτσι δουλεύανε μούσκεμμα ἀπὸ τὸ νερὸ τῶν τουρτζικῶν ὀβίδων μὲ τὰ μαλλιά κολλημένα στὸ κούτελο καὶ στὰ μηνίγγια, μὲ τὰ χέρια καὶ τὰ πρόσωπα κατὰμαυρα, μὲ τὰ μάτια φλογισμένα ἀπὸ τὸ πυρετό. Μοιάζανε περισσότερο σὰν ὄντα ἀπὸ τὴ Κόλαση παρὰ σὰν ἄνθρωποι τοῦ δῶ κόσμου.

Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Ἀβέρωφ ἄρχισε νὰ τραβιέται ἀπὸ τὰ ἐχθρικά φρούρια. Ἡ συναυλία ὅμως τῶν ὀβίδων ἐξακολογθοῦσε. Τὰ τουρτζικά θωρηκτὰ ῥίχνανε τὶς τελευταῖες τοὺς βολές μὲ τὰ πρυμναῖα τοὺς τὰ πυροβόλα, τὰ πυροβόλα τῆς φυγῆς.

Πίσω ἀπὸ τὸν Ἀβέρωφ τὰ ἄλλα τρία ἑλληνικὰ θωρηκτὰ σπεύδανε μὲ ὅσημποροῦσαν ταχύτητα νὰ τὸν πλησιάσουνε.

... Πέρα στὸ βάθος τοῦ Ἑλλησπόντου γι' ὁλόγυρα οἱ καπνοὶ τῆς Ναυμαχίας πλεκότανε σὲ σχήματα καὶ ζωντανεύανε κορδέλλες, κλαδιά καὶ στεφάνια γιὰ νὰ στολίσουνε τὸν νικητὴ. Ὁ ἥλιος ὥραϊος, φλογοβόλος, ἔστελνε παντοῦ κεῖ τὴν ἀγάπη του καὶ τὸ χρυσάφι τῶν φιλημάτων του.

Ἀπὸ τὸν ἀφρὸ δὲ φαινότανε τίποτα πιά καὶ μόνο ἀπ' αὐτοὶ τὰ ναυάγια ποὺ πλέανε στὴ θάλασσα, μόλιςμποροῦσε κανένας κρίνῃ μιὰ μεγάλη νίκη καὶ μιὰ μεγάλη καταστροφή.

Κ. Φαλταίης.

Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ ⁽¹⁾

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ο ΑΓΓΕΛΟΣ

Ξύπν' Ἀβραάμ, Ξύπν' Ἀβραάμ, γείρου κι' ἐπάνω σιάσου,
 Πρόσταγμ' ἀπὸ τὸν οὐρανὸν σου φέρω, κι' ἀφοκράσου,
 Ξύπνα καὶ γροίξισ' Ἀβραάμ, ἐκεῖνο ὅπου θέλει
 Ἀφέντης ὅπου προσκυνοῦν, καὶ τρέμουν οἱ Ἀγγέλοι.
 Δὲν θέλει πλεῖο θυσίαν ἀγριῶν, καὶ πράγματα φθασμένα,
 Μὰ μίαν θυσίαν ἡθιμῶν, μεγάλην ἀπὸ σένα.
 Τὸ τέκνον σου τὸ μοναχόν, τὸ κατακάρικό σου ⁽²⁾,
 Εἰς θυσίαν τὸ ἐπιθυμῶ, τὸ θέλει ὁ Θεὸς σου.
 Σ' τόπον ἀγριοῦ, σ' τόπον ῥιφιῦ, ⁽³⁾ ὁρίζει ὁ Θεὸς καὶ θέλει,
 Ἡ Νὰ θυσιάσης, Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ τὰ μέλη.
 Καὶ ξύπνησέ το γρόγγορα, μὲ σὲ ἄς συνοδεύει,
 Κι' ἀνέβα σὲ ψηλὸ βουνί, ποῦ θέλω σ' ἐρομηνεύσει.
 Μὴν ἀναμένης Ἀβραάμ πλεῖα δεύτερο ματάτο,
 Μὴν κλαῖς, καὶ μηδὲ φροινῶς, γιατί ὁ Θεὸς γροικᾷτο.
 Εἰς τοεῖς ἡμέρας νὰ γενῇ τοῦτ' ἡ θυσία τυχαίνει,
 Τέτοιας λογῆς εἶν' ὁρισμός, κι' ἡ διαταγὴ δοσμένη,

ΑΒΡΑΑΜ

ὦ Βασιλεῦ τῶν βασιλειῶν, καὶ τί γροικοῦντ' ἄφτιά μου ;
 Καὶ τ' εἶναι τοῦτο π' ὠρισες, τώρα στὰ γερατιά μου ;
 Κύρη μου ⁽⁴⁾, σὺ λυπήσου με, καὶ δὲς τὰ κλαματά μου,
 Καὶ μὴν μὲ κάμης ἄπορον, Κύρη, στὰ γερατιά μου.

(1) (Τὸ δράμα τοῦτο τυπωθὲν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα τῆς Βενετίας κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα εἶναι θρησκευτικὸν ἔργον, τοῦ εἶδους τῶν μυστηρίων, τὰ ὅποια παριστάνοντο κατὰ τὸν μεσαιῶνα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον. Θεωρεῖται ὡς τὸ τρυφερώτερον ἔργον τῆς λαϊκῆς μας φιλολογίας κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Ἀπὸ τὸ ἔργον ἐκρίθη σκόπιμον νὰ παραληφθοῦν ἐδῶ ὅσοι στίχοι ἦσαν γραμμένοι εἰς πολλὰ τοπικὴν γλῶσσαν. Εἰς τὴν Θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ εἰσπνέομεν τὸ βαθὺ ἄρωμα τῆς ποιήσεως τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ τόσοι ζωηρῶς χαρακτηριζομένης ἀπὸ τὸν ἄγνωστον ποιητὴν τοῦ μεσαιωνικοῦ μας τούτου μνημεῖου).

(2) *Κανακάρικο* = χαϊδεμένο. (3) *Ῥιφιῦ* = Ἐριφιῦ. (4) *Κύρης* = αὐθέντης, κύριος.

Ἄν διὰ κρίμα ἢ χάρις σου, ἀντάμειψιν γυροῖν,
 Τιμώρησε τὸν Ἀβραάμ, τὸ τέκνον τί σοῦ φταίρει ;
 Πέμψε μου Κύριε πτωχεῖάν, ἀνημπορογίαν ⁽¹⁾ καὶ χορείαν,
 Καὶ τὸ παιδί μου γλύτωσε ἀπ' αὐτὴν τὴν θυσίαν.
 Ἡ Μάρνα ἢ δυστυχέστατη κοιμᾶται δὲν κατέχει ⁽²⁾
 Οὐδὲ γροικᾷ ἢ βασιόμοιοι, τὸ τί μᾶς περιτρέχει.
 Τῆς σάρκας εἶν' ὁ θάνατος, καὶ πάντα τὸν βαστοῦμεν.
 Καὶ τοῦτον γὰρ ξεφύγωμεν ποσῶς δὲν ἐμποροῦμεν.
 Καὶ σὺ Θεὲ ποῦ τ' ὄρισες, δὸς δύναμιν καὶ μέγα,
 Νὰ κάμω τ' ἀνημπόρετα σήμερον μπορεμένα.
 Νὰ τὸν ἰδῶ ποῦ παίεται, χωρὶς κἄν γὰρ δακρυόσω,
 Καὶ τὴν θυσίαν ποῦ ζητᾷς, σωστήν γὰρ τήντε δώσω.

ΣΑΡΡΑ

ὦ Ἀβραάμ, ὦ Ἀβραάμ, τί εἶναι τὰ δηχᾶσαι ;
 Νοικεύεσαι, ἢ ξυπνητὸς εἶσαι, καὶ δὲν κοιμᾶσαι ;
 Σίμωσε, πέ μου το καὶ μέ, τί προῖγμα σὲ βαθαίνει ;
 Τί σοῦ μιλεῖ, μὲ ποιόν μιλεῖς, ποῦν' ἢ λαλιά ποῦ βγαίνει ;

ΑΒΡΑΑΜ

Γυνή μου δὲν νοικεύομαι, τὸ στόμα μου μουρμυρίζει,
 Τὴν προσευχή μου στὸν Θεὸ κάμνω, ποῦ μᾶς ὁρίζει.

ΣΑΡΡΑ

Δὲν εἶν' καιρὸς τῆς προσευχῆς, τί εἶν' αὐτὰ ποῦ λέγεις ;
 Ἡ ὁμιλία σου φανερά, τὸ μαρτυροῦ πῶς κλαίγεις.

ΑΒΡΑΑΜ

Κάτεχε πῶς ἀφέντης μας, καὶ Πλάστης καὶ Θεὸς μας,
 Θυσίαν ἐπεθύμησε γὰρ κάμω τὸν υἱόν μας.
 Τὸν Ἰσαὰκ μοῦ ζήτησε καὶ ὥρισε δίχως ἄλλο
 Νὰ τότε σφάξω, κ' εἰς φωτιὰν ἐπάνω γὰρ τὸν βάλω.
 Τὸ τέκνον μας δὲν εἶναι ἐμᾶς, ἀλλ' εἶναι πλειὰ ἑδικόν του,
 Τώρα τὸ θέλει, ποιὸς ἔμπορεῖ γὰρ γῆν στὸν ὁρισμό του ;

ΣΑΡΡΑ

Πῶς γὰρ τὸ πληροφορηθῶ, γὰρ μὴ παραλογίσω,
 Καὶ τὸ ματιάτο τὸ πικρόν, τίτος γὰρ τὸ γροικίσω ;

(1) Ἀνημπορογία = ἀσθένεια. (2) Κατέχω = ἐγγράφω.

ὦ μεγαλότετε Κριτά, καὶ παῦσε τὸν θυμὸν σου,
 Στὴν σημερινὴν ἀπόφασιν, ἄλλαξε τὸν σκοπὸν σου.
 Τῆς δικαιοσύνης τὸ σπαθί, φύλαξε στὸ θηκάρι,
 Πιάσε τὴν εὐσπλαχνίαν σου, ποῦχει μεγάλῃν χάρι,
 Καὶ μὲ ἐκείνην κοίνε τα σήμερον τὰ κακά μας,
 Καὶ ἄς τὸ τέκνον μας ρὰ ζῇ, τὴν ὥρᾳ στα γερατιά μας.
 Ὡς δὸς ἐμένα θάνατον, πρὶν ἀποθάνῃ ἐκεῖνο,
 Μὴ τὸ ὀρίσῃ ἡ χάρις σου, δίχως του ρ' ἀπομείνω.

ABRAAM

Σόμπαρ, Σόφερ, ⁽¹⁾ δοῦλοι πιστοί, ξεπνᾶτε, σηκωθῆτε,
 Λουεῖά σας θέλω καὶ τοὺς δυό, κ' ἐλάτε μὴν ἀργῆτε.
 Σπουδάσετε μὲ προθυμίᾳ, γιὰ τὸ Θεὸς μὲ βιάζει,
 Νὰ κάμῃ ὁ νοῦς κι' ἡ ὁρεξίς, ἐκεῖνο τὸ λογιᾶζει.

SARRA

Ὡφον παιδί τῆς ὑπακοῆς, ποῦ μέλλεις ρὰ στρατεύσης ;
 Σὲ ποιὸν τόπο σὲ καλέσασι, ρὰ πᾶς ρὰ ταξειδεύσης ;
 Καὶ πότε ρὰ σὲ κατερεῇ ὁ Κύριος κι' ἡ Μητέρα ;
 Ποιὰν ἐβδομάδα, ποιὸν μῆνα, ποιὰν ἡμέρα ;
 Ὡφον τὰ φύλλα τῆς καρδιάς, καὶ πῶς ρὰ μὴ τρομάσουν,
 Ὅταν εἰς ἄλλουνοῦ παιδιοῦ, γροικήσω τ' ὁρομά σου ;

ABRAAM

Σάρα μὴ δίδῃς πλεῖα καῦμόν, καὶ πάθῃ στήν καρδιά μου,
 Καὶ κάμνεις, ἀνυπόληφτον, δοῦλον τὰ γερατιά μου ;
 Λὲν θέλω πλεῖο ρὰ κατερεῶ, δὲν θέλω ρ' ἀναμένω,
 Πά' ρὰ ξεπνήσω τὸ παιδί, ρὰ σηκωθῇ ρὰ πηρέω.

SARRA

Ὑπαγε ἄνδρα μου καλέ, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τὸ θέλει,
 Ἀμε καὶ νῦν ἡ στοῦτά σας, γάλα, δροσαῖς καὶ μέλι.
 Ἀμε ποῦ ρὰ σὲ λυπηθῇ ὁ Θεὸς ρὰ σ' ὑπακούσῃ,
 Γλυκίαν φωνὴ εἰς τὸ βουνί, σήμερον ρὰ σοῦ ποῦσι.
 Καὶ ἄς τάξω, δὲν τὸ γέννησα, μὴ δ' εἶδα το ποτέ μου,
 Μὰ ἔνα κερὶν ἀφτούμενον ⁽²⁾ ἐκράτουν, κ' ἔσβυσέ μου.

(1) Σόφερ = ὄνομα ἀπελάτου τοῦ Ἀβραάμ.

(2) Ἀφτούμενον = ἀναμμένον, ἀπτόμενον.

ΑΒΡΑΑΜ

Κάμε καὶ μὴ πιζοράνεσαι, σπούδαξε γὰρ τὸ ντύσης,
Καὶ φίλησε τὰ χεῖλη του, γὰρ τ' ἀποχαιρετήσης.
Ὁρδινιάσέ (1) το ῥιλήγορα, ντύσεται γὰρ κινήση,
Κ' ἐξεῖτος ὅπου τ' ὤρισε, γὰρ σὲ παρηγορήση.

ΣΑΡΡΑ

Σωπαίνω καὶ ἄφες μ' Ἀβραάμ, κ' ἐγὼ γὰρ τὸ ξυπνήσω,
Νὰ τὸ στολίσω τὸ φτωχό, καὶ γὰρ τ' ὁμορφοδύσω.
Πάγω σ' τόπον ἀπόκρυφον, γὰρ σηκωθῇ ὑπὸ στρωῖμα,
Μιὰν ὥρα θὲ γὰρ τὸ κρατῶ, γὰρ τὸ φιλῶ στὸ στόμα.

ΑΒΡΑΑΜ

ᾠ Ἰσαάκ, ὦ Ἰσαάκ, ξύπνησε τὸ παιδί μου,
Ξύπνησε, γείρου γὰρ ντυθῆς, ποῦ ῥάχης τὴν εὐχή μου.

ΙΣΑΑΚ

Τίς εἶν' ἐδῶ ; τίς μοῦ ῥιλεῖ ; τίς με κοιτεῖ ; ἄς μ' ἀρήσῃ,
Νυστάζω καὶ ζαλιζομαι, κ' ἦρθε γὰρ με ξυπνήσῃ.

ΑΒΡΑΑΜ

Ξύπνησε τὸ παιδάκι μου, γὰρ πάμ' εἰς περιβόλι.
Θυσίαν θὲ γὰρ κάμωμεν σήμερ' ὁποῦναι σκόλη.

ΙΣΑΑΚ

ᾠφ' Ἀφεντάκι μου γλυκὲ, καὶ ἄς ἡθεῖες μ' ἀρήσει,
Καὶ με τὴν ὥρα τοῦ σκολιοῦ, ἐγὼ ἔθελα ξυπνήσει.

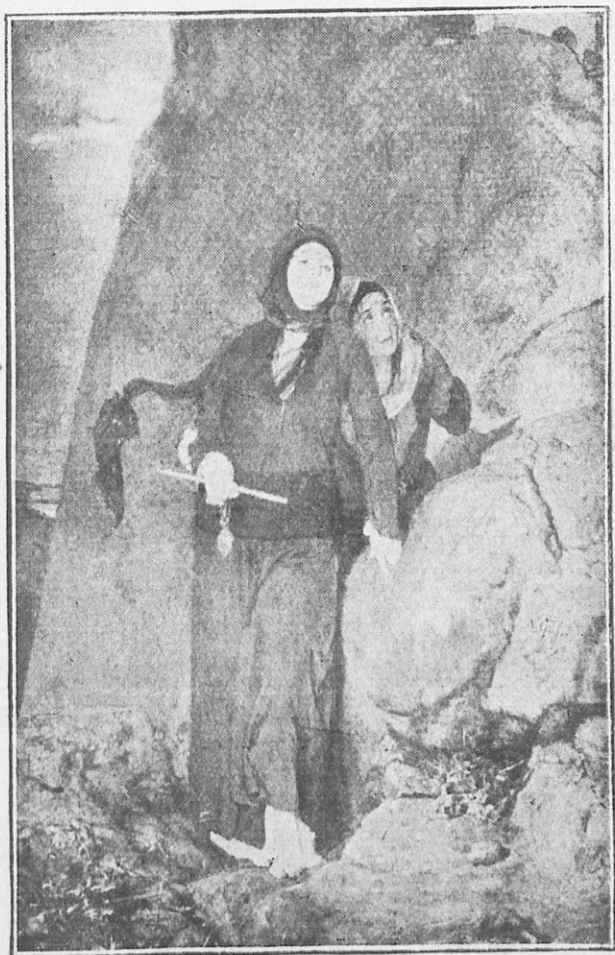
ΑΒΡΑΑΜ

Ἔλα γὰρ πᾶμε τέκνον μου, μὴ στέκωμεν γὰρ ζήσης,
Νὰ ξεφαντώσης (2) σήμερον, καὶ γὰρ καλοκαρδίσης.

ΙΣΑΑΚ

Ὁ λογισμὸς δὲν ἡμπορεῖ, καὶ ὁ ροῦς γὰρ τὸ γροικίση,
Γιὰ ποιά ἀφορμὴν ἢ μάγνα μου δὲν ἦρθε γὰρ με ντύσῃ ;
Ἐσὺ ποτὲ δὲν μ' ἐντυσες, βασιλέσσι τὰ κοπέλια,
Ἀμ' ἐνδυνέ με ἢ μάγνα μου με χάχαρα καὶ γέλια.

(1) Ὁρδινιάζω = στολιζῶ. (2) Ξεφαντώνω = διασκεδάζω.

Τὸ τάμα (ἔργον Ν. Γκύνζη).

Καὶ τώρα ποιά ἡ ἀφορμή, κ' ἡ μάνα μου μ' ἀφῆκε,
Κ' εἶδα τὴν μὲ βαρεῖαν καρδιά, σ' τὴν κάμερα κ' ἐμπῆκε :

ΑΒΡΑΑΜ

Θνοῖαν θὲ νὰ κάμωμεν, κ' εἶναι μακρὰ λιγάκι,
Εἰς ἓνα τόπον ὁμορφον, εἰς ἐψηλὸ βουνάκι.
Γιὰ 'κεῖτο ἡ μάνα σου, σὰν κακοκαρδιομένη,
Γιατ' εἶπα τῆς, ἔξω μένομεν, καὶ μὴ μᾶς ἀταμένη.

ΙΣΑΑΚ

Πήγην' ἐμπρὸς πατέρα μου, κ' ἐγ' ἀκλουθῶ σου' ὀπίσω,
Μὰ θὲ νὰ 'δῶ τὴν μάνα μου, πρὶν παρὰ νὰ κινήσω.

ΣΑΡΡΑ

Παιδί μου κατακάρη μου, ⁽¹⁾ θάρορος καὶ ἀπαρτοχή μου,
Παρηγοριά, καὶ ζήσι μου, ὕπαγ' μὲ τὴν εὐχή μου.

ΙΣΑΑΚ

Μάνα μου στήν ξεφάντωσις ⁽²⁾, πᾶ νὰ σοῦ φέρω μῆλα,
Καὶ κλωραράκια τῶν δευτέρων, μὲ μετριάσματα φύλλα.
Γιὰ πέμοντο πατέρα μου, καὶ μὲ τὸν λογισμόν σου,
Τί εἶναι καὶ παρρημιεῖς μόνος καὶ μοναχός σου ;
Τὸ πρόσωπόν σου συντηρῶ, τὴν ὅψιν σ' ἀλλαγμένη,
Τὴν ὁμιλίαν σου ταπεινῇ, καὶ ὅλην βουρκομένην.

ΑΒΡΑΑΜ

Σηκώσου κατακάρη μου, καὶ ὥραν πολλὴν κοιμᾶσαι,
καὶ βάστα τούτους τοὺς δαυλοὺς, προθυμερὰ ⁽³⁾ τοὺς πιάσει.
Νὰ πᾶμ, ἐπάνω στὸ βουνί, σήκοντους, καὶ περπατεῖ,
Τοὺς δούλους ἃς ἀφήσωμεν ἐδῶ στὸ μονοπάτι.
Κ' ἐγὼ κ' ἐσὺ νὰ κάμωμεν θυσίαν στὸν Κύριόν μας,
Γιὰ ν' ἀπομένη ὁ μισθός, μόνον σ' ἐμᾶς τοὺς δυνά μας.

ΙΣΑΑΚ

Ἐγὼ σηκῶνω τοὺς δαυλοὺς, ὅποῦ μᾶς κάνουν χρεῖα,
Μὰ ποῦν' εἰς ἀργί, ποῦν' ὁ χρὸς, ὅπου θέλει ἡ θυσία ;

(1) *Κατακάρης* = ἰχθυήτης. (2) *Ξεφάντωμα* = ἰορτή, διασκεδάσις. (3) *Προθυμερὰ* = μὲ προθυμίαν.

ΑΒΡΑΑΜ

Παιδάκι μου μὴ γροιάζεσαι, κ' εἰς τὸ βουνὶ ἐπάγω
Εἶναι τὰ ὄφια καὶ τ' ἀρνιά, καὶ ἀπ' ὅ,τι θέλω πιάγω.
(Ὁδοιποροῦν γὰρ τ' ἀναιβοῦν εἰς τὸ βουνόν).

* * *

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΙΣΑΑΚ

Τρεῖς μέρες παραδέχομεν, τρεῖς μέρες περπατοῦμεν
ὥρᾶται γὰρ σκολάσωμεν, καὶ γὰρ ξεκουραστοῦμεν.

ΑΒΡΑΑΜ

λέγει σιγανά.

Τέκνον μου, τέκνον σπλαχνικόν, ποῦ δ' αὖ σιὰ γερατιά μου.
Ἦσουνε τ' ἀποκοῦμπι μου, τὸ παρηγόρημά μου,
Ἐσύντρεχές μου τοῦ πτωχοῦ, γὰρ γὰρ με ξεκουράζεις,
Κι' ὥς καὶ τὸν πικραμένον σου, τάφον κατορδινιάζεις. ⁽¹⁾
Κόριέ μου, δός μου δύναμιν, σήμερον γὰρ νικήσω,
Γιατὶ εἰς μεγάλον πόλεμον μύγω γὰρ πολέμησω,
Μηδὲ μοῦ παραπονεθῆς, ἄν κλαίω, ἄν θρηνηῶμαι,
Ἡ σάρκα ἢ ἀνθρώπινη ποιεῖ καὶ τρωαννοῦμαι.

ΙΣΑΑΚ

Ἐλ' Ἀφεντιάκη μου γὰρ ἰδῆς τὴν τράπεζ' ἄν σ' ἀρέσῃ
Τ' ἀρνὶ μόνον τῆς λείπεται, γὰρ βάλωμεν στήν μέση.
Σπούδαζε ⁽²⁾ γὰρ ξετελειωθοῦν, εἰτούτην τὴν ἡμέρα,
Καὶ λακταρίζω, ἐπιθυμῶ, γὰρ πάγω στή μητέρα.

ΑΒΡΑΑΜ

Τέκν' εὐχαρίστα τὸν Θεόν, εἰς ὅ,τι καὶ ἄν πάθῃς;
Κ' ἦρθεν ἡ ὥρα, τὸ χρυπτόν ὅπου ζητᾷς γὰρ μάθῃς.
Φέρε μου πᾶ τὰ χέρια σου, γὰρ τὰ γλεukoφιλήσω,
Καὶ γὰρ τὰ δέσω μὲ σχοινί, γὰρ τ' ἀποχαυρετήσω.
Ἦλθεν ἡ ὥρα κι' ὁ καιρός, ποῦ μέλλει γὰρ σὲ χάσω.
Ἐσῶσαι τὸ καλὸν ἀρνί, ποῦ θὲ γὰρ θυσιάσω.

(1) Κατορδινιάζεις = στολιάζεις. (2) Σπούδαζε = βιάσω, κάμε γρήγορα.

Φέρε μου πᾶ τὰ χέρια σου, τὰ ποδαράκι ἀντάμα,
Ποῦ κοπελίστικη (1) ἀταξιάν, ἀκόμα δὲν ἐκάμα.

ΙΣΑΑΚ

Κατέχει το κι' ἡ μάργα μου, εἶναι μὲ θέλημά της ;
Πῶς ἦτον καὶ δὲν μ' ἔχωσε, σιὰ φύλλα τῆς καρδιάς της ;

ΑΒΡΑΑΜ

Ἄς ἦτον ὁρισμὸς Θεοῦ, νὰ μ' ἤθελε κ' ἐμένα,
Τώρα νὰ μ' πῆκα σὴν φωτιάν, καὶ ν' ἄρθα μετὰ σένα.
Μὰ μοραχὸν σ' ἐξήτησεν, ἡ χάρις του ἡ μεγάλη,
Κι' ὥρισε νὰ θυσιασθῇς καὶ νὰ γερῆς αἰθάλη.
Κάμε, παιδί μου, μὴν ἀργῆς, τὴν προσευχή σου πέτην,
Τὴν κεφαλὴ σου στὸν κορμόν, τοῦτον ἀκοῦμπησέ την.

ΙΣΑΑΚ

Καὶ ποῦ μὲ κράζεις, Κύρη μου, (2) ν' ἄρθω νὰ γορατίσω ;
Σ' ποιὸν γάμον, σ' ποιάν ξεφάντωσιν, καὶ θές νὰ προθυμήσω ;
(Γορατίζει καὶ προσεύχεται)
Ἄορατε λυπήσου με, Ἄναρχε πόνεσέ με,
Καὶ πολυέλεε Θεέ, σὺ παρηγόρησέ με.
Σπλαχνίσου τοὺς γονεὺς μου, τώρα σιὰ γιοατιά των,
Δὸς μου ζωήν, νὰ τοὺς βοηθῶ, νὰ μ' ἔχουν συντροφιὰ των.
Γορή μου ἂν καμμιὰν φορὰν σοῦ πταῖσα σὰν κοπέλι, (3)
Συμπάθησε τὸν Ἰσαάκ, καὶ νὰ μισεύσῃ (4) θέλει.
Καὶ φιλίσέ με σπλαχνικά, καὶ δὸς μου τὴν εὐχή σου,
Καὶ τάξε πῶς καμμιὰν φορὰν, ἤμουν κ' ἐγὼ παιδί σου.
Ἀντίκριτα (5) νὰ σὲ θωρῶ, ἔβγαλε τὸ μαχαῖρι,
Καὶ σίμωσέ μου το κορτά, νὰ σὲ φιλῶ στὸ χέρι.
Γιὰ νὰ θυμᾶσαι ὅ,τι σοῦ πῶ γλυκὸ φιλή σοῦ δίδω,
Σήμερον τὴν μητέρα μου, ἔσὲ τὴν παραδίδω,
Φίλιετς, παρηγόρα την, κι' ἄς εἴστε πάντ' ὁμάδι,
Καὶ εἰπέτς πῶς ὁλόχαρος, πάγω ναῦθῶ τὸν ἄδη,
Ὅ,τι ὀδικόν μου βρίζεται, σιὰ μέσα τοῦ σπητιοῦ μας,
Δόσεται τοῦ Ἐλισέκ, τοῦ γειτονόπουλό μας.

(1) Κοπελίστικη = παιδική. (2) Κύρη μου = πατέρα μου. (3) Κοπέλι = παιδί. (4) Μισεύσῃ = ταξειδεύει. (5) Ἀντίκριτα = φανερά.

Γιατ' εἶναι συνομήλικος, καὶ συνανάθορός μου,
 Φίλον καλὸν καὶ σπλαγχνικόν, τὸν ἦῤρα στὸ σκολιό μου.
 Ἄλλο δὲν ἔχω γὰ σοῦ πῶ, καὶ γὰ σοῦ παραγγέλλω,
 Μόνον ὅπ' ἀποχαιρετῶ, κάθε ἴδικόν μου φίλο.

ΑΒΡΑΑΜ

Κλίνει τὸ κεφαλάκι σου λιγὰκι Καλογυιέ μου,
 Μὴ μὲ θωρῆς, (1) καὶ κάμνει, σε, Νά θυσιάῃ Θεέ μου,

Ο ΑΓΓΕΛΟΣ

ᾠ Ἀβραάμ, τὴν μάχαιραν, γιάγυρε στὸ θηκάρι,
 Τς' Ἀγγέλους ἐπερίσσευσεν ἡ ἐδική σου χάρι.
 Ἀβραάμ, μεγάλ' ἡ πίστις σου, μεγάλ' ἡ ὁρεξίς σου,
 Σήμερ' ἐστεφανώθηκες ἐσὼ καὶ τὸ παιδί σου.
 Μεγάλῃν νίκῃν ἔκαμες, σὺν πόλεμον ποῦ μπῆκες,
 Νά σὲ πλανέσουν τὰ φθαρτὰ τοῦ κόσμου δὲν ἀφῆκες,
 Δύσε ἔτοῦτα τὰ δεσμά, λύτρωσε τὸ κοπέλι,
 Καὶ τὴν θυσιάῃ τὴν μελετᾷς, (2) Ἀφέντης πλεῖο δὲν θέλει.
 Δούλε πιστέ, δοῦλε καλέ, ἄνδρα χαριτωμένε,
 Εἰς τὴν ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ, πύργε ξετελειωμένε.
 Ἐγνώρισεν ὁ Κύριος κ' εἶδε τὴν ὁρεξί σου,
 Ἐδλογημένος νῆσαι σὺ, τὸ τέκνον κ' ἡ γυνή σου,
 Ὅσάναι τ' ἄστρα τ' οὐρανοῦ, φύλλα τῶν δένδρ' ἀντάμι,
 Τόσην οὐρανὸν τὸ τέκνον σου, παιδογονιὰν γὰ κάμῃ.
 Ἐγνώριζεν ὁ Ποιητής, (3) τὴν πίστην σου τὴν τόσην,
 Κ' ἠθέλησε τῶν ἄλλων, γὰ τήν φανερώσῃ.

ΑΒΡΑΑΜ

ᾠ βασιλεῦ τῶν οὐρανῶν, ὅπου τὰ πάντα ὀρίζεις,
 Καὶ τῶν ἀνθρώπων ταῖς καρδιαῖς, καὶ ὁρεξαῖς γνωρίζεις
 Μεγάλον σπλάχνος, (4) Βασιλεῦ, ἔδειξες εἰς ἐμένα,
 Κ' ὅ,τι ἔσφαλα τῆς χάρις σου, ἄς εἶν' συμπαθημένα.
 Ἄν εἶν' κ' ἐπαγαδείλωσα, στὸ σφάγμα τοῦ παιδιοῦ μου,
 Τῆς σάρκας εἶν' τὸ πταίσιμον, ὅχι τοῦ λογιμοῦ μου.

(1) Νά σὲ θωρῶ = γὰ σὲ βλέπω.

(2) Τὴν μελετᾷς = τὴν ὁποῖαν σκέπτεσαι γὰ κάμῃς.

(3) Ὁ Ποιητής = ὁ Θεός.

(4) Σπλάχνος = εὐσπλαχνία.

Κι' ἂν ἐλυπήθῃ, κ' ἐκλαψεν, ἡ μάνα ἡ καὶ μένη,
 Σὰν ἄνθρωπος ἐπόνεσεν, καὶ ἃς εἶν' συμπληγμένη.
 Γιατὸ σκοτὶ τοῦ ἔδεσα, γλῆγορα γὰρ τὸ λύσω.
 Καὶ τὸ παιδί τοῦ σκότωσα, γὰρ τὸ γλυκοφιλήσω.
 Τέκνον τώρα τοῦ σ' ἔλυσα, ἄμε (1) γὰρ προσενήσῃς,
 Σ' ἐκείνον τοῦ σ' ἐδῆθηκε, γ' ἀνθῆς καὶ γὰρ καρπύσης.
 Φίλιε τὴν γῆν γονατιστός, τὸν Πλάστην παρακάλει,
 Ἦ' ὄρισε, καὶ μετάρθεσε τέτοια θυσίαν μεγάλη.
 Κ' ἐγὼ θωροῶ μεσ' τὰ γλαδιά, καὶ στέκ' ἔνα χοῖράκι,
 Ἄρτις ἐσὲ μᾶς τόπεμψεν, ἡ ἐδική του χάρι.
 Τώρα κινῶ χαρούμενος καὶ πᾶσι γὰρ τὸ πιάσω,
 Σ' τόπου ἐσένα (2) γλῆγορα, διὰ γὰρ τὸ θυσιάσω.

ΙΣΛΛΚ

Εὐλογημέτε Σαβαώθ, δοξάζω τ' ὁδομά σου,
 Φῶλλον δὲν πέφτει τοῦ δειδροῦ, παρὰ τὸ θέλημά σου.

ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

— Εἰσὶν ἄνθρωποι καὶ προτοῦ ἔλθω ἐνταῦθα, ὅτι τὸ Μεσολόγγι εἶναι πόλις μικρά, κτισθεῖσα ἐπὶ πηλώδους ἐδάφους εἰς τὴν ἄκραν ἀβαθούς θαλασσολίμνης, ὅτι δὲν ἔχει οὔτε πύργους, οὔτε ἐπάλξεις, οὔτε τίποτε ἐξ ὧν περιμένει τις γὰρ ἰδῆ εἰς ὄχυρόν φρούριον. Καὶ ὅμως ὁμολογῶ ὅτι μὲ κατέλαβεν ἐκπληξίς τις χθές, ὅτε εἰσερχόμενος εἰς τὴν πόλιν προτοῦ σχεδὸν ἐννοήσω ὅτι εὐρισκόμεθα ἐντὸς αὐτῆς, διέβην τὴν ξηρὰν τάφρον καὶ εἶδα τὸν περὶ τὴν πόλιν μικρὸν τοῖχον. Νομίζεις ὅτι βλέπεις περίφραγμα κήπου !

Τὸ τεῖχος τοῦτο ἐπεσκευάσθη καὶ ἐν μέρει ἀνεκαινίσθη μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν, ἀλλ' ὅχι βεβαίως ἐπὶ σκοπῷ τοῦ γὰρ φανῇ εὐτελέστερον ἢ ὅσον ἦτο προλαβόντως. Ἀπ' ἐναντίας ἴσως δὲν ἦτο οὔτε κατὰ τοσοῦτον στέρεδον τὸ τεῖχος ἀπὸ τοῦ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν τοσαύτας ἐφόδους, καὶ ἐκ τοῦ ὁποῖου τοσάκις ἐξώρμησαν ἐν μέσῳ τοῦ σκότους κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Τὴν πρώτην μου ἐντύπωσιν οὐδαμῶς μετέβαλεν ἡ κατὰ μέρος ἐπίσκεψις τοῦ ὅλου περιβόλου. Πῶς ! Τοῦτο

(1) Ἄμε = πήγαινε. (2) Σ' τόπου ἐσένα = ἀντὶ σοῦ.

εἶνε τὸ Μεσολόγγι, τὸ ὁποῖον δις ἀντέστη εἰς τοῦ Σουλτάνου τὰς δυνάμεις, ταῦτα τὰ μεγαλόνυμα ὀχυρώματα πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ πρὸς κυρίευσιν τῶν ὁποίων τοσοῦτον αἷμα ἐχύθη ! /

Ὁ ἀγὼν τοῦ 1821 οὐδὲν εἶχε τὸ κοινὸν μὲ ὅσα εἶδομεν καὶ βλέπομεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας. Τὰ τότε σιδηρᾷ ἢ ὀρειχάλκινα πυροβόλα ἤθελον διεγείρει τὸν γέλωτα τῶν σημερινῶν πυροβολητῶν,—τὰ τουφέκια τῶν παλληκαριῶν, μὲ τὰ ποικιλτά των κοντάκια, δὲν ἦσαν βελονωτά, ἀλλ' οὔτε καψύλια εἶχον,—οἱ δὲ πολεμισταὶ ἐμάχοντο συνήθως ἐκ τοῦ πλησίον, καὶ ἡ σπάθη δὲν ἔμεινε ἀχρηστος εἰς τὴν θήκην.

Οἱ ἀντίπαλοι προτοῦ συμπλακῶσιν ἡρεθίζοντο ἀμοιβαίως διὰ προκλήσεων καὶ ὕβρεων, καθὼς οἱ ἥρωες τοῦ Ὀμήρου. Τοιούτου εἶδους πολέμους καὶ πολιορκίας δυσκόλως δύναται τις νὰ φαντασθῇ ἄνευ πύργων ὑψηλῶν, καὶ πυλῶν σιδηρῶν μὲ γεφύρας κρεμαστάς, καὶ βράχων ἀποκρημνῶν ἐπιστεφομένων μὲ ἐπαύξεις, καὶ πυροβόλων φοβερῶν ἀπαστραπτόντων ὑπὸ τὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου εἰς τὰς θυρίδας τῶν προμαχόνων.

Ἄλλ' ἐνταῦθα ἡ παντελής τῶν τοιούτων ἔλλειψις ἀνυποῖ ἔτι μᾶλλον τὴν δόξαν τῶν ὑπερμάχων τοῦ Μεσολογγίου. Βλέπων τὴν ταπεινὴν ταύτην χώραν τόσον ἀνοχύρωτον καὶ φύσει καὶ τέχνῃ, ἐνθυμεῖσθαι τὰς ἀρχαίας λέξεις, τὰς ὁποίας ὁ Τρικούπης ἀναφέρει ἐξιστορῶν τὰς δύο πολιορκίας τῆς πατρίδος του : "Ἄνδρες ἡ πόλις, οὐ τεῖχη !

"Οτε ὁ Μαυροκορδάτος ἐκλείσθη ἐνταῦθα τὴν 27 Ὀκτωβρίου 1822, οἱ Τούρκοι, κύριοι τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, κατήρχοντο πλήρεις θράσους, πρὸς κατάκτησιν τῆς ἐπιλοίπου Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου. Ἡ Ἐπανάστασις κατεστρέφετο ἐὰν δὲν ἀνεχατίζετο ἡ ὁρμή των, ἔπρεπε διὰ πάσης θυσίας νὰ τεθῇ φραγμὸς εἰς τὴν πορείαν των. Ὁ Μαυροκορδάτος ἐνόησεν ὅτι ὁ φραγμὸς οὗτος, ἦτο τὸ Μεσολόγγι, καίτοι, ἀπαράσκευον ὅλως πρὸς ἄμυναν. Πανταχόθεν τὸν παρεκίνησαν νὰ μὴ θυσιασθῇ ἐπὶ ματαίῳ. Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ὑπερασπισθῇ πόλιν τοσοῦτον ἀσθενῇ ἐναντίον τοιαύτης στρατιάς ! Ἄλλ' ἐκεῖνος ἔμεινεν ἀκλόνητος εἰς τὴν ἀπόφασίν του. Ἐὰν δὲν ἀντισταθῶμεν ἐδῶ, εἶπε, διέρχονται οἱ ἐχθροὶ ἀκολούτως, κυριεύεται ἡ Πελοπόννησος καὶ τὸ πᾶν ἀπόλλυται. Ἐγὼ θὰ ἀποθάνω ἐδῶ. Εὐτυχῶς δὲν ἀπέθανε, ἀλλ' ἐδοξάσθη ἐκεῖ.

Τριακόσιοι μόνον καὶ ὀγδοήκοντα μαχηταὶ ὑπῆρχον ἐντὸς τῆς

πόλεως, ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν ἦτο ὁ Μᾶρκος Βότσαρης μὲ τριάκοντα καὶ πέντε Σουλῳτας του. Δέκα χιλιάδες Ἀλβανοὶ περιέζωσαν τὸ Μεσολόγγι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὁμέρ-Πασσᾶ, τοῦ Ὁμέρ-Βουώνη ἐκείνου, οὗτινος τὸ ὄνομα τοςάκις ἀνέγνωσας εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Βαλαωρίτου.

Ἐπρεπε διὰ παντὸς τρόπου νὰ κερδίσωσι καιρὸν οἱ πολιορκούμενοι μέχρις οὗ ἔλθῃ ἡ ἐλπίζομένη ἐπικουρία. Ὀλιγάριθμος φρουρὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑποστῇ τὴν ἐφοδὸν τοσούτων ἐχθρῶν. Πρὸς ὑπεράσπισιν ὁλοκλήρου τοῦ περιτειχίσματος, ἦτο χρεῖα δεκαπλασίου ἀριθμοῦ στρατιωτῶν. Ἐὰν ὁ Βουώνης ἐγνώριζε τὴν ἀληθῆ θέσιν τῶν πραγμάτων, δὲν θὰ ἀνέβαλε βεβαίως τὴν ἐφοδὸν. Διὰ νὰ τὸν ἐξαπατήσωσιν οἱ πολιορκούμενοι ἐνέπηγον ἐναλλαξὶ λόγχας τουφεκίων εἰς τὰ διάφορα μέρη τῶν τειχῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑποθέσῃ ὁ ἐχθρὸς ὅτι ὑπῆρχον καὶ τακτικά στρατεύματα, ἄλλοτε δὲ ἐτουφέκιζον διὰ μιᾶς ἐξ ἑνὸς μέρους τῶν τειχῶν, καὶ τρέχοντες δρομαῖοι πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος, ἐτουφέκιζον ὅλοι ὁμοῦ ἐκ δευτέρου. Εὐτυχῶς ὁ Ὁμέρ Βουώνης ἀπατηθεὶς συνῆλθεν ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς λόγους περὶ παραδόσεως.

Οἱ πολιορκούμενοι, ἐπωφελούμενοι τῆς περιστάσεως, ἀπέρριψαν μὲν τὰς πρώτας ἐπονειδίστους προτάσεις τοῦ Ὁμέρ, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν τὰς διαπραγματεύσεις ἐφευρίσκοντες ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν καὶ νέας προφάσεις ὅπως τὰς παρατείνωσιν. Ἀνὰ πᾶσαν δ' ἡμέραν ἠλπίζον ὅτι θὰ φανῇ ἐπὶ τέλους ἡ μετὰ τοσαύτης ἀγωνίας προσδοκούμενη βοήθεια, ἀλλὰ τίποτε δὲν ἐφαίνετο, ἡ δὲ θάλασσα ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῶν πλοίων τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Ἐπὶ τέλους μετὰ εἰκοσιτεσσάρων ἡμερῶν ἀγωνίαν, εἶδον ἑξαίλοι ἀπὸ χαρὰν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα προσεγγίζοντα. Τὰ Τουρκικὰ ἐσχορπίσθησαν, ἡ θάλασσα ἔμενε ἐλευθέρᾳ, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἔδραμον πρὸς βοήθειαν τῶν κινδυνευόντων ἀδελφῶν των. Τὸ Μεσολόγγι εἶχεν ἤδη ἱκανοὺς ὑπερασπιστὰς πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἐχθρικῆς ἐφόδου. Αἱ διαπραγματεύσεις περὶ συμβιβασμοῦ ἔπαυσαν, οἱ δ' Ἕλληνες ἐμήνυσαν πρὸς τοὺς Τούρκους λακωνικῶς: Ἐὰν θέλετε τὸ Μεσολόγγι ἔλατε νὰ τὸ πάρετε!

Ὁ Πασσᾶς, πνέων μένεα, ἤρχισε πυροβολῶν τὴν πόλιν καὶ προετοιμαζόμενος διὰ τὴν ἐφοδὸν, ὥρισε δὲ πρὸς τοῦτο τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, ὁπότε οἱ Ἕλληνες ἐορτάζοντες κατὰ τὴν συνήθειαν ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, δὲν θὰ ἦσαν ἐπὶ τῶν προμαχόνων, ὥστε ἡ ἄλωσις θὰ κατορθοῦτο εὐκολώτερον.

Ὁ Τρικούπης διηγείται μετὰ δραματικῆς ἀφελείας πῶς οἱ πολιορκούμενοι εἰδοποιήθησαν περὶ τοῦ ἐπαπειλοῦντος αὐτοὺς κινδύνου. « Τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, λέγει, ἔπλεε πλησίον τῆς Ἀσπρῆς Ἀλυκῆς μονόξυλον φέρον ἀπὸ τοῦ Ἀνατολικοῦ εἰς Μεσολόγγι τὸν Θανάσην, γραμματέα τοῦ Μακρῆ. Ὁ γραμματεὺς ἰδὼν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἄνθρωπον σείοντα μανδῆλιον ἐπλησίασε πρὸς αὐτόν.

Ἐγώ, εἶπεν ὁ ἄγνωστος, εἶμαι χριστιανὸς καὶ πρόθυμος νὰ πάθω διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ κυρίου μου. Μὴ ἀπορήσης καὶ δισπιστήσης εἰς ὅσα θ' ἀκούσης, ἂν μὲ βλέπης συνοδεύοντα τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κυρίου μου. Ἡ γυνὴ μου καὶ τὰ τέκνα μου εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των, καὶ τοῦτο ἀρκεῖ νὰ μὲ δικαιώσῃ ἐνώπιόν σου. Ὁ Θεὸς τῶν χριστιανῶν ἠθέλησε νὰ μάθω ὅσα οἱ ἐχθροὶ μελετοῦν κατὰ τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ περιφέρομαι ἀπὸ πρωΐας ὥς κενηγὸς εἰς σωτηρίαν τῶν ὁμοπίστων μου.

Τρέξε εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰπέ ὅτι οἱ ἐχθροὶ σκοπὸν ἔχουν νὰ φριθῶσι κατ' ἐπάνω των τὰ χαράγματα διὰ τῆς πρὸς ἀνατολὰς πλευρᾶς τοῦ τειχώματος.

Ταῦτα εἶπεν ὁ ἄγνωστος ἄνθρωπος, ὕψωσε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔγινε ἄφαντος ».

Ὁ Τρικούπης δίδει ἐν σημειώσει πληροφορίας τινὰς περὶ τοῦ ἀγνώστου ἐκείνου. Ἦτο Ἰωαννίτης, ἔργον δὲ εἶχε τὴν προμήθειαν κενηγίου διὰ τὴν τράπεζαν τοῦ Τούρκου Ἀρχιστρατήγου. Ὁ Βουώνης πληροφορηθεὶς ὅτι οὗτος ἦτο ὁ ἀποκαλύψας τὸ μυστικὸν εἰς τοὺς πολιορκουμένους καὶ ὁ γενόμενος αἵτιος τῆς ἥττης του, ἔσφαξε τὴν γυναῖκα του καὶ τὰ τέκνα του. Ὁ δυστυχὴς κατῴρθωσε νὰ σωθῇ φυγὼν εἰς Μεσολόγγι, ἀλλ' ὅτε ἔμαθε τὴν φοβερὰν τοῦ Ὁμέρ ἐκδίκησιν, ἔγινε καλύγηρος. Ἐξῆσε δὲ καὶ ἀπέθανε εἰς ταπεινὸν ἐρημητήριον, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρεῖπια σώζονται εἰσέτι παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς Κλεισούρας πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀγρινίου.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ Μεσολόγγι ἦτο πολίχνη ἄσημος καὶ ὅλως ἄγνωστος ἔξω τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' οὔτε γνωστὸν κατὰ ποίαν ἐποχὴν οἱ πρῶτοι προσφυγόντες ἐκεῖ ἐθεμελίωσαν ἐπὶ πασσάλων τὰς πρώτας καλύβας εἰς τὰς ἀποκέντρους αὐτὰς τῆς ἐρήμου τότε θαλασσολήμνης. Τὸ ὄνομα αὐτὸ τῆς πόλεως μαρτυρεῖ ὅτι ἐζήτουν νὰ κριθῶσιν ἐκεῖ. Ἡ πιθανωτέρα ἐξηγήσις του εἶναι: Ἐντὸς ἡ πέρα τῶν δασῶν. Πράγματι δέ, ὁλόκληρος ἡ πεδιάς, ἀπὸ τὰς ὑπωρείας

τοῦ Ζυγοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης ἐκαλύπτετο ἄλλοτε ἀπὸ δάση, κυρίως ἀπὸ ἐλαιῶνα ἀγρίων, τῶν ὁποίων ἔχνη ὑπῆρχον ἔτι μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀπὸ τὸ 1822 αἶγλη ἀμαράντου δόξης περιβάλλει τὸ ἔως τότε ταπεινὸν καὶ ἀγνοούμενον Μεσολόγγι!

Ἀλλὰ τὴν μεγαλειετέραν δόξαν τοῦ Μεσολογγίου ἀποτελεῖ ἡ κατὰ τὸ 1826 πτώσις του μετὰ πολιορκίαν διαρκέσασαν ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος.

Τὴν 25 Ἀπριλίου 1825 χιλιάδες Μωαμεθανοὶ ἔστησαν τὰς σκιμνάς των περὶ τῆς πόλεως. Ἀρχιστράτηγος αὐτῶν ἦτο ὁ Ρεσίτ Μεχμέτ πασᾶς γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον Κιουταχῆ. Ἦτο οὗτος ἄνθρωπος ῥέκτης καὶ τολμηρός, ὁ δὲ Σουλτάνος ἐξέλεξεν αὐτὸν διὰ ν' ἀποπλύνῃ τὸν ῥύπον τῆς πρώτης ἀποτυχούσης πολιορκίας, καὶ τῷ ἐνεπιστεύθη τὴν ἀρχηγίαν εἰπὼν: ἢ τὸ Μεσολόγγι ἢ τὴν κεφαλὴν σου!

Τὸ Μεσολόγγι ἦτο ἤδη καλλίτερον ἡτομασμένον πρὸς ἄμυναν ἢ κατὰ τὸ 1822. Ἡ φρουρά του συνεποσοῦτο εἰς τρισχιλίους ἄνδρας, ὁ δὲ Χῖος μηχανικὸς Κοκκίνης εἶχεν ἐπισκευάσει καὶ αὐξήσει ὅσον ἐφικτὸν τὰ ὀχυρώματα. Τὸ τεῖχος ἐπανωρθώθη, ἡ τάφρος ἐπλάτυνθη, τὰ ὑπάρχοντα τεσσαράκοντα καὶ ὀκτὼ πυροβόλα ἐστήθησαν καταλλήλως εἰς τοὺς διαφόρους προμαχῶνας, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἔφερεν ὄνομα δοξασθὲν εἰς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνας. Ἐμνημονεύοντο δι' αὐτῶν τὰ ὀνόματα τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου, τοῦ Ρήγα, τοῦ Σκεντέρμπεη, τοῦ Κανάρη, τὸ τοῦ λόρδου Βύρωνος δὲν παρελείφθη, τὴν δὲ Γαλλίαν ἐξεπροσώπει τὸ τοῦ Μονταλμβέρτου.

Οἱ Τούρκοι δὲν ἐβράδυνον ν' ἀρχίσωσι τὴν ἐπίθεσιν, ἀλλ' αἱ ἐπανειλημμένα των ἔφοδοι ἀπεκρούοντο πᾶσαι μετὰ πολλῆς ζημίας, οἱ δὲ πολιορκούμενοι, γινόμενοι ὁσημέραι τολμηρότεροι, ἀντὶ τοῦ νὰ περιμένωσι τὰς προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ, τὸν προσέβαλλον αὐτοὶ δι' ἐξόδων συνεχῶν. Παρατηθέντες τῆς ἐλπίδος τοῦ νὰ κυριεύσωσι τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου, οἱ Τούρκοι ἐπέσπευσαν τὰ ἔργα τῆς πολιορκίας, ὥπως τὴν ἀναγκάσωσι νὰ παραδοθῇ διὰ στενοῦ ἀποκλεισμοῦ. Εἰς τὰ ἔργα των ταῦτα μετεχειρίζοντο Χριστιανούς, ἐξ ὧν μετέφερον ἐπὶ τούτῳ τρισχιλίους ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν. Ἦτο ἀληθῶς ὀδυνηρὰ ἡ θέσις τῶν δυστυχῶν ἐκείνων ἐργατῶν, ἐκτιθεμένων ἐξ ἐνὸς μὲν εἰς τοὺς ῥαβδισμοὺς τῶν Τούρκων, ἐξ ἄλλου δὲ εἰς τὸ πῦρ τῶν ὁμοεθνῶν των, πρὸς καταστροφὴν τῶν ὁποίων ἠναγκάζοντο νὰ ἐργάζωνται καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν. Ἔργον των ἦτο ἤδη ἡ ἀνύψωσις

ὄρους τεχνητοῦ, ὑπερέχοντος τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι διὰ τῶν ὑπονόμιων τῶν ἑματαίωνον τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ὑψώματος, μετὰ δὲ πᾶσαν ἐκρηξιν ὑπονόμου ἐξήρχοντο ξιφῆρεις κατὰ τῶν πολιορκητῶν.

Ἔως τότε ἡ θάλασσα ἦτο ἐλευθέρα, ὥστε ἤρχοντο ἐπικουρία εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Ἀλλὰ μίαν ἡμέραν οἱ Τοῦρκοι, ἐπωφελούμενοι τῆς ἀπουσίας τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου, κατώρθωσαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν θαλασσολίμνην πλοιάρια φέροντα πυροβόλα. Περιζώσαντες οὕτω πανταχόθεν τὸ Μεσολόγγι ἐνόμισαν ὅτι θὰ παραδοθῇ, ἀλλ' εἰς τὰς περὶ παραδόσεως προτάσεις ἀπεκρίθησαν οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς ἀνεγέρσεως νέων πυροβολοστασιῶν πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, τὸ ὁποῖον ἕως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν εἶχεν ἀνάγκην ὑπερασπίσεως. Εἰς τὸ ἀκοίμητον πῦρ τοῦ ἐχθροῦ, εἰς τὰς ἀπαύστους προσβολὰς τοῦ ἀντέστησαν μὲ ἀκατάβλητον καρτερίαν καὶ ἐπιμονήν. Ἐπὶ τέλους, τὴν 1ην Ὀκτωβρίου μετὰ ἕξ μηνῶν πολιορκίαν, οἱ Τοῦρκοι σηκώσαντες τὰς σκιηὰς τῶν ἀπεσύρθησαν εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ζυγοῦ, ὅπου ἐστρατοπέδευσαν. Τὸ Μεσολόγγι ἐφαίνετο διασωθὲν καὶ πάλιν. Οἱ κάτοικοι τῶν περιχώρων, οἵτινες εἶχον καταφύγει εἰς τὰ ὄρη καὶ εἰς τὴν νῆσον Κάλαιον, πιστεύσαντες ὅτι ἐλύθη ὀριστικῶς ἡ πολιορκία, συνέδραμον πανταχόθεν εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλ' ἀτυχῶς αἱ ἐλπίδες τῶν ἦσαν ψευδεῖς, ὁ πρὸς στιγμήν παύσας κίνδυνος ἐπέπρωτο νὰ ἀνακήψῃ μεγαλείτερος ἢ προτοῦ, καταγίς φορικτοτέρα τῆς πρώην ἐπήρχετο μετὰ τὴν ἀπατηλὴν καὶ ἐφήμερον γαλήνην, ἡ δὲ καταστροφὴ ἐπέζετο ἤδη ἀναπόφευκτος. Ὁ Ἰβραήμης, υἱὸς τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ-Πασᾶ τῆς Αἰγύπτου, κομπάζων διὰ τὰς ἐν Πελοποννήσῳ νίκας του, χαίρων διότι καὶ εἰς τὴν Στερεὰν ἐξ αὐτοῦ ἤδη ἐξηρτάτο ἡ ἐπανόρθωσις τῆς ἀποτυχίας τοῦ Κιουταχῆ, ἡτοιμάσθη νὰ φέρῃ αὐτὸς εἰς πέρας τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ Ἑλλὰς ἔδρεπε τρόπαια, ἡ δ' Ἐπανάστασις ἠγμάζεν ἐπὶ γῆς καὶ θαλάσσης, ἀλλ' ἡ φάσις τῶν πραγμάτων μετεβλήθη, ὁπότε ὁ Σουλτάνος ἐπεκαλέσθη τὴν ἀρωγὴν τοῦ ἰσχυροῦ ὑποτελοῦς του πασᾶ. Ἄνευ τῶν στρατῶν καὶ τῶν στόλων τῆς Αἰγύπτου, οὔτε ἡ Κρήτη καθυπετάσσεται, οὔτε ἡ Πελοπόννησος ἠρημονῶτο, οὔτε τὸ Μεσολόγγι ἔπιπτε, ἡ δ' Ἑλλὰς ἤθελεν ἀνακτῆσαι τὴν ἀνεξαρτησίαν ἄνευ τῆς ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίας, καὶ ἴσως τὸ νέον κράτος ἐλάμβανε ἀπ' ἀρχῆς τὰ σύνορα, τὰ ὁποῖα δὲν κατορθώσαμεν εἰσέτι ν' ἀποκτήσωμεν.

Ὁ υἱὸς τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ ἐστρατοπέδευσεν ἐνώπιον τοῦ Μεσολογγίου τὴν 13 Δεκεμβρίου 1825. Αἱ ἀντιζηλῖαι τῶν δύο ἀρχιστρατήγων παρέτεινόν τὴν πολιορκίαν, ὅσῳ καὶ ἡ ἀνδρεία τῶν πολιορκουμένων. Ὁ Αἰγύπτιος ἐφίλοτιμεῖτο νὰ διαπράξῃ μόνος ὅτι δὲν κατώρθωσεν ὁ Τοῦρκος, ὁ δὲ Κιουταχῆς ἀγανακτῶν διὰ τὸ ἀγέρωχον τοῦ Ἰβραήμ, ἐπεθύμει νὰ τὸν ἴδῃ ἀποτυγχάνοντα ἐκεῖ ὅπου αὐτὸς δὲν ἐπέτυχε. Ἐκ τοῦ στρατοπέδου του, εἰς τὰς ὑπορεῖας τοῦ Ζυγοῦ, ἔχαιρε βλέπων μακρόθεν ματαιοπονοῦντα τὸν ἀντίζηλόν του. Μόνον μετὰ δύο μακρῶν μηνῶν ἀλλεπαλλήλους ἀποτυχίας, ἐπεζητήσεν ὁ Ἰβραήμ τὴν μετὰ τοῦ Κιουταχῆ συμφιλίωσιν καὶ οἱ δύο ἀρχιστρατηγοὶ ἀπεφάσισαν νὰ συνεχωθῶσιν, ὅπως καταβάλωσι τὴν ἀκαταμάχητον ἐπιμονὴν τῶν πολιορκουμένων.

Δυστυχῶς ἡ θάλασσα δὲν ἦτο πλέον ἐλευθέρα. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐστρεφεῖτο εἴπερ ποτὲ μέσῳ, ὁ δὲ στόλος τὸν ὅποιον ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ ἐπεχείρησε νὰ ἐξοπλίσῃ, ὅπως ὑπὸ τὸν Μιαοῦλην πλεύσῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ Μεσολογγίου, ἦτο ὁ ἀσθενέστερος καὶ ὁ ἀτελέστερον ἐφοδιασμένος ἐξ ὅσων ποτέ, ἀπ' ἀρχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐδόξασαν τὴν σημαίαν τοῦ Σταυροῦ. Ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος καὶ τὰ ἐντὸς τῆς θαλασσολίμνης πλοῖα ἐξηκολούθησαν τὸν ἀποκλεισμόν, τὰ δ' Ἑλληνικὰ πλοῖα οὐδὲν κατώρθωσαν. Οἱ πολιορκούμενοι οὔτε τροφίμα εἶχον οὔτε πολεμοφόδια ἱκανὰ πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ἀντιστάσεως. Οἱ ἄνθρωποι ἀπέθνησκον ὥς ἐκ τῆς κακῆς ποιότητος τῆς ἀνεπαρκοῦς τροφῆς. Δὲν τοῖς ὑπελείπετο εἰμὴ νὰ παραδοθῶσιν ἢ νὰ διασχίσωσιν ἔνοπλοι τὸν ἐχθρικὸν στρατόν. Ἐπροτίμησαν πάντες νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τοὺς κινδύνους νυκτερινῆς ἐξόδου, ἀντὶ τοῦ νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν διάκρισιν ἐχθροῦ, ὅστις οὔτε φιλάνθρωπιαν ἐγνώριζε οὔτε τιμὴν ἐσέβετο. Ἐλεος δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν ἄγριον ἐκείνον πόλεμον.

Ἡ ἐξοδος ἐγένετο τὴν νύκτα τῆς 10ης Ἀπριλίου 1826, ἐν ἔτος μετὰ τὴν ἐναρξιν τῆς πολιορκίας. Διαιρεθέντες εἰς τρία σώματα, ἐξ ὧν τὸ μεσαῖον περιελάμβανε τὰ γυναικόπαιδα, οἱ πολιορκούμενοι διέβησαν τὴν τάφρον εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός. Ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς παρεφύλαττεν ἄγρυπνος. Εἰς ἑννέα χιλιάδας ψυχὰς ὑπελογίζετο ὁ πληθυσμὸς τοῦ Μεσολογγίου ἀφότου οἱ κάτοικοι τῶν περιχώρων προσέφυγον ἐντὸς τῆς πόλεως μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Κιουταχῆ. Ἐξ αὐτῶν μόνον χίλιοι καὶ τριακόσιοι ἔμμενον ὅτε, διασωθέντες μετὰ τὴν διάβασιν τῶν τελευταίων ἐχθρικῶν σιφῶν, ἠδυνήθησαν νὰ

μετροηθῶσιν. Οἱ λοιποὶ εἴτε ἀπέθανον, σφαγέντες εἰς τὴν συμπλοκὴν τῆς ἐξόδου ἢ καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως, ὅπου οἱ ἐχθροὶ εἰσώρμησαν ἅμα ἤρχισεν ἡ ἐξόδος,—εἴτε ἠχμαλωτίσθησαν ζῶντες. Οἱ νικηταὶ δὲν ἐφόνεον τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παῖδια, ὅχι ἐξ ἔλεου, ἀλλὰ διότι ἡτο-συμπερωτέρα ἢ διατήρησις ἢ καὶ πώλησις αὐτῶν ὡς δούλων.

Ἐκ τῶν γυναικῶν ὅσαι ἐφθασαν ζῶσαι εἰς τὰ ὕψη τῆς Βαράσσο-βας, ὅπου ἐπερίμενον τοὺς φυγάδας Ἕλληνες ὀπλοφόροι, τινὲς ἔφερον ἀνδριζὴν στολὴν, ἄλλαι δὲ ἐφόρεσαν τὰ πολυτιμότερα ἐνδύματά των ὡς εἰς ἐπὶ γαῖαν εἰς ἑορτήν. Μεταξὺ τῶν σταλέντων εἰς τὴν ἐν Ἀθῆναις ἐκθέσιν τοῦ ἀγῶνος ἀντικειμένων, κατὰ τὸν παρελθόντα Μάρτιον, ὑπῆρχε γυναικεῖα ἐνδυμασία ἀνήκουσα εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἐπιζώσας ἡρωίδας τῆς ἐξόδου ἐκείνης. Ἡ γραῖα μετὰ δυσκολίας συγκατετέθη εἰς τὴν ἐκεῖ ἀποστολὴν, ἐπερίμενε δὲ μετ' ἀνυπομονησίας τὸ τέλος τῆς ἐκθέσεως, διότι θέλει νὰ τὴν ἐνταφιάσῃ μετὰ τὰ φορέματα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἔφερε, νῆα τότε, κατὰ τὴν τρομερὰν ἐκείνην νύκτα.

Πᾶσαι αὐταὶ αἱ ἀναμνήσεις λαμβάνουν σῶμα καὶ ζωὴν, ὅταν βλέ-πῃς τὸ Μεσολόγγι, ὡς τὸ εἶδα σήμερον, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν ἀνθρώπων γνωρίζοντων πάσας τὰς λεπτομερείας τῆς ἐπιζῆς ἱστορίας του καὶ ἐμφορούμενος αἰσθημάτων ὅποια πᾶς Ἕλληνα χρεωστεῖ νὰ τρέφῃ πρὸς τὴν ἐνδοξον αὐτὴν πόλιν. Ἐπεσκέφθη ἕνα πρὸς ἕνα τοὺς προμαχῶνας, ἕκαστος τῶν ὁποίων διαιώνει τὸ ὄνομα τοῦ ἀγωνιστοῦ, ὅστις διεκρίθη ὡς ὑπερασπιστὴς του,—ἐστάθην ἐπὶ πολλὴν ὥραν εἰς τὸ μέρος ὅπου, ἐπὶ κλονιζομένων σανίδων, τὰ τρία σώματα, διέβησαν ἐν σιωπῇ τὴν τάφρον, κατὰ τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην νύκτα.

Εἰς ὀλίγην ἐκείθεν ἀπόστασιν πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης μου ἔδειξαν τὴν θέσιν τῆς πυριτιδαποθήκης, ὅπου ὁ Καπάλης ἐτινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Ἡ σύζυγός του εἶχεν ἀποθάνει τὴν πρωΐαν τῆς ἡμέρας τῆς ἐξόδου. Ὁ γέρον δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπιζήσῃ. Ἐδωσε τὴν εὐχὴν του εἰς τὸν μονογενῆ υἱόν του καὶ τὸν διέταξε νὰ ἐξέλθῃ μετὰ τῶν ἄλλων, αὐτὸς δὲ ἀκολουθοῦμενος ἀπὸ τινος συνηλικιώτας του μὴ ἔχοντας ἀρχετὰς δυνάμεις ὅπως ἐκτεθῶσιν εἰς τοὺς κόπους τοῦ νυκτερινοῦ ἐκείνου τολμήματος, ἀλλ' ὅμως θέλοντας οὐχ' ἡττον ν' ἀποθάνωσιν ἀνδρικῶς, ἐκλείσθη ἐντὸς τῆς ἀποθήκης. Τὴν στιγμὴν ὅτε οἱ Τοῦρκαι ὤρμησαν ξιφίρεις πρὸς κυρίευσίν της, ὁ γέρον Καπάλης ἔθηκε τὸ πῦρ καὶ ἐτάφη ὑπὸ τὰ καίοντα ἑρείπια μετὰ τῶν

συντρόφων του, καὶ μετὰ τῶν Τούρκων, τοὺς ὁποίους οἱ γέροντες ἐκείνοι δὲν ἠδύναντο ἄλλως νὰ πολεμήσωσι.

4. Βικέλας.

Η ΚΛΕΙΣΟΥΡΑ

Πρὶν ἢ λειτουργήσῃ ὁ μεταξὺ Μεσολογγίου καὶ Ἀργινίου σιδηρόδρομος, ἡ μόνη καὶ κυρία εἴσοδος τῆς δυτικῆς ταύτης χώρας εἰς πάντα ἐκ Μεσολογγίου ἐρχόμενον, ἦτο ἡ Κλεισούρα, δι' ἧς διέρχεται καὶ ἡ ἀπὸ Μεσολογγίου εἰς Καρβασαῶν καὶ Ἄρταν ἄγουσα ἁμαξιτὴ ὁδός. Ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς φύσεως τῶν μερῶν αὐτῶν ἀπὸ αὐτῆς τῆς Κλεισούρας εἶνε ἀφάνταστο.

Φαντασθῆτε χαράδραν ἐπιμήκη, τὴν ὁποίαν χοιράζεται τις ὀλόκληρον ὥραν διὰ νὰ διέλθῃ, περιοριζομένην ἐξατέρωθεν ὑπὸ ἀπορρώγων καθέτων βράχων, ὕψους μέχρι 300 μ., ἐνιαχοῦ καὶ ὅτε μὲν προσεγγιζόντων ἀλλήλους μέχρις ἀποστάσεως 50—60 μόλις μ., ὅτε δὲ πάλιν κολουμένων καὶ σχηματιζόντων γιγαντιαίας χοάνας, σκιερὸν φῶς, καὶ παντελῆ σχεδὸν ἔλλειπιν Ἡλίου, μὲ μερικὸν ἵπταμένους ἀετοὺς ἐκ τῶν κατὰ χιλιάδας εἰς τοὺς ἀπροσίτους τούτους βράχους ἐμφωλερόντων καὶ μὲ τὸ κελάδισμα διαφόρων πτηνῶν κρυπτομένων εἰς τοὺς πρίνους, τὰς φυλλορέας καὶ τοὺς σκίνους, τοὺς ἐπὶ διαφόρων βράχων φυομένους καὶ θὰ ἔχετε μικρὰν μόνον ἀναπαράστασιν τῆς ἐφαμίλλου ταύτης πρὸς τὰ ἱερὰ Τέμπη χαράδρας, ἥτις καὶ μόνη θ' ἀπεξημίον ἐπαρκῶς πάντα τῶν μερῶν ἐκείνων ἐπισκέπτην. Εἶνε ἀδύνατον νὰ διέλθῃ τις τῆς Κλεισούρας διὰ πρώτην φορὰν, χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ ἓνα εἶδος τρόμου πρὸ τῆς Τιτανείου ταύτης ἀνὰ μέσον τῶν ὁρέων χαράδρας καὶ χωρὶς νὰ πτοηθῇ πρὸ τῆς ἐπιβλητικῆς ταύτης τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἐκδηλώσεως.

Ἡ Γεωλογικὴ τῆς χαράδρας ταύτης διασκευὴ δὲν πείθει ἐντελῶς περὶ τοῦ τρόπου τῆς γενέσεώς της, καὶ εἶνε μὲν πολὺ πιθανόν, ὅτι σεισμός τις ἰσχυρὸς διέσπασε κατ' ἀρχὰς τὴν συνοχὴν τῶν ὁρέων τούτων, δὲν ἐπιδέχεται ὅμως καμμίαν ἀμφιβολίαν, ὅτι ἡ περαιτέρω εὐρυνσίς της ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ἐνέργειαν τῶν δι' αὐτῆς διελθόντων ὑδάτων. Ἰδιαίτον χαρακτηριστικὸν τῆς τοποθεσίας ταύτης εἶνε, ὅτι κατ' ὀρθωσιν νὰ προσελκύσῃ ἓνα ὡς εἶδος μετανοησάσης Μαγδαληνῆς μοναχόν, τὸν πρὸ τινος ἀποθανόντα διάσημον Γέρο-

Παλαμᾶν, ἁμαρτήσαντα κατὰ τὸ λέγειν του καὶ τὴν μαρτυρίαν πολλῶν γνωρισάτων αὐτὸν ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ληστείας. Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῆς Κλεισούρας ἴδρυνε μικρὰν Μονὴν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον διὰ χρημάτων, ἅτινα αὐτὸς μόνος οἶδε πῶς συνέλεξεν, ἔκτισε περίρις ὀλίγα κελία, κατεσκεύασε στέραν καὶ μικρὸν κηπίσκον, ἐφύτευσε καὶ ἐξημέρωσεν ὀλίγας ἐλαίας καὶ οὕτω ἐσχημάτισε μικρὸν εἶδος δάσους ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀγρίας ταύτης φύσεως, ὅπου πᾶς διερχόμενος εὗρισκε ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος καὶ μικρὰν ἀναψυχήν. Εἰς αὐτὸν δὲ ὁμολογουμένως ὀφείλεται καὶ ἡ διάσωσης τῆς ἐν τῇ Κλεισούρᾳ δασικῆς βλαστήσεως, τὴν ὁποίαν ἀσβεστοποιοὶ κυρίως ἐπανειλημμένως ἐπεχείρησαν νὰ καταστρέψωσι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἐνθυμοῦμαι ζωηρῶς ἀκόμη τὴν προθυμίαν, μεθ' ἧς ἤθελε νὰ ἐπιδεικνύῃ τὸ ἐπιβλητικὸν τοῦ μέρους, ὅπερ ἐξέλεξεν ὡς Μοναστήριον, ἰδίως κατὰ τὴν διάβασιν ἐπισήμων ξένων, τοὺς ὁποίους συνείθιζε νὰ χαρετᾷ μὲ κανονοβολισμοὺς διὰ μικρῶν πυροβόλων, ἅτινα ἐπιτηδὲς ἐπρομηθεύθη ἑντεῦθεν, ὅπως εὐρίσκεται πάντοτε, ὡς φαίνεται, ἐν διαρκεῖ συνδέσμῳ μὲ τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ ἐπάγγελμα, καὶ ὅπως διὰ τῆς φοβερᾶς τῆς Κλεισούρας ἡχοῦς προζαλῇ ἐκδήλωσιν τοῦ θαυμασμοῦ τῶν ξένων.

Μόλις διαβῇ τις τὴν Κλεισούραν, καὶ πρὶν ἀκόμη κατέλθῃ εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Τριχωνίας, βλέπει, πρὸ αὐτοῦ ἐκτυλισσόμενον τὸ μεγαλοπρεπὲς θέαμα τῆς κοιλάδος ταύτης, τὴν ὁποίαν οὐδόλως τις ὑπερβάλλει, ἂν ἀποκλέσῃ τὴν ὥραιότεραν καὶ πλουσιωτέραν τῆς Ἑλλάδος.

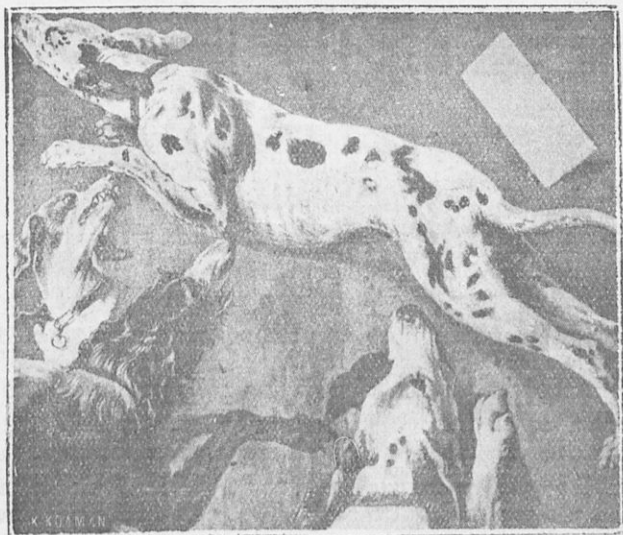
Μόλις πρὸ μηνῶν εἶχον ἐγκαταλείψει τὴν Ἑλβετίαν, ὅταν τὸ πρῶτον ἐπεσκέφθῃ τὰ μέρη ταῦτα, καὶ ὅταν τὸ πρῶτον μόλις ὑπερβάς τὸν Ζυγὸν εὐρέθῃ πρὸ τοῦ ἐκπάγλου θαύματος τῆς λεκάνης ταύτης, μὲ τὰς δύο τῆς γραφισιωτάτης λίμνας, τὴν Τριχωνίδα καὶ Ὑρίαν (Λίμνην Ἀγγελοκάστρου) μὲ τὸν Ἀχελῷον μεγαλοπρεπέστατον καὶ εὐρύτατον κατὰ τὸ ἐν αὐτοῦ ἄκρον, μὲ τὸ περίζωμα τοῦ θαλλεροῦ Ἀρακύνθου ἀπ' ἐνὸς καὶ τοῦ ἐπιβλητικοῦ Πανατωλικοῦ ἀπ' ἑτέρου, μὲ τὰ συνεχῇ καὶ ἀδιάσπαστα σχεδὸν ἐκ δρυός, μελίας, κλήθρας, πτελέας, φυλλυρέας καὶ εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη ἐξ ἐλάτης δάση, δὲν ἐδίστασα διόλου, ὁμολογῶ, νὰ ἀπονέμω τὰ πρωτεῖα τῆς καλλονῆς καὶ τοῦ πλούτου εἰς τὸ τοπεῖον τοῦτο ἐν σχέσει πρὸς πᾶν ὅπως δῆποτε προσομοιάζον αὐτῷ Ἑλβετικόν. Ἄν ἐξαιρέσῃ τις τὸ ὕψος μόνον τῶν ὄρεων, τὸ ὁποῖον δυνατόν νὰ ὑπερβαίνει ἀλλαχοῦ

τὸ τῶν ἡμετέρων, τοιαύτην ποικίλιαν φύσεως, τοιαύτην ἐναλλαγὴν χρωμάτων καὶ τοσοῦτον σφριγῶσαν βλάστησιν, βεβαίως πολὺν σπανίως θὰ δύναται νὰ ἀπαντήσῃ τις.

Κ. Σάμιος.

ΜΕ ΤΟ ΠΑΡΑΓΑΔΙ

Εἶναι ἀπὸ τὰ ἐκλυσιζώτερα ψαρεύματα τὸ ψάρευμα τοῦ παραγαδιοῦ. Αἱ συγκινήσεις του ἔχουν τὸ θέλητρον τῆς προσδοκίας τοῦ ἀγνώστου. Ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν ἀπροσδιόριστον παλμόν, τοῦ κλονίζει τὸ χέρι τοῦ ψαρᾶ ἐν ᾧ ἀνασύρει τὴν μάννα τοῦ παραγαδιοῦ, ἀπὸ βάθους ἕως ἐξήντα, πολλαῖς φορὲς καὶ περισσοτέρων ὀργυιῶν, ἕως ὅτου

— ἂν ψαρεύῃ ἡμέραν, ἐν ᾧ σκύβῃ ἀπὸ τῆς βάρυα, ἀρχίζει νὰ βλέπῃ νὰ λαμποκοπᾷ τὸ ψάρι, ἀπροσδιόριστο ἀκόμη εἰς ἐκεῖνα τὰ μεγάλα βάθη.

Ἐπὶ ἔτη ἕξαμα τὸ ὥραϊον αὐτὸ ψάρευμα εἰς διάφορα παράλια τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ ἡ καλὰδαις (τὰ ῥυψήματα τοῦ παραγαδιοῦ)

ὅπου ἔκαμα εἰς τὴν Σύρον, εἰς τὴν Κύθον, εἰς μίαν τῶν ἐρημονήσων τῆς Ἀμοργού, τὴν Σχοινοῦσαν, καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Καλύμνου, μοῦ ἀφῆκαν τὰς ζωηροτέρας ἀναμνήσεις.

Εἶχα δύο ἰδικά μου παραγάδια, τὰ ὁποῖα ἀγενέωσα ἐπανειλημμένως, ὥραϊα παραγάδια, με τριακόσια ἀγκίστρια ἕκαστον, καρφωμένα κυκλιζῶς εἰς φελλοὺς εἰς τὸ χεῖλος δύο πανεριῶν, τὰ ὁποῖα ἐγέμιζεν ἡ μάννα τοῦ παραγαδιοῦ. Εἰς τὴν Σύρον ὁ τακτικὸς βαρκάρης μου, ἓνας ἀφοσιωμένος ἄνθρωπος τοῦ σπητιοῦ μου, παλαιὸς ναυτὴς ὅπου εἶχε μάζυ μου τὴν οἰκειότητα φίλου, ἅμα ἦτο νηνεμία καὶ ἐπετύγγανε καλὸ δόλωμα, ἤρχετο εἰς τὸ σπητι, ἔπερνε τὰ παραγάδια, ἐδόλωνε τὰ ἑξακόσια ἀγκίστρια καὶ με ἐκάλει. Ἡ βάρκα του ἦταν μεγάλη, καὶ ἔπερνε μαζὺ καὶ ἓνα παιδί βοηθό. Εἶχε ἔτσι τὸ πλεονέκτημα νὰ μᾶς χωρῇ διὰ ψάρευμα οἰκογενειακῶς καὶ με κανένα δυὸ φίλους.

Ἐγνώριζε τοὺς ἐκεῖ βυθοὺς, σὰν νὰ ἦταν ὁ ἴδιος ψάρι. Καὶ με ὅλον ὅτι εἴχαμε ψαρεύσει πολλάκις, πάντοτε μοῦ ἐπανελάμβανε τὰς ὁδηγίας του.

Καὶ τώρα θὰ περιγράψω τὸ εὐτυχέστερον Συριανὸ μου ψάρευμα τοῦ παραγαδιοῦ, ψάρευμα τὸ ὁποῖον ἔκαμα με τὴν οἰκογενειάν μου καὶ με δύο προσκεκλημένους μου συναδέλφους.

Ἐξεκινήσαμε ἀπὸ τὴν παράλια Νησάκι τοῦ λιμένος τῆς Σύρου· ἐγὼ ἤμουν στὸ τιμόνι, αὐτὸς εἰς τὰ κουπιά.

— Θώριε δὼ ἀφεντιζό, μοῦ λέγει, με προσοχή, τὴν πλώρη γραμμὴ στὸν κόβο Σκαλιὰ τοῦ νησιοῦ τοῦ Φαναριοῦ, ⁽¹⁾ καὶ ἅμα φθάσουμε στὰ μισά, πάρε ἐπάνω τὸ τιμόνι, καὶ ἄρχισε νὰ καλάρης τὸ παραγάδι, καὶ ἀφοῦ καλάρης (ρίψης) καμιὰ ἑκατοστὴ ἀγκίστρια, νὰ γυρίσουμε πλώρη ἀντικρίζοντας τῆς Δῆλης ⁽²⁾, καὶ γὰ ῥίξης τὸ ἀποδέλιπο.

— Τὰ ξέρω, Γιώργη, τὰ ξέρω, πόσες φορὲς θὰ τὰ ποῦμε ;

— Τὰ ξέρεις, ἀφεντικό, δὲν λέω ὅχι. Μὰ μὴ σοῦ κακοφαίνεται,

(1) Ἐρημόνητος Διδύμη ἢ Γάβιρος, νοτιοανατολικῶς τοῦ λιμένος τῆς Σύρου, ἐφ' ἧς φάρος περιστροφικός.

(2) Μεγάλῃ Δῆλος, ἡ νῆσος τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀπὸλλωνος, καὶ ἡ πλησιέστερα αὐτῆς μικρὰ Δῆλος, ἡ Ῥήνεια τῶν ἀρχαίων.

καμιά φορά ξεχνίεσαι, βόσκει ἄλλοῦ ὁ νοῦς σου, καὶ ἔτσι καλάρουμε τὸ παραγάδι ἀπάνω σὲ φριζιάδες καὶ σὲ ἄμμουδα καὶ προκόβουμε.

Ἀλλὰ ἐκεῖνὴ τὴν ἡμέρα τὸ παραγάδι ἔπεσε στὴς καλλίτερες θέσεις, ὄλο βράχοι καὶ τραγάνες καὶ ἀποχαῖς, ὅπως τὸ ἀπέδειξε τὸ ἀποτέλεσμα.

Ἀρχίσαμε τὸ ψάρευμα προῶ πολὺ, ἀπὸ τὴν αὐγὴ. Εἰς τὴν ἀρχὴ ἀνεβάζαμε ὄλο χάνους, μεγάλους ὅμως κοκκινωποὺς χάνους. Εἶχα ἀρχίσει νὰ στενοχωροῦμαι καὶ νὰ γογγίζω, μὴπως μόνον αὐτὸ θὰ εἶναι τὸ ψάρευμά μας. Ἀλλὰ ὁ μπάρμπα Γιώργης μὲ ἀποπῆρε.

— Μὴ γίνεσαι γκρινιάρης, ἀφεντικό. Δὲν βλέπεις ποῦ εἶναι χάνοι τῶν βράχων, κοκκινοκίτρινοι; Ἄν ἦσαν ἀσπρουλιάρικοι, ἄμμουδιταῖς, τότε θὰ εἶχες δίκιο νὰ χολοσζῆς, γιατί θὰ εἶχαμε πέσει σὲ ἄμμουδα. Ἀλλὰ τώρα ξάνοιγε (παράτηρε), καὶ θὰ δῆς καὶ λιθρίνια.

Καὶ τῷ ὄντι μετ' ὀλίγον ἤρχισα νὰ αἰσθάνομαι ἐλαφροὺς πάλμους στὸ χέρι, ἀπὸ τὸ παραγάδι. Ἦξευρα τί σημαίνουν καὶ ἔσφυα. Εἰς μεγάλο βάθος ἐφαίνοντο ἀκολουθοῦντα τὸ ἓνα τὸ ἄλλο εἰς ἀπόστασιν ὀργυιῶν τρία μικρὰ ψάρια ποῦ ἄσπριζαν, καὶ ὅπου ἔπλεαν ἀκτινοειδῶς, κατὰ τὸ μῆκος τοῦ παραμάλου, ποῦ ἦσαν ἀγκιστρωμένα. Ὅσο ἀνέσυρα τὸ παραγάδι, τόσο ἐμεγάλωναν, ὅταν ἐπλησίαζαν νὰ ξενερίσουν. Ἀπὸ τὴν ἀναπνοὴν τῶν ἀνέβαιναν φουσαλίδες. Μετ' ὀλίγον τὰ ἐξαγκίστρωνα. Ἦσαν ὥραϊα λιθρίνια σχεδὸν μισοκάρικα ἐρυθρόχρυσα, μὲ τὸν ἀνεκφράστου ὥραιότητος χρωματισμὸν ὃ ὁποῖος δευτερόλεπτα μόνον διαρκεῖ. —

Ἀπὸ ἐκεῖνὴ τὴ στιγμὴ χάνοι καὶ λιθρίνια ἀνέβαιναν πυκνά, ἀλλὰ ἔπειτα εἰς ἱκανὴν ἔκτασιν τ' ἀγκίστρια ἀνέβαιναν μὲ τὰ δολῶματα ἀπείραχτα. Ἰδιοτροπία αὐταὶ τῶν πυθμένων, ὅπου ἄλλοῦ, ἂν καὶ κατὰλληλοι, εἶναι ἐρημοὶ ψαριῶν, ἢ ὅπου τὰ ψάρια δὲν κτυποῦν. Ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀκόρεστος, καὶ αὐτὴ ἡ σειρὰ τῶν ἀγκιστριῶν μὲ τὰ ἀπείραχτα δολῶματα μὲ ἐστενοχώρει. Ἀνέβαιναν ἤδη τὰ τελευταῖα ἀγκίστρια διότι ἀπὸ τὸ βάρος ἐνόησα ὅτι ἡ πέτρα, ὅπου, ὥς εἶπον, δένεται εἰς τὸ τέλος τῆς μάννας εἶχε σηκωθῇ ἀπὸ τὸν πυθμένα, ὅταν ἔξαφνα ἠσθάνθην ἓνα τιναγμὸν τόσον ἰσχυρόν, ὅπου παρ' ὀλίγον νὰ μοῦ φύγῃ τὸ παραγάδι ἀπὸ τὸ χέρι. Ἀφοῦ ἀνέσυρα μερικαῖς ὀργυιαῖς, τὸ ἔδοσα εἰς τὸν λεμβοῦχον καὶ ἐπῆρα ἐγὼ τὰ κουτιά.

— Μεγάλον ψάρι, ἀφεντικό, θὰ εἶναι κανένα σκυλόψαρο, ποῦ δὲν κατάφερε νὰ κόψῃ τὸ παράμαλο. Ἄ πέσαμε σὲ σκυλόψαρο, ὅ,τι ἐπιάσαμεν ἐπιάσαμεν. Δὲν ἔχει ἄλλο.

Καὶ εἶχε δίκαιον, διότι εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ὁ ψαράς δουλεύει γὰρ λογαριασμόν τοῦ σκυλόψαρου, τοῦ ἀκολουθεῖ τοῦ σήκωμα, καὶ τρώγει τὰ ἀγκιστρωμένα ψάρια. Τὸ πολὺ-πολὺ ἀνεβάζει κανεῖς τότε μερικὰ κεφάλια λιθρινιῶν γιὰ παρηγοριά. Γιατὶ φαίνεται ὅτι τὰ κεφάλια τῶν λιθρινιῶν δὲν ἀρέσουν εἰς τὰ σκυλόψαρα.

Ἀλλὰ εἶχαμεν ἀπατηθῆ. Μᾶς ἀνέμενε δὲ πολὺ εὐχάριστη ἐκπλήξις. Διότι μετ' ὀλίγον τὸ ψάρι ἄρχισε νὰ φαίνεται εἰς μεγάλο βάθος. Ἐλαμποκοποῦσε, δὲν ἦταν λοιπὸν σκυλόψαρο, τὸ ὁποῖον εἶναι σκοῦροσταχτὶ σὰν νὰ φορῇ μισὸ πένθος. Ὅταν ἀπέμεναν δύο τρεῖς ὀργυιαῖς διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐφώναξεν ὁ βαρκάρης.

— Γιὰ τὸ Θεό, μὴ ζητήσῃς νὰ τὴν ἀνεβάσῃς μετὰ τὸ παράμαλο, γιατί θὰ κοπῇ ἅμα ξενερίσῃ ἀπὸ τὸ βάρος τ' ἀχείλῃ της, καὶ θὰ τὴ χάσουμε. Σιγὰ σιγὰ καὶ ποῖν ξενερίσῃ θὰ βουτήξω τὸ χεῖρ μου μέσα στὰ σπάρραχνα, καὶ θὰ τὴν ἀνεβάσω στερεὰ πιασμένη ἀπὸ τὸ κεφάλι. Ἀλλοιῶς τὴ χάσαμε.

Καὶ αὐτὸ τὸ ψάρι, τὸ ὁποῖον προσηγόρευε εἰς θηλυκὸν γένος ἦτο συναγρίδα, συναγρίδα πέντε ἕως ἑξ ὀκτάδων, ὅπου μετ' ὀλίγον ἐσπαρτάριζε μέσα εἰς τὴν κουπαστή.

Μετὰ τὴ θαυμαστὴ αὐτὴ ἐπιτυχίᾳ ἀνεβάσαμε ἐπάνω μιὰ σειρὰ ἀπὸ χελιδονόψαρα. Εἶναι τοῦτο ψάρι, τὸ ὁποῖον πετᾷ ἐκτὸς τῆς θαλάσσης, ὅταν καταδιώκεται, ὄχι ὑψηλά, ἀλλὰ παραλλήλως πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν εἰς μικρὸν ὕψος. Ἔχει πολὺ ἄσχημο κεφάλι πλακοντό, μετὰ μεγάλα μάτια ὅπου ὁμοιάζει πολὺ μετὰ τὸ κεφάλι χελώνας, λέπια σκληρά, χονδρὸν δέρμα καὶ φτερὰ ἀπὸ μεμβράνα σχεδὸν διαφανῇ, μετὰ διάφορα χρώματα, φτερὰ ὅπου μοιάζουν εἰς τὸ σχῆμα τὰ φτερὰ τῆς νυχτερίδας.

Εὐθὺς ὡς ἀνέβαζα τὰ παρόδοξα αὐτὰ ψάρια, τὰ ὁποῖα ἔβλεπαν πρώτη φορὰ μετὰ πολλὴ περιέργεια οἱ δύο προσκεκλημένοι συνάδελφοί μου, ὁ μπάρπα Γιῶργης ἄφινε ἀμέσως τὰ κουπιά, τοὺς ἔβγαζε τὸ ἀγκίστρι μετὰ πολλὴν προσοχὴν ἀπὸ τὰ χεῖλη, καὶ τὰ ἔρριπτεν ἐκ νέου εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου βέβαια καὶ αὐτὰ δὲν θὰ ἐπίστευαν τὴν σωτηρίαν των. Ἐγνώριζε ὁ καλὸς ἄνθρωπος, ὅτι τοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑποφέρω τοὺς σπαρακτικοὺς θρήνους αὐτοῦ τοῦ ψαριοῦ. Διότι βογκᾷ καὶ στεναίνει σπαρακτικὰ. Καὶ ἔχει μέγα δίκαιον ὁ Αἰλιανὸς ὅταν χαρακτηρίζει ἀμαθεῖς τοὺς ἀνθρώπους, ὅσοι πέρνουν κατὰ γράμμα τὸ ῥητὸν «ἄφωνοι ὡς ἰχθῦς».

Τὸ τελευταῖον ψάρι ὅπου ἐκρέματο εἰς ἓν ἀγχίστοι τοῦ πρώτου παραγαδιοῦ ἦτο μία ἐκπληξίς. Διότι εἶναι ψάρι ποῦ φαρεύεται μὲ χονδρὰ παραγάδια τῆς νυκτὸς εἰς τὰ μεγαλείτερα βάρη, ὅπου φαρεύονται οἱ βακαλοὶ καὶ οἱ βάλχοι, ψάρια συγγενῇ τῶν ῥοφῶν καὶ πολλάκις μεγαλείτερα τούτων. Καὶ ἦτο τὸ ψάρι τοῦτο ὁ λεγόμενος σανπιέρος καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὅπου δὲν εἰσέδυνε ἡ ἰταλικὴ ὀνομασία, Χριστόφαρο. Εἶναι λεπτὸ καὶ πλατύτατο, σταζτο-πράσινο, καὶ ἔχει τὸ ἰδιαιτερον χαρακτηριστικὸν ὅτι φέρει καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς ἀπὸ μίαν μαύρην βούλαν, ὡς ἀποτύπωμα δακτύλων.

Ἀλλὰ ἐξεῖνῃν τὴν ἡμέραν τὸ δεύτερον παραγάδι μᾶς ἐχαροποίησε μὲ ἓνα ψάρευμα, ὃχι πολὺ σύνηδες. Ἀνεβάζα ἓνα πρᾶγμα βαρὺ ὡς εἰάν εἶχε κολλήσει εἰς κανὲν ἀγγίστοι καμμία πέτρα τῶν βυθῶν, πρᾶγμα ὅπου συμβαίνει συχνά. Ἀνεβάζει τὸ παραγάδι πέτραις μὲ ὠραίους χρωματισμοὺς διάτρηται, στολισμέναις μὲ ποικίλα ζώοντα καὶ με περισσότατα φυτὰ τῆς ἐναλίου χλωρίδος, ὧν τῶν χρωμάτων.

Ἀλλὰ δὲν ἦτο πέτρα. Διότι ὅταν ἔπιασε τὸ παραγάδι ὁ μπάρμπα-Γιώργης μὲ τὴν πολὺ μεγαλείτερη πείρα του μοῦ εἶπε:

— Δὲν αἰσθάνθηκες, λοιπὸν, κανένα χτύπημα ἀφεντικὸ ; διόλου ; Οὔτε τὸ χτύπημα ποῦ κάνει ὁ ἀστακός, χτυπώντας τὸ κορμὶ του μὲ τὴν οὐρά ; Ἀλλὰ τώρα δὲν ἀκούω καὶ ἐγὼ τίποτε. Μήπως ἐγελάστηκα ; Σίγουρα ἐγελάστηκα.

Καὶ ὅμως ἦτο πράγματι ἀστακός, πλώριος ἀστακός δύο ὀκτάδων περίπου. Ἀλλὰ εἶχε συμβῇ τὸ ἐξῆς. Ἔνεκα τοῦ ὁποίου ὁ μπάρμπα-Γιώργης δὲν ἠσθάνετο πλέον τὰς παλμικὰς κινήσεις τῆς οὐρᾶς τοῦ ἀστακοῦ, διότι δὲν ὑπῆρχαν πλέον αὐταὶ αἱ κινήσεις. Καὶ τοῦτο διότι ἐν ᾧ τὸν ἀνεβάζαμεν, ἓνα κταπόδι πρῶτον μεγέθους τὸν εἶχε ἐναγκαλισθῇ καὶ τὸν περιέσφιγγε, καὶ τοῦ ἔθλιβε τὰ πόδια μὲ τοὺς ἰσχυροὺς πλοκάμους του διὰ νὰ τὸν ἀπομυζήσῃ μὲ τῆς ἀπορροφητικαῖς βεντούζας του. Ἐννοεῖται ὅτι ὅταν θὰ ἔφθανεν ὁ ἀστακός εἰς τὴν ἐπιφάνειαν θὰ μᾶς ἀπεχαιρέτα. Ἀλλ' ὁ μπάρμπα-Γιώργης ἦταν ἄνθρωπος προνοητικός. Πάντοτε στὸ ψάρευμα εἶχε μαζὺ του τὴν ἀπόχη. Τὴν ἐβύθισε λοιπὸν μὲ προσοχή, καὶ ἐν ᾧ τὸ ἐναγκαλισμένον σύμπλεγμα ἤθελεν ἀκόμη μία ὀργυιὰ διὰ νὰ ξενερίσῃ τὸ ἔχωσε στὸ δίχτυ τῆς ἀπόχης καὶ τὸ ἔρριπεν εἰς τὴν κουραστί.

Ἐμμ. Λυκούδης.

Ο ΓΛΑΡΟΣ

Ένα πουλάκι ἐπέταξε μιὰ μέρα
στοὺς μαύρους βράχους, ποὺ τὸ κῆμα σπᾶ
ζ' εἶδε ψηλά τὸ γλᾶρο ὅτ' ἄρα
τὰ κάτασπρα φτερά του τὰ κτυπᾷ...

Καὶ κάτω του τὸ πέλαγος γυροῦσε
σὲ γέσημα τοῦ ἀκούραστου βοσηῆ,
κι' ἀπ' τὸ θυμὸ του λὲς πῶς ἐπιτοῦσε
τὸν ἀσημένιο ἀφρό του ὅτ' ἦν στεριά.

Καὶ τὸ πτωχὸ πουλάκι τρομασμένο,
εἶπε σὲ γλᾶρο μὲ γλυκεῖα φωνή.
«Πῶς ζῆς ἐδῶ ποιεὶ δραπετισμένο,
καθέρας ποὺ σὲ βλέπει σὲ ποιεῖ».

Γυρᾷ τὴν περὶφ' ἑρμη ματιά του
ὁ γλᾶρος καὶ κοιτάζει τὸ πουλὶ
κοιτᾷ σιμῶναι μ' ἕνα πέταγμά του,
σὰν τὴν σάϊτα ζ' εἶσι τοῦ μιλεῖ.

«Μικρὸ πουλὶ σ'ὰ δένδρα τ' ἀνθισμένα
σὰν τὴν ἀχτίδα φέγγεις καὶ πηδᾷς
Ὀλημερὴς μὲ ταῖρια ἀγαπημένα
τραγουδῶν... τραγουδᾷς.

Μὰ ἐγὼ βραχνὸ παιδὶ τῆς τοιζευίας
σ'ὰ κῆματα αἰώνια γυροῶ
φωλιάζω σ' αἰσὲς σπηλαιῶς τῆς παραλίας
κι' ἀνεμοζάλη πάντοτε μὴνῶ.

Ἡ θάλασσα, τὰ κῆματα, ἡ μπόρα
εἶν' ἡ ζωὴ μου, ἀκούραστα πετῶ
μαζὶ μ' ἐκεῖνα πάντα καὶ μὲ φόρα
σ'ὰ ἀγχοιμένα κῆματα βοτῶ.

{ Εἶμαι τοῦ ναύτη ὁ σέντροκος, γροῖζω
πῆς θάλασσας τὰ τόσα μυστικά,
κ' ἐκεῖ ποῦ μέσ' στὰ σύνεφα γροῖζω
πὰ μαῦρα τῆς κοιτάζω σσιτικά.

{ Κ' ἐσὼ μοῦ λές τὰ κόματα ν' ἀφήσω
πῆς ξέροις, τὰ χαράβια, τὸ Βορρηᾶ !
Μαζονά τοὺς δὲν μπορῶ στιγμὴ νὰ ζήσω
θαλάσσιον ποικί, θὰ ξεμυχήσω,
ἄμια κλειστὴ μιὰ μέρα στὴ στερηά».

N. Δαμιανός.

Η Α Σ Η Μ Ω

Νύκτα ἀκόμη καὶ οἱ κάτοικοι τῆς κοινοπόλεως Λεχαινῶν ἐξύπνησαν καὶ ἐτοιμάζονται διὰ τὰς βαρεῖας γεωργικὰς ἐργασίας τῶν.
Ἐξαφνα μέσα εἰς τὸ σκότος ἀκούεται φοβερὰ κραυγὴ :

— Φανὸς στὸ Φιλοκάλι ! . . .

Ὅσοι τὴν ἤκουσαν ἐπάγωσαν ὥς νὰ ἤκουσαν τὴν σάλπιγγα τῆς Δευτέρας Παρουσίας.

— Τοῦρκοι νᾶνε ; ἐρώτησε τὸν ἀδελφόν του ὁ Κλοζανᾶς ὁ προεστός.

— Ξέρω καὶ γώ :

— Ἔχει φανὸ στὸ Φιλοκάλι !

— Δὲν ἀκούῃς ! . . .

Ἡ φωνὴ ἀπέξω ἀκούστηκε πάλιν πὺ δυνατὴ καὶ τρομακτικὴ :

— Φανὸς στὸ Φιλοκάλι ! . . Φευγάτε ! . . Οἱ Τοῦρκοι πλάκωσαν !

Ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, σωθῆτε ! . .

— Τοῦρκοι θᾶνε καὶ θᾶνε ἀσκέρι ! ἐμφύρισε ἐνῶ ἔβαζε τίς κάλτσες τοῦ ὁ προεστός.

Καὶ στραφεῖς πρὸς τοὺς ἰδικούς του ποῦ ἐκοιμῶντο κατάχαμα :
— γυναῖκες ! παιδιά ! κορίτσια ! ἐπρόσθεσε δυνατά. Σηκωθῆτε νὰ φύγουμε γιατί πλάκωσαν οἱ Τοῦρκοι !

Τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἤκούοντο εἰς τοὺς δρόμους φωνὲς « Τοῦρκοι ! Τοῦρκοι ! » Καὶ ἤρχισεν ἀπερίγραπτος θόρυβος : πόρτες ἐκτυποῦσαν,

σκῦλοι ἐγαύγιζαν, ἔκλαιαν βρέφη καὶ μικρὰ παιδιὰ, φωναὶ ἠκούοντο καὶ παρακινήσεις γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν.

Αἱ γυναῖκες ἀφοῦ ἔρριψαν ὅλα τὰ οἰκιακὰ σκευή των εἰς τὰ πηγάδια ἀκολούθησαν τοὺς ἀνδρας φέρουσαι εἰς τὶς ἀγκαλιές των τὰ μικρὰ καὶ οἱ κοπέλες ὅτι πολῦτιμον εἶχον, φόρεμα ἢ στολίδι, ποῦ ἦτο τὸ καμάρι των κατὰ τὰς ἐορτάς.

Μετὰ μικρὸν ὅλοι τῆς κομποπόλεως οἱ κάτοιχοι εἶχον μαζευνθῇ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ προεστοῦ, ἐρωτῶντες τί νὰ γάνουν.

— Τοῦρκοι δὲν πιστεύω νᾶναι, εἶπε οὗτος χωρὶς νὰ πιστεύῃ εἰς ὅτι ἔλεγε. Ἀλλὰ πάμετε νὰ ἰδοῦμε καλοῦ-κακοῦ.

— Πάμετε, εἶπαν ὅλοι.

Καὶ ἐκίνησαν, ὁ καθένας μὲ ὅ,τι εὗρέθη εἰς τὰ χέρια του. Ἄλλοι μὲ τὰ ῥόπαλά τους, ἄλλοι μὲ ἀξίνες καὶ λισγάκια καὶ μερικοὶ μὲ τὰ μακρόκανα καρυοφύλια τους. Αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ ἠκολούθηον ἀπὸ πίσω. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὰ γεφύρια εἶδαν ἀπέναντί τους, εἰς τὰ πρῶτα φῶτα τῆς χαρρυγῆς Τουρρικὸν ἱππικόν, ἀπλωμένον ἀνὰ τὶς ράχες τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπως ἀπλώνεται τὸ παραγάδι εἰς τὴν θάλασσα.

Εἶνε γνωστὸν πῶς ἅμα ἄρχισε ἡ Ἐπανάστασις ὅλοι οἱ καμπίσιοι Τοῦρκοι ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν. Ὅμως ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἔκαναν ἐπιδρομὰς καὶ ἐλαφροαγῶνουν τὰ χωριά, οἱ κάτοιχοι τῶν ὁποίων ἄοπλοι καὶ ἀπειροπόλεμοι, ἔφευγαν ἅμα ἐκείνοι ἐπλησίαζαν.

Ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν μέρος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ Ὀλονοῦ ὑπῆρχε Μονή, τὸ Φιλοκάλι. Ὅταν οἱ καλόγηροι ἔβλεπαν φωτιὰν εἰς ὀρισμένον μέρος τῆς Ἀχαΐας, ἐγνώριζαν ὅτι τοῦτο ἐσήμαινεν ἔξοδον τῶν Τοῦρκων ἀπὸ τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν. Ἀναβαν τότε καὶ ἐκείνοι μεγάλην φωτιὰν εἰς τὴν Μονὴν των καὶ ἔτσι οἱ κάτοιχοι τοῦ Κάμπου ἐμάθαιναν τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Συχνὰ τὶς νύκτες ἡ φωνὴ «Φανὸς στὸ Φιλοκάλι!» ἐξύπνια περιτρώμους τοὺς κατοίκους τῶν χωριῶν, οἱ ὅποιοι ὅπως τώρα ἀφίνοντες τ' ἀγαθὰ των, ἔσπευδον νὰ κρυβοῦν εἰς τὸ δάσος τῆς Δροσελῆς ἢ εἰς τὸ φρούριον Χλομοῦτσι.

Τώρα οἱ χωρικοὶ ἅμα εἶδαν τοὺς Τοῦρκους ἠθέλῃσαν ν' ἀφήσουν τὸν δημόσιον δρόμον ἀλλὰ τοὺς εἶδαν ἐκείνοι καὶ ἄρχισαν τὴν καταδίωξιν. Τότε ἐσχόρπισαν εἰς τὰ ἀκαλλιέργητα χωράφια καὶ οἱ πε-

ρισσότεροι ἔκαμαν πρὸς τὴν Δροσελήν. Δὲν ἀπείχε παρὰ μισὴ ὥρα. Ἐκεῖ τὸ δάσος καὶ τὰ νερὰ ἔζαναν φράκτες ἀπέραστους εἰς τὸ ἱππικόν.

Γυναῖκες μὲ τὰ βρέφη εἰς τὴν ἀγκαλιά τους, μικρὰ παιδιὰ γυμνόποδα, ὥραϊα κορίτσια μισοντυμένα καὶ μὲ λυμένα μαλλιά, ἔτρεχαν ἔδῳ καὶ νεὶ μέσα εἰς τὰ ἀγκάθια καὶ τοὺς βόλους, καὶ ἄφιναν κομμάτια ἀπὸ τὰ φορέματά τους εἰς τὰ χαμόκλαδα καὶ ἐξέσχιζαν τὰ πόδια τους γιὰ ν' ἀποφύγουν τοὺς βρόχους τῶν Τούρκων. Οἱ γέροντες καὶ οἱ γοιές, ὅσους τ' ἀδύνατα πόδια δὲν ἠμποροῦσαν νὰ φέρουν μαζουρά, ἐγονάτιζαν ἔμπρὸς εἰς τὸν πλησιάζοντα ἀγριοπρόσωπον Λαλιώτην, γιὰ ν' ἀποφύγουν τὸν θάνατον δίδοντες εἰς αὐτὸν πρόθυμα τοὺς ὑψηλοὺς τίτλους τοῦ Βεζύρη καὶ τοῦ Σουλτάνου. Μερικοὶ ἐκρύβοντο μέσα εἰς τὰ βάτα καὶ τὶς πυκνὰς βουρλιές, ἐλπίζοντες νὰ γλυτώσουν τὸν θάνατον καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν. Ἄλλ' ἔξαφνα τὰ λαγωνικά ποῦ ἔφεραν πάντα μαζί τους οἱ Τούρκοι εἰς τὰς τοιαύτας ἐπιδρομὰς, τοὺς ἀνεκάλυπταν καὶ μὲ γανγίσματα τοὺς ἐφάνερόναι εἰς τοὺς κυνηγούς των.

Μιά μαυροντυμένη γυναῖκα μ' ἓνα μικρὸ παιδί στὴν ἀγκαλιά ἠγωνίζετο ἀπελπισμένη νὰ ξεφύγῃ τὴν λυσσώδη καταδίωξιν τριῶν ἱππέων Λαλιωτῶν. Ἡ γυναῖκα ἐλέγετο Γιαννιά, μόλις δεκαοχτὼ χρονῶν καὶ ἦτο εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς εὐμορφίᾳς της. Ἦτο κόρη πλουσίου προεστοῦ καὶ εἶχε στεφανωθῇ τὸν Γιάννο, ὥραϊο καὶ τίμιον ἀλλὰ πολὺ πτωχὸ παληκάρι. Ὁ γάμος της ἂν καὶ ἔγινε μὲ μεγάλες χαρὰς δὲν ἦτο γοαμιμένο ν' ἀποβῇ εἰς εὐτυχίαν τῆς Ἀσήμω. Δὲν πέρασε βδομάδα ἀπὸ τὸν γάμον καὶ ὁ Γιάννης διετάχθη νὰ δαμάσῃ ἓνα πουλάρι ἀγρίον τοῦ Βοΐβοντα, τοῦ Ἀλὴ Ἐφέντη. Ἔπεσε ὅμως ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐκτύπησε εἰς τὸ κεφάλι καὶ ἀπέθανε. Ὅταν ἦλθε ὁ καιρὸς ἡ Ἀσήμω ἐγέννησε ἓνα μικρὸ χαριτωμένο, ξανθὸ παιδί, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ νουνὸς ἔδωκε τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του. Τοῦ ἔμοιαζε πολὺ. Ἔτσι λοιπὸν μὲ τὸ πολὺτιμον αὐτὸ θύμημα χαρούμενη καὶ καλόκαρδη, ὅταν ἄκουε τὴν φωνὴν του καὶ τὸ ἀδῶν του γέλιο. «Γιάννο μου!» ἔλεγε καὶ τὸ ἀγκάλιαζε σφικτὰ καὶ ἐλάφρωνε τὶς πίκρες καὶ τὰ βάσανα ποῦ ὑπέφερε διὰ τὴν στέρησιν τοῦ ἀγαπητοῦ της.

Τώρα ἡ Γιαννιά μὲ τὰ μαλλιά λυμένα καὶ εἰς τὴν ἀγκαλιά της πὸ ἀγαπητὸ της φόρτωμα, ἔφευγε ἔμπρὸς ἀπὸ τοὺς ἀγρίους Λαλιώ-

τε. Ἐτρεχεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ ἐγύριζε τὰ μεγάλα μάτια της μὲ φόβον καὶ μὲ πανουργία συνάμα, σὰν ἐλαφίνα κυνηγημένη ἀπὸ τὸν κυρ-
φῶνα της. Οἱ τρεῖς Λαλιῶτες τὴν εἶχαν βάλει εἰς τὴν μέση καὶ ἐριχ-
ναν βοόχους ἀπὸ μακρὰν διὰ νὰ τὴν συλλάβουν, ἀλλ' αὕτη μὲ τεχνικὰ
γυρίσματα ἀπέφυγε τοὺς βοόχους. Ἐχαμήλωνε, ἐψηλώνε, πηδοῦσε.
ἔτρεχε, ἔστεκόταν καὶ οἱ Τοῦρκοι ἄφριζαν ἀπὸ τὴν μανίαν τους.

Ἐτσι ἔφθασαν εἰς τὰ ὄρια τοῦ δάσους τῆς Δροσελῆς. Καταῦδρω-
μένη καὶ κατακουρασμένη ἔβαλε τὰς τελευταίας δυνάμεις της γὰρ
νὰ χωθῇ ἐκεῖ. Ἀλλ' ἐνῶ σχεδὸν ἄγγιξε εἰς τὸ τέλος τῶν δεινῶν της,
καθὼς ἔγερνε γὰρ νὰ ξεφύγῃ τὸν βοόχον τοῦ πλησιεστέρου Λαλιώ-
του, ἐμπερδεύθη εἰς τὰ χαμόκλαδα καὶ ἔπεσε προύμυτα. Οἱ Τοῦρ-
κοὶ ἀλαλάζοντες ὄρμησαν ἐπὶ τῆς λείας τῶν. Ὁ πλησιέστερος τού-
των ἔκυλτε ἀπάνω της καὶ τὸ βοωμερὸ χέρι του ἔπιανε τὸ λυγρὸ
κόρμι της. Ἀλλὰ τότε μία σφαῖρα ἤλθεν ἀπὸ τὸ δάσος καὶ τὸν
ἐξάπλωσε νεκρὸν κοντὰ της.

Οἱ δύο ἄλλοι Τοῦρκοι ἐστάθησαν ἄβουλοι, ὅταν εἶδον τὸν φόνον
τοῦ συντρόφου τῶν. Τοῦτο ἔδωκε καιρὸν εἰς τὴν Γιαννιὰν νὰ ση-
χωθῇ καὶ, κάμινουσα τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, νὰ τρέξῃ καὶ νὰ
χωθῇ εἰς τὰ πυκνότερα τοῦ δάσους μέρη. Ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι πε-
ξεύσαντες, ἠκολούθουν αὐτὴν κατὰ πόδας καὶ ἀδυνατὸν νὰ σωθῇ ἂν
δὲν τὴν ἐφώτιζεν ὁ Θεὸς νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ τελευταῖον της μέσον.
Ἡ Ἀσήμεω εἶχε πάρει μαζί της ἀπὸ τὸ σπῆτι της πολὺτιμον γιορ-
τάνι. Τοῦτο ἔρριπεν ὀπίσω της εἰς τοὺς Τοῦρκους. Ἐκεῖνοι ἐσταμά-
τησαν εὐθύς, ἤλθαν μάλιστα εἰς τὰ χέρια διὰ τὴν κατοχὴν του. Ἡ
Ἀσήμεω ἐν τῷ μεταξὺ ἔρριπεν ἐμπῆκε μέσα εἰς ἓνα μεγάλον καὶ
πυκνὸν θάμνον, ποῦ τὸν ἐσκέπαζε χιονάτο καὶ μοσχοβολοῦν ἀγνό-
ζλημα. Ἐκεῖ εὗρε καὶ ἄλλας ἀπάνω ἀπὸ τριάντα ψυχὰς παντὸς γέ-
νους καὶ ἡλικίας. — Σῶστε με!· σῶστε με!· ἐφώναζε μόλις ἐμπῆκε.
Καὶ ἔδειξε τὸ παιδί της.

— Σῶπα σινά!· εἶπε ὁ γεροντώτερος σιγά.

Ἀμέσως σιγὴ τάφου ἐχύθη μέσα εἰς τὸν ἀνθρώπινον ἐξεῖνον
σωφόν. Ἐξω αἱ φωναὶ καὶ βλασφημίαι τῶν Τοῦρκων, τὰ ἀλυχη-
πήματα τῶν σκύλων, οἱ στεναγμοὶ τῶν ἀγωνιάντων καὶ οἱ τουφε-
κισμοὶ ἐτάρασσαν τὴν ἡρεμίαν τοῦ δάσους.

Ἐξαφνα μέσα εἰς τὸν κατηφῆ καὶ σιωπηλὸν ἐξεῖνον κυρφῶνα
ἠκούσθη τὸ κλάμα μικροῦ παιδιοῦ. Τὸ παιδί τῆς Ἀσήμεως εἶχε
ξυπνήσει.

— Σώπασέ το, σκύλα! εἶπεν ὁ προεστός.

Ἡ δυστυχισμένη Ἀσήμω ἄρχισε νὰ τὸ κουνᾷ εἰς τὴν ἀγκαλιά της καὶ νὰ τὸ νανουρίζῃ, πλὴν ἀδύνατον! Ὅχι καὶ πολὺ μακρὰν ἤκούοντο αἱ φωναὶ τῶν Τούρκων, ποῦ πάρεζίνουν τὰ σκυλιά τους νὰ μπαίνουν εἰς τοὺς θάμνους. Σὲ λιγὰν ἤκούοντο καὶ τὰ λόγια τους.

— Μέσα, Παναγιά!...

— Πάρ' το, Χριστέ!...

— Ἀγιαντρέα, ἀπάνω τους!...

Ἔτσι ἐσυνήθιζαν νὰ δίδουν στὰ λαγωνικά τους χριστιανικά ὀνόματα, γιὰ νὰ πεισμώνουν καὶ νὰ ἐξευτελίζουν τοὺς ραγιαδες καὶ τὴν πίστιν τους.

Καὶ τὰ σκυλιά ἀπαντοῦσαν γάφ-γάφ!... γάφ-γάφ!... σείοντα τὴν οὐρά τους, χωνόμενα παντοῦ, πηδῶντα ὡς βέλη ἐπάνω ἀπὸ τοὺς θάμνους ἢ συρόμενα ὡς ἐρπετὰ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ χαμόκλάδα, πρόθυμα σὰν νὰ ἠσθάνοντο καὶ ἐκείνα τὴν λύσσαν τῶν κυρίων των.

Καὶ ὅμως τὸ παιδί ἐξηκολούθει τὸ κλάμα του.

— Θὰ τὸ σωπάσῃς ἢ νὰ τὸ σοτώσω! λέγει πάλιν ὁ ἅγιος Κλοκανᾶς. Ἡμαστέ τόσες ψυχές ποῦ θὰ χαθοῦμε γι' αὐτό; Ἄκου! οἱ Τούρκοι ἔρχονται!...

Καὶ ἐπειδὴ τὸ μικρὸ ἐξηκολούθει νὰ κλαίῃ ὁ γέροντας ἀπλώσε τὸ χέρι γιὰ νὰ τὸ πάρῃ.

— Ὁ ἄς τὸ μου. Τόχω ἀκριβό! μὴ μοῦ τὸ παίρῃς! θὰ σωπάσῃ!... παρεκάλεσε ἡ μητέρα, σμίγοντας τὰ χέρια σὲ πρὸςευχή...

Ἀλλὰ τίποτα, τὸ παιδί ἔκλαιε περισσότερον. Οἱ Τούρκοι ἐπλησίαζαν, αἱ φωναὶ τῶν ἤκούοντο καθαρώτερον. Ὁ προεστός ἀπὸ τὸν κρυφῶνα ἔσκυψε νὰ ἰδῇ ἀνάμεσα ἀπὸ τῆς ρίζης τῶν θάμνων καὶ ἀνατοίχισε. Εἰς τριάντα μόλις βημάτων ἀπόστασιν, εἰς ἓνα ἄλλον κρυφῶνα οἱ σκύλοι εἶχαν ἀνιχνεύσει δύο γυναῖκες, λευκόμαλλον γρηὰ μητέρα καὶ θυγατέρα ὠραίαν μόλις δεκατεσσάρων χρόνων. Ὁ ἅγιος Τούρκος ἐτοίμαζε τὸ γιαταγάνι του νὰ τὸ καταφέρῃ κατὰ τῆς γρηᾶς, ὅτε ἡ θυγατέρα της ὤρμησε καὶ λαβοῦσα τὸ μαχαίρι ἐνὸς συντρόφου του τὸ ἐβύθισεν εἰς τὰ στήθη ἐκείνου. Τότεμανιώδεις ὤρμησαν ἐπάνω της οἱ ἄλλοι Τούρκοι καὶ ὁ Κλοκανᾶς ἀπεσύρθη, ἀφοῦ δὲν ἠμποροῦσε νὰ δώσῃ βοήθειαν, νὰ μὴν ἴδῃ χριστιανικὸν αἷμα νὰ χύνεται ἐμπρὸς του. Ὡστόσο τὰ βήματα τῶν Τούρκων ἤκούοντο νὰ πλησιάζουν εἰς τὸν κρυφῶνα. Τὸ παιδί τῆς Ἀσήμω δὲν ἔπαυε τὸ κλάμα του.

— Ἀδέρφια, εἶπεν ὁ προεστός σιγαλὰ εἰς τοὺς συντρόφους του.

Εἴμαστε τριάντα ψυχές. Ἦρθαμ' ἐδῶ γὰ νὰ σωθοῦμε ἀπὸ τὸ τούρικιο λεπίδι, μὰ βλέπω, δὲ θὰν τὰ καταφέρουμε. Τὸ παιδί φωνάζει. Πρέπει νὰ αποφασίσετε. Ἡ νὰ τὸ σωθόσουμε ἢ νὰ χαθοῦμε καὶ ἡμεῖς. Ἐνα ἀπὸ τὰ δυό. Τί λέτε ;

Ἡ ἐρώτησις τοῦ γέροντα ἔκαμε φρίκην εἰς ὅλους. Ἡ δυστυχὴς μητέρα μὲ δακρυσμένα μάτια ἐκοίταξε τὰ πρόσωπά των γὰ νὰ μαντεύσῃ τοὺς λόγους τοῦ θὰ ἔλεγαν τὰ χεῖλη του.

Ἐκεῖνοι ἐγύρισαν καὶ κοίταξαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Ἐπειτα μὲ μιὰ φωνή: — Νὰ τὸ σωθόσουμε ! εἶπαν.

— Φέρε' το 'δῶ, Ἀσήμω, τὸ παιδί ! εἶπε σοβαρὰ ὁ γέροντας καὶ ἀπλώσε τὸ χέρι. Τὴν ἴδια στιγμή ἔσυρε ἀπὸ τὴ ζώνη του μικρὸ μαχαίράκι.

Ἡ Ἀσήμω τὸν ἐκοίταξε μὲ φρίκην. Καὶ ἐνῶ τὸ χέρι του ἄγγιξε τὸ παιδί, ἐπισωπάτησε καὶ τὸ ἔκρυψε εἰς τὸν κόλπον της, μὲ ἓνα βαρὺν ὡς λέαινα βρυχηθμόν.

— Δός μου τὸ Ἀσήμω, τὸ παιδί, εἶπε πάλιν ὁ γέροντας.

— Ὡ ἄς τε τό μου... Δὲν ἔχω ἄλλο !... Τί νὰ γίνω ἔπειτα ἐγώ ; .. Σταθῆτε νὰ φύγω.

— Ὅχι, νὰ μὴ φύγῃς, εἶπε ὁ γέροντας. Οἱ Τοῦρκοι εἶνε ἀπέξω. Ἀμα σὲ ἴδου νὰ βγαίνῃς θὰ ἔρθουν νὰ βοῦνε καὶ ἡμᾶς. Ἀνάγκη νὰ μείνῃς ἀλλὰ νὰ σκάσῃ αὐτοῦνο ! ἐπρόσθεσεν ὀργισμένος. Καὶ τὸ ἔπιασε ἀπὸ τὸ πόδι.

— Ὡ τὸ πουλί μου ! Τί λένε Γιάννο; τί λένε ;

Ἐ σῶπα δὲν ἔχεις πατέρα νὰ μιλήσῃ γὰ σένα...

— Σῶπα, εἶπε καὶ ἀηλιπισμένη ἔσφιξε αὐτὸ δυνατὰ εἰς τὸν κόλπον της. Ἐξαφνα τὸ παιδί ἐτεντώθη μὲ σπασμούς. Ἡ Ἀσήμω ἐπετάχθη ὀρθή, μὲ τὰ μάτια ἀνοιχτά. Ἐβγάλε πνιγμένη φωνή, ἔπεσε κάτω λιπόθυμος. Τὸ παιδί ἐσίγησε γὰ πάντα. Ὅσοι ἦσαν εἰς τὸν κρυφῶνα ἔγειραν ὅλοι βαρεῖά, ἐπάνω εἰς τὸ στήθος τὸ κεφάλι τους.

Ἐπειτα ἀπὸ ὥρες ὁ ἔξω θόρυβος καὶ τὰ γανγίσματα τῶν σκύλων ἀπεμακρύνθησαν καὶ τέλος ἔσβυσαν ὁλοτελῶς. Βαθειὰ σιῶπὴ ἐπεκράτησεν εἰς τὸ δάσος. Τὰ πουλιὰ τοῦ εἶχαν φύγει ἀπὸ τοὺς πυροβολισμούς καὶ τὸν σάλαγγρον φοβισμένα, ἤλθαν πάλιν καὶ ἤρχισαν τὰ λαλήματά του; καὶ τὰ παιχνίδια τους. Ἐπετοῦσαν μὲ χαρὰν ἀπάνω εἰς τὰ κλαδιά καὶ ἐτσιμποῦσαν τὰ βατόμουρα ἀπολαυστικά.

Οἱ Τοῦρκοι πῆραν καὶ πάλιν τὸν δρόμον τους γὰ τὴν Πάτρα. Ἐσυραν μαζί τους ὥραϊα κορίτσια καὶ παιδόπουλα καὶ ἄφησαν τὰ

θύματά τους δίχως πνοήν ἄταφα εἰς τὸ δάσος. Ὁ ἥλιος ἀνέτελλε
φαιδρὸς καὶ φεγγοβόλος. Ὁ κορυδαλλὸς καὶ ὁ σπίνος ἐκελάδουν
ἡμέρομνοι.

A. Καρκαβίτσας

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ (1)

*Παιδιά Μοραϊτόπουλα καὶ σεῖς Ῥομελιωτάκια,
μὰ τὸ φορὶ ποὺ φάγαμε, μὰ τὴν ἀδεοφσύνη,
περᾶστε ἀπὸ τὸν τόπο μου καὶ ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μου,
Καὶ γὰρ μὴν μῆντε ἔς τὸ χωριὸ μὲ ρῆλιο μὲ φεγγάσι,
ντουφέκια γὰρ μὴ δίξετε, τραγοῦδια γὰρ μὴν πῆτε,
καὶ σὰς ἀζούση ἢ μάρτα μου καὶ ἡ δόλια γῆ ἀδεοφῇ μου.
Κι' ἂ ὀθοῦν καὶ σὰς ὀωτήσουνε, πρώτη φορὰ μὴν πῆτε
κι' ἂ σὰς διπλοοωτήσουνε καὶ δεύτην καὶ τρίτην,
μὴν πῆτε πὼς οκοτώθηκα γὰρ μὴν κακοκαρδίσουν
μὲν πῆτε πὼς παρτεύτηκα, ρέδω ἔς αὐτὰ τὰ μέρη,
πῆρα τὴν πλάκα πεθοῖά, τὴ μαύρη γῆς γυναικα,
καὶ αὐτὰ τὰ λιανολίθαρα, ἀδέοφια καὶ ξαδέοφια.*

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ ΜΟΥ

Ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχὴ μου ἐπαγαφέρονται σήμερον πρὸς τὰ
ὀπίσω. Ὁ μέγας κρῖνος ὁ ὁποῖος μὲ συνέδεε πρὸς τὸ παρελθὸν
ἐκόπη. Ἡ μήτηρ μου ἀπέθανε τὴν 13 Ἀπριλίου 1901.

Πολλοὶ θέλοντες νὰ μὲ παρηγορήσουν μ' ἐνθυμίζουν τὴν γερον-
τικὴν τῆς ἡλικίαν. Ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦν ὅτι καθόσον τὰ ἔτη παρήρ-
χοντο ἐγίνετο στενωτέρως ἔτι καὶ στερεωτέρως ὁ μεταξὺ μας δεσμός.

(1) (Ὁ κλέψτης αποδέλπει μὲν μετ' ἀδιαφορίας πρὸς τὸν θάνατον ἀλλ' οὐδὲν
ἤττον μετὰ πόνου ἀναλογίζεται, ἐπὶ πόσον βαρὺ θὰ εἶναι τὸ πλήγμα εἰς τοὺς
οἰκείους του καὶ προπάντων εἰς τὴν μητέρα του. Τὸ συναισθημα δὲ τοῦτο
ἐκφράζει τὸ ἀνωτέρω ᾄσμα. τοῦ ὁποίου παραλλαγαὶ τινες ἔχουσι τὸν τύπον
μοιρολογίου εἰς ἀποθανόντα ἐν τῇ ξενιτείᾳ. Οἱ σύντροφοι οἵτινες θὰ κομίσουν
τὸ θλιβερόν ἄγγελμα πρέπει μετὰ πολλῆς προφυλάξεως νὰ τὸ ἀνακοινώσουν,
προπικασκευάζοντες τοὺς οἰκείους εἰς τὸ ἄκουσμα ὥπως μὴ θεινοτέρᾳ φανῇ εἰς
αὐτοὺς ἢ συμφορὰ. ἂν αἰχμνιδίως τὴν μάθουν).

N. Πολίτης

Δὲν σκέπτονται ὅτι ὅσον παλαιότερα ἡ ἀγάπη τόσον πιερότερος ὁ πόνος τοῦ χωρισμοῦ, καὶ δὲν γνωρίζουν ὅτι καθὼς εἰς τὴν παιδικὴν μου ἡλικίαν, οὕτω σχεδὸν καὶ τώρα ὅτε συνεγηράσαμεν καὶ οἱ δύο, ἡ μήτηρ μου ἦτο ὁ πολικὸς ἀστήρ ὁ διευθύνων καὶ ρυθμίζων τὰ βήματά μου εἰς τὸν δρόμον τῆς ζωῆς, ὅτι ἦτο τὸ κέντρον περὶ τὸ ὁποῖον ἐστρέφετο ἡ ὑπαρξίς μου. Τὸ αἶσθημα τοῦτο δὲν δύναται

Ἡ πρώτη ἐξομολόγησις (ἔργον Ν. Γκέρζη).

νὰ συμμερισθῇ οὔτε νὰ κατανοήσῃ ὁ ἔχων ἰδιότητά του οἰκογένειαν, ὁ γενόμενος κέντρον καὶ αὐτὸς κύκλον ἐξαρτώμενον ὑπὸ τὴν ὑπαρξίν του. Ἀλλ' ὁ διερχόμενος τὴν ζωὴν μόνος καὶ ἔχων μητέρα ὥς τὴν ἰδικήν μου εἰς αὐτὴν προσοχὴ λατὰ ὥς τὸ τελευταῖον καταφύγιον. Παραβάλλομαι πρὸς πλοῖον στερεῶς ἄλλοτε ἐλλειψιζόμενον ἐπὶ δύο ἀγκυρῶν, καὶ τώρα σαλευόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, χωρὶς ἀγκυραν.

Ἡ πρώτη ἐσπασεν ἀφ' οὗτου ἀπέθανεν ἡ σύζυγός μου: ἡ τελευταία ἐχάθη ἀφοῦ ἔχασα τὴν μητέρα μου.

Ἀλλὰ δὲν εἶμαι ἀγνώμων, δὲν εἶμαι ἀναίσθητος πρὸς τὴν ἀγάπην, ἡ ὁποία καὶ ἐκ τοῦ πλησίον καὶ μακρόθεν με περικυκλώνει. Ἔλαβα κατ' αὐτὰς, παρεκτὸς τῶν τυπικῶν συλληπητηρίων ἐπιστολὰς τόσον πλήρεις ἀληθοῦς φιλίας, ὥστε βαθῶς με συνεκίνησαν. Ὁ ἔχων φίλους δὲν μένει μόνος. Ἡ φιλία εἶναι μέγα στήριγμα—τὸ μόνον ἐφεξῆς στήριγμά μου. Ὁχι τὸ μόνον. Ἐνόσω δύναται τις ἐργαζόμενος νὰ φρονῇ ὅτι ἡ ἐργασία του δὲν εἶναι ἀσκοπος καὶ ἄχρηστος—δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ θεωρῇ βάρος τὴν ζωὴν.

Καὶ οὔτε εἶναι αὐτὰ μόνα.

Ἐν ᾧ γράφω ὁ ἄνεμος σείει μίαν μεγάλην λεύκα ἔναντι τοῦ παραθύρου μου, εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Κηφισιάς. Διακόπτω τὸ γράψιμον καὶ βλέπω τοὺς κλώνους τῆς ἁρμονικῶς κινουμένους. Καὶ ἀστράπτουν ὑπὸ τὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου τὰ δίχροα φύλλα τῆς. Καὶ ἀκούω τὸν συριγμὸν τῶν, ἄλλοτε ἡχηρὸν καὶ ἄλλοτε σιγαλόν, ἀναλόγως τῆς πνοῆς τοῦ ἀνέμου. Καὶ ἐνθουσιάζομαι παλαιὰν ἐπιστολήν γερόντος θεοῦ μου, τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μάμμης μου. Ἐνόσω ἐγραψον, εὗρισκω τέρψιν εἰς τὸ θέαμα τῆς φύσεως ἢ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καλοῦ βιβλίου, αἰσθάνομαι ὅτι ἡ ζωὴ ἀξίζει τὸν κόπον νὰ τὴν διέλθῃ τις ὅσον καὶ ἂν ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ τὰ διόδια τῆς.

Διὰ τί εἰς τὰς ἀπολαύσεις αὐτάς, νὰ μὴ προστεθῇ καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀναμνήσεων. ἔστω καὶ ὅταν εἶναι ἀναμνήσεις ὁδύνης καὶ θρήνων :

Ἀπέθανεν ἡ μήτηρ μου πλήρης ἡμερῶν. Ἀλλ' ὁ νοῦς τῆς ἦτον τόσο ἀκμαῖος, τόσον τρυφερά, ἡ καρδιά τῆς καὶ τόσον εὐρωστός ἡ κράσις τῆς, ὥστε δὲν ἐφανταζόμην ἀναχωρῶν, ὅτι ἐκεῖνος ὁ χωρισμός μας θὰ ἦτο ὁ τελευταῖος. Μόλις εἶχα φθάσει πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν εἰς τὰ Παρίσια, ὅτε ἔλαβα τηλεγράφημα τοῦ ἀδελφοῦ μου ὅτι ἀσθενεῖ βαρέως. Διὰ τί δὲν ἦλθεν ἀκίνδυνον τὸ τέλος τῆς :

Ἐφθασα εἰς τὰς Ἀθήνας ὀλίγας ὥρας πρὸ τοῦ θανάτου τῆς. Αἱ φράσεις τῆς ἦσαν διακεκομμένα, αἱ λέξεις ἐξήρχοντο συγκεχυμένα ἀπὸ τὰ χεῖλη τῆς. Ἀλλὰ μοῦ ἔσφιγγε τόσον τὴν χεῖρα ! Εἶμαι βέβαιος ὅτι με ἠσθάνετο πλησίον τῆς.

Δ. Βικέλας.

ΤΟΥ ΛΑΒΩΜΕΝΟΥ ΚΛΕΦΤΗ

Κλαῖτε τὰ δέντρα, κλαῖτε, κλαῖτε τὰ γλαυρά,
κλαῖτε καὶ τὰ λιμέρια ποὺ λιμέριατα,
κλαῖτε τὰ μοροπάτια ποὺ περπάταγα,
κλαῖτε καὶ οἱ κοροβοροσούλαις πότινα περὶ,
κλαῖτε καὶ τὰ μετόχια πᾶσιονα φορμῇ,
κλαῖτε τὰ μοναστήρια πότινα κρασί.

Φαριμάκι τὸ μολύβι καὶ ἡ λαβωματιά,
τὰ μάτια μου σβησμένα καὶ ὅλο μ' τὸ κορμί,
καὶ τὴν ἐρημιὰ μονάχος, δίχως συντροφιά,
θεοῦ θανά με ἦναι καὶ τὰ γόνα πονηριά.

ΤΟ ΟΡΝΙΟ

Α Λίγως ἄλλο καμμία εὐρωπαϊκὴ πόλις δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχῃ τὴν ὑπηρεσίαν καθαριότητος, τὴν ὁποίαν ἔχουν τὰ βουνά. Ἐπειδὴ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶνε κακοπάτητα καὶ τὸ χειρότερον ἀκόμη τὰ διάφορα ζῶα, εἴτε ἡμερα εἴτε ἄγρια, εὐρίσκονται εἰς κατὰστασιν διαρκοῦς ἐμφυλίου πολέμου τὰ ὄρνια ἐκτελοῦν μεγάλην κοινωνικὴν ἀποστολήν, καθαρίζοντα ἀμέσως τὰ βουνὰ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς μαχητάς.

Μία ποιμενικὴ παράδοσις βεβαιοῖ ὅτι τὰ ὄρνια ἀνέλαβον τὴν ἐργασίαν ταύτην κατὰ διαταγὴν ἁγίου ἀνθρώπου, τοῦ Ἀθανασίου τοῦ ἐξομολογητοῦ, ἰδιαιτέρου προστάτου τῶν προβάτων.

Ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος διήρχετο κάποτε τὰ βουνὰ κηρύσσων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξομολογῶν τοὺς ἁμαρτωλοὺς. Ἄμα ἔφθασεν εἰς μίαν κορυφὴν τῆς Εὐρυτανίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ σύνορον Θεσσαλίας, Ἡπείρου καὶ Στερεᾶς, ἐπλησίασε μίαν στάνην ὅπου ἀπέκρουσε τὴν ἰδιότητά του καὶ, προσποιηθεὶς τὸν στρατοκτόνον, ἐξήγησε ἀπὸ τοὺς ποιμένας ὀλίγον γάλα.

Ἐδῶ ἡ παράδοσις εἶνε φανερά ἀντιποιμενικὴ, διότι διηγεῖται ὅτι οἱ ποιμένες δὲν τοῦ ἔδωκαν γάλα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶνε ἀντίθετον πρὸς τὰ ποιμενικὰ ἔθιμα, ὅπως ἡμποροῦν νὰ βεβαιώσουν ὅλοι ὅσοι ἔτυχαν νὰ περάσουν ἀπὸ στάνην. Τόσον τὸ θεωροῦν ὑποχρέωσίν των νὰ περιποιηθοῦν διαβάτας, ὥστε καὶ μακρὰν τῆς στρουγγᾶς των ἂν περάσητε, θὰ σᾶς καλέσουν εἰς τὰ ζονάκια των, τὰ ὁποῖα ἄλλως τε ὑποβάλλονται εἰς εἰδικὴν φορολογίαν, ὅπως «ἀπαντοῦν τὰ ἔξοδα» τῆς φιλοξενίας.

Ἡ παράδοσις μῦθα ταῦτα ἐπιμένει ὅτι εἰς τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον δὲν ἔδωσαν οὔτε γάλα. Ἐκεῖνος, λοιπὸν ὕψωσε τὰς χεῖρας του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ κατηράσθη τὴν στάνην, ζητήσας νὰ γίνουν τὰ πρόβατα ὄρνια. Ἀμέσως τὰ κοπάδια ἔγειναν φτερωτά καὶ οἱ ποιμένες ἔμειναν μὲ τῆς γγλίτσες ξηρᾶς.

— Ἐσεῖς δὲ ἀδῶα πλάσματα τοῦ Θεοῦ, εἶπεν ὁ Ἅγιος, νὰ περιπλανᾶσθε εἰς τὰ βουνὰ καὶ νὰ τὰ καθαρίζετε ἀπὸ πᾶσαν ἀκαθαρσίαν.

Τὰ ὄρνια τότε πῆραν τὰ βουνὰ καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἀνατεθεὲν ἔργον των. Μερικὰ ὅμως ἔμεινον ἐκεῖ κοντὰ σιὸ μανδρί των, ὅπου καὶ σήμερον περιπλανῶνται γύρω ἀπὸ τὰ ἔρεπια τῆς στάνης, ἀναζητοῦντα τοὺς πιστικούς των καὶ τὰ σκυλιά.

Προχθές τὸ βράδυ πέρασα εἰς τὴν «Ἀφωρεσμένην» εἶνε τὸ ὄνομα τῆς κατηραμένης στάνης—καὶ ἔμεινα ἐκεῖ δύο τρεῖς ὥρας.

— Νὰ ἰδῇτε, μοῦ ἔλεγαν πέντε—ἕξι Σαρακατσαναῖοι ποῦ με συνόδευαν, νὰ ἰδῇτε ὅτι ἅμα βλέπουν ἄσπρη κάππα, ποῦ φοροῦμε ἡμεῖς οἱ βλάχοι, δὲν φεύγουν γιατί θαρροῦν πῶς εἴμαστε οἱ δικοὶ των οἱ τσολάνηδες.

Πραγματιζῶς τὰ ὄρνια δὲν παρεμέρισαν καὶ ἐπεράσαμε ἀνάμεσά των δίχως νὰ διακόψουν τὴν βοσκὴν των. Ἐκάθησα εἰς τὰ ἐρείπια τῆς στάνης καὶ μοῦ ἦλθεν ὁ πειρασμὸς νὰ τουφεκίσω τὸ ὄρνεοκοπάδι, ἐπειδὴ τὸ κόκκαλό των γίνεταί λαμπρὰ φλόγερα.

— Μὴ τὰ ντουφεκῶς τὰ καυμένα ... Κρεῖμα... θάρρεψαν γιατί εἶδαν ἡμᾶς...

Ἄλλ' ἐκεῖνα, ὡς ἀντελήφθην, δὲν ἐκινουῦντο, διότι εἶχον πρὸ ὀλίγου πέσει ἐπάνω εἰς ἓνα γκρεμισμένο ἄλογο ἀπὸ τὸ ὁποῖον μόνον τὰ κόκκαλά του εἶχαν ἀφήσει.

Ὅταν μετ' ὀλίγον μᾶς ἔπιασε ἡ βροχὴ καὶ ἀπεσύρθημεν κάτω ἀπὸ ἓνα ἔλατον, αὐτὰ ἐπῆγαν ἀπέναντί μας εἰς ἓνα κέδρον καὶ ἔμειναν ἐκεῖ ὡς πρόβατα.

Οἱ Σαρακατσάνοι μοῦ ἐπέμειναν ὅτι ἐκεῖ ἦταν ὁ «σταλὸς των» ὅταν ἦσαν πρόβατα καὶ ἐπῆγαν κατὰ συνήθειαν, τὴν ὁποίαν ἔχουν

Ἄσπερις

τὰ πρόβατα τὴν μεσημβρίαν νὰ λημεριάζουν ὑπὸ παχύςνια δένδρα.

Ὅταν ὁ καιρὸς ἀναπῆρε, συνεκεντρώθησαν ἐκεῖ πολλοὶ Σαρακατσάνοι καὶ εἶδα πὼς ἦτο ἀδιάσειστος ἡ πεποιθήσις των, ὅτι ὄρνια πρὸ τοῦ ἀφορισμοῦ δὲν ὑπῆρχον καὶ ὅτι ὁ δημιουργὸς των εἶνε ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος. Ἰσως ἔκτοτε οἱ Σαρακατσάνοι νὰ ἔγειναν τόσον φιλόξενοι. Ἀλλὰ τὰ ὄρνια μένουں καὶ καθαρίζουν τὰ βουνὰ μετ' ἡλεκτρικὴν ταχύτητα. Μόλις γροεμιστοῦν ἢ ψοφήσουν πρόβατα, ἄλογα, μολάγια, κλπ. ἐπιπίπτουν τὰ ὄρνια καὶ τὰ καρώνουν αὐτοστιγμὶ.

Φαίνεται δὲ ὅτι παρομοίως ὑπηρεσίας προσέφερον καὶ κατὰ τὸ Εἰλοσιένα. Οἱ βοσκοὶ ἐρευνοῦν ἐπιμόνως τὰ σπήλαια ὅπου κάνουν τῆς φωλῆς των μετ' ἡν ἰδέαν ὅτι θὰ εὑρουν χρυσαφικά, ἰδίως δακτυλίδια, τὰ ὅποια μετέφερον ἐκεῖ τὰ ὄρνια μαζί μετὰ τὰ χέρια των νεκρῶν κλεφτῶν ποῦ ἤρπαζον ἀπὸ τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Ἐνὰς Σαρακατσάνος μοῦ ἔδειξε χρυσὸ δακτυλίδι ποῦ εὑρήκε μέσα εἰς μίαν ὀρνιοφωλιὰν μαζί μετὰ σκελετοὺς ἀνθρωπίνων χειρῶν.

Ἡμεῖς ἐδὼ ὅταν πρόκειται νὰ ἐπιπλήξωμεν κανένα ὡς βραδυκίνητον, ὡς μπουνταλᾶν, ὡς ἄχθος ἀρούρης, ἔχομεν πρόχειρον τὴν ψοφίαν.

— Ὅρνιο τῆς Καραβάς !

Καραβά δὲ ὀνομάζεται ἡ σειρά των χορυφῶν τῆς Ὀξιάς ὅπου περιπλανῶνται τὰ θύματα τοῦ ἀφορισμοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, καθαρίζοντα τοὺς γροεμοὺς ἀπὸ τὰ ψοφίμια δίχως ἀστυατρικὴν ὑπηρεσίαν.

Σ. Γρανίτσας.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ (1)

Ἐπεδὴ τὸ κίνημα ἐμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ τὴν 23ην, διαταγαὶ εἰλὸν δοθῇ εἰς ὅλον τὸν Στρατὸν ν' ἀναπαυθῇ τὴν 22αν καὶ νὰ ἀπέχη

(1) Ἄμα ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι ἐ τοῦρκος κατέβη ἕως τὴν Ἀττικὴν. Γενικὴ ἀπελπισία κατέλαβε τὸ Ἑλληνικόν, διότι ἡ ἐπανάστασις ἐξέπνευε. Ἀλλ' ἐν μέσῳ τῆς ἀπελπισίας ὑψώθη αἰφνης μία μεγάλη μορφή. ὁ Καραϊσκάκης, ἕως τότε μικρὸς καπετάνιος τῆς Ρούμελης καὶ ἀντιπαθὴς εἰς τοὺς πλείους ἀρχηγούς. Πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς πατρίδος ὁ ἰσχνὸς καὶ ἀσθενικὸς αὐτὸς ἀνθρώπος, ὁ βαρυσανίδεμος ἀπὸ πορετὸν ἀνδείχθη ὁ μέγιστος στρατηγὸς τῆς Ἑλλάδος ἀναρριπῆσας διὰ θαυμαστῶν ἔργων τὴν ἐκπνεύσαν ἐπανάστασιν. Κατὰ κακὴν μαίραν ἐφανεύθη τὴν 22 Ἀπριλίου 1827 ἀκριβῶς τὴν παρρημονίην τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὅποιαν ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ σχεδιασθὲν κίνημα των Ἑλλήνων ἐναντίον των πολιορκούντων τὴν Ἀκρόπολιν Τούρκων.

παντός ἀκροβολισμοῦ. Καὶ ὅμως τινὲς τῶν ἐν τῷ Φαλήρῳ σταθμεύοντων Κρητῶν, ἀφ’ ὧν ἔφαγον καὶ ἔπιον, ἐκίνησαν παρὰ τὴν δοθεῖσαν διαταγὴν, καθ’ ἑνὸς τῶν πλησιεστέρων ἐχθρικοῶν ὀχυρωμάτων, ὅπερ καίτοι κείμενον ἐπὶ χώρον πεδινοῦ, ἦτο ὅμως ἰσχυρότατον. Ὁ τουφεκισμὸς ἀκουσθεὶς ἐφείλκυσε πολλοὺς καὶ Ἕλληνας καὶ πολεμίους· οἱ μὲν ἔδραμον εἰς ὑποστήριξιν τῶν Κρητῶν καὶ ἐπεχείρησαν νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὸ ὀχύρωμα, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἱππεῖς καὶ πεζοὶ ἀντεπεξῆλθον πρὸς ἀνίκηρσιν αὐτῶν. Πολλοὶ Ἕλληνες ὀπλοαρχηγοὶ προσῆλθον ἵνα καταπαύσωσι τὴν ταραχὴν καὶ ἐπαναγάγῃσι τοὺς στρατιώτας εἰς τὰς τάξεις των, ἀλλ’ ἡ φωνὴ των δὲν εἰσηκούετο, καὶ ὁ κατὰ πρωτόν μικρὸς ἀκροβολισμὸς κατήντησε μετ’ ὀλίγον μάχη σπουδαία. Μετ’ ὀλίγον ὁ πάντοτε ἀτρόμητος Νικήτας πληγώνεται εἰς τὴν σιαγόνα, πληγώνονται δὲ καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ οἳ ὀλίγοι στρατιῶται, ὥστε οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν. Ὁ Καραϊσκάκης τὴν στιγμὴν ἐκείνην κατέκειτο, ὡς εἰδομεν, πυρέσσων ἐν τῇ σιγῇ του, ἀλλ’ οἱ πυροβολισμοὶ καὶ αἱ κραυγαὶ ἐξεγείρουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ληθαργίου, καὶ τιναχθεὶς ἀπὸ τῆς κλίνης ἐρωτᾷ τί τρέχει. Πρὶν ἔτι φθάσωσιν νὰ ἐξηγήσωσιν εἰς αὐτὸν τὰ συμβάντα, βλέπει οἰκοθεν τὴν τῶν Ἑλλήνων φυγὴν. Ἀναληθῆσας λοιπὸν ἀμέσως εἰς τὸν ἵππον λαμβάνει ἀπὸ τίνος τῶν παρατυχόντων τὸ γιγατήριον, καὶ συμπαραλαβὼν ὅσους τῶν ἱππέων ἢ ἐφίππων ἀξιωματικῶν ἀπῆντησε καθ’ ὁδόν, ἐξορμᾷ κατὰ τὸν πολεμίων, μεταβάλλει τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων καὶ ἀναγκάζει αὐτοὺς ἀποχωροῦντας νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὰ ὀχυρώματα αὐτῶν. Ἀλλ’ ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ καθ’ ὅλας τὰς πιθανότητας παροξυνόμενος, δὲν ἔδειξε τὴν συνήθει αὐτοῦ φρόνησιν καί, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰ γενόμενα, προσέβη μετὰ τῶν ὀλίγων περὶ αὐτὸν ἱππέων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρικοῶν ὀχυρωμάτων, πυροβολῶν δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Μετ’ ὀλίγον ὅμως ὁ Κιουταχῆς ἐκπέμπει κατ’ αὐτοῦ ὀλόκληρον τὸ ἱππικόν· οἱ περὶ τὸν Καραϊσκάκην, μὴ δυνάμενοι ν’ ἀντιέξωσιν εἰς τοσοῦτον ἀνωτέραν δύναμιν, τρέπονται εἰς φυγὴν. Ὁ δὲ, μείνας κατὰ τὴν συνήθειάν του τελευταῖος ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἵνα ἐνθαρρύνῃ τοὺς συναγωνιστὰς καὶ ἵνα μὴ ἀφήσῃ ν’ ἀποβῇ ἐπιβλαφὴς ἢ καταδιωξίς των, πληγώνεται καὶ πίπτει ἀπὸ τοῦ ἵππου του. Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν συνελθόν, ἱππεύει πάλιν καὶ παραμένει προτρέπων τὸ ἱππικόν εἰς τὸ ν’ ἀντιέξῃ ὅσον δύναται καὶ δώσῃ οὔτω καιρὸν εἰς τοὺς πεζοὺς τοὺς ἐν τῷ μεταξὺ περιπλανέοντας εἰς τὴν μάχην νὰ ὀπισθοδρομήσωσι. Τότε ὁ

ὑπασπιστῆς τοῦ Ἰππικοῦ Παναγιώτης Καζλαμάνος, ὅστις διέμενε πλησίον τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ὅλους τοὺς κινδύνους τῆς ἡμέρας ταύτης, ἔδειξε τόλμην τῇ ἀληθείᾳ ἡρωϊκὴν. Ἠξέυρει ἄρα γε ἡ παροῦσα γενεὰ ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὅταν σφαῖρα κανονίου ἀφῆρεσε τὸν δεξιὸν τοῦ γενναίου ἐκείνου τέκνου τῆς Βυτίνης βραχίονα, ὁ ἀνὴρ οὐδὲν ὀλοῦν πτοηθεὶς, ἐξηκολούθησε μαχόμενος, λαβὼν τὴν σπάθην διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς. Ἀς τὸ μάθη ἵνα γνωρίσῃ ὁποία ἦτο ἡ ψυχὴ τῶν ἀθλητῶν τῶν ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης διεξαγόντων τὴν ἐπανάστασιν.

Ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἐσκέφθη περὶ αὐτοῦ εἰμὴ ἀφοῦ εἶδε τὸν στρατὸν ἐκτὸς κινδύνου· εἶχε δὲ διαδοθῇ ἡ ὀλεθρία φήμη καὶ πλῆθος ἀξιωματικῶν συνδραμόντες συνώδενσαν αὐτὸν μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐκεῖθεν δὲ μετεκόμισαν ἐπὶ πλοῖον τοῦ ἀρχιστρατήγου, ἵνα τύχῃ πλειότερας τινὸς περιποιήσεως. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὁδοιπορίας ἐκείνης δὲν μετέβαλε παντάπασιν ἦθος, καὶ μετὰ πλήρους τῆς ψυχικῆς ἀταραξίας ὠμίλησε περὶ πολλῶν ἀντικειμένων. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ πλοῖον κατεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ στρώσαντες τάπητα τὸν ἀπέθεσαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκείων του. Ἡ πληγὴ ἦτο εἰς τὸ ὑπογάστριον καὶ ὁ μὲν χειρουργὸς δὲν εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι θανατηφόρος, ἀλλ' αὐτὸς παρατηρήσας ὁ ἴδιος τὸ τραῦμα ἀπεφάνετο διὰ συνήθους τινὸς φράσεώς του, οὐ μόνον ὅτι ἦτο ἀνίατον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὀλίγας εἶχε νὰ ζήσῃ ὥρας. Ὅθεν ἐζήτησεν ἀμέσως τὸν πνευματικὸν καὶ τὸν Χριστόδουλον Χατζηπέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ τάγματος τῶν Παλαμηδιωτῶν, τὸ ὁποῖον ἐθεώρησε πάντοτε ὡς τὸ κυριώτατον ὄργανον καὶ στήριγμα τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἀγώνων. Ἀφοῦ δ' ἐξομολογήθη ἐζήτησε συγχώρησιν παρ' ὅλων τῶν περιεστώτων καὶ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἐπηγόρευσε καὶ ἰδία χειρὶ ὑπέγραψε τὴν διαθήκην του.

Ἡ ἀφελὴς αὕτη διαθήκη, ἥς ἐπὶ πολὺν χρόνον εἴχομεν εἰς χεῖρας ἡμῶν τὸ πρωτότυπον διελάμβανε τάδε: «Σαραντατέσσαρες χιλιάδες γρόσια εἰς τὸ κεμερί τοῦ Μήτρου Ἀγραφιῶτη. Ἀπὸ αὐτὰ αἱ τριάντα χιλιάδες νὰ δοθοῦν εἰς ταῖς τσοῦπαις μου, νὰ τὰ περιλάβουν οἱ δύο Μήτριδες τοῦ Στυλοδήμου καὶ Ἀγραφιῶτης. Δύο χιλιάδες νὰ πάρῃ ὁ ἕνας Μήτρος καὶ δύο ὁ ἄλλος, ὅπου μὲ ἐδοῦλευσαν. Χίλια νὰ πάρουν ἐκεῖνοι ὅπου θὰ μὲ θάψουν. Δύο χιλιάδες ἔχει ὁ

γραμματικός, τέσσαρες χιλιάδες γρόσια τῆς Μαριγῶς. Τ' ἄλλα νὰ μοιρασθοῦν διὰ τὴν ψυχὴν μου. Αὐτὰ ὅπου ἔχω εἰς τὴν σακκούλαν μου νὰ τὰ λάβουν οἱ γραμματικοὶ καὶ τσαουσάδαις μου.

22 **Αποκρίθων.*

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

«Τὸ τουφέκι καὶ ἄτια μου νὰ πάνε τῶν παιδιῶν μου καὶ ὦρα μου. Ἐξ χιλιάδες γρόσια μοῦ θέλει ὁ Νοταρᾶς Ἰωάννης. Δέκα πέντε χιλιάδες γρόσια ἔχει ὁ Μητρος τοῦ Σκυλοδήμου διὰ τὸν Κασινίκα καὶ λοιπούς, Δαγκλῆ καὶ ἄλλους ἀξιωματικούς».

Ταῦτα δὲ διατάξας παρήγγειλε νὰ τὸν θάψωσιν εἰς τὴν κατὰ τὴν Σαλαμίνα ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, καὶ τότε ὥσανεὶ ἐπιφυλάττων τοὺς τελευταίους αὐτοῦ λόγους, διὰ τοὺς φιλιτάτους τῶν συναγωνιστῶν, στραφεὶς πρὸς τὸν Χριστόδουλον Χατζηπέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν «ἐλᾶτε τώρα, τοὺς εἶπε, νὰ σᾶς ἀσπασθῶ». Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐδάκρυον, προσεπάθησεν ὁ Καραϊσκάκης νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ παραγγέλλων ἰδίως νὰ καταβάλωσι πᾶσαν φροντίδα ἵνα φυλάξωσιν τὰς θέσεις των καὶ κατορθώσωσιν τὴν λύσιν τῆς τῶν Ἀθηνῶν πολιορκίας· «πρὸ πάντων, εἶπε, σεῖς οἱ παλαιοὶ συναγωνισταὶ μου νὰ μὴν ἐντροπισθῆτε· ἰδοὺ ἡ διαθήκη μου· εἰς τὸν υἱόν μου ἀφίνω τὸ τουφέκι μου τὴν μόνην περιουσίαν τὴν ὁποίαν ἔχω τώρα· τὰς θυγατέρας μου τὰς ἀφιερώνω εἰς τοὺς συναγωνιστάς μου».

Μὴν ἀναφέρεις τὸν θάνατον, εἶπεν ὁ Χριστόδουλος, διότι δὲν εἴμεθα εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν.

— Ἦκούσατε, ἐπανέλαβεν ὁ Καραϊσκάκης ὅσα σᾶς εἶπα διὰ τὰ παιδιὰ μου· διὰ σᾶς ὅμως τί νὰ εἶπω; ἐπεθύμουν νὰ ἔχω τὸ Ἔθνος ἐμπρὸς μου διὰ νὰ τὸ εἶπω τί ἀξίζειτε. Ἀσπασθῆτε ἐκ μέρους μου ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς καὶ αὐριον τὸ πρωὶ ἐλᾶτε πάλιν νὰ σᾶς ἰδῶ ὅλους». Ἀλλ' ἡ ἐπαύριον δὲν ἐμελλε νὰ εἶρῃ αὐτὸν μεταξὺ τῶν ζώντων· διότι ἀφοῦ δι' ὅλης σχεδὸν τῆς νυκτὸς διετήρησεν ἐν μέσῳ δορυμντάτων πόνων τὰς φρένας του σώας καὶ τὴν φωνὴν ἀναλόιδωτον, ἐξέπνευσεν περὶ τὴν 4ην μετὰ τὸ μεσονύκτιον, εἰς τὰ ἑξημερῶματα τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὠρισμένης οὔσης διὰ τὸ μεγαλείτερον τοῦ στρατοῦ ἐπιχειρήμα καὶ καθιερωμένη ἐν ταύτῃ εἰς τὴν μνήμην τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τοῦ ὁποίου ἔφερεν ὁ Καραϊσκάκης τὸ ὄνομα· πρὸ μικροῦ ἔτι ἐφαίνετο μέλλουσα νὰ ἐορτασθῇ ὡς ἡμέρα χαρᾶς καὶ θριάμβου, ἥδη δὲ ἀνέτειλεν ἵν' ἀναγγεῖλῃ συμφορὰν, τῆς

Νεοελληνικὰ Ἀγαγνώσματα Τόμος Γ'.

8

δοσίας τὸ μέγεθος μετ' ὀλίγον κατὰ δυστυχίαν ἔμελλε νὰ καταμε-
τρέσῃ ἡ Ἑλλάς.

Ἄμα ἔφθασεν εἰς Σαλαμῖνα τὸ πλοῖον τὸ φέρον τὸν νεκρόν,
πάντες οἱ κατοικοῦντες καὶ παροικοῦντες εἰς αὐτὴν ἄνδρες, γυναῖ-
κες παιδιὰ καὶ γέροντες ἐξῆλθον εἰς προὔπαντησιν μετὰ θοήνων
καὶ κλανθμῶν, δι' ὅλης δὲ τῆς ἐκφορᾶς τὴν λυπηρὰν τοῦ κλήρου

Γεώργιος Καραϊσκάκης

ψαλμιωδίαν δὲν ἔπαυσαν διακόπτουσαι αἱ γοεραὶ τοῦ πλήθους ἐκεί-
νου κραυγαί, τὸ ὁποῖον ἠσθάνετο καὶ ἐκέρυττεν ὅτι ἐστερήθη πα-
τὴρ καὶ σωτὴρ.

«Εὐδαίμων Καραϊσκάκη! Ἦλεγεν εἰς τὴν ἐπικήδειον προσφώ-
νησιν ὁ Σπυρίδων Τρικοῦπης· ὀρκισθεῖς νὰ ζήσης ἢ νὰ ἀποθάνης
ἐλεύθερος, ἐφύλαξες τὸν ὄρκον σου, ὥς χρηστὸς πολίτης, ὥς εὖσε-

βῆς χριστιανός, ὡς τίμιος ἄνθρωπος· ὡς τοιοῦτον τῆς ἀνεκτιμήτου ἐλευθερίας μάρτυρα, ὡς ἐντίμως ἀθλήσαντα καὶ στεφανωθέντα μετὰς δάφνας τῆς δόξης τῆς ἀθανασίας σὲ ὑπεδέχθησαν εἰς τὰ ἡλύσια πεδία προσμειδιώντες οἱ τρισόλβιοι ἐκεῖνοι ἥρωες, ὅσοι ἀπέθανον διὰ τὰ δίκαια τῆς Πατρίδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος. Μεταξὺ τούτων περὶπταμένη ἡ ἀκτινοβόλος σκιὰ σου εἰς τὴν αἰωνίαν μακαριότητα, δὲν ἐλησμόνησε τὰς Ἀθήνας καὶ ἤδη ἐπιφοιτῶσα εἰς τὰς ὁμηγύρεις τοῦ Στολάρχου, τοῦ Ἀρχιστρατήγου, τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν Στρατιωτῶν τοῦ Στρατοπέδου τῆς Ἀττικῆς, θεωρεῖ τὰ πολεμικὰ καὶ σωτηριώδη ἐπιχειρήματά των, καὶ ἐπικαλεῖται τὴν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν τοῦ ὑπερτάτου Βασιλέως διὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ σώσουν τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἑλλάδα, εἰς δόξαν τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος».

Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη κατέστη ἀμέσως σχεδὸν γνωστὸς καὶ εἰς τοὺς πολεμίους. Αἰγύπτιος τακτικὸς πρὸ καιροῦ αὐτομολήσας εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ὑπηρετῶν ὡς ἱπποκόμος παρ' ἐνὶ τῶν Σουλτανῶν ἀξιωματικῶν λαβὼν τὸν ἵππον τοῦ κυρίου καὶ δραπέτεις· πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἔφερε τὴν εἴδησιν τοῦ μεγάλου γεγονότος. Ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἀγαλλίασις ἣτις ἐπεκράτησεν ἀμέσως εἰς ὅλον τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον δὲν δύναται ν' ἀντιπαραβληθῇ εἰμὴ πρὸς τὴν λύπην καὶ τὴν ἀθυρίαν, ἣτις εἶχε καταλάβει τὰς Ἑλληνικὰς ψυχάς. «Δὲν ὑπάρχει πλέον Καραϊσκάκης, ἐφώναζον οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὰ χαραινώματά των. Πρέπει νὰ ἐνδυνῆτε τὰ μαῦρα». Καὶ τῷ ὄντι Στρατηγοὶ καὶ στρατιῶται δὲν ἐφοβοῦντο τόσον τὸ ἔθνος ὁλόκληρον ὅσον τὴν ἀξίαν τοῦ ἐνὸς ἐκείνου ἀνδρός. «Ἐνὰ Ῥεσίτην, ἔλεγον, ἔχουν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἕνα Καραϊσκάκην οἱ Ἕλληνες. Δύο λεοντάρια πολεμοῦν διὰ νὰ καταβάλῃ ἐν τὸ ἄλλο· ἡ Ἀρβανιτιὰ ἄλλον Ῥωμαιοὺν Καπητάνον δὲν φοβάται παρὰ τὸν Καραϊσκάκην». Διότι εἰς τὴν Ἀλβανίαν μάλιστα, βαθείας φαίνεται ῥίψασα ῥίξας ἡ τοῦ Καραϊσκάκη φήμη, ἴσως κυρίως ἕνεκα τῆς περὶ Ῥάχοβαν καταστροφῆς, καὶ παροιμία μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν ἐπεκράτησεν, ὅταν ἔβλεπον τινὰ φεύγοντα μετὰ βίαν, «ποῦ φεύγεις, μωρέ, ὥσάν νὰ σὲ κυνηγᾷ ὁ Καραϊσκάκης». Ὁ δὲ πρῶτος αὐτοῦ Γραμματεὺς, ὁ Γεώργιος Γαζῆς, διηγεῖτο ὅτι, περιηγούμενος ἐν ἔτῳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός τὴν εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν, ἤκουσε πολλάκις Ἀλβανούς, εἰς ἐμφανλίους περιπλακέντας στάσεις, κραυγάζοντας πρὸς ἀλλήλους, «στάσου! στάσου! νὰ δῆς μιὰ φορὰ τοῦφευ τοῦ Καραϊσκάκη»...

Κ. Παπαρρηγόπουλος

Ο ΑΝΤΡΕΙΩΜΕΝΟΣ (1)

Κάτον ἔς τὴν ἄσπρη πέτρα καὶ ἔς τὸ κοῦν νερό,
ἐκεῖ κείται ὁ Γιάννος, τ' Ἀνδροῦκου ὁ γυνὴς,
κοιμημένος καὶ σφαγμένος καὶ ἀνεγνώριστος.
Τὸ αἷμά του σὰν βούση χύοντιαν ἔς τῆς γῆς,
καὶ ματωρὸν δὲν εἶχεν ἡ βαθεῖα πληγὴ.

Τοῦρκοι τὸν παραστέκουν καὶ Ῥωμηοὶ τὸν κλαῖν,
καὶ ἀπάρετρα κοράσια τὸν μοιρολογοῦν.
« Γιάννο μ', δὲν εἶχες μάννα, μάννα καὶ ἀδελφὴ,
δὲν εἶχες καὶ γυναῖκα γιὰ νὰ σ' ἐκλαίγῃ ;
Θαροῦ πῶς εἶχα μάννα, μάννα καὶ ἀδελφὴ,
καὶ ἡ δόλια μου ἡ γυναῖκα νὰ τὴν πῶσθεται,
μὲ δυὸ μαῦρα λιθάρια στηθοδέροντας ».

« Γιάννο μου, δὲν σοῦ τὸ εἶπα, δὲν σ' ἀομήρεα,
μὲ χίλιους μὴν τὰ βάρης καὶ μὴν πολεμῆς ;
Σῶπα, καλὲ γυναῖκα, καὶ ντροπιάζεις με,
Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀνδρειωμένος, τ' Ἀνδροῦκου ὁ γυνὴς,
ποῦ τρέμει ὁ κόσμος ὅλος καὶ ὅλα τὰ χωριά,
καὶ τρέμουν τρεῖς πασσάδες ποῦ πολέμαγα,
Ἄν ἦσαν μῆτε πέντε, μῆτε δεκοχτὼ,
ἐφτὰ χιλιάδες ἦσαν καὶ ἐγὼ ἀμοιχαλός,
καὶ ἂν τοῖς ἐφτὰ χιλιάδες ἕνας γλύτωσε,
ποῦ ἔχε λαοῦ πηλάλλα, Ἀράκου δύναμι,
καὶ τῆς ἀγριολαφίνας τὰ πηδήματα.
Ἐς τὰ νέφια πάει, ἔς τὰ νέφια περπατεῖ,
ἔς τὸν οὐρανὸ πετοῦσε, ἔς τὰστρα ἐχάροταν,
Μιὰ σαῖτιά μου παίζει μέσα ἔς τὴν καρδιά,
τὴ δύναμή μου κόβει καὶ ὅλη μου τὴν ἀντροειά ».

(1) (Τὸ θέμα τῆς αἰχμαλωσίας ἢ τοῦ ἐξ ἐνέδρας τραυματισμοῦ ἢ φόνου τοῦ Ἀκρίτου ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, Σαρακηνῶν ἢ Ἀπελατῶν, εἶναι σύνθηρος εἰς τὰ ἀκριτικά ἔπη. Ἱδιαν διατύπωσιν τοῦ θέματος τούτου παρουσιάζουν τῆματα περὶ τοῦ τραυματισμοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδροῦκου Γιάννου. Εἰς τινες παραλλαγὰς αὐτῶν ὁ ἀντίπαλος τοῦ ἥρωος παρίσταται ὡς ὢν ὑπεράνθρωπον, ἐκ τούτου δ' ὑπερβαίνεται συνάφεια τοῦ ἔπους πρὸς τὰλλα ἀκριτικά περὶ ἀγῶνος ἐρόμεν τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Ἡλίου).

ΤΑ ΧΙΟΝΙΑ ΤΟΥ ΤΑΥΓΕΤΟΥ

Ἡ ψηλὴ κορυφή τοῦ Ταυγέτου, σὲ ἓνα μεγάλο διάστημα μιᾶς ἡμιμέρας ὥρας ἀπὸ τὰ πυκνὰ δάση τῶν ἐλάτων καὶ ἐπάνω, εἶναι σπανὴ καὶ κατὰξερη. Βράχια σκληρὰ καὶ ἀποσκελετωμένα στουρνάρια, γυαλιστερά σ' ὅλο τὸ διάστημα, χωρὶς καμμιὰ βλάστηση, ἔξω ἀπὸ κάποια ἀραιὰ στεγνὰ πάνω στὶς ἀγριεὶς πέτρες βρύα τοῦ βουνοῦ καὶ λειχηνόχορτα.

Σ' ὅλην τὴν περιοχὴ αὐτὴ τῆς Ψηλῆς Κορυφῆς ἀπλώνεται ἡ ζώνη ποῦ τὴ σκεπάζει ὅλον τὸ χρόνο σχεδὸν τὸ χιόνι, καὶ μάλιστα κατὰ τὸ δυτικὸ μέρος τοῦ βουνοῦ, πρὸς τὴ Μάνη.

Στὶς μεγάλες, βαθύτατες χαράδρες τοῦ καὶ στὶς ἀφώτιστες πολυδαίδαλες λαγκαδιὰς τοῦ Ταυγέτου, πρὸς τὴ Μάνη, ποτὲ ὁ ἥλιος δὲν κατεβαίνει. Τὰ χιόνια διατηροῦνται ὅλον τὸ χρόνο ἄλυτα.

Τὸ καλοκαίρι ἀναβαίνουν μὲ τὰ μουλάρια τοὺς οἱ χωρικοὶ καὶ κατεβάζουν φορτώματα τὸ χιόνι στοὺς φλογισμένους κάμπους, ὅπου τὸ πουλοῦν καὶ δροσίζουν τοὺς διψασμένους καὶ ἡλιοφρυνγμένους.

Βουτὰ ἀπὸ χιόνια τὸν Ἰούλιο. Ὅποιος ἀνεβῇ μιὰ φορὰ τὸν Ταυγετο στὴν ψηλὴν του κορυφή, ἀξίζει κάθε κόπο νὰ αποφασίσῃ νὰ κατεβῇ δυτικὰ πίσω στὶς βαθύτατες χαράδρες, νὰ ἀπολαύσῃ τὸ πάταγγο, τὸ πάλλευκο, τὸ μοναδικὸ θέαμα τῶν χιονοστιβάδων στὴν καρδιά τοῦ καλοκαιριοῦ.

Ὅπως κατεβαίνουν, δασωμένες ἢ σπανὲς καὶ γυμνωμένες ἀπὸ κάθε βλάστηση οἱ τεράστιες πλαγιὲς χντές, τεντώνουν τίς καμπύλες τοὺς καὶ σμίγουν κάτω, μέσα σ' ἀνήλιαστες λαγκαδιὰς, ποῦ ποτὲ δὲν κατέβηκε ὁ ἥλιος στὰ ἄφεγγα τὰ βράθια τοὺς.

Οἱ χωρικοὶ ποῦ ἀνεβαίνουν στὸ ψηλὸ βουνό, γιὰ νὰ φέρουν στοὺς κάμπους τὸ χιόνι, ἔχουν ὠρισμένα κατατόπια, περάσματα δύσκολα καὶ ἐπικίνδυνα ποῦ ὁδηγοῦν ἀπὸ τίς ῥάχες ἀπάνω ψηλὰ κάτω στὶς τρομερὲς αὐτὲς ἀπάτητες τῶν χιονιῶν χαράδρες. Φοροῦν στὰ πόδια ἀπαλόδεσμα γουρνοτσάρουχα μὲ πολὺδίπλα λουριά, καὶ στὸ κορμὶ εἶναι τυλιγμένοι μὲ τριχοῦσες χονδρὲς ἀπὸ γίδια, καὶ στὸ χέρι κρατοῦν μακρὺς βουκέντρες ἀπὸ ἀγριόξυλο.

Κατεβαίνουν στὶς ἀρρωσταλέες αὐτὲς ὑγρὲς χαράδρες, ποῦ τὸ φῶς δὲν κατεβαίνει, παρὰ ἀρρωστημένο καὶ ὠχρό, ἐφωδιασμένοι μὲ τσεκούρια, ποῦ τὰ περνοῦν στὸ ζουνάρι τοὺς, γιὰ νὰ μὴν τοὺς ἐμποδίσουν στὸ κατέβασμα.

Όταν φτάσουν κάτω στα χιόνια, θὰ βαλθοῦν μὲ τὰ τσεκούρια τοὺς νὰ κόψουν τὰ πετρωμένα χιόνια, ποὺ φέγγουν μέσα στίς σκοτεινὲς χαράδρες, σὰν νὰ ἦταν λατομεῖα ἀπὸ ἄσπρα μάρμαρα. Τὰ κόψουν κρυσταλλένιες πλάκες μὲ τὰ τσεκούρια, τὰ τυλίγουν μὲ ἐπιμέλεια μέσα σὲ χοντρά σακκιά ἀπὸ γιδότριχα, ἐπίτηδες ὑφασμένα, καὶ μὲ προφύλαξη τὰ ἀνεβάζουν ψηλότερα στὸ δάσος ἀπάνω, ὅπου ἀρίνουν τὰ μοιλάρια τοὺς, καὶ τὰ φορτώνουν γιὰ τοὺς κάμπους καὶ γιὰ τὰ χωριά.

Κ. Πασαγιάννης

Ο ΑΕΤΟΣ

Ὁ αἰτὸς εἶναι ἐν τῶν μεγαλοσωμοτέρων πτηνῶν. Τὸ σῶμά του συνήθως εἶναι ὅσον εἶναι τὸ σῶμα τοῦ προβάτου. Τὸ ἄνοιγμα τῶν πτερῶν αὐτοῦ τριπλάσιον τοῦ σώματος. Εὐρίσκεται πανταχοῦ τῆς γῆς καὶ ζῇ περισσότερον τῶν ἑκατὸν ἐτῶν. Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον ὁ θῆλυς, ὅστις εἶναι μεγαλύτερος καὶ ὠραιότερος τοῦ ἄρρενος, τίκει δύο καὶ σπανίως τρία ὠὰ μεγάλα, στερεὰ καὶ σχεδὸν στρογγύλα. Ταῦτα ἐκκολάπτει μετὰ τέσσαρας ἢ πέντε ἐβδομάδας, ὅτε προβάλλουσιν ἐξ αὐτῶν οἱ αἰτιδεῖς, νεοσσοὶ κεκαλυμμένοι ὑπὸ λεπτῶν πτίλων, τὰ ὁποῖα μετ' ὀλίγον καιρὸν γίνονται πτερὰ μεγάλα.

Οἱ αἰτοὶ συζῶσι μετὰ τῶν συζύγων αὐτῶν μόνον, μακρὰν πάντων τῶν ἄλλων. Εὐχαριστοῦνται νὰ μένωσιν εἰς μέρη σύνδενδρα, εἰς ὑψηλὰ βουνά, εἰς ἀποτόμους φάραγγας, εἰς κρημνώδη κοιλάματα βράχων, εἰς ἐρημίας μεγάλας, ἐνίοτε δὲ καὶ πλησίον τῶν λιμνῶν καὶ τῶν θαλασσῶν, εἰς τὰς ἀποτόμους ἀκτὰς αὐτῶν. Τρώγουσιν ἐλάφους, δορκάδας, ἀμνούς, ἐρίφια, λαγούς, κύκνους, γεράνους, πέρδικας, χῆνας, ὄρνιθας καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ζῶα δύνανται νὰ κατανικήσωσι. Τινὲς τρώγουσι καὶ ὄφεις, ποντικούς, κοιλίας, χελώνας, βατράχους, ἰχθεῖς, σκόληκας καὶ ἔντομα διάφορα καὶ τινες καὶ θνησιμαῖα ζῶα. Οἱ αἰτοὶ οὐδέποτε πείνουν ὕδωρ. Πετῶσι καὶ κηνηγοῦσι μόνον τὴν ἡμέραν ἀπὸ πρωῒας μέχρι δείλης, τὴν δὲ νύκτα ἀναπαύονται καὶ κοιμῶνται ὅπως οἱ ἄνθρωποι.

Οἱ αἰτοὶ πετῶσι ταχέως καὶ εὐκόλως. Ὑψοῦνται μέχρι τῶν νεφῶν, ὅπου μένουσιν ἐπὶ πολλὴν ὥραν μεταίωροι καὶ ἐκεῖθεν παρατηροῦσι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Νὰ σταθῶσιν εἰς ἐπίπεδον μέρος ἵνα

βαδίσωσι δὲν δύνανται, ἐπειδὴ οἱ ὄνυχές των εἶναι γαμητοί. Πηδῶσιν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὅταν εἶναι ἡναγκασμένοι νὰ μείνωσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Διαμένουσι πάντοτε εἰς ὑψηλὰ μέρη.

Τὰ πτηνά, μόλις φανῇ που ὁ αἰτός, τρομάζουν, ἐκπλήσσονται καὶ τρέχουσι νὰ κρυβῶσιν ὅπου δυνήθῃ ἔκαστον.

Τὰ ζῶα καὶ τὰ πτηνά, τὰ ὁποῖα κυνηγοῦσι νὰ φάγωσι, τὰ κυνηγοῦσιν εἰς τόπους πολὺ μακρὰν τῶν φωλεῶν των κεimένους.

Τὰ σύλλαμβάνουσι διὰ τῶν ἰσχυρῶν αὐτῶν γαμψῶν ὀνύχων, τὰ αἴρουσιν ἀπὸ τῆς γῆς, διὰ νὰ δοκιμάσωσι τὸ βάρος αὐτῶν, καὶ ἔπειτα τὰ φέρουσιν εἰς τὴν φωλεάν αὐτῶν. Ἐκεῖ τὰ σπαράττουσι διὰ τοῦ γουποῦ των ῥάμφους καὶ τὰ τρώγουσι θερμὰ καὶ ἀσπαιρόντα μετὰ τῶν τέκνων αὐτῶν. Ἀγαπῶσι νὰ τρώγωσιν ὄχι εἰς τὸν ἥλιον, ἀλλ' εἰς μέρη σκιερὰ. Δύνανται ἐπὶ ἑβδομάδας ὀλοζλήρους νὰ μὴ φάγωσι τίποτε, ἀλλὰ, ὅταν τρώγωσι, δύνανται νὰ φάγωσι πάρα πολὺ. Ὅσον γηράσκωσι, τόσον αὐξάνει καὶ καμπυλοῦται τὸ ῥάμφος αὐτῶν. Ἐπὶ τέλους δὲ τόσον καμπυλοῦται, ὥστε τίποτε δὲν δύνανται νὰ σπαράξωσι πλέον δι' αὐτοῦ καὶ οὕτω ἀποθνήσκουσιν ἐκ τῆς πείνης. Κτίζουσι τὰς φωλεάς των εἰς τοὺς ἀποκρήμινους βράχους καὶ ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὑψηλῶν καὶ παλαιῶν δένδρων, ἀλλὰ τόσον στερεάς, ὥστε καὶ ἡ βιαιότερα θύελλα δὲν δύναται νὰ τὰς βλάψῃ. Ὅπου καὶ ἂν ὑπάγωσιν καὶ ὅσον καιρὸν καὶ ἂν ἀπουσιάσωσιν, εὐρίσκουσι πάλιν τὰς φωλεάς των ὅταν ἐπιστρέψωσιν. Οὐδεὶς αἰτός ἐπιχειρεῖ τότε νὰ κατοικήσῃ εἰς τὴν φωλεάν ἄλλου αἰτοῦ. Ἐκεῖ ὅπου ἔχει τὴν φωλεάν του ἓνα ζευγος αἰτῶν, οὐδέποτε ἔρχεται ἄλλο ζευγος νὰ κτίσῃ καὶ αὐτὸ τὴν φωλεάν του, ἀλλ' ὑπάγει πολὺ μακρὰν καὶ κτίζει αὐτήν.

Γεῦσιν καὶ ὀσφρῶσιν οἱ αἰτοὶ δὲν ἔχουσι περίφημον. Ἡ ἀκοὴ αὐτῶν ὅμως εἶναι ὀξεῖα καὶ ἡ ὄρασις ὀξυτάτη. Οὐδὲν ζῶον ἔχει ὄρασιν τόσον ὀξεῖαν, ὅσον ὁ αἰτός. Εὐχαριστεῖται νὰ ἀτενίσῃ τὸν ἥλιον καὶ νὰ πετᾷ προσβλέπων πρὸς αὐτόν. Ὑψοῦται μέχρ' ὅτι τῶν νεφῶν καὶ ἐκεῖθεν βλέπει καὶ τὰ μικρότατα τῶν ἐπὶ τῆς Γῆς πραγμάτων καθαρώτατα. Βλέπει τὸν αἰνόν, τὴν ἀλώπεκα, τὸν λαγόν, τὸν ὄφιν, τὴν χελώνην, τὸν βάτραχον καὶ πᾶν ὅ,τι θέλει νὰ φάγῃ, καὶ πάραντα μετὰ ταχύτητος ἀστραπῆς φέρεται κατ' αὐτῶν καὶ τὰ σύλλαμβάνει.

Οἱ αἰτοὶ εἶναι πολὺ νοήμονα ζῶα. Ὅταν περισσεύσῃ τροφὴ ἐκ τῶν νεοσσῶν, τὴν φυλάττουσι, διὰ νὰ ἔχωσι νὰ δίδωσιν εἰς αὐτοὺς, ὅταν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εὕρωσιν ἄλλην.

Ὅταν συλλάβῃσι χελῶνα, ἐπειδὴ δὲν δύνανται νὰ τὴν φάγῃσι μετὰ τοῦ ὀστράκου, τὴν φέρουσι διὰ τῶν ὀνύχων πολὺ ὕψηλά, ἔπειτα τὴν ἀφήνουσι κατὰ τῶν πετρῶν, ὅπου καταθραύεται, καὶ τότε ἔρχονται καὶ τρώγουσι τὰς σάρκας αὐτῆς. Ὅσοι ἐκ τῶν ἀετῶν τρώγουσιν ὄφεις δηλητηριώδεις, προσέχουσι πολὺ, ὅταν ἐπιτίθενται κατ' αὐτῶν, διὰ νὰ μὴ δαγκάσῃ ὁ ὄφας τὸν πόδα αὐτῶν καὶ τοὺς δηλητηριάσῃ, ἀνοίγουσι τὴν μίαν πτέρυγα, τὴν θέτουσι πρὸ αὐτοῦ καὶ πηδῶσιν ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ, προσέχοντες νὰ μὴ ἐγγίσῃ τὸν πόδα αὐτῶν ὁ ὄφας. Ὁ ὄφας δαγκάνει τὴν πτέρυγα τοῦ ἀετοῦ καὶ ἐκχέει ματαίως τὸ δηλητήριον αὐτοῦ ἐκεῖ. Τότε ὁ ἀετὸς κτυπᾷ αὐτὸν διὰ τῆς ἄλλης πτέρυγος, τόσον δυνατὰ, ὥστε τὸν ζαλίζει. Τὸν συλλαμβάνει ἔπειτα διὰ τοῦ ῥάμφους του, τὸν πετάει ὕψηλά, καὶ τὸν κτυπᾷ κατὰ γῆς τόσον δυνατὰ καὶ τόσον συχνά, ὥστε τὸν φονεύει. Ἐπειτα τρυπᾷ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διὰ τοῦ ῥάμφους του καὶ τὸν τρώγει ὅλον.

Οἱ ἀετοὶ εἶναι ἐντάκτως ἰσχυροὶ, τολμηροὶ καὶ ὀρμητικοί. Συλλαμβάνουσι τὴν ἀλώπεκα καὶ πετώσιν εἰς τὴν φωλεάν των κρατοῦντες αὐτὴν διὰ τῶν ὀνύχων των. Ἐπιτίθενται κατὰ τῶν μεγίστων πτηνῶν καὶ κατὰ τῶν μεγίστων ὄψεων, καὶ ὀρμῶσι κατὰ τῶν ταύρων καὶ ἐνίοτε καὶ κατὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν μετὰ τῆς μεγίστης ἀφοβίας. Ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν, ἐνῶ κáθηνται ἡσυχοί, ἐκ μικροτάτης ἀφορμῆς αἰφνης δύνανται νὰ γίνωσι μανιώδεις καὶ νὰ ὀρμήσωσι κατ' οἰουδήποτε μετ' ἀφοβίας μεγίστης καὶ λύσσης καταπληκτικῆς. Εἶναι πολὺ ὑπερήφανοι.

Ποτὲ δὲν ἐγγίζουσι τὴν τροφήν, τὴν ὁποίαν ἄλλος ἀετὸς ἐδήρυσεν, ὅσον καὶ ἂν πεινῶσι. Δὲν καταδέχονται ν' ἀποζῶσιν ἐκ τῶν κόπων τῶν ἄλλων. Θηρεύουσι μόνοι καὶ τρώγουσι μόνον ὅ,τι ἤδη θηρεύσωσιν. Οὐδέποτε ἔρχονται νὰ κατοικήσωσιν εἰς ἔρημον φωλεάν ἄλλον ἀετοῦ. Δὲν καταδέχονται κτίζουσι μόνοι τὰς φωλεάς των καὶ κατοικοῦσιν εἰς αὐτάς. Ἐὰν ποτὲ συλληφθῶσι καὶ κλεισθῶσιν εἰς τὸ κλωβίον δὲν τρέμουσι, δὲν φοβοῦνται, ἴστανται ὑπερήφανοι καὶ βλέπουσιν ἀγερώχως.

Οἱ ἀετοὶ εἶναι πολλῶν εἰδῶν. Ἐδῶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι οἱ χρυσαιοί, ἔχοντες χρῶμα ξανθόν, οἵτινες καὶ Σταυραετοὶ λέγονται, καὶ οἱ ἀλιεῖς, οἵτινες διατρίβουσιν εἰς τὰ παραθαλάσσια μέρη, καὶ τρέφονται ἐκ θαλασσίων πτηνῶν. Πάντες οὗτοι εἶναι πτηνὰ μέγιστα, ἰσχυρότατα, ἀνδρειότατα καὶ ὡραίοτατα. Ἡ στάσις αὐτῶν ἡρεμὸς

ἀγέρωχος καὶ μεγαλοπρεπής. Τὸ βλέμμα ἀτάραχον, ζωηρὸν καὶ
ὑπερήφανον. Ἡ πτῆσις ταχίστη καὶ μεγαλοπρεπεστάτη. Ὁ ἀετὸς
κάθεται ἡρεμὸς καὶ ἀτάραχος. Αἶφνης ἀνοίγει τὰς μεγίστας καὶ
ἰσχυροτάτας πτέρυγας αὐτοῦ. Ὑψοῦνται ὡς γίγας εἰς τὰ νέφη μετὰ
συριγμοῦ πολλοῦ. Διαγράφει μεγίστους κύκλους ὑπεράνω ἀχανῶν
ἐκτάσεων καὶ μετέωρος μένει ἐπὶ ὥρας πολλὰς βλέπων κάτωθεν
αὐτοῦ τὰ ὄρη, τὰς πεδιάδας καὶ τὰς πόλεις τῶν ἀνθρώπων.

Χ. Παπαμάρκου

ΓΙΑ ΤΑ ΔΑΣΗ

Ἐλᾶτ' ἐδῶ μαζί μου μέσ' τὰ δάση,
Ἐλᾶτ' ἐδῶ σιὴν πράσινη τὴν πλάσι.
Μακρὰ ἀπ' τοῦ κόσμου τὴν πολλὴ βοή,
Ἐλᾶτ' ἐδῶ, γὰ ροιῶσατε μιὰ μέρα,
Πῶ καθαρὸ σιὰ σιγήθεια τὸν ἄερα,
Πῶ ζηλευτὴ γὰ βρῆτε τὴ ζωή.

Ἐλᾶτ' ἐδῶ κάτω ἀπ' τὰ μύρια φύλλα
Σὲ μυστικῆς ζωῆς ἀνατριχίλα,
Τὸ κάθε δένδρον τόσα θά σᾶς πῇ
Μὲ τ' ἀπαλὸ τοῦ ἀνασασμοῦ τον μῦρο,
Καὶ θ' ἀντηχήσουν σιὴ σκιά του γύρω
Νεφῶν τραγούδια γι' ἀηδοτικῶν σκοποί.

Ἐλᾶτ' ἐδῶ σιὴν πράσινη τὴν πλάσι,
Κ' ἐλᾶτε γ' ἀναστήσωμε τὰ δάση!
Ἐκεῖ ποῦ ἡ ῥάχη τοῦ γυμνοῦ βουνοῦ,
Γεμνὴ θλιμμένη δείχνει τὴν Ἑλλάδα,
Ν' ἀπλώσωμε παγῶρια πρασινάδα
Κάτω ἀπ' τὸ γαλάζιο τ' Οὐρανοῦ.

Β. Γεννηματᾶς

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Ἄμα ὁ Καραϊσκάκης ἄκουσε τὴν συμπλοκήν, ἔστειλε διαταγὰς νὰ σταματήσῃ. Ἀκούοντας ὅμως πῶς ἔακολουθοῦσε, πήδησε στὸ ἄλογο καὶ ἔτρεξε στὸν τόπο τῆς μάχης. Ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ δώσῃ τέλος στὸ κακό, ὅλο ἄναβε καὶ ὁ ζῆλος ὁ δικός του, ὥς ποῦ ἀπεφάσισε νὰ καταλάβῃ αὐτὴ τὴ θέσιν. Χτύπησε τὰ σπιρούνια, καὶ ὥρμησε μὲς τῇ βροχῇ τῶν σφαιρῶν, μαζὶ μὲ τοὺς ἀκολουθοῦσους του καὶ ἔφτασε μισῆς πιστολιᾶς τόπο ἀπὸ τῇ γραμμῇ τῶν Τούρκων. Ἐκεῖ χτυπήθηκε στὰ λαμπρά (βουβῶνα). Τὸν εἶδανε νὰ κλονίζεται στὴ σέλλα, μ' ὅλο ποῦ προσπαθοῦσε νὰ κρατηθῇ, καὶ τότε τὸν ἀράξανε οἱ συντρόφοι του καὶ τὸν ἐφέραν ὅξω ἀπὸ τὴ μάχην κατατρομασμένοι, ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἀπὸ πίσω τοὺς φωνάζανε μὲ χαρὰ, γιατί εἶχανε γνωρίσει τὸν Καραϊσκάκη.

Τὸ κέρδος τῆς μάχης ὅμως, οἱ σκοτωμένοι, οἱ πληγωμένοι (Νικηταρὰς καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοί), ὅλα σβήσανε μπρὸς στὴν ἀνησυχία γιὰ τὸν Καραϊσκάκη. Ὅλοι περιμένανε μὲ τρεμουῖα ν' ἀκούσουν τοῦ χειροῦργου τὴν ἀπόφασιν. Ἀφοῦ τοῦ δέσαν πρόχειρα τὴν πληγὴν τὸν πήγανε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ καράβια τοῦ Κοχράνη. Ἐκεῖ ἡ πληγὴν του βρέθηκε πῶς ἦτανε θανάσιμη. Τοῦ κρύψαν τὴν κατάστασίν του, αὐτὸς ὅμως τὴν αἰσθάνθηκε καὶ ἔκανε ὅ,τι μπορούσε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς λίγης ὥρας ποῦ τοῦ μένανε νὰ ζήσει.

Ζήτησε νὰ δῇ χωρὶς ἄλλο τὸν Κοχράνη. Ὁ Ἀγγλὸς στὴν ἀρχὴ θέλησε νὰ τοῦ κἀνῃ κοπλιμένα γιὰ τὰ ἔως τότε κατορθώματά του, ἀλλὰ ὁ ἐτοιμοθάνατος Ἀρχηγὸς ἔσεισε τὸ χέρι του ἀνυπόμονα γιὰ νὰ τὸν κάμῃ νὰ σταματήσῃ, καὶ εἶπε: «Ὅ,τι ἔκαμα, ἔκαμα» ὅ,τι ἔγινε, ἔγινε· τώρα διὰ τὸ μέλλον». Ὑστερὰ ἄρχισε μὲ στενοχώρια νὰ μιλᾷ γιὰ τὴν κατάστασιν καὶ ἡ ἐπιμονὴν του ἦτανε μεγάλη γιὰ μερικά πράγματα, ποῦ ἓνας μορφωμένος ξένος θὰ τὰ νόμιζε ὅχι σημαντικά, ὁ Καραϊσκάκης ὅμως ἤξερε πῶς εἶχανε μεγάλη ἀξία στὴ γνώμην τοῦ ἀταχτοῦ στρατοῦ του. Τελείωσε τὴν κουβένταν του, ἀναθέτοντας ἐπίσημα στὸν Κοχράνη τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος. Τελευταῖα μίλησε γιὰ τὸ σπῆτι του.

Τῇ νύχτᾳ, ὅσο ζύγωνε τὸ τέλος του, τὸν τριγυρίζαν ὅλοι οἱ συντρόφοι του οἱ Καπεταναῖοι καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος ὁ Τσούρτζης. Μ' ὅλους μιλοῦσε ἡσυχᾶ, κάποτε ὅμως τοῦρκοῦταν ἔξαπν καὶ μὲ

λόγια θεοῦ ἔδειχνε τότε τὴν ἀνησυχία του γιὰ τὴν Πατρίδα του· «Ἡ Πατρίδα μου ἀνέθεσε ἔργο πολὺ βαρὺ, δέκα μῆνες ἔβαλα ὅλα μου τὰ δυνατὰ νὰ τὸ φέρω σὲ τέλος. Μιὰ ζωὴ μοῦμεινε, τῆς τὴν ἔδωσα κι' αὐτή. Πειθαίνω, μὰ ἔσεῖς, ὦρὲ ἀδέρφια, ν' ἀποτελειώσετε τὸ ἔργο μου. Γλυτώστε τὴν Ἀθήνα, τὴν Ἀθήνα νὰ γλυτώσετε!» Ἔτσι φώναξε καὶ πέθανε.

Ι. Βλαχογιάννης

Ἐδραμιον εἰς τὴν σκηνὴν αὐτοῦ πολλοὶ στρατηγοί, ἔξ ὧν καὶ ὁ Χριστόδουλος Χ. Πέτρου καὶ ὁ Γαρδικιώτης Γρίβας, ζητοῦντες πολυειδῶς νὰ τὸν βεβαιώσωσιν, ὅτι ἡ πληγὴ του δὲν ἦτο κινδυνώδης. Ἀλλ' ὁ ἥρως ἀπεκρίθη τὰ ἀκόλουθα αὐτολεξεῖ:

— Γνωρίζω ἀπὸ πληγές, καὶ δὲν εἶναι πρώτη φορὰ τοῦ ἐλαβόθην. Δὲν μὲ μέλει βαστάτε μοναχὰ στὰ ταμπούρια, νὰ μὴ σᾶς πνίξουν οἱ Τούρκοι. Αὐρίον, ἂν εἶμαι ζωντανὸς ἀκόμη, ἔλατὲ νὰ σᾶς πῶ ἓνα μυστικόν· ἂν ξεψυχήσω, ἔλατὲ νὰ μὲ θάψετε μὲ τὰ χέρια σας σεῖς οἱ ἴδιοι, μὲ τοὺς ὁποίους τόσες φορὲς ἐνίκησα τὸν ἐχθρόν.

Ἐπειτα ἐσύστησε πρὸς τοὺς συναγωνιστάς του Παλαμηδιώτας τὸν υἱὸν καὶ τὰς θυγατέρας του καὶ εἶπεν ὅτι εἰς τὸν υἱόν του ἄφηνεν ὡς κληρονομίαν τὸ πυροβόλον του, διότι δὲν εἶχεν (καθὼς τῷ ὄντι) ἄλλο τι νὰ τοῦ ἀφήσῃ.

Ι. Ζαμπέλιος

ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΤΟΥ 21

Ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπαναστάσει βλέπει ὁ Ἕλλην ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἀγώνων ὑπερανθρώπων ἀντηχοῦσαν ἐν τῷ πεδίῳ μαχῶν μυριονέκρων κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν περὶ τὰ Φρούρια καὶ ἀνὰ τὴν ὑπαιθρον χώραν, ἐπὶ τῶν πεδιάδων καὶ ἐν τοῖς ἀντροῖς τῶν ὀρέων τὴν ἐνθουσιώδη καὶ τὴν ποιητικὴν κραυγὴν: «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος!...». Ἦλθον ὦραι, καθ' ἃς τοῦ λαοῦ ἐκείνου ἐρρίγει τὸ σῶμα, καθ' ἃς τοῦ λαοῦ ἐκείνου ἔρρεε τὸ αἷμα, ὡς ἀπὸ κρουνοῦ, ἀπὸ τραυμάτων χαϊνόντων, καθ' ἃς ἐξώφθαλμος ὑπὸ τοῦ λημοῦ, εἶχε τὰ χεῖλη μελανὰ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐνὸς βλωμοῦ ἄρτου. Ἦλθον ἡμέραι καθ' ἃς τοῦ λαοῦ ἐπυρπολεῖτο ὁ οἶκος, ἐκαίοντο οἱ ἀγροί, ἐβαπτίζετο εἰς αἷμα τὸ χωρίον, ἐκημνίζετο τῆς πόλεως τὸ τεῖχος, ἐσφάζετο τὸ βρέφος ἐπὶ τοῦ κόλπου τῶν μητέρων, ἐθυσιάζοντο οἱ υἱοὶ

πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν πατέρων. Τὰ πάντα μάτην. Ἡ σπινθη-
ραρίζουσα πυρὰ τῶν οἰκιῶν καὶ ἀγρῶν ἦτο θυσία τοῦ λαοῦ ἐκείνου
ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Θεᾶς Ἑλευθερίας, περὶ ὃν τὸ ἔθνος ἐξηκολούθει
ἐμπλέων πολεμικοῦ μένους ὀρχούμενον τὸν πυρρῆχιν. Οἱ πατέ-
ρες, βλέποντες σφαζομένους τοὺς υἱοὺς χάριν τῆς Πατρίδος, ἐπα-
μυθοῦντο, δυνάμενοι νὰ ἐπαναλάβωσιν ὅτι ἔγραφεν ὁ Τζαβέλλας
πρὸς τὸν Ἀλῆν: «Ἄν νικήσωμεν θέλει ἔχω ἄλλα παιδιὰ». Καὶ
αἱ ἡρωτόκοι μητέρες ἔμενον ἀπαθείς πρὸ τῶν δεινῶν, καὶ ἠδύναντο
νὰ ἐπαναλαμβάνωσιν ὅσα ἢ Μόσχῳ Τζαβέλλα παρήγγειλε πρὸς τὸν
Ἀλῆν, ἀπειλοῦντα νὰ ψήσῃ ζῶντα τὸν υἱὸν Φῶτον: «Παρακαλῶ,
στεῖλε καὶ εἰς ἐμὲ ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ σῶμά του νὰ τὸ φάγω, παρὰ
νὰ μοῦ προδώσῃ τὴν πατρίδα μου. Ἐγὼ εἶμαι νέα καὶ γάμω καὶ
ἄλλα παιδιὰ...».

Ἴδετε τὴν Μαροῦλαν τῆς Λήμνου, τὴν Μαρίαν τὴν συγκλητικὴν
τῆς Κύπρου ἀγωνιζομένης ἐναντίον τοῦ Τούρκου, πατοῦντος τὸ
πρῶτον τὸ πατριὸν αὐτῶν ἔδαφος. Εἶναι αἱ πρόδρομοι τῶν ἡρωίδων
τοῦ Σουλίου, τῆς μητρὸς τῶν Μαυρομιχαλέων, τῆς Μαντοῦς Μαυρο-
γένους, τῆς συζύγου τοῦ Κανάρη. Τὴν δὲ ἀρρενωπὴν δοῶσιν τῆς
ῥωαίας κόρης τῆς Μυκόνου, ἣτις ἔβαινεν εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐξωσμένη
ξίφος μὲ τὴν ἐπιγραφὴν: «Δίκασον, Κύριε, τοὺς ἀδικοῦντάς με,
πολέμησον τοὺς πολεμοῦντάς με, Βασιλεῦ τῶν Βασιλευόντων», τοὺς
ἡρωϊκοὺς ἄθλους τῆς μεγάλης κατεπάνισας τῶν Σπετσῶν, προειδο-
ποιοῦσι καὶ παρασκευάζουσιν οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ θυσίαι τῶν γυναικῶν
τοῦ Σουλίου.

Ἡ Δέσπω κάμει πόλεμον μὲ νύφαις καὶ μ' ἀγρόνια,
Ἀρβαντιὰ τὴν πλάκωσε στοῦ Δημονῆ τὸν Πύργο.
— Γεώργιαινα, ῥίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σοῦλι,
ἐδῶ ὅσαι σκλάβαι τοῦ Πασσᾶ, σκλάβαι τῶν Ἀρβαντιῶν.
— Τὸ Σοῦλι κι' ἂν προσκίητσε, κι' ἂν Τούρκεγεν ἡ Κιάφα,
ἡ Δέσπω ἀφέντες λιάπηδες δὲν ἔκατε, δὲν κάνει! . . .
Αὐτὴ στὸ χέρι ἄρπαξε κόραις καὶ νύφαις κορᾶι,
«Σκλάβες Τούρκων μὴ ζήσουμε, παιδιὰ μαζί μου ἐλᾶτε»
καὶ τὰ φροσίγια ἄγαγε, κι' ὅλοι φροσιὰ γενῆκαν . . .

Καὶ ἦσαν ὄχι ὀλιγώτεραι τῶν ἐπτά αἱ θυγατέρες καὶ αἱ νύμφαι
καὶ ὄχι ὀλιγώτερα τῶν τριῶν τὰ παιδιὰ ἐκεῖνα, ὅσα προσήνεγκεν
δολοκαύτωμα εἰς τὴν Πατρίδα ἡ ἡρωϊκὴ ἐκείνη Σουλιωτὶς Δέσπω

Μπότση. Συγκορυφούται διὰ τῶν γενναίων Σουλιωτῶν ὁ ἡρωϊσμός· εἰς τὸν συγκινητικὸν ἐκείνον χορὸν τοῦ Ζαλόγγου, τὴν μακαβαϊκὴν ἐκείνην ὄρχησιν τῶν μελλοθανάτων, ἦν δι' ὀλίγων, ἀλλ' ἐκφραστικῶν λέξεων περιγράφει δίκην μνημείου ἐς αἰεὶ ὁ Περραιβός, ὁ ἱστοριογράφος τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας, ὃν εἰς τῶν μεγίστων τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος Γερμανῶν ἱστορικῶν, ὠνόμασε τὸν Θουκυδίδην τῆς Νέας Ἑλλάδος: «Αἱ γυναῖκες δὲ κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν βλέπουσαι ταύτην τὴν κινδυνώδη περίστασιν, ἐσυνάχθησαν ἕως ἐξήκοντα ἐπάνω εἰς ἓνα πετρώδη κρημνόν. Ἐκεῖ ἐσυμβουλευθήσαν καὶ ἀπεφάσισαν, ὅτι καλλίτερα νὰ θιφθοῦν κάτω ἀπὸ τὸν κρημνὸν διὰ ν' ἀποθάνουν παρὰ νὰ παραδοθῶν διὰ σκλάβαις εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ὅθεν ἀρπάσασαι μὲ τὰς ἰδίας χεῖρας τὰ ἄκακα καὶ τρυφερά αὐτῶν βρέφη, τὰ ἔρριπτον κάτω ἀπὸ τὸν κρημνόν. Ἐπειτα αἱ μητέρες, πλάνοντας μία μὲ τὴν ἄλλην τὰ χέρια τους, ἄρχισαν καὶ ἐχόρευαν. Χορεύουσαι δὲ ἐπηδοῦσαν εὐχαρίστως μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἀπὸ τὸν κρημνόν. Μερικαὶ ὅμως δὲν ἀπέθανον, ἐπειδὴ ἐπιπτόν ἀπάνω εἰς τὰ παιδιά των καὶ τοὺς συντρόφους, τῶν ὁποίων τὰ σώματα ἦτον καρφωμένα εἰς ταῖς μυτερὰς πέτρας τοῦ κρημνοῦ».

Οὐδὲ δύναμαι νὰ παρίδω πρὸς συμπλήρωσιν τῆς εἰκόνης τῆς γενναίας ἐκείνης εἰς τὴν Ἐπανάστασιν συμμετοχῆς τῶν γυναικῶν, τὴν διήγησιν Σουηδῆς περιηγητρίας, ἥτις, περιηγηθεῖσα τὴν Ἑλλάδα τῷ 1859, ἐθεώρησε χρέος αὐτῆς νὰ ἐπισκεφθῇ κατ' οἶκον τὸν γηραιὸν ναυμάχον τῶν Ψαρρῶν. Ἐντείνουσα ὅλην αὐτῆς τὴν προσοχὴν, ἠκροᾶτο ἡ ξένη τῶν μετριοφρόνων διηγήσεων τοῦ γηραιοῦ ναυάρχου, περὶ τῶν ἄθλων αὐτοῦ, ὡς αὐτὴ προεκάλει. Ὅτε δὲ ἐν μέσῳ τῶν διηγήσεων ἠρώτησε τὸν πυρπολητὴν: «Καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις ἐκείνας δὲν ἠσθάνητε ποτὲ φόβον;». — «Φόβον; ἀπήντησε μειδιῶν ὁ πρεσβύτερος ἥρως. Τοιοῦτον πρᾶγμα οὐδέποτε ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν ἡμῶν. Ὁ κίνδυνος ἀνεδαύλιζε τὸ πῦρ ἡμῶν. Οἱ πυροβολισμοὶ καὶ ὁ πολεμικὸς ἀλαλαγμὸς ἦσαν δι' ἡμᾶς ἄλλη μουσικὴ. Πᾶν ἀνδραγάθημα διὰ τοῦ πυρπολικοῦ μου ἦτο δι' ἐμὲ οἶονεῖ τις ἐορτὴ, καὶ ἡμην πάντοτε ἔτοιμος ἐν πάσῃ στιγμῇ νὰ ἐπιχειρήσω ἄλλο νέον». Προσθέτουσα δὲ ὅτι καὶ ἡ ἀκτινοβολία τοῦ βλέμματος τοῦ γέροντος καὶ οἱ τρόποι ἐδείκνυν, ὅτι τὰ ῥηθέντα δὲν ἦσαν κενὴ καυχησιολογία, ἐξακολουθεῖ ὡς ἐξῆς τὴν διήγησιν αὐτῆς: «Ἡ κυρία Κανάρη ἴστατο σιωπηλὴ καὶ ἠκροᾶτο τῆς διηγήσεως πάντων τῶν ῥηθέντων μετὰ συμπαθείας καὶ ἐνδιαφέροντος. Προεχώρησα πρὸς

αὐτὴν καὶ τὴν ἠρώτησα διὰ τοῦ διερχομένου μου ὁποῖα ἦσαν τὰ αἰσθήματα αὐτῆς, καθ' ὃν χρόνον ἐγίνωσκεν, ὅτι ὁ σύζυγος αὐτῆς εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἐπιχείρισιν τινὸς τῶν κινδυνωδῶν αὐτοῦ ἀθλῶν. Ἀπήντησεν ὅτι πολλάκις ἠσθάνθη, ὅτι θὰ ἦτο πολὺ προτιμότερον νὰ εὐρίσκετο καὶ αὐτὴ μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πυρπολικοῦ μᾶλλον, ἢ μόνῃ ἐν τῇ ἐρήμῳ οἰκίᾳ. Τὴν νύκτα δὲ ἐξείνην, καθ' ἣν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἔβαλε πῦρ εἰς τὴν ναυαρχίδα τοῦ Καπετὰν Πασσᾶ, ἔτεκε μὲ μεγάλας ὁδύνας τὸν πρεσβύτατον τῶν υἱῶν. Καὶ ὅτε ἤκουσεν, ὅτι ὁ λαὸς μετ' ἀνακραυγῶν ἐπινικίων καὶ λαμπαδηφορίας συνώδευε τὸν σύζυγον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ψαρθῶν, ὅπως ψαλῇ πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίᾳ ἐπὶ τῇ ἐπιτυχεῖ ἐκβάσει τοῦ τολμήματος αὐτοῦ, μετὰ δυσκολίας αἱ περιϋστάμεναι γυναῖκες ἠδυνήθησαν νὰ ἐμποδίσωσιν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ νὰ σπεύσῃ καὶ αὐτὴ εἰς τὸν ναόν... Καὶ ὅτε ἔπειτα ἦλθεν εἰς τὸν οἶκον — εἶπε — καὶ ἠδυνήθην νὰ διαγνώσω ἐκ τῶν καυμάτων τοῦ δέριματος καὶ τῶν ὀφρῶν αὐτοῦ, ὥς καὶ ἐξ ἄλλων τεκμηρίων, τὸν κίνδυνον, ὃν εἶχε πρὸ μικροῦ ἀποφύγει, τότε δὲν ἠδυνήθην νὰ κρατηθῶ, καὶ δάκρυα ἔρρευσαν, καὶ μόλις ἠδυνήθην ἐκ τῆς συγκινήσεως νὰ συμμετάσχω τῆς χαρᾶς, μεθ' ἧς ἔλαβεν εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ τὸν υἱόν του τὸν πρωτότοκον. Πάντα δὲ ταῦτα ἐλέγχθησαν ὑπὸ τῆς εὐπρεποῦς πρεσβυτιδος κυρίας μετὰ τῆς περιπαθεστάτης ἐκφράσεως ἀληθείας καὶ συναισθήσεως μυχιαιτάτης... ».

Τοιαῦται ἦσαν αἱ ἡρωίδες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Τοιούτων δὲ γυναικῶν, αἵτινες ἦσαν ἄνδρες, οἱ σύζυγοι καὶ τὰ τέκνα ἐν καὶ μόνον ἄλλο ἔμεινε ν' ἀναδειχθῶσι, λέοντες. Εἶναι ἀληθῶς οἱ λέοντες, ὧν ὁ βρυχηθμὸς ἐσάλευσεν τὰ Ἑλληνικὰ ὄρη καὶ τὰ Ἑλληνικὰ πελάγη ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου, οἱ λέοντες ὧν οἱ ὄνυχες ἐσπάραν καὶ κατέσχισαν τὸν βαρὺν πέπλον τῆς δουλείας, ἥτις ἐκάλυπτε τὴν ταλαιπωρον Ἑλληνίδα γῆν ἐπὶ αἰῶνας.

Σπυρ. Π. Λάμπρος

ΟΙ ΣΠΟΓΓΑΛΙΕΙΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (1)

Πλησίον τῆς λέμβου, ὥσάν μυστηριώδης βρασμὸς νὰ ἐτάρασσε τὰ ἐνάλια βάθη, ὀγκώδεις φυσαλίδες ἀέρος πλατεῖαι καὶ καμπύλαι, ἀνήρχοντο κατὰ διαλείμματα νὰ θροασθῶσι παφλαῖζουσαι.

(1) (Τοὺς σπόγγους ἀλείβουν εἰς τὸν πυθμὲν τῆς θαλάσσης μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των οἱ θῶται, ἀναπνέοντες ἀέρα, τὸν ὅποιον στέλλουν μὲ τὰς ἀντλίας των

Δημοκρίτου

Ἦτο ἡ ἀναπνοὴ τοῦ δύτευ ἐκ τοῦ θαλάσσιου βυθοῦ—

Ἐν τούτοις ὁ κολαουζιέρης (1) εἶχε δώσει ἤδη τὸ σύνθημα, καὶ ἤρξατο βραδέως ἀνασύρων τὸ σχοινίον.

Εἵκοσι μαντζαρόλια!... (2). Εἵκοσιν ὀργυιαὶ δηλαδὴ γὰρ τοῦ κόσμου, εἰς τὰ χάη τῆς ἀβύσσου, μὲ τὸ φοβερόν σάβανον τοῦ ἀπερ-
ραντου ὠκεανοῦ ὑπεράνω, σάβανον ἄγριον καὶ σιωπηλόν, τὸ ὁποῖον
δὲν προδίδει ποτὲ τὰ μυστικά του.

Ἡ ἀνύψωσις ἐξηκολούθησε βραδέως καὶ μετὰ προσοχῆς, ἐνῶ ὁ
ναυτόπαις ἐσώρευε τὸν ἀνερχόμενον σωλῆνα. Μετὰ τινα λεπτὰ τὰ
ὕδατα συνεταράχθησαν, καὶ πελωρία κεφαλὴ ἐκ μετάλλου ἄμανρά
καὶ κελαρύζουσα, τρομακτικὴ ἐκ τῶν σωλῆνων καὶ τῶν κρυστάλλων,
προέβαλε παρὰ τὸ δεξιὸν πλευρόν. Δύο βραχίονες, ἐκ τῶν ὁποίων
ὁ εἰς ἐκράτει τὸ σχοινίον, ὁ δ' ἕτερος ἀπόχην πλήρη σπόγγων, ἐκρα-
τήθησαν ἀπὸ τῆς κουπαστῆς, καὶ ὁ δύτες ὡς φοβερόν θαλάσσιον
τέρας, ἐφάνη ἀνακίπτων μὲ τὸ ἥμισυ ἀκόμη σῶμα ἐντὸς τῶν ὑδάτων.

Δύο-τρεῖς τότε ἐκ τῶν σπογγαλιέων, ἀφήσαντες τὴν ραθυμίαν,
ἔσπευσαν νὰ τὸν βοηθήσουν, ὁ δὲ κολαουζιέρης, λαμβάνων διὰ τῶν
δύο παλαμῶν τὴν περικεφαλαίαν, ἤρχιζε νὰ τὴν περιστρέφῃ, ἕως οὗ
ἀφῆρέθη ἐντελῶς.

Ἐφάνη τότε ἐν ταλαίπωρον πρόσωπον κατέρυθρον καὶ συμπε-
φορημένον, μὲ ὀφθαλμοὺς ἐξογκωμένους καὶ αἱματηρούς, ἀναπνέον
μετὰ κόπου.

Παχεῖαι σταγόνες ἔρρεον ἀπὸ τοῦ μετώπου του, συγκολλῶσαι
τοὺς ἀτάκτους βοστρύχους τῆς κεφαλῆς, καὶ κυλιόμεναι κατὰ μῆκος
τῆς ὀνὸς καὶ τῶν παρειῶν.

Ὁ δύτες ἔμεινεν ἐκεῖ ἐπ' ὀλίγον κρατούμενος ἀπὸ τῆς κουπαστῆς
ὡς ἀναλαμβάνων, ἀφοῦ δὲ οἱ σὺντροφοὶ τοῦ τὸν ἀνείλκυσαν ἐντελῶς,

τὰ σπογγαλιστευτικὰ πλοῖα. Δύναται καὶ χωρὶς ἀντλίαν ὁ τολμηρὸς δύτες νὰ
κατεβῇ εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ νὰ ἐξερριζώσῃ σπόγγους, ὅποτε δια-
τρέχει πολὺ περισσώτερους κινδύνους. Ἐν τούτοις καὶ μὲ τοὺς σκαφάνδρους
ὕρίσταται πάντοτε ὁ κίνδυνος νὰ ἀνασυρθῇ ὁ δύτες ἄπνους ἢ ἀπόπληκτος ἐάν
δὲν γείνη καλὸς ὁ χειρισμὸς τῆς ἀντλίας. Εἰς τὸ ἔργον τοῦ «οἱ Σπογγαλιεῖς
τοῦ Αἰγαίου» ὁ συγγραφεὺς μᾶς περιγράφει τὸ τραγικὸν ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον
ἔξασκον τόσοι ἥρωικοὶ βιοπαλαισταὶ ἀπὸ τὴν Ὑδραν, τὴν Αἰγίαν, τὴν Κάλυ-
μνον, τὴν Σύμην καὶ νήσους τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν).

(1) **Κολαουζιέρης** = ὁ αὐτὸς ποὺ κρατεῖ τὸ σχοινὶ τοῦ σκαφάνδρου.

(2) **Μαντζαρόλια** = ὀργυιές.

καὶ τὸν ἐξέδυσαν τῶν ἐλαστικῶν ἐνδυμάτων, ἐξηπλώθη μὲ μόνη τῇ φλανέλλα ἐπὶ τῶν σανίδων, καὶ ἔμεινεν ἀκίνητος κρατῶν τὸ πρόσωπον ἐντὸς τῶν χειρῶν.

Ἦδη ὁ μικρὸς ναυτόπαις, πλησιάσας, ἀνεκίνει τοὺς σπόγγους, ἐνῶ ἕτερος ἤρχιζε διὰ μακρᾶς σακορράφας νὰ τοὺς περνᾷ εἰς σχοινία.

Δὲν ὁμοιάζον διόλου ὅμως ἀκόμη τοὺς ὠραίους σπόγγους, τοὺς ὁποίους εἴμεθα συνειθισμένοι νὰ βλέπωμεν εἰς τὰς προθήκας τῶν μυροπωλείων καὶ τὰ κάνιστρα τῶν πλανωδίων πωλητῶν.

Ἦσαν μᾶζαι μελαναί, ἀηδεῖς καὶ γλοιώδεις, χρειαζόμεναι πολλὴν ἔτι κατεργασίαν διὰ νὰ μεταβιβασθῶσιν εἰς τὸ ἐμπόριον.

— "Ἄλα . . . "Ἄλα . . . , ἔγρuxe πάλιν ὁ Καπετὰν Τζερεμές, μιὰ ὥρα κάνεις νὰ ντυθῇς . . . Δὲν θὰ σὲ κάνουμε νύφη . . .

Ὁ δύτης ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἔκνυε νὰ κοχλιώσουν τὴν τερατώδη περικεφαλαίαν, καὶ ἀφ' οὗ κατῆλθε προσεκτικῶς τὴν μικρὰν κλίμακα, ἔδραξε τὸ σχοινίον καὶ ἀφῆθη νὰ βυθισθῇ ὑπὸ τὰ παφλάζοντα ὕδατα.

Οἱ ναῦται τῆς ἀντλίας, ἤρχισαν ἀμέσως περιστρέφοντες τὸν τροχόν, ὁ δὲ Κολαουξίερης ἀφήνων βραδέως σχοινίον, ἐνῶ ὁ ναυτόπαις ἔσπευδε πρὸς τὸν ἀεραγωγὸν σωλῆνα.

— Δέκα μαντζαρόλια . . . ἐφώναζε διὰ τῆς παιδικῆς φωνῆς του μετ' ὀλίγον. Δεκατέσσερα μαντζαρόλια . . . Δεκαοκτὼ μαντζαρόλια.

Ἦσυχία ἐπεκράτησε πάλιν ἐπὶ τοῦ σκάφους, διακοπτομένη μόνον ἐκ τοῦ θορύβου τῆς ἀντλίας καὶ τῆς ἐλαφρᾶς κινήσεως τῶν κοπῶν, αἵτινες παρηκολούθουν τὴν διεύθυνσιν τοῦ τεινομένου σχοινοῦ.

Ἐπὶ τῆς θερμῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, χρώματος τεφρολεύκου πρασινωποῦ, μακρὰ τεμάχια ὑπερύθρων φυκῶν ἤρχοντο ν' ἀναδεύσωσι τοὺς μακροὺς πλοκάμους των, ἐρυθρὰ δὲ χελιδονόψαρα, παίζοντα ἢ καταδιωκόμενα ὑπὸ ἀοράτων ἐχθρῶν, ἐφαίνοντο πτερυγίζοντα ἐπὶ τινας στιγμὰς, καὶ ἔπειτα πάλιν βυθιζόμενα ἐντὸς τῶν χλιαρῶν ὑδάτων.

Τὸ καῦμα ἐγένετο ἀνυπόφορον.

— Φύσα καῦμένη μπουκαδοῦρα . . . ἐστέναξεν ὁ νεαρὸς Αἰγινήτης, στρέφων πρὸς τὸν ὀρίζοντα τὸ πρόσωπον καὶ προσπαθῶν ν' ἀναπνεύσῃ ὀλίγον δροσερὸν ἀέρα. Νομίζει κανεὶς πῶς εἶναι σὲ πυρωμένο καμίνι.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Συμαῖος ἔτεινε τὴν χεῖρα πρὸς τὸ πέλαγος.

— Κάτι θὰ παθῶν στὴ μηχανὴ τοῦ Καπετὰν Στυλιανοῦ ἐκεῖ

κάτω! εἶπε, θέτων τὴν παλάμην ἐπὶ τοῦ καθίδρου μετώπου του καὶ προσπαθῶν νὰ διακρίνῃ.

— Βέβαια!... κάποιος ἐκτυπήθηκε. Τοῦ ῥίχνουν νερά... ἐπεβεβαίωσεν ὁ Ὑδραῖος.

“Οἱ οἱ σπογγαλιεῖς ἠγέρθησαν παρατηροῦντες πρὸς τὴν ὑποδειχθεῖσαν διεύθυνσιν.

Πράγματι, κίνησις ἀσυνήθης ἐφαίνετο ἐπὶ τινος καίκιου δεξιόθεν, διεκρίνοντο δὲ οἱ ναῦται του, ῥίπτοντες κάδους ὕδατος ἐπὶ ἐνὸς ἐξηπλωμένου συντρόφου των.

— Αἶ! ἀπ’ τὸ μηχανοκάνικο!... ἐκραύασε στεντορεῶς ὁ Ὑδραῖος. Τί ἐπάθατε; τί τρέχει;...

— Ὁ Μπαφαλοῦκος ἐκτυπήθηκε... ἀπήντησαν μερικαὶ φωναί... Αἱ φυσιογνωμίαι τῶν σπογγαλιέων ἐκατηφίασαν.

— Ἀτιμη Μπεγγάζα!... ἀνέκραξε δεινύων τὴν πυγμὴν πρὸς τὴν Ἀφρικανικὴν ἀκτὴν ὁ Συμαῖος.

Ὁ κατακείμενος δύτης εἶχεν ἀνεγερθῇ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος καὶ παρετήρει. Μόνον οἱ ναῦται τῆς ἀντλίας ἐξηκολούθουν στρέφοντες μηχανικῶς τὸν τροχόν.

— Κακόμοιρε Μπαφαλοῦκο! ἐστέναξεν εἰς σπογγαλιεύς. Τί θὰ πῇ ἅμα τ’ ἀκούσῃ ἡ γρηὰ ἡ μάννα του...

Ἡ σιωπὴ ἐπεκράτησε πάλιν ἐντὸς τοῦ πλοιαρίου, καὶ μόνον ὁ μονότονος κρότος τῆς ἀντλίας ἐξηκολούθησε διαχυνόμενος εἰς τὸν φλογερὸν ἀέρα, μὲ τὸ αἰφνίδιον πάφλασμα τῶν ρηγνυομένων εἰς τὴν ἐπιφάνειαν φυσαλίδων, ὥς νανοῦρισμα τῶν σκυθρωπῶν σκέψεων, αἵτινες ἀπασχολοῦν ὅλους.

Κάτι ὥς σκιὰ θανάτου εἶχε περιχυθῇ πέριξ. Τὰς ψυχὰς τῶν σπογγαλιέων ἐβάρυνε ἡ ἀθυμία τοῦ ἀγνώστου μέλλοντος καὶ τῆς κοινῆς τύχης, ἐφιάλτης πένθιμος εἰς τὸ φοβερὸν αὐτὸ ἐπάγγελμα, ὅπου πολὺ εὐτυχὴς πρέπει νὰ εἶναι, ὅστις κατορθώνει νὰ ἐπανίδῃ τὸ χῶμα τῆς Πατρίδος του.

“*Ἀγγελοῦ Τανάγρας*”

ΕΙΣ ΣΟΥΛΙ

Ὡς τόσον τῆς ἡμέρας
Τὸ φῶς ἐγένηκ’ ἄφαντον
Τοὺς οὐρανούς σκεπάζει
Τὸ φοβερόν σου κάλυμμα
Τερὰ νύκτα.

Μητέρα φρονημάτων
Υψηλῶν, συνερχέ
Ψυχῶν τολμηροτάτων,
Νύκτα Οὐρανία καὶ σύγχρονε
Διζαιοσύνης.

Συχνὰ ἀπὸ σὲ παιδεύονται
Λαοὶ ἄφρονες, ἄσοι
Συχνὰ καὶ τῶν τυράννων
Ἀλλάξεις τὴν χοροῦν
Ζώνην εἰς στάκτην.

Τὸ πνεῦμα ταραγμένον
Τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος μου.
Ἄς πλάσῃ φοβεροὺς
Γίγαντας, καὶ ἄς φαντάζεται
Παντοῦ μαχαίρας.

Σουλιώτισσα τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ.

Τώρα ἐδῶ τὸ πεκνότερον
Σκότος σου χῶσαι. Ἀνθρωπος
Ἀνθρωπον ἄς μὴ βλέπῃ,
Ἄς μὴ ξανόγῃ μάτι
χεῖρα ὀπλισμένην.

Ἀκούω, ἀκούω τὸν θόρυβον
Ὡς ἀρχομένης μάχης
Κουφοβοροῦνται τοιοῦτος,
Ὅτε ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους
Ρίχνεται ἡ θάλασσα.

Αἶσος βοάει τοιοῦτως,
 Ὅποτε ἰπὸ τὰ σὺννεφα
 Σκληρὸς τὸ δέσσει ὁ ἄνεμος
 Ξηρὰ τὰ φύλλα φεύγουσιν
 Εἰς τὸν ἀέρα.

Νά τῶν σπαθιῶν ὁ κρότος,
 Προδῆλως τόσα ἀκούεται,
 Νά πέφτουν ὡς οὐράνια
 Βροταί, πολλά, ἀπροσδόκητα
 Βόλια θανάτου.

Νά παταχοῦ σιηλώονται
 Ὅμοῦ καὶ τῶν νικῶντων,
 Καὶ τῶν νικημένων
 Ἡ φωναίς, τρομερῇ
 Φοιτικῇ ἀρμονίᾳ.

Ὡ ἄγγελοι ὁποῦ ἐτάχτητε
 Φύλακες τῶν δικαίων,
 Τῆς Σελλαίδος σώσατε
 Τὰ τέκνα καὶ τὸν Μπότσαρη
 Ἡὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἐπανσε ἡ μάχη δλότελα,
 Ἀναχωρεῖ καὶ ἡ νύκτα
 Ἴδὸν ποῦ τ' ἄστρα ἀγρίζουν
 Καὶ οἱ καθαροὶ λευκαίνονται
 Αἰθέριοι κάμποι.

Πεχναί, πεχναί ὡς ὁμίχλη,
 Περάουν ἀπ' ἔμπροσθέν μου
 Τῶν ψυχῶν ἡ χιλιάδες
 Τὰ χέρια των ἀκόμα
 Στάζουναι αἷμα.

Ἄρομοι, τὸν Σταυρὸν
 Ἐχθρὸν ἐπῆραν καὶ ἄγγελος
 Τοὺς ὀδηγεῖ εἰς τὸ πρόσσωπον
 Ποῦ λάμπει ἡ καταδίκη,
 Ρομφαία ἔς τὸ χέρι.

Ἴδὸν ἀνὰ δεκάδας,
 Πετάουν καὶ τῶν Ἑλλήνων
 Τὰ πνεύματα ἐλαφρά
 Ἀστράπτουν ὡς ἡ ἀκτῖνες
 Τοῦ ποσίου ἡλίου.

Φέρονι Σταυρὸν καὶ βάϊα
 Ὁ περρωμένος ἄγγελος
 Ποῦ τοὺς ἡγεμονεῖ
 Ψάλλοντες ἀναβαίνουν
 Ὑπὲρ τὰ νέφη.

Ψυχαὶ μαρτύρων, χαίριτε
 Τὴν ἀρετὴν σας ἄμποι
 Νὰ μιμηθῶ εἰς τὸν κόσμον,
 Καὶ νὰ φέρω τὴν λύσαν μου
 Μὲ σὰς νὰ ψάλλω.

Ἀνδρέας Κάλβος

ΤΗΣ ΔΕΣΠΩΣ(1)

(25 Ιανουαρίου 1803).

Αχὸς βαρὺς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν,
 Μῆρα σὲ γάμο ὀήχονται, μῆρα σὲ χαροκόπι;
 Οὐδὲ σὲ γάμο ὀήχονται, οὐδὲ σὲ χαροκόπι,

(1) Κατὰ τὴν θέσιν τῶν Σουλιωτῶν, περὶ ἧς ἐγίνε λόγος ἐν τῇ προηγου-
 μένῃ σημειώσῃ, μικρὸν ἀπόσπασμα ἐξ 78 ψυχῶν κατέφυγεν εἰς τὸ χωρίον Ἰννα-

ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφαις καὶ μ' ἀγγόνια.
 Ἀρβανιτιά τὴν πλάκωσε ἔς τοῦ Δημουλά τὸν πύργο.
 «Γιώργαινα ὄηξε τάρματα, δὲν εἶνε δῶ τὸ Σοῦλι.
 Ἐδῶ εἶσαι σκιάβα τοῦ πασοῦ, σκιάβα τῶν Ἀρβανίτων.
 Τὸ Σοῦλι κι' ἂν προσκύνῃ, κι' ἂν τοῦρκεψεν ἡ Κιάφα,
 Ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες, δὲν ἔκαμε, δὲν κάνει».·
 Δανλὶ ἔς τὸ χέρι νύρπαξε, κόραις καὶ νύφαις κορᾶζει.
 «Σκλάβαις Τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιὰ μ', μαζί μου ἐλάτε».·
 Καὶ τὰ φουσέκια ἀνάψανε, κι' ὅλοι φωτιά γενήκαν.

Ο Σ Α Μ Ο Υ Η Λ

«Καλόγερε, τί καριερεῖς κλεισμένος μέσ' ἔς τὸ Κοῦργι ;
 »πέντε νομάτοι σῶμειναν κ' ἐκεῖνοι λαβωμένοι,
 »Κ' εἶναι χιλιάδες οἱ ἐχθροὶ ποῦ σ' ἔχουνε ζωσμένοι,
 »ἔλα γὰ δώσης τὰ κλειδιά, πέσε γὰ προσκυήσῃς,
 »Κι' ἀφέντης ὁ Βελέπασσας, δεσπότη θὰ σὲ κάμῃ».
 — Ἔτσι ψηλιὰ ἀπ' τὸ βουνὸ φωρᾶζει ὁ Πήλιο Γκούσης —
 Κλεισμένος μέσ' στὴν Ἐκκλησιὰ βρόσκει' ὁ Σαμονήλης,
 Κι' ἀέρας παίρνει τὴ φωνὴ τοῦ Πήλιου τοῦ Προδότη,
 Χωρὶς ψαλμοὺς καὶ θυμιατά, χωρὶς φωτοχυσία,
 Γοατισμένοι, σκινθρωποί, μπρὸς στὴν ὥραία πύλη
 πέντε Σουλιῶτες στέκονται μὲ τὸ κεφάλι γάτον.
 Ὅπου ἕνα χέρι σκόνεται καὶ κάνει τὸ στανό τοῦ.
 Ἀκίνητα ἔς τὸ μάσχαρο σέρονται τὰ σπαθιά τους,
 σπαθιά ποῦ τόσο ἐδοῦλυνσαν γιὰ τὸ γλῆνκό τους Σοῦλι.—

σαν (μεταξὺ Πρεσβέξης καὶ Ἀρτης). ὅπου παρέμενον καὶ ἄλλαι τινὲς σουλιώται καὶ οἰκογένεια. Ἀλλὰ στίφος Ἀλβανῶν, καταφθάσαν εἰς τὸ χωρίον τὴν 26 Δεκεμβρίου 1803, κατέλαβεν ἐξ ἀπροόπτου τοὺς κατοίκους, καὶ ἄλλους μὲν κτεσφαξεν, ἄλλους δὲ ἠχμαλώτισε. Μεταξὺ τῶν κατοίκων ἦτο καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Γεωργιάκη Μπότση, τοῦ ὁποίου ἀπόντος, ἡ ἡρωϊκὴ σύζυγος Δέσπω ἀντάταξε σθεναρὰν ἀντίστασιν κατὰ τῶν σφάγέων. Κλεισθεῖσα εἰς Πύργον, τὴν λεγομένην Κούλαν τοῦ Δημουλά, μετὰ δέκα ἄλλων, θυγατέρων, γυμνῶν, ἐγγονῶν καὶ ἐγγόνων τῆς, ἀφ' οὗ ἐπὶ πολλὴ ἐπολέμησε πρὸς τοὺς Ἀλβανούς, ὅτε εἶδεν ὅτι πᾶσα περαιτέρω ἀντίστασις ἦτο ματαία, ἠρώτησε τὰ τέκνα ἂν δὲν προτιμοῦν ἀπὸ τῆς σκληριᾶς τὸν θάνατον. Πάντες ἐζήτησαν τὸν θάνατον, τότε δὲ συσσωρευθεῖσα εἰς τὸ μέσον ὁσὴν πυρίτιδα εἶχεν, ἔθηκε πῦρ εἰς αὐτὴν καὶ ἐκάησαν).

Δὲν φαίνεται ὁ καλόγερος, μόνος τοῦ ἑστ' ἄγιο βῆμα
 Προσηνύχeto κι' ἡτοιμάζε τὴ μυστικὴ θυσία,
 Σφιχτά, σφιχτά στὰ χέρια τοῦ ἐβάστια τὸ ποτήρι,
 Καὶ μύρια λόγια ἀπόκρυφα ἔλεγε τοῦ Θεοῦ του.
 Τὰ μάτια κατακόκκινα ἀπ' τὲς πολλὲς ἀγρόπνιες,
 Ἐκύνταζαν ἀκίνητα τὸ Σῶμα καὶ τὸ αἷμα.
 Τὶ θάλασσα, ποῦ κύματα ἔχει κορυφὲς ἐλπίδες!...
 Σιγᾶτε, βρόντοι τουφεκιῶν, παῖτε, φωνὲς πολέμου,
 Κι' ὁ Σαμουὴλ τὴν ὕστερη τὴν Κοινωνιὰ θὰ πάω.
 Κ' ἐκεῖ ποῦ κίτταζε ὁ παππᾶς τὴ Σύζυγα τοῦ Θεοῦ του,
 Ἐκύλιε ἀπ' τὰ μάτια τοῦ στοῦ ποτηριοῦ τὰ σπλάγγνα
 Σὰν τὴ δροσοῦλα διάφανα, κορυφὰ-κορυφὰ ἓνα δάκρυ.
 Θεέ μου καὶ πατέρα μου! θαρμέρος ἐδῶ μέσα
 Ἐδίδυσα. Χωρὶς νερὸ ἡ θεία Κοινωνιὰ σου
 Θὰ ἔμειν ἀτελείωτη. Δέξου, γλυκὲ μου Πλάστη,
 Ἀπὸ τὸ μαῦρο δάκρυ μου, μὴ τὸ καταφρονέσης.
 Ἀπόλυντο καὶ καθαρό βγαίν' ἀπ' τὰ φυλλοζάρδια.
 Δέξου το, Πλάστη, δέξου το, ἄλλο νερὸ δὲν ἔχω.
 Ἦτανε Ἥλιος καὶ ἔλαμψε τὸ ἱερὸ τὸ σκεῦος.
 Τὸ αἷμα ἐξεστάθηκε ἄχρισε, ζωτιανεύει.
 Ἀναγαλλιάζει ὁ Σαμουὴλ ποῦ εἶδε τὴ θεία χάρι,
 καὶ τρέμοντας ἀγκάλιασε τὸ θεῖκὸ ποτήρι,
 Καὶ τώσφιζε στὰ χεῖλη τοῦ κι' ἄκουσε ποῦ χτεποῦσε,
 Σὰν ῥῖτανε λαχταριστὴ καρδιά ζωὴ γιομάτη.

Ἀοὺγ' ἡ Πύλη τοῦ Ἱεροῦ, σκύφτουρ τὰ παλληκάρια
 Τ' ἀνδρειωμένα μέτωπα τὸ μάστιγος χτεποῦνε
 Καὶ καρτεροὺν ἀκίνητοι τοῦ γέροντα τὰ λόγια.
 Ἐποῦβαλ' ὁ καλόγερος, τὸ πρόσωπό του φέγγει
 Σὰν χροιομένη κορυφὴ ἑστ' τοῦ φεγγαριοῦ τὴ λάμψη,
 Στὰ λαβωμένα χέρια τοῦ βασιτοῦς ἓνα βασιλί
 Πῶς λειν μέσα θάνατο, φωτιά καὶ ἀπελπισία.
 Ἐκεῖνο μόνο τῶμεινε, ἐκεῖνο μόνο φθάνει
 Ἐμπρὸς ἑστὴν Πύλιν τοῦ Ἱεροῦ μονάχος τοῦ τὸ στέλνει,
 Καὶ τοεῖς φορὲς τωδλόγησε καὶ τοεῖς φορὲς τωδχέται,
 Σὰν ῥῖταν Ἀγία Τράπεζα, σὰν ῥῖταν Ἀρτοφόρι.
 Ἐπίθωσε ὁ καλόγερος ἐπάνω τὸ ποτήρι,

Καὶ σιωπηλὸς καὶ ἀτάραχος ἄναιρε θειαφοζέρι.
Τὰ γόνατά του ἐχτύπησαν δομητικὰ τὴν πλάκα,
Ἐσήκωσε τὰ χεῖρά του, τὸ πρόσωπό του ἀνάγει
Κ' οἱ πέντε τὸν ἐξέτταζαν βουβοὶ μέσα ἔς τὰ μάτια.

Πατέρα μου, σ' ἐδοῦλεψα πιστὰ σαράντα χρόνια
Καὶ τώρα ἔς τὰ γεράματα ποῦ δίνεις κατὰφρόνια!
Λεπήσον καὶ σπλωγχνίσον μας καὶ παῖσε τὴν ὁργή σου
Σ' ἐσένα, σὰν ὠρφάνεψα, ἔδωκα τὴν ψυχὴ μου.
Τὸ Σοῦλι μου τ' ἀγκάλιασα ἔς τὸν νόμο γιὰ παιδί μου
Τώρα τὸ Σοῦλι τῶχασα, ἦρθε ἡ στεροή μου μέσα,
| θάρρω σὲ σὲ πατέρα.

Μέτρησε πόσοι ἐμείναμε οἱ ἄλλοι ποθαμένοι
μέσ' ἔς τὰ λαγκάδια σέρονται νεκροὶ καὶ λαβωμένοι
ἅπαφα, ἀμνησιλόγητα σήπονται τὰ κορφάρια

| στοῦ λόγγου τὰ χοστάρια.

Ἦσθια καὶ λίκτοι χορτάσαν τὰ μαῦρα κοστάτα μας!
Καὶ τώρα ποῦ θὲ νῆσθωμε καὶ μεῖς στὴν ἀγκυλιά σου,
| δέξου μας σὰν παιδιὰ σου.

Καὶ κίτταζε τὰ χεῖρά μας τώρα σὲ σκωμένα
πὼς εἶνε ἀπὸ τὸ ἄπιστο τὸ αἶμα λερωμένα,
καὶ εὐχαριστήσον, Πλάστη μου, καὶ πὲς εὐλογημένοι
| πιστοὶ μου ἀνδρειωμένοι.

Τώρα τὸ Σοῦλι ἀπέθανε, δὲν ἔμεινε ἓνα χέρι
τοῦ γὰ μπορῇ στὰ δάχτυλα γὰ σφίξῃ τὸ μαχαῖρι.

Πατέρα Πατοδέναμε, γεννοῦ σὲ Μᾶς Πατοῖδα
| ἄλλη δὲν ἔχω ἐλπίδα.

Ἐκεῖ ψηλά στὸ θρόνο σου στὴν τόση Βασιλεία
Ἄδωσέ σ' ἐμᾶς τοὺς δόστεχους μισοὶ μὰ κατοικίαι
Νὰ μοιάξῃ μὲ τὸ Σοῦλι μας

Καὶ δώσέ μου ἓνα βράχο κ' ἐκεῖ τὸ Κοῦγγι γᾶχω.
Χώμα στὸ Σοῦλι ἐλείβετο γιὰ γὰ ταφῶ δὲν μένει.

Ἐλέησόν με, Πλάστη μου, συγχώρησε γὰ γένη.
Τὸ Κοῦγγι μου ἦ ἐκκλησιά τὸ ἱερό της βῆμα

| Τοῦ Σαμουήλ τὸ μῆμα.

Ἐδῶ ποδάρι ἄπιστο ποτὲ δὲν θὰ τολμήσῃ
ποτέ . . . τὸ εἶπα, τῶχασα, τὸ Κοῦγγι γὰ πατήσῃ.

μαζί μου πέφτω τὰ κλειδιά, Πλάστη μου, δὲν τ' ἀφήνω
| οὔτε σὲ Σὲ τὰ δίνο.

Ἐξεῖ ψηλά στὸν Οὐρανὸ τὰ τὰ φορῶ στή μέση
ὁ Σαμουὴλ ὁ δοῦλός σου θὰ σὲ παρακαλέσῃ
Πατέρα μου, μὴ πειραχθῆς, κάμε μου αὐτὴ τὴ χάρι
| ἄλλος γὰ μὴ τὰ πάω.

Καὶ τώρα, ἀκόμα τώρα π' ἀκουσες τὸν πόνο, τὸν καὶνό μας,
δέξου μας καὶ θὰ ἀφήσωμε τὸ Σοῦλι τὸ γλέκό μας
Τὸ Σοῦλι, ἄχ! πῶς τῶχασα ψυχὴ μου, μὴ δακοῦσης...
| Εἴτ' ὦρα γὰ τ' ἀφήσης.

Κι' ἀπλόησας τὰ χέρια του στοὺς πέντε του συντροφούς
Θεὲ μου πολυέλεε τώρα ποῦ θὲν τ' ἀφήσω
τὸν κόσμο καὶ στὸν ἴσκιό σου θάβω ὁ πτωχὸς γὰ ζήσω
Μιὰ χάρι θέλω, Πλάστη μου. Τὰ πέντε τὰ παιδιὰ μου
| Νὰ τᾶχω συντροφιά μου.

Τ' ἀνέθερα στὸν κόρφο μου, γιὰ ἰδέ τα τὰ καιμέρα
ἄλλοτε δὲν ἀγάπησαν παρὰ ἐσὲ καὶ μένα.

Παιδιὰ μου, μὴ δειλιάζετε, ρᾶχετε τὴν εὐχὴν μου,
| θὰ ζήσετε μαζί μου.

Σταλαματιὰ σταλαματιὰ τὰ δάχρυά τους πέφτουν,
Καὶ ἡ πλάκα ποῦ τὰ δέχεται, ραγίζεται καὶ τρίζει.
Παράπονο τοὺς ἔπιασεν, ὄχι θανάτου φόβος.

Καὶ κλείοντας ὁ Σαμουὴλ εἰς τῶρα του τὸ χέρι
τὸ Ἱερὸ ποτῆρι του, καὶ εἰς αἶλλο τὴ λαβίδα,

Ἀρχίγησε τὴν Κοιτῶνιὰ τοῦ Πλάστη γὰ μοιράζῃ
Ὁ πρῶτος ἐμετάλαβε, μεταλαβαίνει καὶ ἄλλος,

Τὴν ἔδωσε ἑστὸν τρίτον, καὶ ὁ τέταρτος τὴν παίρνει,
Καὶ φθάνει εἰς τὸν ὕστερό καὶ τοῦ τῆγε προσφέρει.

Κ' ἐκεῖ ποῦ ἔφαλλ' ὁ παππᾶς μὲ τὴ γλυκεριὰ φωνὴν του
«Τοῦ δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ σήμερον εἴς Θεοῦ».

Φωτὲς ἀκούονται, πτεπιές, ἀλαλαγμοί, ἀντάρα,
Πλακώσανε οἱ ἀπιστοὶ! Καλόγερε τί κάνεις;
Ἐσήκωσε τὰ μάτια του ὁ Σαμουὴλ ἑστὸν κορὸ
Καὶ στάζει ἀπ' τὴ λαβίδα του ἐπάνω ἑστὸ βαρέλι
Μιὰ φλογερὴ σταλαματιὰ ἀπ' τοῦ Θεοῦ τὸ γαῖμα.
Ἀστροπελέκια πέσανε, βροχάει ὁ κόσμος ὅλος

Λάμπει ὡς τὰ γνέφ' ἡ ἐκκλησιά, λάμπει τὸ μαῦρο Κοῦγγι.
 Τὴ φοβερὴν κερδοδοσίαν πόλλαβε ὡς τὴ θανάτου.
 Τὸ Σοῦλι τὸ κακόνυχον, καὶ τί κατὰς λιβάνι !
 Ἀρέβαινε ὡς τὸν οὐρανὸν καὶ τοῦ παπᾶ τὸ ράσο
 Κι' ἀπλώθηκε σὰν τρομερὴ μαυροῖλα
 Σὰν σὺννεφο κατὰμανρο, καὶ ἐθόλωσε τὸν ἥλιον,
 Κ' ἐνῶ τὰνέβαζ' ὁ κατὰς καὶ ἐνῶ τὸ σινεπαίρει,
 Τὸ ράσο πὰν' ἀομένιζε καὶ ἐδιάβαινε σὰν Χάρος.
 Κ' ἐξείδεν ὅπου διάβηκεν ὁ φλογερὸς τὸν ἴδιον
 Σὰν νῆα μυστικὴ φωτιά ἐρράγασε τὸ λόγγον,
 Καὶ μὲ τέσ προῖτες ἀστράτες καὶ μὲ τὰ πρωτοβοῦχια
 Χλωρὸ χορτάρι ἐφύττωσε, δάφνες, ἐληές, μυρσιόλες,
 Ἐλπίδες, νύκτες καὶ σφαγὲς χαρὲς καὶ ἐλευθερία.

Ἄρ. Βαλαωρίτης

ΑΛΛΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Ὁ Κωσταντῆς κατέβη τὴν μισρὰν κλίμακα, ἔδραξε τὸ σχοινίον
 καὶ ἀφείθη νὰ βυθισθῇ εἰς τὰ κύματα.

Τὰ ὕδατα ἐπάφλασαν ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του, πλατεῖς δὲ
 συμμετρικοὶ κύκλοι ἠραιώθησαν ἀλλεπάλληλοι παρὰ τὴν κουραστήν,
 ὅπου τὸ σκάφος ἀντεναγλάτο ἐντὸς τῶν τεφρῶν ὑδάτων.

Ὁ σπογγαλιεὺς ἤρχισεν ἀναπνέων βραδέως καὶ παρατηρῶν τὰς
 πρασινωπὰς σκιὰς αἱ ὁποῖαι ἠνοίγοντο περὶ αὐτόν.

Τέλος οἱ πόδες του ἐπάτησαν ἐπὶ μαλακοῦ πυθμένος.

Ἦτο ἡλῶδες βάθος μὲ πυκνὰ πρασινοκίτρινα βρύα, μαλακοὺς
 τίπητας χρύπτοντας μυριάδας ἀργυροχρόων ἰχθυιδίων ἅτινα ἐξώρ-
 μων ἐντρομα εἰς τὰ βήματά του. Τὸ φῶς ἔφθανεν ὑποκίανον, μυστη-
 ριωδες, μόλις διαπερῶν τὸ ὀγκῶδες ὑδάτινον σάβανον.

Εἶδος πρασίνης σκιᾶς, ἡμίφωτος ἀμαυροῦ ἐξηπλώνετο τριγύρω,
 ὅπου μόνον ὁ συριγμὸς τοῦ κατεχομένου ἀέρος ἀντήχει εἰς τὰ ὦτα
 τοῦ σπογγαλιέως ἐν μέσῳ τῆς φοβερᾶς σιγῆς.

Σιωπηλὸς καὶ σκύπτων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἤρχισε τὸ ἔργον του.

Τὸ βῆμά του ἀναταράσσον τὸν βόρβορον ἐξεδίωκε τὴν ἀπειρίαν
 τῶν χρυπτομένων ἐντὸς τῶν πρασίνων βρύων ἰχθυιδίων, ἐνίστε δὲ
 καὶ μεγαλύτεροι ἰχθεῖς περιέργως πλησιάζοντες ἀπεμακρύνοντο ἐν-
 τρομοὶ ὁσάκις ὁ δῦτης διὰ κινήματος τῆς κεφαλῆς ἀπεδίωκε τὸν

μειοῦσμένον ἀέρα ὅστις ἀνήρχετο νὰ θρασυθῇ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.
Ὁ Κωσταντῆς προῦχώρησεν ἐξερευνῶν τὸ ἔδαφος.

Κεφαλὴ Ἀφροδίτης τοῦ Πραξιτέλους.

Ἀμυρὸς λόφος πλήρης χασμάτων καὶ ραγῶν ἐξετείνετο ἐμ-
πρὸς τοῦ ἐπ' ἄπειρον, σκεπασμένος ὑπὸ γλοιώδους βλαστήσεως γι-
γαντιαίων λειχῶν, ὅπου μυριάδες μυρῶν πολυπόδων μὲ κοιμή-

τατα ἀστροειδῇ ἀνθύλλια, ζίτρινα, πορτοκαλλόχροα καὶ ἐρυθρὰ ἀνέθαλλον ἡδονικῶς λούοντα ἐντὸς τοῦ ὕδατος τὰ πέταλά των.

Ἐνίοτε ἰχθῦς σοβαρῶς παρεχόμενος, παρητήρει τὸν σπογγαλιέα διὰ τῶν γουρλωμένων ὀφθαλμῶν του ἀνοιγοκλείων κομικῶς τὸ στόμα, τὰ ὑπόλευκα φύκια ἀνεκίνουν τοὺς μακροὺς πλοκάμους των καὶ αἱ κομψαὶ θαλάσσιοι πτέριδες ἔκλινον ἑλαφρῶς τὰ τρίχαπτα τῶν ὀραίων των γλωνίων.

Τὸ ἔδαφος ἐξηκολούθει μᾶλλον βοραχῶδες, φθὸν καὶ μικροὺς θάμνους μελανῶν χοραλλίων ἐπὶ τῶν ὁποίων τὰ λευκὰ ἀνθύλλια τῶν πολυπόδων ἀνέθαλλον ζωηρότατα.

Παρέζει μία μεγάλη χελώνη μὲ τερατώδη κεφαλὴν καὶ λαμπρὸν ὄστρακον ἐνοχληθεῖσα ἐκ τῶν βημάτων τοῦ ἀδιακρίτου, ἔσπευσε νὰ ἐξαφανισθῇ ὀπισθεν τῶν πυκνῶν παραπετασμάτων τῶν φυκῶν.

Τὰ πυκνὰ αὐτὰ φύκια μεγέθους ἀνθρωπίνου ἀναστήματος ἔφρασσον σχεδὸν ἐντελῶς τὴν ὁδόν, τινὰ δὲ μαλθακώτερα καὶ παχύτερα, μᾶλλον λειχῆνες ἢ φύκια ἔφαινοντο ὥς μακροὶ κλάδοι δένδρων, ἔχοντες ἀντὶ φυλλωμάτων ἀπειρίαν μαγευτικὴν λευκῶν ἀνθυλλίων.

Ὁ σπογγαλιεὺς μὴ εὐχαριστούμενος ἐκ τῶν σπόγγων τοὺς ὁποίους εὑρίσκει ἀπεφάσισε νὰ προχωρήσῃ καὶ ἤρχισε παραμερίζων τοὺς κλάδους.

Προὐχώρησεν ἐπὶ μακρὸν καὶ τόσον ὥστε οἱ σύντροφοὶ του ἀπὸ τοῦ σκάφους θ' ἀνησυχούν διὰ τὴν παρατεταμένην αὐτὴν πορείαν.

Τέλος τὰ φύκια ἤρχισαν βαθμηδὸν ἀραιούμενα, καὶ ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους καθισταμένη μᾶλλον ὁμαλὴ.

Καθ' ὅσον ὁμοῦς τὸ ἔδαφος ἐγένετο ὁμαλώτερον τόσον καὶ ἡ ὄψις τοῦ τοπίου ἡλάσσε περιβαλλομένη μαγευτικὴν μεγαλοπρέπειαν.

Φαντασμαγορία ἀπειρογράφτου κάλλους ἐνεφανίζετο ἐνώπιόν του.

Ἦτο τὸ βασίλειον τῶν χοραλλίων, τῶν χρωμάτων καὶ τοῦ φωτός.

Κοράλλια λευκὰ, μέλινα, ἐρυθρὰ, ρόδινα, χρυσομήλινα καὶ φοινικὰ, φανταστικῶν ἀποχρώσεων, βρύα χρυσοπράσινα, ἅλλα ἀνθηφανταστικά, ὅποια ἀνθρώπου ὀφθαλμός δὲν εἶδε ποτὲ εἰς τοὺς γήινους κήπους, ἐφαινοντο ἐξαπλούμενα μέχρι τοῦ σημείου ὅπου ἔφθανε τὸ βλέμμα.

Πρὸς τὸ βάθος πελώρια θαλάσσια φυτὰ χρυσοφθῶν ἀποχρώσεων ἐσημμάτιζον θόλους ὑπὸ τοὺς ὁποίους εὐκόλως καὶ τέσσαρες ἄνθρωποι ἠδύναντο νὰ περάσουν.

Μεγάλοι θαλάσσιοι σταυροὶ ἐρυθροὶ μετὰ νεανῶν στιγμάτων

ἀνεκίνουν βραδέως τοὺς ἀκανθωτοὺς πλοκάμιους των, ὅστρακα ὑπερ-
μεγέθη ἐπλάνων τὰς γλοιώδεις προβολὰς των εἰς ἄγραν τροφῆς.

Τέλος ἐν μέσῳ δάσους πελωρίων περὶδων καὶ ἐρυθροζιτρίνων
γοργονίων, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ὁ δῦτης ἐφαίνετο ἀληθῆς νάνος, ὀλόκλη-
ρον στρατεύμα ἀργυροχρύσων μεδουσῶν παρήρχετο ζωπηλατοῦν διὰ
τῶν μικρῶν μενεξοδοχρόων ἀνθοδεσμῶν των, πλήσιον δὲ πολυ-
τίμων σπάγγων ἐξαισίῳ τὸ μέγεθος, ἀπερρόφα καὶ ἀνέδιδεν ἡδονι-
κῶς τὸ διαυγές ὕδωρ.

Ἦσαν ἄλλοι πλάτεις ὡς πινάκια, ἄλλοι κοῖλοι ὡς ἀρχαῖοι κρα-
τῆρες, κῶνοι ἀνεστραμμένοι, σφαῖραι μὲ μικρὰς μαστοειδεῖς προε-
ξοχάς, κύλινδροι, κόγχαι, ποτήρια, ταλαντευόμενα νοχελῶς ἐπὶ κοι-
φοτάτων μίσχων ἐντὸς τοῦ ὕγρου στοιχείου των.

Ὁ δῦτης ἔμενεν ἐκθαμβος καὶ ὅλος ὀφθαλμούς, θαυμάζων τὸν
θαυμάσιον αὐτὸν Παράδεισον ὅστις ἐξηπλοῦτο ἐνώπιόν του, βαθμη-
δὸν δὲ πλήθος ἰχθύων ἔσπευσαν νὰ τὸν περικυκλώσουν περιεργα-
ζόμενοι τὸ σκάφανδρον καὶ ὀλισθαίνοντες πλησίον τῶν ποδῶν του.

Εἰς τὸν ἐκθαμβον νοῦν τοῦ ναύτου ἐπέρασαν πρὸς στιγμὴν αἱ
φανταστικαὶ περιγραφαὶ τῶν παραμυθίων, οἱ κῆποι καὶ τὰ βασίλεια
τῆς μυθικῆς Νεοαίδας. Τὸ ἐνστικτικὸν ὅμως τοῦ σπογγαλιέως δὲν
ἐβροάδυνε νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ ἀφοῦ ἐκένωσε τὴν ἀπόχην ἐκ τῶν πα-
λαιῶν σπόγγων, ἤρχισε νὰ ἐκριζώνει ἀπλήστως ὅσους καλλιτέροντες
ἔβλεπε.

Ἄγγελος Τανάγρας.

ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ (1)

(1819)

A.

Μαῦρο πουλάκι, πόρχεσαι ἀπὸ τ' ἀντίκρον μέση,
πὺς τί κλάψαις θλιβεραῖς, τί μαῦρα μοιρολόγια
ἀπὸ τῆρ Πάργα βγαίνουνε, ποῦ τὰ βοντὰ θορίζουν;
Μῆρα τῆρ πλάκωσε Τουρκιὰ καὶ πόλεμος τῆρ καίει;
Δὲρ τῆρ ἀπλάκωσε Τουρκιὰ, πόλεμος δὲρ τῆρ καίει.
Τοὺς Παργιανοὺς ἐπούλησαν σὰ γῆδια, σὰ γελιάδια,
κα' ὅλοι στὴρ ξενητεριά θὰ πᾶν νὰ ζήσουν οἱ καιμημένοι.

(1) Ἡ Πάργα, τελευταία τῶν πόλεων τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου,
ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Τούρκους. Ταχθεῖσα ἀπο τῶν ἀρχῶν τοῦ 18 αἰῶνος ὑπὸ

Thlonstantinides

Τραβοῦν γυναικες τὰ μαλλιά, δρόνουν τὰ σπρωτους τὰ στήθια,
μοιρολογοῦν οἱ γέροντες μὲ μαῦρα μοιρολόγια,
παπᾶδες μὲ τὰ δάκρυα ρύνουν ταῖς ἐκκλησιαῖς τους.
Βλέπεις ἐκεῖνη τὴν φωτιά μαῦρο-καπνὸ ποὺ βγαίνει;
Ἐκεῖ καίγονται κόκκαλα, κόκκαλα ἀντροειωμένων,
ποὺ τὴν Τουρκιὰ τρομάξανε καὶ τὸ Βεζύρη κάψαν.
Ἐκεῖ ἔναι κόκκαλα γοριοῦ, ποὺ τὸ παιδί τὰ καίει,
νὰ μὴν τὰ βοῦντε οἱ Λιάπηδες, Τοῦρκοι μὴν τὰ πατήσουν.
Ἀζοὺς τὸ θοῖνο τὸν πολύν, ὅπου βογγοῦν τὰ δάση,
καὶ τὸ δαυρὸ ποὺ γίνεται, τὰ μαῦρα μοιρολόγια;
Εἶναι π' ἀποχωρίζονται τὴ δόλια τὴν πατρίδα,
φιλοῦν τὴς πέτρας καὶ τὴ γῆ κι' ἀσπάζονται τὸ χόμα.

Β'.

Τοῖα ποετιά ἀπ' τὴν Ποέβεζα διαβήκανε ἔς τὴν Πάργα,
τότε κοιτάει τὴν ξηγητιά, τᾶλλο τὸν "Αἰ-Γιαντζή,
τὸ τρίτο τὸ κατάμαρο μοιρολογάει καὶ λέει
Πάργα Τουρκιὰ σὲ πλάκωσε, Τουρκιὰ σὲ τοιγυρίζει.
Ἄν ἔρχεται γιὰ πόλεμο, μὲ προδοσιὰ σὲ παίρνει.
Βεζύρης δὲ σ' ἐκίνησε μὲ τὰ πολλὰ τ' ἀσέβεια
"Εφενγαν Τοῦρκοι σὰ λαοί, τὸ Παργιανὸ τουρφέι,
κι' οἱ Λιάπηδες δὲν ἤθελαν νὰ ῥινοῦν νὰ πολεμήσουν.
Εἶχες λεβέντες σὰ θεριά, γυναικες ἀντροειωμένες,
πὸ ἔρωγαν βόλια γιὰ ψωμί, μπαρουτί γιὰ προσφάγι.
Τᾶσπρα ποὺλῃσαν τὸ Χριστό, τᾶσπρα ποὺλοῦν καὶ σέρα.
Πᾶστε μαράδες, τὰ παιδιά, παπᾶδες τοὺς ἄγρους.
Ἀστε, λεβέντες, τίματα κι' ἀρῆστε τὸ τουρφέι,
σκάψτε πλατειά, σκάψτε βαθειά, διὰ σ' τὰ κιβούρια,
καὶ τ' ἀντροειωμένα κόκκαλα ξιθαῖτε τοῦ γοριοῦ σας.
Τοῦρκους δὲν ἐπροσκόνησαν, Τοῦρκοι μὴν τὰ πατήσουν.

τὴν προστασίαν τῶν Ἑνετῶν, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἑνετικῆς πολιτείας
περιήλθε μετὰ τῶν Ἰονίων νήσων εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Γάλλων Ἀλλὰ τῇ 1814
παρεδόθη εἰς τοὺς Ἀγγλους. οἱτινες βραχὺν μόνον χρόνον τὴν ἐκράτησαν, ἀπεμ-
πολήσαντες αὐτὴν εἰς τοὺς Τούρκους τῇ 1817. Πρὸ τῆς παραδόσεως αὐτῆς,
συντελεσθεῖσης τὴν 28 Ἀπριλίου 1819, οἱ Παργιανοί, εἰς τετρακισχιλίους ἀνερ-
χόμενοι, κατέλιπον τὴν πατρίδα των, ἀπὸ προηγουμένως ἀνασκάψαντες τοὺς
πατρίους τάφους, συνήθροισαν τὰ ὅσα καὶ τὰ ἔκαψαν εἰς τὴν πλατείαν τῆς
ἀγορᾶς διὰ νὰ μὴ βεβηλωθοῦν ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν.

ΣΟΥΛΙΩΤΙΚΟ (1)

Τρία μπαϊράκια φαίνονται 'ποκάτω ἀπὸ τὸ Σούλι.
Τὸ 'να 'ραι τοῦ Μουχτάρ πασσᾶ, τῆλλο τοῦ Σελιχτάρη,
τὸ τρίτο τὸ καλλίτερο εἶνε τοῦ Μήτσου Μπόρου.
Μιὰ παππαδιά τ' ἀγνάντεψε γ' ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα.
«Ποῦστε τοῦ Λάμπρου τὰ παιδιά, ποῦστε τοὶ Μπότσαρῆοι ;
'Αρβαριτιά μᾶς πλάκωσε, θέλει γὰ μᾶς σκλαβώσῃ.
" Ἄς ἔχουν οἱ παλιότουρκοι, τίποτε δὲν μᾶς κάνουν.
" Ἄς ἔχουν πόλεμο γὰ ἰδοῦν, καὶ Σουλιωτῶν τουφέκια,
γὰ μάθουν Λάμπρου τὸ σπαθί, Μπότσαρη τὸ τουφέκι,
τ' ἄρματα τῶν Σουλιώτισσων, τῆς ξακουσμένης Χαϊδῶς».
Κι' ὁ Κουτσοϊκας φώναξεν ἀπὸ τὸ Μετερίζι :
« Παιδιά, σταθῆτε σιέρεα, σταθῆτε ἀντρείωμένα
γιατ' ἔρχεται ὁ Μουχτάρ πασσᾶς μὲ δώδεκα χιλιάδες».
'Ο πόλεμος ἀρχίνησε κι' ἀνάραν τὰ τουφέκια
τὸν Ζέροβα καὶ τὸν Μπότσαρη ἐφώναξε ὁ Τζαβέλας.
« Παιδιά μ' ἦρθ' ὥρα τοῦ σπαθιοῦ κι' ἄς πάρῃ τὸ τουφέκι».
Κι' ὅλοι ἐπίασαν καὶ σπάσανε τῆς θῆκης τῶν σπαθιῶ τους,
τοὺς Τούρκους βάζουνε μπροστά, τοὺς βάνουν σὰν κοιάρια.
" Ἄλλοι ἔφευγαν καὶ ἄλλοι ἔλεγαν « Πασσᾶ μου, ἀνάθεμά σε !

(1) Κατὰ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Σουλίου (τὸν Ἰούλιον τοῦ 1792) ὁ Ἄλῃ Πασσᾶς ἦτο βέβαιος, ὅτι θὰ καθυποτάξῃ τοὺς Σουλιώτας, καταλαμβάνων αὐτοὺς ἀνυπόπτους καὶ ἀπαρασκευάστους. Διότι προσποιοῦντο, ὅτι ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου ἐξήτησε τὴν συνδρομὴν τῶν Σουλιωτῶν, αἵτινες παρεπλανήθησαν μὲν ἐκ τῶν λόγων του, ἀλλὰ δὲν τῇ ἀπέστειλαν εἰ μὴ ἐσθρομῆντα ἐπιλέκτους ὑπὸ τὸν Λάμπρου Τσαβέλαν. Τούτους ἀφοπλίσας καὶ φυλακίσας ὁ ἄπιστος Ἄλῃς, ἐστράφη κατὰ τοῦ Σουλίου, μετὰ δυνάμειος δωδεκαχιλίων περίπου πεζῶν καὶ ἵππῶν. Ἄλλ' εἰς τῶν Σουλιωτῶν, κατορθώσας νὰ διαφύγῃ, ἐμήνυσσε τὸ πρᾶγμα εἰς τοὺς συμπολίτας του, αἵτινες ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Γεωργίου Μπότσαρη (τοῦ πατρὸς τοῦ Μάρκου) ὀργάνωσαν κρατεράν ἄμυναν. Ὁ στρατὸς τοῦ Ἄλῃς συνεντρίθη εἰς τὰς κλεισσομείας τοῦ Σουλίου τὴν εἰκοστὴν Ἰουλίου 1792, ὃ δὲ Ἄλῃς διεσώθη φυγὼν εἰς Ἰωάννινα. Εἰς τὴν νίκην συνετέλεσαν μέγας αἱ Σουλιώτισσι, οἷσι τετρακόσαι περίπου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῆς Μόσχως Τζαβέλενας (τῆς γυναικὸς τοῦ Λάμπρου) ὀπλισθεῖσαι μετέσχον τῆς μάχης. Μετὰ τὴν ἡτταν ὁ Ἄλῃς ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τοὺς Σουλιώτας.

Ν. Πολίτης

Μέγα κακὸν μᾶς ἔφερες τοῦτο τὸ καλοκαίρι,
ἐχάλασες τόση τουρζιά, σπάιδες καὶ Ἀρβανῖτες.
Ἄν' εἶνε δὴ τὸ Χόρμοβο, δὲν εἶνε ἡ Λαμπορίσσα,
ἐδῶ εἶνε τὸ Σοῦλι τὸ κακόν, ἐδῶ εἶνε τὸ κακοσοῦλι,
ποῦ πολεμοῦν μικρὰ παιδιὰ, γυναικες σὰν τοὺς ἄντρες,
ποῦ πολεμάει ἡ Τζαβέλαινα σὰν ἄξιον παλιχάρον».

Σ Ι Γ Α

— Σιγά, κοπέλλα μου, σιγά !
Ποῦ τρέχεις ἔτσι ; Στάσου,
καρεῖς δὰ δὲ σὲ κεντηγὰ,
κι' ἔχεις καιρὸν μπροστὰ σου.

— Παράνω, μπάρμπα, στὸ γιατρό,
τὴν κοῦκλά μου γιάνει.
Μοῦ πόρτισσε μέσ' στὸ λουτρό
καὶ τρέμω μὴν πεθάνει.

— Βάλ' της ἐφτὺς στυάπισμὸν
στὸ σιῆθος καὶ στὸ πλάϊ.
Βάλ' της φανεῖλλα στὸ λαιμὸν
καὶ προσοχὴ μὴ γάει.

Τῆς ἔκαμα ἡ μικρὴ πολλά,
μὰ γὰ ! τὰ ἴδια χάλια . . .
Ἄχ, τί ἤθελα καὶ στὰ καλά
τῆς ἔδινα στοργάλια ;

Μὰ ἂν ὁ γιατρός δὲν εἶναι ἐκεῖ ;
ἢ γάρθει δὲ θελήσει ;
ἢ πληρωμὴ σημαντικὴ
στὸ χέρι σοῦ ζητήσει ;

— Κι' ἂν λείπει, τί ; Τὸν καστεροῦ
Λεφτά ; Καὶ τί μὲ γιάζει ;
Γιὰ ἀφτὰ τὴν κοῦκλα του, θαροῦ,
καρεῖς δὲν θυσιάζει.

A. Πάλλης

ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ

Εἰς τὸ Μανιάκι, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐκ τῶν τριακοσίων
μαχητῶν δὲν ἀπέμεινεν οὔτε ἓνας ζωντανός. Ὁ ἥλιος, προβάλλων
ἀπὸ τὰς χιόνας τῶν βουνῶν, τοὺς ἐχαιρέτησεν, δοθίους ὄλους, ἐφώ-
τισεν τὰς λευκάς τῶν φουστανέλλας, ἐχάιδευσεν τὰς μαύρας κόμας
τῶν, ἀπῆστραψεν εἰς τοὺς φλογερούς τῶν ὀφθαλμούς, κατωπτρίσθη
εἰς τὸν χάλυβα τῶν σπαθιῶν τῶν, ἐχρῶσσε τῶν ἀομάτων τῶν τὰς
λαβὰς. Καὶ τώρα, δύων ἐκεῖ κάτω μέσα εἰς τὸ πέλαγος, τοὺς ἀπο-
χαιρετίζει λυπημένους, νεκρούς, σκερπισμένους, ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα
καὶ χάνεται ἀργά—ἀργά, ὥς μέγα κλειόμενον ἐρυθρόν ὄμμα, ὕπερ
σβῆνον θέλει ἀκόμη νὰ ρίψῃ τελευταῖον βλέμμα πρὸς τοὺς γεν-

ναίους. Ὅλην τὴν ἡμέραν αἰσιτοὶ καὶ ἄποτοι, ἐπάλαισαν πρὸς τὴν θύελλαν τῶν σφαιρῶν, ἀνέστησαν εἰς τὴν χάλαζαν τῶν βομβῶν, κατήσχυναν τὴν βροχὴν τῶν μύδρων, ἐχλείασαν τὴν ὀμίην τῆς ῥομφαίας, καὶ τῆς λόγχης τὴν βίαν. Καὶ ἀφοῦ ἔφαγαν τὴν μαρουτὴν μὲ τὴν χούφταν, ἀφοῦ καὶ τὸ ἔσχατον σπειρὶ τοὺς ἐσώθη μέσα εἰς τῆς παλάσκες τῶν, ἀφοῦ ἐρραγίσθη καὶ τοῦ τελευταίου ὅπλου τῶν ἢ γάννα, ἀφοῦ καὶ τὸ ὕστατον γιαναγάνι ἔσπασε μέσα εἰς τὸ χέρι τῶν, ἔπασαν χαμαί, ἄνυχοι καὶ ἡττημένοι ὄχι. Κ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁ Παππαφλέσας, πρῶτος ἀρχίσας τὴν σφαγὴν, καὶ τελευταῖος σταματήσας, πελιδνός, ξαπλωμένος μὲ πλατεῖαν πληγὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, κρατεῖ ἀκόμη τὸ θορύβιμον τμήμα, αἰμοστάζον, μὲ σφικτὰ τὰ δάκτυλα, ἐν σπασμῷ ἔρωτος καὶ λύσεως. Καὶ ὁ Αἰγύπτιος ἀνέρχεται, ἐν καλπασμῷ ἵππων καὶ κλαγγῇ ξιφῶν, ἐν ἤχῳ τυμπάνων καὶ σαλπύγγων βοῇ. ἐνῷ τὰ μπαϊράκια του, ἀναπεπταμένα, φρίσσουν εἰς τὸν ἀνεμὸν τῆς ἐσπέρας καὶ τὰ μισοφέγγαρα ἀστράπτουν ἐπὶ τοῦ καθαροῦ οὐρίζοντος τῆς δύσεως. Μυρμηκιῶ ἀνὰ τὴν πεδιάδα καὶ τὰ πρανὴ ὁ συρφετὸς καὶ βαρὺ ἀκούεται τὸ βῆμα του. Ἐπὶ τῆς ὕγρας ἐκ τοῦ λυθροῦ γῆς, οἱ Ἀραβες βαδίζουν ἐπιμόχθως, τῶν ἀλόγων τὰ πέταλα γλιστροῦν. Ἄλλ' ἢ χαρὰ ἐπὶ τῇ ἀνελπίστῳ νίκῃ εἶναι τόση, εἶναι ἢ μετὰ τὸν φόβον ἡδονή, ὥστε φέρει αὐτοὺς ταχεῖς πρὸς τὸν ἀνήφορον, ταχεῖς φέρει αὐτοὺς ἐπὶ τὴν μάχην. Ἦδη ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἔφθασεν εἰς τὴν ὄφρυν τοῦ λόφου, ἀνέβη, κι' ἐπ' αὐτῆς ἐστάθη, περιέφερε τὸ βλέμμα, ἐκύτταξε τὸ κοκκινίσαν ἔδαφος, ὅπερ πίνει λαίμαργως τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων, ἐπεσκόπισε τὸν ἀνερχόμενον στρατόν, εἶδε κύκλῳ τοὺς πεσόντας. Καὶ μ' ἀνοικτὸν τὸ ὄμμα, ἐκπληκτον, ἀναμετρᾷ τοὺς ὑψηλοὺς κορμούς τῶν, τὰ εὐρεά στέρνα τῶν, καὶ τοὺς βραχίονάς τῶν τοὺς νευρώδεις, τὰς ὠραίαις τῶν μορφάς, τὰ μέτωπά τῶν τὰ ἐγέρωχα. Καὶ ἐπὶ τὴν τραχεῖαν ὄψιν τῶν, ὡς νέφος τι διέροχεται, τὸ βλέμμα του θολοῦται, ἀδιόρατος σπασμὸς συσπᾷ τὰ χεῖρά του.

— Κοῦμα νὰ χαθοῦν τέτοιοι λεβέντες!

Καὶ βλέπει, βλέπει γύρω, θαυμάζων, βλέπει ἀπορῶν, ὥσάν νὰ μὴ πιστεῖ ὅτι ἐχάθησαν τοιοῦτοι ἄνδρες, ὅτι ζοῖτόνται ἀνάσθητοι, καὶ δὲν κοιμῶνται μόνον, διὰ νὰ ξυπνήσουν πάλιν φοβερώτεροι, πῶς καὶ ὁ ἴδιος ὁ θάνατος ὑπῆρξεν ἰσχυρότερος αὐτῶν.

— Ποῖος εἶναι ὁ Παππαφλέσας;

Οἱ ὁδηγοὶ του ἔσπευσαν, προσέδραμον, ἔδειξαν τὸ πτώμα, λά-

σιον, διάβροχον, περιρρεόμενον ἐκ τοῦ ἰδρώτος τοῦ ἀγῶνος, κατα-
ρακωμένα τὰ φορέματα, μαῦρον ἀπὸ τὸν καπνόν.

Σηκῶστε τὸν μωρέ, πάρτε τον!... Πάρτε τον, πλύντε τον!...
Πλύντε το τὸ παλληκάρη!...

Δύο ἄνδρες ἔλαβον αὐτὸν ἀπὸ τῶν μασχάλων, τὸν ἤγειραν, τὸν
ἔστησαν ἐπάνω εἰς τοὺς πόδας του, καὶ ἐβάδισαν πρὸς παραρρέουσαν
πηγὴν. Ἐκεῖ τοῦ ἔπλυναν τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, ἔξέτριψαν
τὸν πηλὸν καὶ τὸν ἰδῶτα, τὸν ἐκαθάρισαν ἐκ τοῦ κονιορτοῦ καὶ τῆς
ασβόλης, τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ ἰχώρος, τὸν ἐσπόγγισαν, διευθέτησαν
τὰ ξεσχισμένα του ἐνδύματα, καὶ γύρισαν ὀπίσω φέροντές τον.

— Στῆστε τὸν ἐκεῖ ἀπὸ κάτω.

Οἱ ἄνδρες κρατοῦντες ἐκατέρωθεν αὐτόν, ᾤδυσαν πρὸς τὸ δει-
χθὲν δένδρον, τὸν ἀπέθηκαν παρὰ τὴν ρίζαν του, τὸν ὕψωσαν καὶ
τὸν ἀκούμβησαν, τὸν ἐστερέωσαν ἐπὶ τὸ στέλεχος αὐτοῦ, τὸν ἰσορ-
ρόπησαν ὥσανεὶ ζῶντα. Ἐπειτα ἐτραβήχθησαν, ἀπεμαρύνθησαν,
καὶ τὸν ἀφήκαν μόνον βασταζόμενον διὰ τῆς ἰδίας του δυνάμεως.
Τὸ πτώμα ἐναπέμεινε ἀκίνητον, εἰθύ, στηρίζον ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τὴν
ράχην, τὸν θώρακα προτεταμένον, καὶ χρεμασμένα τὰ χέρια με ἀνα-
πόστατον τὸ τμήμα τοῦ σπασμένου χατσαριοῦ, τὰ σκέλη διεστώτα,
ὕψηλὰ τὴν κεφαλὴν. Τότε ὁ Ἱμπραίμης πλησιάζει βραδέως πρὸς τὸ
δένδρον, ἵσταται καὶ προσβλέπει σιγῆλός ἐπὶ μακρόν, τὸ ἄπουν
πτώμα τοῦ ἀντιπάλου, καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἣτις ἀνέτειλε
τὴν ὥραν ἐκείνην αἱματόχρους, ὥσεί βαφεῖσα καὶ αὐτὴ ἐκ τοῦ λυ-
θροῦ τοῦ χυμέντος κατὰ τὴν μάχην, ὑπὸ τοὺς σεισμένους κλάδους,
οἷτινες ἀνέφρισαν πενθίμως, φιλεῖ, παρατεταμένον φίλημα, τὸν
ὄρθιον νεκρόν.

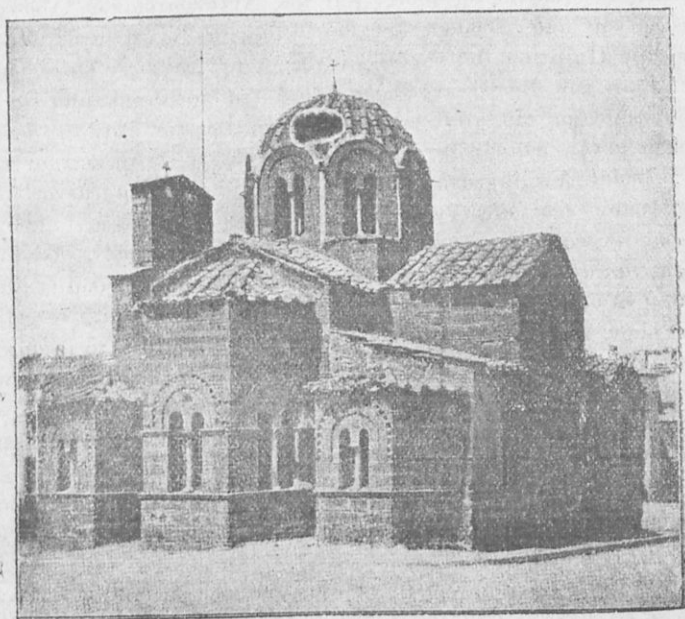
Μιχαὴλ Μητσάκης

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Ὅταν τὸ ἔτος 532, ὁ Ἰουστινιανὸς συνέλαβε τὴν ἰδέαν ν' ἀνε-
γείρῃ τὸν οἶκον τοῦτον τοῦ Θεοῦ, ἐπόθησε νὰ τοῦ δώσῃ ὅ,τι πολυ-
τελές καὶ πολύτιμον ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον.

Κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος τὰ περιφημότερα λατομεῖα
εἰργάσθησαν νὰ στείλουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὰ προϊόντα
των, καὶ αἱ ἐπαρχίαι τοῦ κράτους τὰ πολύτιμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλη-
νικῶν ναῶν. Ἐστάλησαν μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ῥώμης, τοῦ

Βυζαντίου, τῆς Ἐφέσου, τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Τὰ λευκὰ μάρμαρα τῆς Προκονήσου, τ' ἀνοιχτοπράσινα τῆς Καρυστίας, τὰ λευκὰ καὶ κόκκινα τῆς Καρίας, τὰ κίτρινα τῆς Νουμαδίας, τὰ κυματιστὰ ῥόδινα τῆς Φρυγίας, οἱ πορφυρεῖται τῆς Αἰγύπτου ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὸ κτίσιμα. Αἱ ἀρχαῖαι Ἀθῆναι διὰ τὸν Παρθενῶνα ἐξήτησαν τὸ μάρμαρον τῆς ἀστραπηβόλου λευκότητος. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεναντίας ἐπέδωκε τὴν πολυχρωμίαν διὰ τὸ ἴδρυμά του

Βυζαντινὸς ναὸς Ἁγίων Θεοδώρων (*Ἀθῆναι).

καὶ ἐνηρμόνισε σοφῶς τὰ πλέον ἀντίθετα χρώματα τῶν μαρμάρων. Συγχρόνως ἐσκόρπισε ἀφθόνως τὸν χρυσόν, τὸν ἐλεφαντόδοντα, τὸν ἄργυρον, τοὺς πολυτίμους λίθους. Διηγοῦνται ὅτι ἠθέλησε νὰ σκεπάζῃ μὲ χρυσὸν καὶ αὐτοὺς τοὺς τοίχους τοῦ Ναοῦ, ἐσταμάτησε δὲ μόνον ὅταν οἱ ἀστρολόγοι τοῦ Παλατίου ὑπέδειξαν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα ὅτι τὸ Κράτος ἤμπορεῖ κάποτε νὰ εὕρεθῇ εἰς μεγάλην ἔλ-

Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Τόμος Γ'.

10

λεῖψαν χρημάτων καὶ εἶναι φόβος τότε μὴ καταστρέψουν τὸν ναὸν διὰ τὰ ξαναπάρουν τὸν χρυσόν.

Εἰς τὸ διάστημα πέντε ἐτῶν ὑπὸ τὴν ἀγρυπνίαν ἐπὶ βίλῃ τοῦ αὐτοζωράτορος, τὸ ἔργον ἐτελείωσεν. Ἐστοίχισεν ἂν ἐξαίρεση κανεῖς τὸ δωρεὰν προσφερθὲν ὕλινον, τριακόσια ἐξήντα ἑκατομμύρια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἰς πενταπλάσιον περίπῳ πρέπει νὰ ὑπολογισθοῦν διὰ τὴν ἐποχὴν μας. Τὴν 27ην Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 537 ἔγειναν τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ. Ἐπὶ τοῦ Αὐτοζωρατοριζοῦ Ἀρματός συρωμένου ἀπὸ τέσσαρας λευκοῦς ἵππους ὁ Ἰουστινιανὸς μετέβη ἀπὸ τοῦ Παλατίου ἕως τὴν θύραν τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ὅταν, διασκελίζων τὴν Βασιλικὴν θύραν ἔρριψε τὸ πρῶτον βλέμμα εἰς τὸ ἑσωτερικὸν καὶ εἶδε τὸ ὄνειρόν του πρᾶγμα, εἰς τὴν θέαν τῆς ἀσυγκρίτου αὐτῆς λαμπρότητος, ἐπροχώρησεν αἴφνης εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἐκκλησίας. Ἐστάθη ὑπὸ τὸν μέγαν θόλον, καὶ ἐνθουσιούμενος τὸν περίφημον ναὸν τὸν ἐγεθθέντα εἰς Ἱεροσόλυμα, ὕψωσε τὰς δύο χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ τὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Κύριον. Δὲν ἐδίστασε νὰ καυχῇθῃ ὅτι ἐνίκησεν τὸν Σολομῶντα. Ἐπὶ χίλια ἔτη ἔκτοτε ἡ Ἀγία Σοφία ὑπῆρξεν ἡ καρδιά τῆς Ὀρθοδοξίας, τὸ Θρησκευτικὸν κέντρον τῆς Μοναρχίας καὶ μέχρι σήμερον τὸ μέγιστον τῶν μνημείων τῆς Βυζαντινῆς τέχνης. Ὁ θόλος τῆς, ἔργον ἀνηζούστου ἀρχιτεκτονικῆς τέλμης φαίνεται καθὼς λέγει ὁ χρονογράφος Προκόπιος, ὥς κορυμνισμένος μὲ μίαν χρυσὴν αἴλυσιν ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Καὶ τὸ φῶς τὸ χυνόμενον ἀπὸ τῶν παραθύρων τοῦ θόλου εἰς τὸ ἑσωτερικὸν τοῦ ναοῦ ἔκαινε τόσον καταφανῆ καὶ ἀστράπτουσιν τὴν διακόσμησιν, ὥστε ἐλέγχθη ὅτι ἡ Ἀγία Σοφία ἐκπέμπει, ἀντὶ τὰ δέχεται φῶς.

Πρέπει ἄλλως τε διὰ τὰ ἐννοηθῇ ἡ διακόσμησις νὰ μὴ λάβωμεν μόνον ὑπ' ὄψιν τ' ἀπαστράπτοντα μωσαϊκά, τὰ ὁποῖα τώρα ἔχουν ἀσβεστοχορισθῇ, ἀλλὰ τὸ πολύχρωμον ἑδαφος. Μάρμαρα κάθε χρώματος, ἐλίσσονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς σχήματὰ καὶ κυματισμοὺς οἱ ὁποῖοι φαίνονται ὡς ἔργον τοῦ δεξιωτέρου ζωγράφου, ὡς τάπης, ὡς κήπος τοῦ ὁποῖου ἡ γλῶσσι εἶναι κατάσπαρτος ἀπὸ ἀνθῶ πορφυρᾶ. Ὁ προσευχόμενος εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, λέγει ὁ Προκόπιος, αἰσθάνεται ὅτι ὁ Κύριος εἶναι πλησίον καὶ ὅτι παραμένει εὐχαρίστως εἰς τὸν ναὸν τοῦτον τὸν ὁποῖον ἐξέλεξεν ὡς κατοικίαν τῆς θεότητος.

Κατὰ τὴν παράδοσιν ἄγγελος Κυρίου ἀγρυπνεῖ ἐπὶ τῆς στερεότητος τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἐν ᾧ ἐκτίζετο ὁ ναός, λέγει ἡ παράδοσις,

καποτε όπου οί εργάται διέκοψαν τὴν ἐργασίαν διὰ τὸ γέῦμα, ἐμει-
νεν εἰς τὴν οἰκοδομὴν μόνον τὸ δωδεκαετὲς παιδί ἑνὸς ἀρχιεργάτου.
Αἰφνης τοῦ ἐμφανίζεται πρόσωπον μὲ πολυτελῆ ἀμφίεσιν τιλούχου
τοῦ Παλατίου καὶ τὸ ἐρωτᾷ τοῦ εἶναι οἱ εργάται. Τὸ παιδί ἀπὴν-
τησεν ὅτι θὰ ἐπαναλάβουν τὴν ἐργασίαν μετὰ τὸ γέῦμα. Ὁ ἀρχων
τὸ ἐπρόσταξε νὰ τρέξῃ καὶ νὰ ζητήσῃ τοὺς εργάτας. «Ὡς νὰ ἐπα-
νέλθῃς, εἶπε, θὰ φυλάξω ἐγὼ τὴν οἰκοδομὴν. Τὸ ὀρρίζομαι εἰς τὸ
ὄνομα τῆς Ἀγίας Σοφίας εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεγείρεται τὸ κτίσιον».
Ὁ μικρὸς ταραγμένος ἔτρεξε καὶ εἰδοποίησε τὸν πατέρα του, ὁ
ὁποῖος ἐπίσης ταραχθεὶς τὸ παρουσίασεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα. Διε-
τάχθησαν τότε νὰ παρουσιασθῶν ὅλοι οἱ Λύλικοι. Τὸ παιδί δὲν
εὐρίσκει νὰ ὁμοιάξῃ κανεὶς ἐξ αὐτῶν μ' ἐκεῖνον ποῦ τοῦ εἶχεν ἐμ-
φανισθῇ. Ὁ Αὐτοκράτωρ ὑποπτέυθη θεῖαν ἐμφάνισιν. Καὶ ἀφοῦ
ἠνχαρίστησεν τὸν Κύριον, ἔκρινε φρόνιμον νὰ ἀπομακρυνῇ τὸν
ἀπτασιασθέντα παῖδα εἰς μακρυνὴν ἐπαρχίαν καὶ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ
νὰ ἐπανέλθῃ. Ἐκτοτε ὁ ἄγγελος τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος περιμένει
τὴν ἐπάνοδόν του εἶναι εἰς τὴν θέσιν ἐκεῖνην καὶ φρουρεῖ κατὰ
τὴν ὑπόσχεσιν τὴν ὁποίαν ἔδωκεν, τὴν στερεότητα τοῦ θεοῦ κτί-
σματος.

Χάρης Ἡμερινὸς

ΧΩΡΙΣΜΟΣ

Στὴν πόρτα στέκει ἡ μάνα μου καὶ τ' ἄστρο της τ' ἀγκύλι
σὰ φύλλο τρεμοσύνεται, σὰν γὰρ ποῦ σταλαίνει
ἡ ἀδερφοῦλά μου, ἔχε γιὰ, μοῦ λέει μὲ τὸ ματηλὶ,
μὰ, τὸ σαλέβει κι' ἔπειτα στὰ μάτια της τὸ βάζει.

Κι' ὁ ἀδελφός μου ὡς στὴ γωνιά τοῦ δρόμου μὲ παραίνει,
μὲ πρόσωπο σὰ χαροπὸ μ' ἀδόλωτα τὰ μάτια
μὰ νοιώθω, ὅταν μ' ἀγκάλιασε, πῶς βοάει κι' ἀνασαίνει,
πῶς μέσα σποῦν τὰ σπλάχνα του καὶ γίνονται κομμάτια.

Α. Πάλλης

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΘΕΟΔΟΣΙΑΣ (1453)

Τῇ τύχῃ τῇ μαγιάτικῃ
Ψυχολαχοῦσε ἡ Πόλι . . .
Στὰ κάστρα οἱ ἄντρος ὅλοι
Κάστρο ἔχοντ τὴν καρδιά.

Καὶ μέσ' στὰ σπίτια ἀπόμεναν
Ξάφροντοι, λαφιασμένοι
Γέροι καὶ ἀρρωστημένοι
Γυναῖκες καὶ παιδιὰ.

Στὴν ἐκκλησίᾳ δόλονυχτα
Τῆς ἁγίας, ποῦ γιορτάζει
Κλαίοντας καθένας τάζει,
Με πίστι προσκυνᾷ.

Κι' ὅλα ἀπ' τοὺς κάμπους ἔκοψαν
Τὰ ρόδα, ποῦχαν μείνει
Καὶ τᾶφεραν σ' ἐκείνῃ
Στολίδια τῆς στεροῦ.

Γ. Δροσίνης.

ΤΕΛΟΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—Φιλολογικόν ψευδώνυμον τοῦ κ. Γεωργίου Ἀθανασιάδου. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπάκτῳ τὸ 1894. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν νομικὴν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν ποίησιν, δημοσιεύσας μέχρι τοῦδε τοὺς τόμους: «Πρωτὸν ἔκκνημα», «Ἀγάπη στὸν Ἐπαχτο», «Καιρὸς Πολέμου», «Τὸ πράσινο καπέλλο».

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὴν 2 Αὐγούστου 1824. Ὁ πατὴρ τοῦ Ἰωάννης Βαλαωρίτης, διατέλεσε πολλάκις πληρεξούσιος τῆς νήσου, καὶ γερουσιαστής. Εἰς τὰς φλέδας τοῦ ποιητοῦ ἔρρεσεν αἷμα ἀρματολικόν. Γενάρης τοῦ οἴκου ὁ Χρῆτος Βαλαωρίτης, ἀπὸ τὴν Βαλαώραν τῆς Εὐρυτανίας, διεκρίθη ὡς ὁπλαρχηγὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας ἀνδραγαθήσας εἰς μάχας ἐναντίον τῶν Τούρκων, κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Λευκάδα ὅπου ἡ Δημοκρατία τοῦ εἶχε παραχωρήσῃ γαίαν, ὡς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ. Ὁ ποιητὴς τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη εἰς τὴν Λευκάδα, καὶ περὶ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Κερκύρας. Τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς τοῦ συνεπλήρωσεν εἰς τὴν Γενεύην. Μεταβὰς ὕστερον εἰς Παρισίους ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν Σχολήν, ἀλλ' ἀσθενήσας διέκοψε τὰς σπουδὰς τοῦ. Μετὰ δύο ἔτη, κατὰ τὸ 1846, ἀνεχώρησεν εἰς Ἰταλίαν, ἐνεγράφη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πίσας, καὶ μετὰ τρία ἔτη ἐπέστρεφεν ἐκεῖθεν, διδάκτωρ τῆς Νομικῆς. Κατὰ τὸ 1852 ἔλαβε γυναῖκα τὴν μονογενὴ θυγατέρα τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ ἐγκατεστημένου Αἰμυλίου Τοπάλδου, πολυμαθοῦς λογίου, καὶ τῆς ὀργώσης τότε ἰδέας τῆς ἰταλικῆς ἐνότητος ἐνεργοῦ διασώτου. Ὁ Βαλαωρίτης, χάρις εἰς τὸν ἄνετον πορισμὸν τῶν τοῦ βίου, ἀπληλαγμένος φροντίδων καταθλιπτικῶν τοῦ πνεύματος, δὲν ἐξήσκησε τὴν νομικὴν ἐπιστήμην, πρὸς τὴν ὁποίαν, καθὼς φαίνεται, δὲν ἠθοῦντο κλίσιν. Ἀφωσιώθη εἰς τὴν μελέτην τῆς πατρίου ἱστορίας, κυρίως τῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας χρόνων, ἐκαλλιέργησεν ἀποκλειστικῶς τὴν ποίησιν μόνῃ του πρὸς ταύτην ἀπιστία θὰ ἤθουντο νὰ λογιθῇ ἡ ἀνάμιξις τοῦ εἰς τὴν πολιτικὴν. Ἀλλὰ τὸ ἐλπίσθημά του μεγάλως ἐλαφρύνει ἡ σκέψις ὅτι ὁ ποιητὴς τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν δὲν ἀπεχώριζε τῆς ποιητικῆς ἰδέας· ἐξ ἐναντίας ἔκρινε τὸν συνδυασμὸν ἀμφοτέρων ὡς τὸ ἀριστον μέσον δράσεως ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος. Ὁ

Βαλαωρίτης είναι ὁ κατ' ἐξοχὴν **πολιτικός** ποιητής τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, λέξις ἡ ἑποία, εἰς τὸ ἔργον του ἐκφράζει, ἀκριβολογώτερον ἴσως, τὴν ἔννοιαν τὴν περιχλειομένην εἰς τὴν λέξιν **ἐθνικός**, ἔννοιαν κάπως πλουσιωτέραν εἰς ἀποχρώσεις. Ὁ Βαλαωρίτης εἰς τοὺς στίχους του ἐκπροσωπεῖ ὡς ἄριστα τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τὴν ἑποίαν προσδίδει εἰς τὴν φράσιν ὁ γερμανὸς φιλοσοφικὸς ποιητὴς Σίλλερ, χαρακτηρίζων τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα ὡς τὸ σύνολον τῶν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων ἔθνους τινὸς ἐν σχέσει πρὸς-τάς ἀντιθέτου φύσεως ἰδέας καὶ αἰσθήματα ἑτέρου ἔθνους. Τὸν χαρακτηρεῖ τῆς ποιήσεώς του διαφωτίζει ἀρκούντως αὐτὸς οὗτος ὁ Βαλαωρίτης, εἰς τὴν δογματικὴν διατύπωσιν του περὶ τοῦ προγράμματος, τὸ ἔποιο ἐπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ, γενικῶς εἰπεῖν, ἡ νέα Ἑλληνικὴ ποίησις. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο δὲν ἦτο παρὰ «ἡ πιστὴ ἐξιστόρησις τῶν παθμάτων καὶ τῶν μαρτυριῶν τοῦ ἔθνους, ἡ διηγετικὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ πρὸς τὸν ξενισμὸν πάλη». **Ἐπικὴν** ὠνόμαζε τὴν ὑπ' αὐτοῦ διαγεγραμμένην ποίησιν ὡς τοιαυτὴν δὲ ἐνόμιζε τὴν ποίησιν, ἡ ἑποία «στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἱστορίας καὶ προτίθεται σκοπὸν αὐτῆς τὴν ἐξύμνησιν σημαντικοῦ τινος γεγονότος, ἀναγομένου εἰς ἡρωϊκοὺς χρόνους, μυστηριωδῶς περικεκαλυμμένους ὑπὸ τῆς νεφελώδους παραδόσεως καὶ τῆς ἀμυδρᾶς ἀπομνημονεύσεως τῶν χρονογράφων καὶ τῶν γερόντων». Γλῶσσα δὲ τῆς ποιήσεως ταύτης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι ἄλλη τις παρὰ ἡ δημοτικὴ. «Πρέπει, ἐτόνιζεν, ἐπισήμως νὰ καθιερωθῇ. Ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ δὲν εἶναι πτωχὴ, εἶναι πλουσιωτάτη καὶ ποιητικωτάτη. Εἶναι ἡ μόνη ἐκφρασις τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως». Οὕτω ὁ Βαλαωρίτης πραγματοποιεῖ, ὅσον ἐδόθη αὐτῷ νὰ ζῇσῃ, τὸ μέγα ὄνειρον, δημιουργὸς ἁμαρτος ἡρωϊκοῦ, ἐναργῶς ἀπεικονίζοντος, εἰς τὰς αὐτοχσετέρας του σιγμάς, μὲ θαυμαστὴν ἐνότητα ἐμπνεύσεως καὶ ἁρμονίαν εὐσείας καὶ μορφῆς. Φύσις καὶ ἱστορία, αἱ δύο αὗται ἀστήρευται πηγαὶ πάσης ἐμπνεύσεως ζωογονοῦν τὴν ἡρωολατρικὴν διάχυσιν εἰς τὸν Βαλαωρίτην. Δὲν εἶναι οὔτε ἀδιάπτωτος ποιητής, οὔτε τοῦ στίχου ἐμιλητής ἀριστοτέχνης, βαίνει δὲ βαθμυδὸν καὶ βραδέως, ἀλλ' ἀσφαλῶς εἰς ἐπιθυμητὴν ἐξέλιξιν, διὰ μέσου τῆς ἑποίας ἡ ποιητικὴ οὐλλήψις προσλαμβάνει εἶδος καὶ κάλλος, κυριώτατα ἐκεῖ ὅπου καὶ ἡ Τέχνη βοηθεῖ, καθὼς εἰς μέγα μέρος τῶν «Μνημοσύνων», ὅπου εὗρισκοντ' ἐν σπέρματι ὅλα τὰ γνωρίσματα τοῦ ποιητοῦ, εἰς ὠρισμένους στίχους τῆς «Κυρά-Φροσύνης», εἰς τὸν «Διάκον», ὅπου μέγα βῆμα πρὸς τὴν ἐντέλειαν ἐπιτυγχάνει, εἰς τὸν «Φωτεινόν», τὸ ἀρτιώτατον—καὶ ὡς ἀπέμεινεν ἡμιτελές—ἔργον του, εἰς τὸν «Ἀστριπόγιαννον», τὸ κατανοκτικὸν ἀριστοῦργημα εἰς τὸ ἔποιοι ὁ τραχὺς βίος τοῦ κλέφτη ἀπαλυνόμενος εἰς τὸ πῦρ μιᾶς ρωμαντικῆς ὁλως, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνης πατροπαραδότου, ἀποσιώσεως, ἐγγίζει ἄφαστον εἰς ὕψος ἀγάπην. Ἐν συνόλῳ ὁ Βαλαωρίτης εἶναι ἡθογράφος τοῦ ἀρρενωποῦ καὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ, ζωγράφος τοῦ σκληροῦ καὶ τοῦ τρομακτικοῦ, ἐμπνευσμένος ἥρωι καὶ μελετηρὸς ραψωδὸς τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς φύσεως, ὅσον καὶ ἂν τὰ προτερήματα τοῦ καλλιτέχνου δὲν φθάνουν νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὴν ἐντέλειαν τὴν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ. Ἀπέθανεν εἰς τὴν Λευκάδα τῇ 24ῃ Ἰουλίου τοῦ 1879.

ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΓΕΩΡ. — Ἐγεννήθη ἐν Βιζύῃ τῆς Θράκης τὸ 1852. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος Ἑλλήν διηγηματογράφος καὶ ποιητὴς δόκιμώτατος. Ἐξέδωκε ποιή-

ματα ὑπὸ τοῦς τίτλους «Κόδρος», «Ἄραις, μάραις, κουκουναραίς» κλπ. Πεζὰ «Τὸ ἀμάρτημα τῆς μητρός μου», «Μοσχὼς Σελήμη», «Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξιδιον» κλπ.

ΒΙΚΕΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ.—Ἐγεννήθη ἐν Ἐρμουπόλει τὸ 1835. Νεώτατος μετέβη εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου καὶ ἔμεινε πολλὰ ἔτη ἐμπορευόμενος. Παιγνίης καὶ πεζογράφος ἐξέδωκε πολλὰ ἔργα, ὧν σπουδαιότερα «Στίχοι», «Λουκῆς Λάρας», «Ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν», «Λιγνήματα», ὡς καὶ πολλὰ δράματα τοῦ Σαίξπηρ ἐν μεταφράσει.

ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς Γρανίτσαν τῆς Εὐρυτανίας. Τὰ φυσιογνωστικά του λογογραφήματα «τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγγου» δημοσιευθέντα εἰς τὴν Ἑστίαν καὶ κατόπιν ἐκδοθέντα εἰς τόμον ἀνεγνώσθησαν ἀπλήστως. Εἶνε ζωολογία καὶ λαογραφία, θροσερώτατα λογογραφήματα μὲ ἀφθονον ὕλικόν ἐπὶ τῆς ζωῆς τῶν διαιτωμένων εἰς τὸ Ἑλληνικὸν θάσος ζῶων. Λογογράφος καὶ δημοσιογράφος ἀξίας, ἀπέθανε νέος πρὶν προσθάσῃ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ ποιητικὸν ἔργον τὸ ὅποιον ἐσχεδίαζε καὶ ἀφήσας μόνον ὀλίγους στίχους, ὡς μαρτύριον τοῦ ἀδικηθέντος ἀπὸ τὴν μοῖραν ταλάντου του. Ἐχρημάτισε βουλευτῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ ἐδημοσίευσε μελέτας ἐπὶ πλουτοπαρωγαγικῶν ζητημάτων.

ΔΑΜΒΕΡΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἡράκλειον τῆς Κρήτης. Ἐσπούδασε τὰ νομικά εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ἠκολούθησεν ὁμῶς τὴν κλίσιν του πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν δημοσιογραφίαν. Ἐξέδωκε καὶ διητύβησε τὸ περιοδικὸν «Ἐβδομάς» (1887—1892), τὸ ὅποιον πολὺ συνέτρεξεν εἰς τὴν τότε φιλογικὴν κίνησιν. Διητύβησε τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων» καὶ κατόπιν τὸ ἑβδομαδιαῖον φύλλον τὰ «Πάτρια», θωρεᾶν διανεμόμενον, πρὸς μὲν ὁμοίαν τοῦ κοινοῦ. Ἐξέδωκε τόμους διηγημάτων ὑπὸ τοῦς τίτλους «οἱ Κρητῆς μου», ὅπου εἰς δραματικῆς πλοκῆς διηγήσεις ζωγραφίζει τοὺς ἀγῶνας τῆς μεγαλονήσου, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης ἐθνικῆς ἐποποιίας τὴν δραματικότητα γνωρίζει νὰ περιλάβῃ εἰς μικρὰ διηγήματα μεγάλῃς ψυχικῆς τρυφερότητος καὶ περιτέχον ἀφειλείας. Ἐκ τῶν κυρίων συνεργατῶν τοῦ ἀλησμενήτου σατυρικοῦ φύλλου «Ἄστυ» ὡς προφορικὸς συνεχιστὴς τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης εὐθυμογραφίας. Τὸ χιούμορ του ἐξεφράσθη τελευταίως εἰς τὴν συλλογὴν του «Τραγούδια τῆς φυλακῆς», στίχους οἱ ὅποιοι, ἂν καὶ ἐγράφησαν ἐκ πολιτικῆς ἀφορμῆς, ἔχουν ὁμῶς γνήσιον σατυρικὴν διάθεσιν καὶ ἐνθουσιασμόν, εἶνε δὲ ἐπιμελῶς κομφοτεχνήμενα, ὁτιῶς ὥστε νὰ ἐπιζοῦν τῆς ἐπικαιρότητός των. Ὑπῆρξεν εἰς ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ ἐχρημάτισε Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἑορτασμόν τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ ἀγῶνος.

ΖΑΜΠΕΛΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.—Ἐγεννήθη ἐν Λευκάδι. Κατέγειναν εἰς μελέτας τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐξέδωκε τοὺς τόμους «Βυζαντιναὶ Μελέται», «Ἱστορικὰ σκηνογραφήματα», «Κρητικοὶ γάμοι» κλπ. Ἀπέθανε τὸ 1887.

ΚΑΛΒΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ. — Έγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1792. Ὑπηρετήσεν ὡς καθηγητὴς εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν καὶ ἐξέδωκεν εἰκοσιν ᾠδὰς ὑπὸ τὸν τίτλον « Ἡ Ἀύρα ».

ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΕΜΜΑΝ. — Έγεννήθη εἰς τὸ Ναύπλιον τῷ 1849. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ὑπηρετήσεν ἐπὶ πολὺ εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον. Πλήν τὸν πολλῶν νομικῶν συγγραμμάτων του ἐδημοσίευσεν πλείστα λογοτεχνικὰ ἔργα εἰς ἡμερολόγια καὶ περιοδικὰ. Ταῦτα ἐξέδωκεν ἀπὸ τοῦ 1920 εἰς τόμους ὑπὸ τοὺς τίτλους : 1) Διηγήματα, 2) Κίμων Ἀνδραδῆς 3) Γύρω εἰς τὸν τόπον μας, 4) Τὸ Σπιτάκι τοῦ γιαιλοῦ, 5) Σελίδες ἱστορικαὶ—ἐντυπώσεις.

ΜΗΤΣΑΚΗΣ ΜΙΧΑΗΛ. — Έγεννήθη εἰς τὰ Μέγαρα τὸ 1868 καὶ ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ἀπέθανεν τὸ 1916. Ἐδημοσίευσεν διηγήματα, ἡθογραφίας καὶ ποιητικὰς εἰκόνας ἐν πεζῷ. Διακρίνονται « Ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις », « Ἀθηναῖκαὶ σελίδες », « Τὸ παράπονον τοῦ μαρμάρου », « Το φίλημα » κτλ.

ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ. — Έγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ πατέρα Ζακύνθιον. Ἔζησε καὶ ἤκουσε τὰ γυμνασιακὰ μαθήματα εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ἐσπούδασε μαθηματικὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Ἐπιδιοθεῖς νεώτατος εἰς τὰ γράμματα, διεκρίθη ἀμέσως διὰ τὴν ὀριμότητα τοῦ ὕφους του, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ποικιλίαν τῆς πεζογραφίας του. Κριτικαὶ μελέται, ἐπίκαιρα φιλολογικὰ καὶ κοινωνικὰ ἄρθρα, διηγήματα, μυθιστορήματα, δράματα, κωμῳδαί, ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου, ἐκτὸς τῆς ποιήσεως, ὑπάρχουν εἰς τὰ ἔργα του. Ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς λογοτέχνας, οἱ ὅποιοι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ σταδίου τῶν ἐπηρεάσαν καὶ ἐμόρφωσαν. Χάρis εἰς τὸ διηγήμα του καὶ εἰς τὸ δράμα του οἱ πολυάριθμοι ἀναγνώσται τοῦ ἤλθαν εἰς γνωριμίαν μὲ μίαν κοινωνίαν πολιτισμένην, πολὺπειρον καὶ γηραιάν, μὲ τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἑκτανήσου, ὁ ὅποιος ἰδιορρυθμότερον ἐξεδηλώθη εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ὁ συγγραφεύς, ὁ ὅποιος ἐπρόλαβε τὴν ζωὴν αὐτὴν εἰς τὴν λαμπράν τῆς δούει μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀγγλικῆς προστασίας, καὶ παρηκολούθησε τὴν βραδείαν τῆς ἀγωνίας μέχρι σήμερον, κατώρθωσε νὰ τὴν διασώσῃ εἰς εἰκόνας, αἱ ὅποιοι ἔχουν τὴν λαμπρότητα τοῦ λογοτεχνικοῦ του ταλάντου καὶ φέρουν τὴν ἐντιμότητα ἐπιμόνου καὶ ἐξόχως ἐπιμελοῦς ἡθογραφικῆς τέχνης. Ὅ,τι παρόμοιον ἔγραψεν, ἀπὸ ἐνὸς ἄρθρου ὅπου περιγράφει τὸ τελετικὸν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ζακύνθου καὶ δίδει ἐκλαμπρὸν εἰκόνα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κατραμῆ μέχρι τῶν γνωστῶν τοῦ Ζακυνθινῆς ὑποθέσεως φιλολογικῶν του ἔργων δίδουν μοναδικὴν εἰκόνα τῆς νήσου, τόσον ὥστε δικαίως θὰ ἐλέγετο ὁ ἱστορικὸς τῆς Ζακύνθου. Ἡ μεγάλη γνώσις τῆς ζωῆς, ἡ ὅποια προδίδεται ὑπὸ τὴν ὁμαλήν καὶ διαυγῆ πεζογραφίαν του, αὐξάνει τὸ θέλημα τῶν ἔργων του. Ἐξέδωκε τὰ διηγήματα « Μητριά », « Στρατιωτικὰ Διηγήματα », « Μαργαρίτα Στέφα », « Ὁ Κακὸς Δρόμος », « Ὁ Κόκκινος Βράχος », « τὸ Μυστικὸν τῆς Κοντέσσας Βαλέραινας », « Πιερριὲς στὸν Ἥλιον », « ὁ Πόλεμος », τὸ παιδικὸν διήγημα « ἡ Ἀδελφοβιά μου ». Τὰ θεατρικὰ του ἔργα, δράματα ἢ κωμῳδαί, περιλαμβάνονται εἰς δύο τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον τὸ « Θέατρον ». Ἡ διεσκορπισμένη εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ λοιπὴ ἐργασία τοῦ συγγραφέως εἶνε ὀγκώδης καὶ σημαντικὴ διὰ τὴν κριτικὴν καὶ λογοτεχνικὴν τῆς ἀξίαν.

ΠΑΛΛΗΣ ΑΔΕΞΑΝΔΡΟΣ. — Ἐγεννήθη εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλολογικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου ἀλλὰ διέκοψε τὰς σπουδὰς του διὰ τὰ ἐπιδοῦν εἰς τὸ ἐμπόριον. Ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὰ καταστήματα Ράλλη, προαχθεὶς κατόπιν εἰς συνέταιρον τοῦ μεγάλου τούτου οἴκου. Ἡ οἰκονομικὴ του ἀνεξαρτησία δὲν ἐξημίωσε τὴν ζωντανά του κλίσιν πρὸς τὴν ποιητικὴν τέχνην καὶ πρὸς τὴν μελέτην, οὔτε ἠμπόδισε τὰς γλωσσικὰς του ιδέας νὰ ἐκδηλωθοῦν μὲ ρίζοσπαστικότητα, ὀξύτητα καὶ θάρρος. Ὑπῆρξε πάντοτε φανατικὸς δημοτικιστὴς καὶ ἐδέχθη προσωπικῶς αὐτὸς ἐπὶ πολλὸν καιρὸν τὰς ἐπιθέσεις τοῦ ἀντιθέτου στρατοπέδου, κυρίως ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς ὅπου διὰ τῆς «Ἀκροπόλεως» προσεπάθησε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ιδέαν του διὰ τὴ γλωσσικὴ μορφή τῶν ἱερῶν κασιμένων πρέπει νὰ πλησιασῇ πρὸς τὸν λαόν. Ἡ προσπάθεια ἐκείνη ἀπεκρούσθη ὑπο τοῦ ἐλληνικοῦ κοινοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος Πάλλης συνεπλήρωσε κατόπιν τὴν μετάφρασιν τῆς «Ἰλιάδος», τὴν ὅποιαν ἀπὸ πολλοῦ προητοίμαζεν, εἰς δημοτικοὺς δεκαπεντασυλλαβούς. Τὸ ἔργον ἐξεδόθη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν. Καθὼς πείθεται ὁ ἀναγνώστης τῆς μετάφράσεως, ὁ μεταφραστὴς ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἔργον λαϊκὸν καθὼς τὸ Ὀμηρικόν ἔπος, προϊόν μίᾳς πρωτογενοῦς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς, πλησιάζον ἐπομένως πρὸς τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς νέας Ἑλλάδος, θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ μεταφρασθῇ εἰς τὴν μορφήν καὶ τὸν ρυθμὸν τῶν τελευταίων τούτων καὶ νὰ δοθῇ ἡ «Ἰλιάς» εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ ὡς τὸ παλαιότερον τῶν δημοτικῶν του ἑσμάτων. Διὰ τοῦτο ἡ μετάφρασις ἐτόνισε τὰ κοινὰ σημεῖα τὰ ὅποια ἔχουν μεταξὺ τῶν ὁμηρικῶν μὲ τὸν νεοελληνικὸν κόσμον, καὶ δὲν ἐδίστασε, πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου, νὰ ἀντικρύσῃ θαρραλῶς τὰς υπερβολὰς εἰς τὰς ὁποίας μοιραίως θὰ ὠδήγῃ ἡ προσαρμογὴ τῶν ὁμηρικῶν ὀνομάτων πρὸς τὸ δημοτικὸν μας ὕφος. Ἀνεξαρτήτως αἰσθητικῶς γλωσσικῆς πεποιθήσεως, ἡ μετάφρασις δικαιούται εἰς τὸν σεβασμὸν παντὸς ἐκτιμῶντος τὰ ἔργα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ποιήσεως.

Τὸ ὑπόλοιπον ποιητικὸν ἔργον τοῦ Πάλλης εἶνε «Τραγουδάκια γιὰ τὰ Παιδιά», πρωτότυπα καὶ διασκευαῖα ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ πολὺ χαρακτηριστικὰ διὰ τὸ ἰδιαιτέρον χιοδμορ των καὶ τὴν ζωνρότητα τοῦ ρυθμοῦ, καθὼς καὶ λυρικοὶ στίχοι. Εἰς τοὺς τελευταίους αὐτοὺς διαλαμβάνει τὸ ἔντονον καὶ γνήσιον δημοτικὸν ὕφος τοῦ ποιητοῦ, καὶ ἀρκεῖ νὰ διαβάσῃ κανεὶς τὸν «Κανάρην» ἢ τὸν «Χωρισμὸν» διὰ νὰ ἐννοήσῃ ὅτι βαθύτατα ἠορᾶνθῇ τὸν λαόν ὁ φανατικὸς αὐτὸς δημοτικιστὴς.

Τὸ τελευταῖον του ἔργον εἶνε ὁ «Προυνός», ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ Α. — Ὅσον μεγάλη καὶ ἂν εἴνε ἡ ὁμοιότης μεταξὺ τῶν δύο διηγηματογράφων Παπαδιαμάντη καὶ Μωραΐτιδη, ὅσον καὶ ἂν ἔχουν κοινὴν τὴν γενεθλίαν γῆν, τὴν ἀνατροφὴν, τὴν ἰδεολογίαν, τὸ ἔργον τοῦ Παπαδιαμάντη παρουσιάζει πολλὰ ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικὰ. Εἶνε ἀναμφιβόλως ἔργον εὐρύτερον. Ἡ διανοητικὴ του περιέργεια τὸν ἔκαμε νὰ γνωρίσῃ μέγα μέρος τῆς ζωῆς καὶ τὸ ἔργον του μᾶς πληροφορεῖ ὅτι εἶδεν ἀπὸ πολλὰς γωνίας τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Μὲ εὐλαφράν εἰρωνεῖαν ζωγραφίζει ἄλλοτε τὴν ἀγαθὴν ἀλλὰ συχνότερα τὴν κακὴν τῆς ὥσιν εἰς πλῆθος λαϊκῶν ἡρώων. Τοὺς λαϊκοὺς τύπους μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξῆρε, τοὺς νησιώτας καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῶν συνοικιῶν τῆς πόλεως, τοὺς παρατήρησε μὲ βλέμμα σπινθηροδόλον. Εἰς ἐλάχιστα ἐπισκόδια μᾶς

βίβει ἡθογραφίας καὶ ψυχογραφίας μεγάλου ἐνδιαφέροντος. Ἡ εἰρωνεία του φαίνεται ὡς νά-θέλῃ νά τιμωρήσῃ τὰς κακίας τῶν ἀνθρώπων. Πάντοτε εἰς τὴν διήγησίν του μὲ κρυμμένον καὶ λεπτὸν σημεῖωμα εἰρίσκει τὴν εὐκαιρίαν νά καυτηρήσῃ τὰ ἀνθρώπινα ἐλαττώματα ὅσα γεννᾷ ἡ μαγία τοῦ ὕλικου πλούτου καὶ ἡ περιφρόνησις τοῦ ἡθικοῦ. Εἰρωνεύεται τὴν φιλοδοξίαν, τὴν ἀπλησίαν, τὸν ἐγωισμόν, τὴν ἀσέβειαν, τὸν πόθον τῶν ἀπολαύσεων, τὴν τυφλὴν κίνησιν πρὸς ὅ,τι οἱ ἄνθρωποι ὀνομάζουν πρόσοδον. Ταῦτα δὲν εἶνε ἀνάγκη νά ἐκδηλώνωνται εἰς μέγεθος, εἰς σημαντικὰς πράξεις, διὰ νά γίνουν ἀντικείμενον μιᾶς σελίδος τοῦ Παπαδιαμάντη. Ἀπεναντίας τὰ περιγράφει εἰς τὴν ελαφρὰν ἐκείνην μορφήν εἰς τὴν ὅποιαν οἱ ἄνθρωποι τὰ ἀνέχονται ἢ τὰ συγχωροῦν μεταξὺ τῶν. Διὰ τοῦτο πολλὰ διηγήματά του φαίνονται χωρὶς ὁρᾶσιν ἐξωτερικὴν. Θεωρεῖ ἄρκετον νά δώσῃ τὸ ἦθος καὶ τὴν διαθέσιν ἐνὸς ἀνθρώπου μέσα εἰς κατάλληλον περιβάλλον. Τὸ ὅλον του ἔργον ἀποπνέει δυσπιστίαν πρὸς ὅ,τι ὀνομάζουεν πολιτισμόν, πίστιν πρὸς τὴν θρησκείαν, ἀγάπην πρὸς τὴν χριστιανικὴν ταπεινότητα καὶ εὐλάβειαν πρὸς τὰς καθιερωμένας ἠθικὰς ἀρχάς. Διαπνέεται ὀλόκληρον ἀπὸ τὸ βυζαντινὸν ὕψος. Πολλοὶ ἀπὸ τὰς λεπτομερεῖς καὶ ἰσχυράς του περιγραφὰς θαλασσοῦν ταραγμένων τοῦ Αἰγαίου, ἐρήμων ὄρων, λόφων μὲ περκεκλήσια ἱμοιάζουσι μὲ ψαλμόν. Ἡ χριστιανικὴ του εὐλάβεια ἀρωματίζει τὰς περιγραφὰς του, ἀκόμη καὶ μερικὰς εἰδωλολατρικὰς σελίδας τὰς ὅσας μὲ θαυμαστὴν λεπτότητα ἔγραψε.

Ὁ Παπαδιαμάντης ὑπῆρξεν εὐλαβὴς τηρητὴς τῶν τύπων τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Ἐφαλλε κατὰ τὰς νύκτας ἰδίως τῶν Παθῶν εἰς τὸν Ἅγιον Ἐλισσαίον, μικρὸν καὶ παλαιὸν ἐκκλησιδιδόν τῶν Ἀθηνῶν, εὐχαριστημένος ὅτι τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἦτο λαϊκόν. Μόνον μὲ τὸν λαόν συνεννοεῖτο. Ἐξῆς πτωχός, ἐργαζόμενος ὡς μεταφραστὴς, διὰ νά συντηρήσῃ τὰς πτωχὰς ἀδελφὰς του. Ἐγνώριζε κατὰ βάθος τὴν Γαλλικὴν καὶ τὴν Ἀγγλικὴν καὶ ἦτο λόγιος εὐγενοῦς μορφώσεως, ἡ ὅποια ὁμως δὲν ἰσχυρε νά τὸν μεταβάλῃ. Τὸ χριστιανικὸν συναίσθημα ἔμεινεν εἰς αὐτόν τὸ ἰσχυρότερον. Ἐπίστευεν ὅτι ὁ κόσμος οὗτος εἶνε ἐφήμερος καὶ ὅτι ἄλλου ὑπάρχει ἡ εὐτυχία. Διηγούμενος τὸν θάνατον ἀγνῆς κόρης, λέγει ὅτι μετέβη εἰς κόσμον καλλίτερον. «Διότι—προσθέτει—ἀξύναντον νά εἶνε χειρότερος».

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸ Καρπενήσι. Ἐξέδωκε τὰ «Πολεμικὰ Τραγοῦδια» (1897). Συνέγραψε τὰ «Ψηλὰ Βουνά», ἀναγνωστικὸν βιβλίον τοῦ κράτους πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων (1919). Ἐξέδωκε τὰ «Χελιδόνια» συλλογὴ παιδικῶν ποιημάτων τονισμένων παρὰ τοῦ μουσουργοῦ Γ. Λαμπελέτ. Συνειργάσθη εἰς τὰ φύλλα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ τύπου ὡς πολιτικός ἀρθρογράφος, χρονογράφος καὶ συγγραφεὺς τεχνοκριτικῶν ἀρθρῶν. Ἐδημοσίευσεν εἰς περιοδικὰ ποιήματα καὶ διηγήματα. Ἐξέδωκε περὶ ποιήματα ὑπὸ τὸν τίτλον «Πεζοὶ Ρυθμοί» (1922). Τὸ 1919 διωρίσθη Διευθυντὴς τῆς Ἑθνικῆς Πινακοθήκης ὅπου ὑπηρετεῖ καὶ σήμερον.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. — Ἐπιφανέστατος ἱστορικός τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐγενν. τῇ 1815 ἐν Κωνσταντινουπόλει, υἱὸς τοῦ ἐκ Γερ-

τὸν καταγομένου τραπεζίτου Ἰωάννου Παπαρρηγοπούλου, ὅστις ἐθανατώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων εὐθὺς ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ μήτηρ μετὰ τὸ φρικτὸς τοῦτο συμβῆν κατέφυγε μετὰ τῶν υἱῶν τῆς Κωνσταντίνου καὶ Πέτρου εἰς Ὀδησσόν, ὅπου ἀμφότεροι ἐξεπαιδεύθησαν ἐν τῷ λυκείῳ Ῥισελιέ. Τὴν περαιτέρω μόρφωσιν ἔλαβεν ὁ Κωνσταντίνος ἐν τῷ κεντρικῷ σχολείῳ τῆς Αἰγίνης ἀπὸ τοῦ 1828, συνεπλήρωσε δὲ ταύτην ὕστερον ἐν πανεπιστημίῳ τῆς Γαλλίας καὶ Γερμανίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου διωρίσθη ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, ἐν τῷ ὑποφίῳ ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ παρέδρου (τμηματάρχου). Εἰτα ἀπολυθεὶς (1848) συνεπείρ. τοῦ περὶ ἐτεροσχόνων νόμου, ἐδίδαξε καιρὸν τινὰ ὡς καθηγητῆς τοῦ γυμνασίου, διωρίσθη δὲ τῷ 1851 ἐκτακτὸς καὶ τῷ 1855 τακτικὸς καθηγητῆς τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐκτοτε κυρίως ἀρχεται τὸ στάδιον αὐτοῦ ὡς διακρεποῦς διδασκάλου τῆς ἱστορίας καὶ ἱστορικοῦ συγγραφέως. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον αὐτοῦ, ἡ πεντάτομος Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους (ἐκδοθεῖσα 1860-74, ὁ δὲ ἐπίλογος 1877, καὶ ἐν 6' ἐκδόσει 1885-88) βαίνει μὲν ἐπὶ τῶν ἰχνῶν τῶν Grote καὶ Gibbon, ἀλλὰ ἐν πλείστοις περιέχει πρωτότυπον ἔργασίαν, διακρίνεται δὲ καὶ ἐπὶ ρεῦσιν γλώσσει καὶ παραστατικῇ δυνάμει. Ἐκτός τε ἀόρων μικροτέρων περιλήψεων τῆς ἱστορίας πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων, συ- ἔγραψε καὶ Ἑγχειρίδιον τῆς γενικῆς ἱστορίας (τόμ. Α' καὶ Β', 1849-53) περιλαμβάνον μόνον τὴν ἀρχαίαν καὶ μεσαιωνικὴν ἱστορίαν), ἱστορικὰς πραγματείας (1858, 6' ἐκδ. ἐπηρυξημένη 1887) καὶ τὸ γαλλιστὶ γεγραμμένον καὶ πολλοῦ λόγου ἔχον ἔργον *Histoire de la civilisation hellénique*. Τῷ 1873 ἔειχε τὴν συμφορὰν νὰ ἀπολέσῃ τὸν μόνον υἱὸν του Δημήτριον, ἀπέθανε δὲ τῇ 14 Ἀπριλίου, 1891, καταβληθεὶς ἐκ τοῦ γήρατος καὶ τῆς θλίψεως ἐπὶ τῇ θανάτῳ τοῦ ἀδελφοῦ του Πέτρου.

(Ἑγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Μπάλτ καὶ Χόρστ).

Εἰς ταῦτα ὅα ᾔησαντο νὰ προστεθῇ ὅτι ὁ Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, ὡς ἀληθινὸς σοφός, συνήνωσε μὲ τὸ ἐπιστημονικὸν του τάλαντον ἰσχυράν λογογραφικὴν ἀξίαν. Εἶνε ὁ πρῶτοςτος λογογράφος τῆς ἐποχῆς του καὶ ἡ ἱστορία του ἀποτελεῖ διὰ τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα λογοτεχνικὸν μνημεῖον.

ΠΡΟΒΕΛΕΤΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ. — Κατάγεται ἀπὸ τὴν Σίφον. Συμπληρώσας τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν Γερμανίαν, ἤρχισε τὸ φιλολογικὸν τοῦ σταδίου μὲ ὥραιαν μετὰφρασιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τοῦ «Φάουστ» τοῦ Γκαίτε. Ἐγράψε δύο δράματα ἑμμετρα τὴν «Κόρην τῆς Λήμνου» καὶ τὸν «Ρήγαν τὸν Φεραίον». Ὀλόκληρον τὸ ὑπόλοιπον ἔργον του εἶνε λυρικά ποιήματα. Ἡ ποιητικὴ του ἔχει τὴν ἀδιατάρακτον γαλήνην ψυχῆς, ἡ ἑποία ἔμεινε μακρὰν ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνους τρικυμίας. Βαθὺς ἰδεαλισμὸς τὴν διακρίνει καὶ τὴν ἐλκύει το ἠθικὸν ἰδεώδες. Ἐφάλε τὴν ἀγάπην τῆς γενεθλίας γῆς, τὸ συναίσθημα τῆς πατρίδος, τὰ εὐγενῆ συναίσθημα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τὸν πόθον τοῦ ἰδεώδους. Οἱ στίχοι του ἐλευθεροὶ καὶ χωρὶς νὰ ὑποφέρουν τὴν τυραννίαν τοῦ μέτρου καὶ τῆς μορφῆς, ἔχουν τὸ μεγαλόστομον καὶ τὸ καταναυτικὸν τοῦ ὕμνου. Τὴν ὥραιότητά τῆς φύσεως τὴν βλέπει ὁ ποιητὴς μὲ ἑκστασιν. Τὸ ἔργον του εἶνε ἀγνή.

μελωδία εκστάσεως και πίστεως εμπρός εις τὰ δράματα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ τελείου, πρὸς τὰ ὅποια ἡ ψυχὴ του πάντοτε ἐστράφη.

ΣΑΜΙΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—Ἐπιστήμων δασολόγος, ἐχερμηάτιζεν ἐπὶ ἔτη τμηματάρχης τῶν δασῶν, ὅταν ἡ δασικὴ ὑπηρεσία ὑπῆρξεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν καὶ ἡ προστασία τῶν δασῶν δὲν εἶχε λάβει ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι τὴν ἀνάπτυξιν, ἣ ὅποια τῆς ὀφείλεται. Δημοσιεύματα πραγματικῶς ὠφέλιμα καὶ συντελεστικά εἰς τὸ νὰ γνωρισθῇ καὶ ἀγαπηθῇ τὸ ἐλληνικὸν δάσος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας εἶνε τὰ μικρὰ βιβλία τοῦ Σαμίου, τὰ περιέχοντα περιγραφὰς τῶν δασικῶν τόπων τῆς Θεσσαλίας καὶ Αἰτωλοακαρνανίας καὶ πληροφορίας περὶ αὐτῶν. Ἐκ τούτων ἀποσπῶμεν τὴν περιγραφὴν τῆς Κλεισούρας.

ΤΑΝΑΓΡΑΣ ΔΙΤΕΛΟΣ.—Ἀρχίατρος τοῦ Β. Ναυτικοῦ. Ἐγράψεν ὀλίγους στίχους εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ λογογραφικοῦ τοῦ σταδίου, μεθ' ὃ ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πεζογραφίαν. Συνειργάσθη εὐδοκίμως εἰς πολλὰ φύλλα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ τύπου ὡς χρονογράφος. Συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε πολλὰ διηγήματα. Μεταξὺ τούτων οἱ «Σπογγαλίαις τοῦ Αἰγαίου» κατέχουν ἰδιαίτεράν θέσιν διὰ τὴν περιγραφικὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀλήθειαν μετὰ τὴν ὅποιαν παρουσιάζουν τὴν ζωὴν τῶν ἐλλήνων σπογγαλιῶν. Τὸ ἔργον τοῦ κ. Τανάγρα ζωηρῶς ἀπησχόλησε καὶ ἐδοθήθησε τοὺς προσπαθοῦντας νὰ βελτιώσουν τὴν τύχην τῶν τραγικῶν τούτων βιοπαλαιστῶν.

ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ.—Κατάγεται ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι. Ἐβίβηεν ἐπὶ ἔτη ὡς καθηγητὴς τῶν ἐλληνικῶν καὶ εἶνε σήμερον ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος τοῦ Κράτους. Ὡς διηγηματογράφος ἐνεφανίσθη μετὰ τὸ διηγήματι τοῦ ἡ «Ἐξαδέλφη» δημοσιευσθὲν ὡς ἐπιφυλλίς εἰς τὸ «Ἄστυ» τὸ 1894. Ἡ δημοσίευσσις ἔγενεν ἀνωνόμως. Τὸ ἐνδιαφέρον ὅμως τὸ ὅποιον ἤγειρεν εἰς τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους κατέστησε γνωστὸν τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ ἐξησφάλισεν ἐκτοτε σταθεράν θέσιν εἰς τὴν διηγηματογραφίαν. Ὀλίγα ἔργα ἔχει νὰ ἐπιτείξῃ ἡ νέα μας φιλολογία τόσοι αὐθόρμητα καὶ εἰλικρινῆ, ὅσον τὸ ποιητικὸν τοῦτο διηγήμα, τὸ γνησίως νεοελληνικόν, ὅπου ἀδελφώνονται ἡ ἱστογραφικὴ τέχνη μετὰ τὴν ψυχολογικὴν ἀλήθειαν καὶ εἰς τὸν θεσμόν ὑλισμὸν τοῦ ὁποῦ μελαδόν. Ὡς εἶλεγε κανεὶς, ὅλαι αἱ μελωδίαί τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Παρ' ὅλας του τὰς ἀπασχολήσεις εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν ὑπηρεσίαν, ἡδυνήθη ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐκδώσῃ τὴν «Στρατιωτικὴν θητείαν» ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸν στρατὸν καὶ δύο τόμους «Διηγημάτων», ὅπου ὁ ἀναγνώστης εὕρειται μίαν διαυγῆ καὶ ἐλευστικὴν τέχνην. Μακροτέρως, ὅπως ἡ «Ἐξαδέλφη», πλοκῆς, ἀξιόλογον εἶς δια τὴν λεπτὴν ψυχολογίαν του καὶ τὴν εὐγενῆ συγκίνησιν εἶνε τὸ διηγήμα ἡ «Κρουσταλλένια», ὅπου μετὰ ἀδρότητα ζωγραφίζεται τὸ πάθος δύο ψυχῶν ὅπου γνωρίζουν νὰ σιωποῦν. Ἡ ὑπόθεσις ἐκτυλίσσεται εἰς τὴν μελαγχολικὴν ἐρημίαν ἐνὸς χωριοῦ τῆς Κερκύρας, τὴν ζωὴν τοῦ ὁποῦ μετὰ τὴν συνήθη τοῦ ἱστογραφικῆς τέχνης μᾶς παρουσιάζει ὁ συγγραφεὺς.

ΦΑΛΑΤΑΓΓΙΤΣ ΚΩΝΣΤ.—Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σκῦρον. Νέος δημοσιογράφος, ἡδυνήθη ὡς πολεμικὸς ἀπεσταλμένος τῶν ἐφημερίδων νὰ ἐκδηλώσῃ ζωηρὸν περι-

γραφικόν τάλαντον καὶ προσόντα λογογράφου. Δείγμα τῶν ἐποίων παρέχεται εἰς τὰ Ἀναγνώσματα ταῦτα. ἡ «Ναυμαχία τῆς Ἑλλάδος» καὶ ἡ «Διάδοσις τῆς ἀλμυρᾶς Ἐρήμου». Ἐξῴσσε, μόνος αὐτός, λεπτομερῆ καὶ μετὰ ἐξάρσεως περιγραφὴν τῆς ναυτικῆς νίκης, τοῦ ἱστορικοῦ τούτου διὰ τὸν ἐλληνισμὸν γεγονότος. Ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς :

«Ὁ Θάνατος τῆς ἀδελφῆς μου», διήγημα (1919), «Ἡ Ναυμαχία τῆς Ἑλλάδος» (1919), «Ἡ Γρίπη πρὸς τὴν Σκῆρον» (1919), «Ἀργία» διήγημα (1920), «29 Μαΐου» χρονικὸν (1920), «Αὐτοὶ εἶναι οἱ Τοῦρκοι» ἱστορικαὶ ἀφηγήσεις.

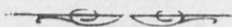
ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΑΝΗΣ Χ.—Γνώσθης τῆς ὁρεινῆς ζωῆς καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῆς Ἠπείρου, ἀπὸ τὴν ὅποιαν κατὰγεται, κατέχει εἰς τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν ὅλως ἰδιαιτέραν θέσιν. Μὲ κανένα συγγραφέα δὲν ὁμοιάζει. Εἶνε αὐτός ὁ ἴδιος. Γράφει τὰς ἱστορίας του ὅπως τὰς διηγείται ὁ λαός. Ἄλλοι χρησιμοποιοῦν τὸν ἠθασαυρὸν τῶν λαογραφικῶν καὶ φυσιογνωστικῶν του παρατηρήσεων, κατορθῶναι νὰ διῶν καὶ εἰς τὰς μικροτέρας τῶν διηγήσεων αὐτῶν ὅλον τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἀντικειμενικῆς ἐκείνης τέχνης ἢ ὅποια θέλγει καὶ ἀναπαύει. Ἡ διηγηματογραφία του εἶνε συγχωνευμένη, οὕτως εἶπαι, μὲ τὴν φύσιν καὶ μὲ τὸν λαόν τῆς Ἑλλάδος. Εἶνε ὁ συνεργάτης των, ὅπως ἡ φύσις καὶ ὁ λαός εἶνε οἱ συνεργάται του. Διηγούνται καὶ οἱ τρεῖς ὅμοι. Ὅπως ἡ φύσις καὶ ὁ λαός οὐδέποτε καὶ ὁ συγγραφεὺς οὕτως φαίνεται προσπαθῶν. Διηγείται ἀκόπως καὶ ἀφθόνως, μὲ ἀταραξίαν καὶ εὐτυχίαν. Καὶ ὅμως ἡ ἀπροσπάθητος αὐτῇ διηγηματογραφία του, ἔχει νὰ παρουσιάσῃ μὲ τὸ ὅρος του τὸ λαϊκὸν καὶ ἀνετον περιγραφὰς τὰς ὅποιας δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ἀριστοτεχνικὰς εἰς τὸ εἶδος των. Ἐξ ἄλλου τὰ διηγήματά του, τὰ ὅποια μᾶς διδὸν τὴν φύσιν καὶ τὴν λαογραφίαν τῆς Ἠπείρου, συχνὰ κινοῦν τὸν ἐσωτερικὸν μας κόσμον, ὅταν ὁ συγγραφεὺς θελήσῃ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ τὸ ὑποτρεπὸν δάκρυ τῆς Ἠπειρωτικῆς φυλῆς—τὴν νοσταλγίαν τοῦ ξενιτεμένου. Περιτέχνως ἐψάλε τὸ συναίσθημα τοῦτο εἰς τὸ «Ὀνειρον».

Ὅταν ἡ μεγαλοπρεπὴς περιγραφὴ ἑλληνικῆς φύσεως «Χριστοῦγεννα στὸν Πίνδο» τὴν ὅποιαν παρελάβομεν εἰς τὴν συλλογὴν μας ἐδημοσιεύθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ 1900, ὁ Β. Γαβριηλίδης ἔγραψε : «Εἶνε ἀναμφισβητήτως μία τῶν ὁραιοτέρων σελίδων τῆς νεωτέρας φιλολογίας μας καὶ δὲν δισταζόμεν νὰ εἰπώμεν ὅτι ὁ Τουρoghénis εἰς τὸ «Ἡμερολόγιον τοῦ Κυνηγοῦ» ὁλ' ἦτο εὐτυχὴς ἀντὶ τὴν προσέθεσιν

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1) Τ' ἀγνάντεμα	A. Παπαδιαμάντη	Σελ. 3.
2) Πόνος δημιουργός	Ζαχ. Παπαντωνίου	» 9.
3) Ἡ Ζητιάνα τῆς Βιζύης (ποίημα) Γ. Βιζυητοῦ		» 12.
4) Στὰ Μετέωρα	X. Χρηστοβασίλη	» 14.
5) Ὁ Γεθοβοσζός . . . (ποίημα) Ζ. Παπαντωνίου		» 19.
6) Ἡ Ἐκστρατεία διὰ τῆς ἀχα- ροῦς Ἀλκυονίδος ἐξόμητον . . Κ. Φαλάιτης		» 20.
7) Αἰποιάχτης (ποίημα) Γ. Ἀθάνα		» 24.
8) Ὁ Φιλόστροφος	Z. Παπαντωνίου	» 24.
9) Κόρη χαπετάρη	I. Λαμβέρτη	» 26.
10) Τοῦ Αὐβίνη (Λημῶδες)		» 31.
11) Τὸ τερό τῶν διψασμένων . . A. Τσανταντωνίου		» 31.
12) Τ' ἀγοιτομελίσσι	Σ. Γρατίτσα	» 33.
13) Βάτραχος (ποίημα) Π. Σούτσου		» 36.
14) Ὁ Θάνατος τοῦ Παύλου Μελά Ἰω. Αἰγαροῦμη		» 36.
15) Μοιρολόγι (Λημῶδες)		» 40.
16) Ὁ Μιζρός κοιτῆς	X. Χρηστοβασίλη	» 41.
17) Ὁ Κανάρης εἰς τὴν Τένδον . N. Γρηγοριάδη		» 46.
18) Ἡ μετριοφροσύνη τοῦ Κανάρη K. Γεωργιάδη		» 52.
19) Ὁ πλάτανος ἀρετὴ καὶ πιστήμη N. Γρηγοριάδη		» 54.
20) Μία φοιτᾷ χαλιδόφων Γρ. Ξεροπούλου		» 56.
21) Ἡ ναυμαχία τῆς Ἑλλῆς . . . K. Φαλάιτης		» 58.
22) Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ		» 73.
23) Ἐπίσκεψις εἰς τὸ Μεσολόγγι . Δ. Βικέλα		» 82.
24) Ἡ Κλεισοῦρα	K. Σαμίον	» 91.
25) Μὲ τὸ παραγάδι	Ἐμμ. Ανζοῦδη	» 93.
26) Ὁ Γλάρος (ποίημα) N. Αἰμιαροῦ		» 98.
27) Ἡ Ἀσήμε	A. Καροζαβίτσα	» 99.
28) Τὸ μήνυμα (Λημῶδες)		» 105.

29)	Ὁ θάνατος τῆς μητρός μου.	Α. Βιζέλα.	Σελ. 105.
30)	Τοῦ λαβωμένου γλέφτη . . .	(Αἰμῶδες).	» 107.
31)	Τὸ ὄριον	Σ. Γρανίτσα	» 108.
32)	Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη.	Κ. Παπαρηγοπούλου.	» 110.
33)	Ὁ ἀνδρειωμένος	(Αἰμῶδες)	» 116.
34)	Τὰ χιόνια τοῦ Ταυγέτου. . .	Κ. Πασαγιάννη	» 117.
35)	Ὁ αἰτὼς	Χ. Παπαμάζου	» 118.
36)	Γιὰ τὰ δάση (ποίημα). . . .	Β. Γερνηματῆ	» 121.
37)	Ἀνέκδοτα τοῦ Καραϊσκάκη.	Γ. Βλαχογιάννη	» 122.
38)	Αἱ Ἑλληνίδες τοῦ 21	Σπ. Λάμπρου	» 123.
39)	Οἱ σπογγαλιεῖς τοῦ Αἰγαίου.	Ἀγγ. Τανάγρα	» 126.
40)	Εἰς Σοῦλι (ποίημα).	Ἀνδρ. Κάλβου	» 129.
41)	Τῆς Δέσπως	(Αἰμῶδες)	» 131.
42)	Ὁ Σαμουήλ (ποίημα)	Ἀθ. Βαλαωρίτου	» 132.
43)	Ἄλλος Κόσμος	Ἀγγ. Τανάγρα	» 136.
44)	Τῆς Πάρας	(Αἰμῶδες).	» 139.
45)	Σουλιώτικον.	(Αἰμῶδες)	» 141.
46)	Σιγᾶ (ποίημα).	Α. Πάλλη.	» 142.
47)	Τὸ φίλημα	Μ. Μητσάκη	» 142.
48)	Ἡ Ἁγία Σοφία	Χ. Ἡμερινοῦ	» 144.
49)	Χωρισμός (ποίημα).	Α. Πάλλη.	» 147.
50)	Τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας (ποίημα).	Γ. Δροσίνη.	» 148.

Τυπογραφεῖον Π. ΛΕΩΝΗ, ὁδὸς Περικλέους 16.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 4 Μαΐου 1924

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ἀριθ. πρωτ. 15530

ΠΡΟΣ

ΤΟΝ Κ. ΖΑΧΑΡΙΑΝ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Γνωστὸν ποιοῦμεν ὑμῖν, ὅτι δι' ἡμετέρας πράξεως τῇ 19 τοῦ λήξαντος μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 28 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καταχωρισθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 33 φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐνταχθεὶς τὸ ἐν χειρογράφῳ υποβληθὲν ὑμέτερον βιβλίον «**Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα**» διὰ τὴν Γ' τάξιν τῶν ἐλληνικῶν σχολείων καὶ τὴν ἀντίστοιχον τάξιν τῶν ἄλλων σχολείων τῆς μέσης ἐκπαίδευσως, εἰσακτέον εἰς τὰ εἰρημένα σχολεῖα ἀπὸ τοῦ μένου σχολικοῦ ἔτους 1923 - 1924.

ΕΝΤΟΛΗ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΟΥ

Ὁ Τμηματάρχης τοῦ Γ' Τμήματος

ΙΩ. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Π. ΖΑΓΑΝΙΑΡΗΣ

Δετικὰ τοῦ παρόντος τόμου λεπτὰ 90